

**T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH BÖLÜMÜ
ESKİÇAĞ TARİHİ ANABİLİMDALI**

**I. ŞUPPİLULIUMA DÖNEMİ'NDE SURİYE VE MEZOPOTAMYA İLE
İLİŞKİLER**

Yüksek Lisans Tezi

Özlem Sir Gavaz

Ankara- 2007

**T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH BÖLÜMÜ
ESKİÇAĞ TARİHİ ANABİLİMDALI**

**I. ŞUPPİLULİUMA DÖNEMİ'NDE SURİYE VE MEZOPOTAMYA İLE
İLİŞKİLER**

Yüksek Lisans Tezi

Özlem Sir Gavaz

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Turgut Yiğit

Ankara- 2007

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
KISALTMALAR LİSTESİ.....	III
GİRİŞ.....	VII
I. BÖLÜM KAYNAKLAR	1
II. BÖLÜM I. ŞUPPİLULIUMA DÖNEMİNDE ANADOLU, SURİYE VE MEZOPOTAMYA'NIN COĞRAFİ ÖZELLİĞİ VE ÖNEMİ	17
III. BÖLÜM I. ŞUPPİLULIUMA DÖNEMİ.....	26
IV. BÖLÜM I. ŞUPPİLULIUMA DÖNEMİNDE SURİYE VE MEZOPOTAMYA İLE İLİŞKİLER	
1) Hititlerin Suriye ve Mezopotamya ile olan İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi.....	51
2) I. Şuppiluliuma Döneminde Suriye İle Olan İlişkiler.....	62
a. Nuhašše.....	68
b. Halap (Halep).....	79
c. Qatna.....	84
d. Kadeš (Kinza).....	86
e. Ugarit.....	89

f.	Kargamış ve Kargamış'ın Kuşatması Esnasında Mısır ile olan	
	İlişkiler.....	109
g.	Tunip.....	142
h.	Amurru.....	147
3)	Šuppiluliuma Döneminde Mezopotamya İle Olan İlişkiler.....	169
i.	Mitanni.....	170
j.	Asur.....	213
k.	Babil.....	216
	SONUÇ.....	218
	BİBLİYOGRAFYA LİSTESİ.....	225
	ÖZET.....	243
	ABSTRACT	245
	HARİTALAR	

ÖNSÖZ

Anadolu’da ilk kez geniş çaplı siyasi bir birlik kuran ve M.Ö. 2. binyıl Anadolu’sunun tarihsel ve kültürel gelişimine damgasını vuran Hititler, Eski Önasya’nın yüksek medeniyetlerinin birbirleriyle karşılaştığı, mücadele ettiği, Yukarı Mezopotamya ve Suriye’deki o çağın koşulları içinde küçümsenmeyecek avantajlardan yararlanmak için Orta Anadolu’dan güneydoğuya doğru bir yayılma politikası gütmüşlerdir.

I. Şuppiluliuma, Hitit tahtına geçtikten sonra, büyük bir başarı göstererek, Hitit Devleti’nin sınırlarını genişletmiş, Anadolu içinde ve dışında sağlam temeller üzerine yerleştirmiş ve Hitit Krallığının isminin zamanın güçlü ve büyük devletleri arasında anılmasını sağlamıştır.

Bu çalışmada Hitit Devleti’nin imparatorluk düzeyine ulaştığı I. Şuppiluliuma zamanında, Yukarı Mezopotamya ve Suriye’de çok etkin olduğu izlenen akılcı yayılma politikası ve bunun Hitit tarihi içindeki öneminin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bu konuda çalışmamızı öneren, her konuda olumlu yaklaşımlarıyla ve aydınlatıcı fikirleriyle, bana bilimsel çalışmanın yöntemlerini öğreten tez danışmanım sayın Doç. Dr. Turgut Yiğit’e, öğrenciliğimin ilk yıllarımdan itibaren her zaman bana her konuda destek olan ve hayatın her dalında örnek aldığım, düşünceleriyle beni aydınlatan sevgili hocam Prof. Dr. Aygül Süel’e, çalışmalarımda beni yönlendiren sayın hocam Prof. Dr. Ömer Çapar’a, Akadça tercümelerimde içtenlikle bana yardımcı olan sayın hocam Prof. Dr. Salih Çeçen’e, her zaman çalışmalarımı destekleyerek bana moral veren sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Sedat Erkut’a, İtalya’ya giderek tez araştırmamı yapmamda beni teşvik eden

sayın Arş. Görv. Kamil Doğancı'ya, her türlü konuda yardımlarını esirgemeyen ve bana sürekli yol gösteren sevgili hocam Dr. Fatma Sevinç'e, değerli fikirleriyle beni yalnız bırakmayan ve çalışmalarımnda samimiyetle beni destekleyen sevgili hocam Dr. Leyla Murat'a, çevirilerde bana çok yardımcı olan ve her konuda benden önerilerini esirgemeyen, güleryüzüyle bana destek olan sevgili Uzman Gül Ün'e, sürekli yanımda olan ve yanımda olacak olan aileme ve tabii hayatımın her anında ve yüksek lisans çalışmam boyunca her zaman beni destekleyen, umutsuzluğa düştüğüm anlarda yanımda olan, hayat arkadaşım, sevgili eşim Güner Gavaz'a sonsuz teşekkürler ederim.

KISALTMALAR

- AfO** Archiv für Orientforschung. Berlin, Graz, Horn 1926 vd.
- ÄHK** E. Edel, Die ägyptisch-hethitische Korrespondenz aus Boghazköi in babylonischer und hethitischer Sprache, I und II, Opladen 1994.
- AHw** W. Von Soden, Akkadisches Handwörterbuch, Wiesbaden, 1965-1981.
- AJSL** American Journal of Semitic Languages and Literatures, Chicago.
- AnSt** Anatolian Studies (Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara) – London
- ASVOA** Atlante Storico del Vicino Oriente Antico, ed. M. Liverani – L. Milano – A. Palmieri fasc. 4.3 : M. Forlanini – M. Marazi, Anatolia: L'impero Hittita, Rom 1986.
- AÜDTCF** Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ankara.
- BA** Biblical Archaeologist, New Haven 1937 vd..
- Belleten** Türk Tarih Kurumu Belleten- Ankara 1937 vd.
- BiOr** Bibliotheca Orientalis, Leiden.
- CAH** The Cambridge Ancient History, 3rd ed. – Cambridge 1970, 1971, 1973, 1975.

- CTH** E.Laroche, Catalogue des textes hittites, Paris 1971; Catalogue des textes hittites, premier supplément, RHA XXX, 1972, 94-133
- EA** Texts from El-Amarna, numbered according to ed. of J. A Knudtzon, Die El-Amarna-Tafeln (VAB 2) – Leipzig 1915 and tr. of W. Moran, Les Lettres d’El Amarna (LAPO 13) – Paris 1987.
- GS I – III** H. Klengel, Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v.u.Z., I – III, Berlin 1965 – 1970.
- HW** J. Friedrich, Hethitisches Wörterbuch – Heidelberg 1952(-1954).
- IRAQ** Iraq published by the British School of Archaeology in Iraq, London 1934 vd.
- JCS** Journal of Cuneiform Studies. New Haven 1947 vd.
- JNES** Journal of Near Eastern Studies. Chicago 1924 vd.
- KB_o** Keilschrifttexte aus Boghazköi. Leipzig/ Berlin 1916 vd.
- KIF** Kleinasiatische Forschungen. Weimar (1927-) 1930.
- KUB** Keilschrifturkunden aus Boghazköi. Berlin 1921 vd.
- MARI** Annales de Recherches Interdisciplinaires, Paris 1982 vd.
- MIO** Mitteilungen des Instituts für Orientforschung. Berlin 1953 vd.
- MVAeG** Mitteilungen der Vorderasiatisch-ägyptischen Gesellschaft, Leipzig 1922-1944.

OA	Oriens Antiquus – Rome 1966 vd.
OLZ	Orientalistische Literaturzeitung – Leipzig, Berlin 1898. vd.
Or	Orientalia (Nova Series). Rom 1932 vd.
PD	E. F. Weidner, Politische Dokumente aus Kleinasien. Die Staatsverträge in akkadischer Sprache aus dem Archiv von Boghazköi. Boghazköi- Studien H.8,9. Leipzig 1923.
PRU	Le palais royal d Ugarit, publiee sous la direction de Cl. F. – A. Scahaeffer, IV (Mission de Ras Shamra IX), Paris 1955 vd.
RGTC	G.F. del Monte and J. Tischler, Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes, vol. 6 – Wiesbaden 1978.
RGTC 6/2	G.F. del Monte, Die Orts-und Gewässernamen der hethitischen Texte – 1992.
RHA	Revue Hittite et Asianique. Paris 1930-1978.
RS	Tontafelsignatur der Ausgrabungen in Ras Shamra.
StBoT	Studien zu den Boğazköy- Texten. Wiesbaden 1965ff.
SV	J. Friedrich, Staatsverträge des Hatti-Reiches in Hethitischer Sprache (MVAG 31.1 und 34.1), Leipzig 1926 und 1930.
TAD	Tarih Araştırmaları Dergisi.

Tel Aviv	Tel Aviv. Journal of the Aviv University Institute of Archeology. Tel Aviv 1974 vd.
THeth	Texte der Hethiter. Heidelberg 1971 vd.
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu
TUAT	O. Kaiser (Hrsg.), Texte aus der Umwelt des Alten Testaments, Gütersloh 1982 vd.
VDI	Vestnik Drevnej Istorii, Moskau / St. Petersburg 1937 vd.
ZA	Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete Leipzig/ Berlin 1847 vd. (NF 1924 vd.)

GİRİŞ

I. Šuppiluliuma'nın, kendinden önce de Hitit devletinin kralları tarafından asıl hedef olarak görülen Yukarı Mezopotamya ve Suriye üzerindeki Hitit üstünlüğünü sağlaması ve bu bölgede izlediği stratejik yayılma politikası ile bu stratejinin ana hatları tezimizin konusu olarak belirlenmiştir.

Yaklaşık olarak M.Ö. 1380'lerde tahta geçen I. Šuppiluliuma'nın öncesinde Hitit tahtına oturmuş kralların tahta geçiş sıraları ve dönemlerinde oluşmuş olayların kronolojisi ile ilgili, bilim adamları hala bir görüş birliğine varamamıştır¹. Astour'a göre, I. Šuppiluliuma'nın ilk Suriye savaşı M.Ö. 1366 yılında olmuş, kralın saltanatı da M.Ö. 1386 yılında başlamıştır². Kinal, I. Šuppiluliuma'nın Suriye'ye üç sefer düzenlediğini belirtmiştir³. Fakat bu konuyla ilgili farklı görüşler de öne sürülmüştür. Nitekim Klengel, I. Šuppiluliuma'nın ilk Suriye seferi diye adlandırılan seferinden daha önce de bir sefer düzenlemiş olduğunu ileri sürmüştür⁴. Yani Astour'un dediği M.Ö. 1366 yılından öncede Suriye'ye bir sefer düzenlemiştir. Fakat bu görüş henüz bilim adamları tarafından ortak bir düşünce olarak kabul görmemiştir. Kitchen, I. Šuppiluliuma'nın Suriye'ye iki sefer düzenlediğini belirtmiştir⁵. Astour'da Kitchen'nın bu görüşüne katılmıştır⁶. I.

¹ Dinçol, 1982, 33.

² Astour, 1989, 6 ; Wilhelm ve Boese'e göre ise, I. Šuppiluliuma tahta M.Ö. 1343 yılında çıkmıştır. Wilhelm – Boese, 1987, 105.

³ Kinal, 1947, 2 vd.

⁴ Klengel, 1970, 220.

⁵ Kitchen, 1962, 5- 49.

⁶ Astour, 1989, 6.

Šuppiluliuma'nın Suriye'ye kaç sefer düzenlediği ve bölgede bulunan yerel krallıkları ne zaman Hitit hakimiyetine aldığı konusunda farklı bilim adamları, farklı görüşler ortaya atmışlardır⁷.

Orta Anadolu'da M.Ö. 2. bin yılın başlarında Kızılırmak kavsi içerisinde kurulan Hitit Devleti, I. Šuppiluliuma döneminde Yukarı Mezopotamya ve Suriye bölgesine doğru önemli bir genişleme politikası izlemiştir. Anadolu'nun güneydoğusunda Fırat ve Dicle ırmaklarının arasında kalan ve "Verimli Hilal" olarak da adlandırılan Yukarı Mezopotamya bölgesinde o sırada güçlü Mitanni Devleti varlığını sürdürmekteydi. Mitanni'nin güneydoğusunda başlangıçta Mitanni'ye bağlı bir yerel krallık konumunda olan ama daha sonra Mitanni'nin Hitit hakimiyetine geçmesi ile bağımsızlığını ilan eden Asur Devleti bulunmaktaydı. Güney Mezopotamya'da Kassit krallığı tarafından yönetilen ve bu dönemde sosyal ve kültürel alanda büyük gelişme göstermiş olan Babil Krallığı vardı. M.Ö. 2. bin yılın ilk yarısından itibaren dönemin devletleri tarafından ele geçirilmek istenen asıl merkez ise Suriye bölgesiydi. Doğu Akdeniz kıyıları boyunca uzanan ve doğuda Fırat ile sınır oluşturan bölgenin güneyinde dönemin en güçlü devletlerinden biri olan Mısır Krallığı bulunmaktaydı. Bu krallığın Suriye ile arasında Lübnan Dağları vardı. Suriye bölgesi bu dönemde ticaret yollarının keşittiği önemli bir merkez konumundaydı. Bugünkü Afganistan, Tacikistan ve daha doğudaki topraklardan ve kuzey doğuda Baykal ve Balkaş göllerinin bulunduğu bölgeden gelen ticaret yolları, Mezopotamya'da Zagros dağlarını ve

⁷ I. Šuppiluliuma'nın Suriye seferlerinin kronolojik sıralaması ve ortaya atılan görüşler ile ilgili bak. (KBo I 1) Mattiwaza antlaşmasının tarihsel giriş kısmında Suriye seferleri bir sıra ile verilmiştir.

Tercüme için bak. Weidner, 1923, 2-37 ; Klengel, 1970, 220 ; Kinal, 1947, 2 vd ; Kitchen, 1962, 5-49 ; Astour, 1989, 6.

Dicle nehrini aşıp, Fırat kıyısındaki şehirleri de içine alarak Doğu Akdeniz'e ulaşmaktaydı. Buradan deniz yoluyla Alaşiya'yı (Kıbrıs) da içine alan ticaret rotası, Avrupa içlerine uzanmak üzere, Avrupa'nın Orta Akdeniz'deki limanlarına kadar ulaşmaktaydı. Bugünkü Kaş yakınlarında açığa çıkarılan Uluburun ve Gelidonya batıkları yapılan bu ticaretin önemli bir kanıtı olarak günümüze ulaşmıştır⁸. Ticaret yollarının kesiştiği bir noktada bulunması ve zengin liman kentlerinin varlığından dolayı Suriye bölgesi özellikle de Kuzey Suriye, çalışmamızın temelini oluşturacaktır. Nitekim bu bölgenin I. Şuppiluliuma döneminde Hitit hakimiyetine geçmesi ile Hititler için siyasi, kültürel ve ekonomik bir çok sonuç doğuracaktır.

Biz, I. Şuppiluliuma'nın Yukarı Mezopotamya ve Suriye ile olan ilişkileri çerçevesinde Hitit Devleti'nin I. Şuppiluliuma döneminden, devletin çöküşüne kadar izlediği dış politika ve bu politikanın Hitit devletine ilişkin sonuçlarını ele aldık.

Bu çalışmanın amacı, Hitit Devleti'nin en güçlü ordu komutanı ve devlet adamlarından biri olan I. Şuppiluliuma'nın tahta çıkışından itibaren Yukarı Mezopotamya ve Suriye'deki Hitit politikasının ortaya konulmasıyla, bu krallığın Eski Önasya'nın merkezinde yer alan bu bölgedeki siyasal ve kültürel gelişimler üzerindeki etkisini ortaya koymak yoluyla, M.Ö. 14 y.y. bölge tarihinin daha iyi anlaşılması ve yorumlanmasına katkıda bulunmaktır.

Çalışmamızda, I. Şuppiluliuma ile birlikte Hitit Devleti'nin Yukarı Mezopotamya ve Suriye'de kurduğu üstünlüğü ana hatlarıyla sunduk. Bölgede bulunan yerel krallıklar ile Mitanni, Asur, Babil ve Mısır gibi dönemin güçlü

⁸ McEvedy, 2004, 40.

devletlerinin Hitit'in yükselen gücü karşısında takındıkları rolleri ve bölge üzerinde izledikleri devlet politikalarını ana hatlarıyla aktardık.

M.Ö. 2. bin yılda Hitit imparatorluk çağının başlangıcı kabul edilen I. Šuppiluliuma döneminde Yukarı Mezopotamya ve Kuzey Suriye'de uzun ömürlü bir hakimiyet kurmuş olan Hititlerin, kuruluşlarından beri istedikleri hedefe ulaşmaları ve bu bölgede kurulan otoritenin I. Šuppiluliuma'dan sonra Hitit tahtına geçen krallar tarafından devam ettirildiği de ele geçen orijinal çivi yazılı belgeler ışığında kanıtlanmaktadır.

Daha önce I. Šuppiluliuma dönemi birkaç kez ele alınmış fakat I. Šuppiluliuma'nın Mezopotamya ve Suriye ile olan ilişkileri detaylı olarak tek bir kaynakta verilmemiştir.

Bu çalışmada biz I. Šuppiluliuma'nın Mezopotamya ve Suriye ile olan ilişkilerine dair orijinal çivi yazılı metinleri bir araya getirip değerlendirerek ve kralın bu bölgedeki icraatına ilişkin yerli ve yabancı literatürden de yararlanarak bir sonuca ulaşmaya gayret ettik.

Ele alınan çivi yazılı belgeler bir kısmı bizzat tarafımızca transkripsiyon ve tercümesi yapılarak, bir kısmı da daha önce işlenmiş oldukları yayınlardan faydalanılarak değerlendirildi.

I. Šuppiluliuma'nın en önemli askeri başarısı ve stratejik icraatlarını içeren Mezopotamya ve Suriye seferleri ilk devletlerarası önemli diplomatik ilişkilerin yaşandığı Amarna çağında meydana gelmiştir⁹. Amarna çağı ve bu dönemde meydana gelen diplomatik ve askeri ilişkiler, Mısır ve Hitit çivi yazılı kaynakları sayesinde aydınlatılmaktadır. Bu dönem aydınlatan en önemli iki merkez Mısır'da

⁹ Kinal, 1947, 1

Tel-El Amarna ve Hitit Devleti'nin başkenti olan (Hattuša) Boğazköy'de bulunan devlet arşividir.

Aynı zamanda Ugarit (Ras- Şamra) metinleri de I. Şuppiluliuma'nın Ugarit ile olan ve Ugarit'in diğer Suriye beylikleri ve Mısır ile olan ilişkilerine ışık tutmaktadır. Bu metinler Suriye'nin politik tarihini farklı açılardan yansıtmaktadır¹⁰. Bu bağlamda, bu üç merkezde bulunan ve I. Şuppiluliuma dönemi hakkında aydınlatıcı bilgiler veren orijinal çivi yazılı belgeleri, tezimizin I. bölümünü içeren kaynaklar kısmında ele aldık ve yaralandığımız kaynaklar ile ilgili temel bilgi verdik.

Çalışmamızın II. bölümünde, Hitit Devleti'nin kurulduğu Anadolu ve kuruluşundan itibaren hakimiyet kurmak istediği Mezopotamya ve Suriye'nin coğrafi özelliği ve öneminden bahsettik ve I. Şuppiluliuma döneminde Suriye ve Mezopotamya'nın coğrafik konumundan kaynaklanan politik durumuna kısa bir giriş yaptık. Nitekim bölgenin coğrafik önemi, Hititler'in bölgede kurmak istedikleri hakimiyet ile doğrudan bağlantılıdır.

I. Şuppiluliuma'nın Mezopotamya ve Kuzey Suriye'ye yönelmeden önce, tahta çıkışı, Hitit kralının tahta çıktığı esnada Anadolu'daki siyasi ortam ve Hititlerin içinde buldukları durum hakkında bilgi verdikten sonra kralın, Anadolu'daki icraatından III. bölümde kısaca bahsettik. Nitekim kral başta Anadolu'da babası zamanında bozulan merkezi otoriteyi kurmayı hedeflemiş daha sonra tezimizin konusunu oluşturan Mezopotamya ve Suriye'ye yönelmiştir.

¹⁰ Klengel, 1992, 101 vd.

M.Ö. 2. bin yılın ilk çeyreğinde Anadolu, bağımsız şehir devletleri tarafından yönetilmekteydi¹¹. Hititler, bu şehir devletini aynı çatı altında toplamış ve Anadolu’da siyasi bir birlik oluşturmayı başarmışlardır. Eski Krallık ve Orta Krallık dönemlerinde Anadolu da kurdukları siyasi üstünlüğü Anadolu dışında da elde etmek için, Kuzey Suriye’ye de seferler düzenlemişler fakat seferlerde başarılı olmalarına rağmen, ülke içinde yaşanan kargaşa ve taht kavgalarından dolayı bölgede tutunamamışlardır. Hitit Devleti’nin I. Şuppiluliuma’nın tahta geçmesinden önce Mezopotamya ve Kuzey Suriye ile olan ilişkileri tezimizin IV. bölümünde günümüze ulaşan orijinal çivi yazılı kaynaklar ışığında değerlendirilmiştir.

I. Şuppiluliuma’nın hükümdarlığı sırasında, daha önceleri bazı askeri girişimlerde bulunmalarına rağmen, Anadolu ile sınırlı kalan Hitit Krallığı, Suriye ve Mezopotamya’nın bazı bölgelerinde kalıcı bir takım başarılar elde etmiş ve imparatorluk olmaya yönelik büyük bir gelişim göstermiştir¹². Hitit tarihinde yeni bir dönemi başlatan ve kendinden sonra Hitit tahtına geçecek olan kralları oldukça etkileyen I. Şuppiluliuma’nın güneydoğu politikası, başka bir deyişle kralın Mezopotamya ve Kuzey Suriye üzerinde izlediği genişleme siyaseti ve bölgede bulunan büyük devletler ve bu devletlere bağlı yerel krallıklar ile olan ilişkilerini tezimizin, IV. bölümünde ayrıntılarıyla ele aldık. Bu kısımda, I. Şuppiluliuma’nın Suriye’de bulunan yerel krallıklar, Nuhaşše, Halap, Qatna, Kadeş, Ugarit, Kargamış, Tunip ve Amurru ile olan ilişkilerine ayrı ayrı yer verdik. Bu bağlamda düzenlenen seferler ve yapılan müttefiklik antlaşmalarına bizzat değindik. Aynı

¹¹ Özgüç, 2002, 402.

¹² Klengel, 2002, 413.

zamanda zamanın güçlü devletleri olan Mısır, Mitanni, Babil ve Asur'un Hititler ve bölgede bulunan diğer devletlerle olan ilişkilerinden yola çıkarak I. Šuppiluliuma'nın bu bölgede tutunabilmek için izlediği stratejiye ve bu devletlere karşı yaptığı askeri ve diplomatik icraatlara geniş bir kapsamda yer verdik.

I. BÖLÜM KAYNAKLAR

Bu bölümde I. Şuppiluliuma dönemi ve I. Şuppiluliuma'nın siyasi ve askeri icraatlarını doğrudan öğrendiğimiz çivi yazılı kaynaklar hakkında bilgi vermeyi amaçladık. I. Şuppiluliuma dönemini aydınlatan bu çivi yazılı vesikaların çoğu, kendinden sonra Hitit kraliyet tahtına geçen krallar tarafından kaydedilmiştir. I. Şuppiluliuma'nın saltanat yılları esnasında kaydedilen belgeler arasında da devletlerarası mektuplaşmalar ve yapılan siyasi antlaşmalar önemli yer tutmaktadır. Ayrıca Hititler'de devlet antlaşmaları sayesinde antlaşmanın imzalandığı dönem ve öncesi hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz. Bu bağlamda I. Şuppiluliuma döneminde imzalanan siyasi antlaşmalar ve daha sonra tahta geçmiş kralların imzaladığı antlaşmalar tezimizin konusuna ışık tutmaktadır. Aynı zamanda babasının kahramanlıkları hakkında bilgi veren II. Murşili tarafından yazılan yıllıklar da, hazırladığımız tezin temel kaynağını teşkil etmektedir.

1. II. Murşili Yıllıkları (Analleri) (= CTH 61)¹³

I. Yıllıklar: KBo III 4 + KUB XXIII 125= BoTU 48.

II. Yıllıklar: KUB XIX 29 = BoTU 49 nolu belgede yayınlanmışlardır.

Yıllıklar, kralların emriyle yazılmış olan ve tarih için birinci derecede önem taşıyan belgelerdir. Hititlerde annal / yıllık anlayışı son derece gelişmiştir. Kralların, hükümdarlık yıllarında yaşadıkları olayları, belirli bir düzen içerisinde kaydetmeleri ciddi bir çalışma gerektirmektedir. II. Murşili'nin yıllıkları bu açıdan Hitit Devleti için çok önemli kaynaklardan biridir ve bizzat kendisi tarafından

¹³ Goetze, 1967, 14 vd.

yazdırılmıştır¹⁴. II. Muršili Yıllıklarını on yıllık anallar ve her yılın sonunda yazılmış veya yılın olaylarını anlatan anallar olarak ikiye ayırabiliriz¹⁵. II. Muršili, kendi dönemini anlattığı gibi, babasının kahramanlıklarını da yıllıklara ayrıntılı olarak yazdırmıştır. II. Muršili'nin tarihsel üç eseri, “Onyıl yıllıkları, Şuppiluliuma'nın kahramanlıkları ve Kapsamlı yıllıklar”, Hitit topraklarında yaşayan insan topluluklarının uzun bir zaman dilimine yayılmış tarihçelerini yansıtmaktadır. II. Muršili döneminde kaydedilen bu eserlerde, birçok kriz ve çöküntüye rağmen kraliyet ailesinin ve yakın çevresindekilerin krallığa bağlı kalarak nasıl bir imparatorluk kurulduğu anlatılmaktadır.

II. Muršili'nin kaydettiği bu önemli eserler, Hititler'deki tarih yazıcılığının ne kadar üst bir seviyede olduğunu da bize göstermektedir¹⁶. H. G. Güterbock, II. Muršili'nin yıllıklarından babasının kahramanlıklarının anlatıldığı bölümlerin transkripsiyon ve tercümesini açıklamaları ile sunmuştur¹⁷. Aynı zamanda, A. Goetze, yıllıkların tamamının transkripsiyon ve tercümesinden yararlanacağımız bir çalışma hazırlamıştır¹⁸.

2. II. Muršili'nin Veba Duaları (=CTH 378)¹⁹

II. Muršili'nin kraliyet duaları, Hitit Ülkesi'ni her yönden çok kötü bir duruma sürükleyen veba salgınından bahsetmektedir²⁰.

I. Veba Duası:

¹⁴ Arıkan, 1994, 67

¹⁵ Kinal, 1998, 178 vd.

¹⁶ Güterbock, 1943, 177 vd.

¹⁷ Güterbock, 1956, 41- 75 vd.

¹⁸ Goetze, 1967, 14 vd.

¹⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Goetze, 1930, 164 vd.

²⁰ Arıkan, 1994, 59 vd.

A nüshası: KUB XIV 14 + KUB XIX 1 + KUB XIX 2 + KBo III 47 + Bo 4229 + Bo 9433 + 1858 /u nolu belgede yayınlanmıştır.

B nüshası: KUB XXIII 3 nolu belgede yayınlanmıştır.

I. Veba Duası: “ II. Murşili Tarihi ” olarak Lebrun tarafından sunulmaktadır²¹.

II. Veba Duası:

A nüshası: KUB XIV 8

B nüshası: KUB XIV 11

C nüshası: KUB XVI 10 + XXVI 86 nolu belgelerde yayınlanmıştır.

III. Veba Duası:

KUB XIV 12 nolu belgede yayınlanmıştır. İmparatorluk devrine tarihlenen bu belge ile ilgili, filolojik ve paleografik çalışmaları C. Rüster yapmıştır²².

IV. Veba Duası:

KUB XIV +XXIII 124 nolu belgede yayınlanmıştır. Bu belge, form ve varyantları bakımından II. Murşili dönemine uygun düşmediği için A. Kammenhuber tarafından daha geç döneme tarihlendirilmektedir²³.

Dualarda bulunan önemli hususlardan biri, tanrılara yapılan istekler karşılığında onlara sunulan vaatlerdir. Hititler'e göre tanrılar insanların onlara sundukları yiyecek ve içeceklere, düzenledikleri bayram ve ayinlere, yapılan kurbanlara muhtaçtırlar. Bu yüzden dua metinlerinde insanlara yardım etmek zorunda oldukları vurgulanmaktadır²⁴. Aynı zamanda tanrılar tarafından ülkenin başına musallat edilen salgın hastalığın nedenlerinin dua metninde vurgulanması, bir nevi yakın Hitit tarihi hakkında bilgi almamızı da sağlamaktadır.

²¹ Lebrun, 1980, 426.

²² Rüster, 1972, 9 vd.

²³ Kammenhuber, 1973, 20,23.

²⁴ Alp, 1999, 71 ; Arıkan, 1994, 12 vd.

3. KUB XXXI 121 (+) 121a (+) KUB XLVIII (=CTH 379) nolu dua metni:²⁵

Hitit ordusunu komuta eden, Lupakki ve Tarhunta-zalma tarafından gerçekleştirilen askeri operasyonlar, Mısır kralının ölümü ve ölü kralın eşi tarafından Šuppiluliuma'ya gönderilen bir mektuptan bahsedilmektedir.

4. CTH 40 nolu metin:

“Šuppiluliuma'nın İcraatları”nın anlatıldığı metinler, H. G. Güterbock tarafından yayınlanmıştır²⁶. Metinlerin yeniden düzenlenmesi ile ilişkili olarak da bak. Ph. H.J. Houwink ten Cate, JNES 25 (1966), s. 27 vd.

II. Murşili tarafından kaydedilmiş olan, I. Šuppiluliuma'nın icraatları adlı metin sayesinde I. Šuppiluliuma'nın Hitit tahtında kaldığı süre zarfında, Anadolu ve Anadolu dışında yapılan askeri faaliyetler ve dönemin devletleri ile olan ilişkiler tarihsel bir sıra ile bizlere sunulmaktadır.

5. III. Hattuşili Dönemine ait olan KBo VI 28 + KUB XXVI 48 (=CTH 88) nolu metin:²⁷

I. Šuppiluliuma'nın babası III. Tudhaliya'nın son saltanat yılları hakkında bilgi veren metin, III. Hattuşili döneminde kaleme alınmıştır. Metinde Hatti Ülkesi'nin dört bir yandan gelen düşman saldırılarına maruz kaldığından ve Hatti Ülkesi'nin elindeki tüm toprakları kaybederek, yalnız başkent Hattuša'nın ellerinde kaldığından bahsedilmektedir²⁸.

²⁵ Güterbock, 1960, 59 vd.

²⁶ Güterbock, 1956, 41 vd. ve 75 vd.

²⁷ Metnin transkripsiyonu ve tercümesi için bak. Goetze, 1940, 21-22

²⁸ Goetze, 1975, 117 vd.

6. III. Hattuşili Donemine ait olan CTH 83 nolu metin:²⁹

1 A. KUB XIX 9

B. KUB XIX 8 ; III 32 vd.

2 KBo XII 44

3 KUB XXXI 20 + KBo XVI 36.

Anadolu'da geçirilen 20 yıl ile Suriye ve Mezopotamya'da geçirilen 6 yıllık iki donemin yorumu üzerine oldukça tartışma uyandıran bu belge, olayların kaydedildiğinden 60 veya 80 yıl sonraya aittir. III. Hattuşili, dedesi I. şuppiluliuma'nın saltanat yılları hakkında bilgi vermekte ve I. şuppiluliuma'nın babası zamanında kaybedilen ve KBo VI 28' de bahsedilen bütün Anadolu topraklarını, tekrar Hitit hakimiyetine alabilmek için tam 20 yıl çaba harcadığından bahsedilmektedir³⁰.

Bu metin I. şuppiluliuma'nın ölümünden çok sonra yazıldığı ve donem hakkında bilgi verdiği için oldukça önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda I. şuppiluliuma'nın kahramanlıkları ve yaptığı icraatın yıllar sonra da hatırlandığı ve takdir edildiği göz önünde tutulursa, kendinden sonra Hitit tahtına geçen krallar üzerindeki etkisi de açıkça fark edilmektedir.

7. 1 KUB XIX 25

2 KUB XIX 26 (=CTH 44) nolu metin:³¹

²⁹ Metnin transkripsiyonu ve tercümesi için bak. Riemschneider, 1962, 110-121

³⁰ Kitchen, 1962, 3-5

³¹ Goetze, 1940, 12 vd.

Hitit kralı I. Šuppiluliuma'nın ođlu Telepinu'nun Kizzuwatna'ya Rahip olarak atanmasıyla ilgili kararname. Daha çok vassal bir antlaşma niteliği taşıyan bu kararname ile I. Šuppiluliuma, Kilikya kapılarını elinde buluduran Kizzuwatna Devleti ile iyi ilişkiler içersinde olmayı amaçlamıştır. Ođlunu bu ülkeye rahip olarak atayarak, dinsel hoşgürü ve bağlarla iki ülke arasındaki yakınlığın temelini atmıştır.

8. Devlet Antlaşmaları:

Aşağıda verdiğimiz devlet antlaşmaları I. Šuppiluliuma döneminde yapılmış olan ve daha sonra Hitit tahtına geöen krallar tarafından yapılmış olan antlaşmalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. I. Šuppiluliuma'dan sonra tahta geöen krallar tarafından yapılan antlaşmalar, I. Šuppiluliuma dönemi hakkında bilgi veriyor olmaları ve devletlerarası gelişmeleri daha sonraki dönemlerde de izlememizi sağlamaları açısından önemlidir. Bizzat Hitit kralının kendisi zamanında yapılan antlaşmalar ise bize dönem hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir.

Hitit Devlet antlaşmaları aynı zamanda Asur, Babil, Mısır gibi büyük devletlerle yapılan antlaşmalar ve vassallerle yapılan antlaşmalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Büyük devletler ile yapılan antlaşmalar her iki devletin çıkarlarının da eşit olarak dile getirildiği belgeler olmasına karşın, vassallerle yapılan antlaşmalarda, Hitit kralının menfaatleri ön planda tutulmaktaydı. Anadolu'daki vassal devletlerle yapılan antlaşmalar Hititçe, Mezopotamya ve Suriye bölgesinde bulunan vassallerle yapılan antlaşmalar da Akadça yazılmaktaydı. Yapılan her antlaşma:

1. Giriş
2. Tarihsel giriş
3. Şartlar

4. Yemin tanrılarının isimlerinin sayılması olarak dört ana kısımdan oluşmaktaydı³².

9. Amarna Çağı Mektupları:

Bu mektuplar, Orta Mısır'da Tel-El-Amarna' da bulunmuştur. Önasya'da uluslararası diplomatik yazışmaların ilk örneklerini veren bu mektuplar, Mısır firavunları, III. Amenofis ve IV. Amenofis kral arşivlerine aittirler. (M.Ö. 1400-1350). Mısır, Babil, Asur, Hitit, Mitanni, Alaşya, Kuzey Suriye ve Filistin'deki prenslikler arasındaki yazışmaları içeren mektuplar yaklaşık dört yüz adettir. İki Hititçe ve bir Hurrice mektup dışında diğerleri zamanın diplomasi dili olan Akadça ile yazılmıştır³³. Söz konusu metinler, M.Ö. 14.yy'ın ortalarındaki yaklaşık 20 veya 30 yıllık bir boşluğu içermektedirler. Kaleme alındıkları dönemlere dayanarak, en eski mektubun, Amenofis III.'ün 30. yılı ile sonraki yıllarına ait olabileceğini, en geç mektubun ise, Tutankamon'un yerini Akhenaton'a bıraktığı, hükümdarlığının 3. yılından daha erken bir tarihte yazılmış olmaları gerekmektedir³⁴.

10. Ugarit (Ras-Şamra) Devlet Arşivleri:

Günümüzdeki adıyla Ras- Şamra tabletleri olarak anılan yazışmaların, El Melek ismini taşıyan bir katip tarafından uyarlandığına ve bu katibin Ugarit kralı Niqmadu döneminde yaşadığına dair bir çok kanıt bulunmuştur³⁵. Ras-Şamra'da gün ışığına çıkarılan ve tezimizin konusu ile yakından ilgili olan tabletler Jean

³² Kinal, 1998, 177. ; Antlaşmaların sonunda geçen tanrı isimleri için bak. Yoshida, 1996, 10 vd.

³³ Yalvaç, 1974, 59-60.

³⁴ Klengel, 1992, 100.

³⁵ Virolleud, 1940, 173.

Nougayrol, Le Palais Royal D'Ugarit (PRU) serisinde toplanmıştır. Ras- Şamra metinleri, Suriye'nin politik tarihini farklı açılardan yansıtmaktadır. Söz konusu metinlerin arasında, Hitit krallarının Ugarit veya diğer Suriye prensleri ile yaptığı antlaşmalar, müttefiklik teklifleri, Hitit ve Kargamış krallarına ait kararnameler ve Ugarit'e ait arazi ile ilgili kararnameler bulunmaktadır³⁶.

11. KBo X 13 (+) 12 (=CTH 49) nolu metin:³⁷

Hitit kralı I. Şuppiluliuma ile Amurru kralı Aziru arasındaki antlaşma metni. Yapılan bu antlaşma ile bir Mısır vassali olan Amurru Krallığı, Hitit vassali olmuştur. Hititçe ve Akadça olarak iki versiyonu bulunan antlaşmanın biz, Hititçe versiyonundan yararlandık. Aynı zamanda antlaşma metninin,

KUB III 7 (+) 122+ KUB IV 91

KUB III 19 + Bo 9188 nolu Akadça versiyonu E. Weidner tarafından tercüme edilmiştir³⁸.

12. KUB XIX 27 (=CTH 50) nolu metin:³⁹

Hitit kralı I. Şuppiluliuma ile Kargamış Şehri'ne vassal kral olarak atadığı oğlu Şarri- Kuşuh (Piyaşili) arasında yapılan antlaşma metni.

Söz konusu antlaşma metninde Hitit topraklarının Mukiş Krallığı ile olan sınırları tayin edilmektedir⁴⁰.

³⁶ Klengel, 1992, 100.

³⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Freydank, 1960, 358 vd.

³⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Weidner, 1923, 70 vd.

³⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Klengel, 1965, 51.

⁴⁰ Klengel, 1999, 137 vd. ; Singer, 2001, 635.

13. KBo I. 1 (= CTH 51) nolu metin:⁴¹

Hitit kralı I. Šuppiluliuma ile Mitanni kralı Mattiwaza (Šattiwaza – Kurtiwaza) arasındaki antlaşma metni.

Akadça ve Hititçe olarak iki versiyonu bulunan antlaşmanın Hititçe versiyonu E. Laroche tarafından KUB XXI 18 ; KUB XXVI 34 olarak iki fragman halinde yayınlanmıştır⁴². Bizim için oldukça önem arz eden ve I. Šuppiluliuma'nın Suriye ve Mezopotamya'daki icraatlarını tarihsel bir sıra ile sunan bu önemli belge, Mitanni'nin tamamen Hitit hakimiyetine geçmesi ve bir Hitit vassali olması açısından da ayrı bir önem teşkil etmektedir.

14. KBo I. 3 (+) KUB III 17 (=CTH 52) nolu metin:⁴³

Hitit kralı I. Šuppiluliuma ile Mitanni kralı Mattiwaza (Šattiwaza – Kurtiwaza) arasında yapılan antlaşma metni.

1916 yılında yayınlanmasından beri Mattiwaza – Šuppiluliuma antlaşması tarihin yeniden yapılandırılması için önemli bir kaynak olarak dikkat çekmektedir. CTH 52 nolu metin, CTH 51 nolu metine ek olarak görülmemektedir ve bu belge Mattiwaza'nın bir vaati niteliğindedir. Yine bu belge, CTH 51'de belirtilen antlaşma koşullarına uyulması için bir yemini kapsamaktadır. Çünkü girişteki Mattiwaza'nın bildirisi, onun Šuppiluliuma'ya verdiği sözü içermektedir⁴⁴. Metnin

⁴¹ Trankripsiyon ve tercüme için bak. Weidner, 1923, 2-37.(Akk. Versiyon).

⁴² Hititçe Versiyonu için bak. Laroche, 1969, 369 vd.

⁴³ Trankripsiyon ve tercüme için bak. Weidner, 1923, 36-37. (Akk. Version) ; Hititçe Versiyonu için bak. Friedrich, 1924, 119 vd.

⁴⁴ Altman, 2005, 43.

Hititçe versiyonu olan HT 21+ KUB VIII 80 nolu metin J. Friedrich tarafından transkripsiyon ve tercümesi ile sunulmuştur⁴⁵.

15. A. KBo I 4 + KUB III 10

B. KUB III 2

C. KUB I 16

D. KUB III 3 (=CTH 53) nolu metin:⁴⁶

Hitit kralı I. Šuppiluliuma ile Nuhašše kralı Tette arasında yapılan antlaşma metni. Akadça versiyondan oluşan antlaşma metninde bir tarihsel girişten sonra, iki devlet arasındaki dostluk ilişkilerine dikkat çekilmiş ve antlaşma maddeleri diğer devlet antlaşmalarında da olduğu gibi tanrıların huzurunda yemin altına alınmıştır.

16. KBo V 3 + XIX 43 + KUB XXVI 38 + KBo V 12 + XIX 43a + KUB XL 35.

(= CTH 42) nolu metin:⁴⁷

Hitit kralı I. Šuppiluliuma ile Azzi-Hayaša kralı Hukkana arasında yapılan antlaşma metni. Bu antlaşma ile Hitit Ülkesi'nin Anadolu'daki daimi düşmanı olan Kaşkalara karşı önlem alınması amaçlanmış ve iki ülke arasındaki ilişkiler tanrıların huzurunda yemin altına alınmıştır.

⁴⁵ Friedrich, 1924, 119 vd.

⁴⁶ Weidner, 1923, 58-71.

⁴⁷ Friedrich, 1930, 103-163.

17. KBo V 9 (=CTH 62) nolu metin:⁴⁸

Hitit kralı II. Muršili ile Amurru kralı Duppi-Tešup arasında yapılan antlaşma metni. Akadça ve Hititçe olarak iki versiyonu bulunan antlaşma metninin Hititçe versiyonunun Vs. 2 vd. bölümlerinde II. Muršili, babası zamanında Amurru kralı Aziru'nun I. Šuppiluliuma'ya karşı takındığı tavıra değinmiş ve iki ülke arasındaki ilişkilerin tarihsel gelişimini hatırlatmıştır.

18. KBo IV 7 + KBo XIX 65 (=CTH 68) nolu metin:⁴⁹

Hitit kralı II. Muršili ile Mira-Kuwaliya kralı Kupanta-DKAL arasında yapılan antlaşma metni. Düşmanlarından kaçarak Hitit kralının yanına sığınan Mašhuiluwa'yı I. Šuppiluliuma'nın koruma altına alması ve kızı Muwatti'yi Mašhuiluwa'ya eş olarak verdiğinden bahsedilmektedir⁵⁰.

19. KUB XIX 49 + XXVI 36 + KBo XIX 70, 71 (=CTH 69) nolu metin:⁵¹

Hitit kralı II. Muršili ile Šeha Nehri ülkesi kralı Manapa-Tarhunta ile yapılan antlaşma metni. II. Muršili, babasının Manapa-Tarhunta'ya göstermiş olduğu ilgiden bahsetmektedir.

20. KBo I 6 (=CTH 75) nolu metin:⁵²

⁴⁸ Akadça versiyonunun transkripsiyon ve tercümesi için bak. Weidner, 1923, 76 vd. ; Hititçe versiyonunun transkripsiyon. ve tercümesi için bak. Friedrich, 1926, 1 vd.

⁴⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Friedrich, 1926, 95-179.

⁵⁰ Klengel, 1999, 144.

⁵¹ Transkripsiyon ve tercüme için bak Friedrich, 1930, 1-41.

⁵² Transkripsiyon ve tercüme için bak. Klengel, 1964a, 213 vd.

Hitit kralı II. Muršili ile Halap kralı Talmi-Šarruma arasında yapılan antlaşma metni. Akadça versiyondan oluşan Vs. 33 vd. de Šuppiluliuma'nın Kargamış, Halap ve Nuhašše Krallıkları ile olan ilişkilerine işaret edilmiş olup, Hitit Kralı'nın Lübnan topraklarına kadar sınırlarını büyüttüğünden bahsedilmektedir. Hitit ve Halap arasında aktedilen antlaşma metninin vassaldeki nüshası kaybolmuş, bunun üzerine II. Muršili öldükten sonra yerine geçen Muwatalli, kendi mührü ile iki ülke arasındaki antlaşmayı yenilemiştir⁵³.

21. KUB XIX 6 + XXI 1 + KBo XIX 73, 73a (=CTH 76) nolu metin:⁵⁴

Hitit kralı Muwatalli ile Wiluša ülkesi kralı Alakšandu ile yapılan antlaşma metni. Šuppiluliuma'nın Arzawa ile savaşta olduğu dönemde Wiluša'lı Kukkunni'nin krala sadık kaldığından ve Hitit kuvvetlerine yardımcı olduğundan bahsedilmektedir.

22. KBo I 8 +KUB III 8 (=CTH 92) nolu metin:⁵⁵

Hitit kralı III. Hattušili ile Amurru kralı Bentešina arasındaki antlaşma metni. Akadça kaleme alınmış antlaşmanın Vs. 4 vd. de Amurru kralı Aziru'nun Šuppiluliuma'nın boyunduruğu altına girdiği ve bu kralla ona benzer bir antlaşma yapıldığından bahsedilmektedir.

23. KUB XXIII 1 + 1a + 1b (=CTH 105) nolu metin:⁵⁶

⁵³ Dinçol, 2005, 32.

⁵⁴ Trankripsiyon ve tercüme için bak. Friedrich, 1930, 50-102.

⁵⁵ Weidner, 1923, 124

⁵⁶ Kühne, – Otten, 1971, 1-50.

Hitit kralı IV. Tuthaliya ile Amurru kralı Šaušgamuwa arasında yapılan antlaşma metni. Akadça kaleme alınmış antlaşmanın Vs. I 13'-23' satırları arasında, Amurru'lu Aziru'nun I. Šuppiluliuma ile olumlu bir diyalog içinde bulunduğu işaret edilmektedir.

24. KUB XIX 20 (=CTH 154) nolu metin:⁵⁷

Hitit kralı I. Šuppiluliuma tarafından Mısır firavununa gönderilmek üzere yazılmış mektup. Mektubun hangi firavuna gönderildiği henüz tespit edilmemiştir.

25. RS 17.340 (=CTH 46) nolu metin:⁵⁸

Hitit kralı I. Šuppiluliuma ile Ugarit kralı II. Niqmadu arasında yapılan antlaşma metni. Antlaşma muhtemelen Anadolu dışında Kargamış'ta kaleme alınmıştır⁵⁹. Sadece Akadça versiyonu bulunan bu antlaşmanın giriş kısmında, Ugarit'in düşmanları tarafından kurtarılmasından bahsedilmiş ve iki ülke arasındaki bağlar tanrıların şahitliğinde, sadakat yemini ile pekiştirilmiştir.

26. RS 17.132 (=CTH 45) nolu metin:⁶⁰

Hitit kralı I. Šuppiluliuma'nın Ugarit kralı Niqmadu'ya gönderdiği mektup. Söz konusu vesikada Hitit kralı, Niqmadu'ya, isyan başlattıkları anlaşılan Mukiš ve Nuhašše Krallıkları'na karşı birlikte hareket etme önerisinde bulunmaktadır⁶¹.

⁵⁷ Hagenbucher, 1989, 304 vd. ; Van den Hout, 1994, 60 vd.

⁵⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Nougayrol, 1956, 44 vd.

⁵⁹ Klengel, 1999, 138.

⁶⁰ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Nougayrol, 1956, 35 vd.

⁶¹ Klengel, 1999, 139.

27. KBo XVIII 24 nolu metin:⁶²

III. Hattušili ya da IV. Tuthaliya tarafından Asur kralı Salmanassar'a gönderilen mektup. Mektupta I. Šuppiluliuma'nın kazandığı zafere dikkat çekilmiştir.

28. KBo XXVIII 51 nolu metin:⁶³

Firavun Niphururiya'nın dul eşi tarafından Hitit kralına gönderilen bir mektup. Babilce kaleme alınmış mektup, oldukça kırık olarak elimize ulaşmasına rağmen kraliçenin isteği net bir şekilde anlaşılmaktadır.

29. CTH 153 = EA 41 nolu metin:⁶⁴

Hitit kralı I. Šuppiluliuma tarafından Mısır firavununa gönderilen bir mektup. Söz konusu tabletin gönderildiği şahsın kimliği konusunda kesin bir yargı yoktur. Fakat bu şahsın IV. Amenofis, Tutankamon veya biraz daha erken bir dönemde yaşamış olan Semankere olması muhtemeldir⁶⁵.

30. A. KBo VIII 37

B. KUB XXIII 7

C. KUB XL 28 (= CTH 134) :

⁶² Hagenbucher, 1989, 241-243

⁶³ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Edel, 1994, 14-15

⁶⁴ Moran, 1992, 114 vd.

⁶⁵ Klengel, 1999, 139.

CTH 134 nolu metin başlığı altında sınıflandırılan fragmanlar, H. G. Güterbock tarafından transkripsiyon ve tercümesi verilmiştir⁶⁶. Aynı zamanda Itamar Singer tarafından da 2004 yılında tekrar ele alınmıştır⁶⁷. Metin, Kuruştama hakkında bize bilgi vermektedir. Aynı zamanda ayrıntılı olarak Kuruştama meselesinin filolojik ve tarihsel tartışması için bak. Sürenhagen, D., Paritätische Staatsverträge aus hethitischer Sicht, Pavia, 1985, s. 22-39.

31. KBo VI 29 (CTH 85)⁶⁸ nolu metin:

III. Hattušili'nin otobiyografisini içeren metinde, III. Hattušili, kardeşi tarafından tahsis edilen şehirleri sıralarken Kuruştama ismi de geçmektedir.

32. EA 114⁶⁹ nolu metin:

Amurru kralı Aziru ile Byblos kralı Rib-Addi arasında ki anlaşmazlığı açıkça vurgulayan metinden, bir Hitit vassali konumunda olan Amurru Devleti'nin siyasi ve ticari durumu hakkında bilgi almaktayız.

33. EA 17⁷⁰ nolu metin:

Tušratta, Mitanni tahtına geçişi ile ilgili durumu Mısır firavunu III. Amenofis'e yazdığı bir mektupta dile getirmiş ve Hitit Krallığı hakkında da metinde oldukça önemli bilgiler verilmiştir.

⁶⁶ Güterbock, 1956, 98.

⁶⁷ Singer, 2004, 591- 607.

⁶⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Götze, 1925, 47 vd.

⁶⁹ EA 114 , 6-14 satırları arası, tercüme için bak. Moran, 1987, 196-210. ; Wachsmann, 1986, 37 vd. ; Knudtzon, 1915, 498 vd.

⁷⁰ EA 17 ; Moran, 1987, 110 vd.

34. EA 7⁷¹ nolu metin :

Asur kralı Assur – Uballit zamanında, Asur Ülkesi'nin Mısır firavununa gönderdiği mektupta, Asur'daki büyük gelişme ve Mısır firavununa hitap ederken dönemin güçlü devletlerinin birbirlerine olan hitap şekli görülmektedir. Asur'un büyümesi, Hitit Devleti'nin de yeni önlemler almasını gerektirecektir. Bu bağlamda bu kaynağı ele alarak, Hitit'in içinde bulunduğu duruma işaret etmek istedik.

⁷¹ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Yalvaç, 1974, 62-63.

II. BÖLÜM

I. ŞUPPİLULIUMA DÖNEMİ'NDE ANADOLU, SURİYE VE MEZOPOTAMYA'NIN COĞRAFI ÖZELLİĞİ VE ÖNEMİ

Anadolu, etrafında bulunan üç deniz ile bir yarımada durumundadır. Doğudan batıya doğru yüksekliği azalan ve maden yatakları bakımından zengin olan dağları, geniş havzalı ve bol su barındıran ırmakları ile tarih öncesi çağlardan bu yana insanların kolaylıkla geçimlerini sağlayacak, uygun şartlar sunmaktadır. Doğu ve batı kültürleri arasında her zaman bir köprü görevi gören Anadolu, birçok uygarlığın izini bünyesinde barındırmaktadır.

Anadolu matematiksel konumu nedeniyle, dört mevsimi aynı anda yaşama özelliğine sahiptir. Bu durum, bitki örtüsü çeşitliliğinin yanı sıra her çeşit tarım ürününün yetişmesine olanak sağlamaktadır. Eski çağlarda, Anadolu'un merkezi (İç Anadolu Bölgesi) gür ve sık ormanlarla kaplıydı. Anadolu, aynı zamanda kereste açısından da zengin bir bölgeydi⁷². Bugün yarı çöl durumunda olan Tuz Gölü ve çevresinin, Asur Ticaret Kolonileri çağında ormanlık bir bölge olduğu yapılan araştırma ve kazılar ile gün ışığına çıkarılmıştır⁷³. Anadolu'nun diğer bir ilgi çekici özelliği ise, mineral kaynaklarının bolluğuydu. Anadolu dağları, maden yatakları açısından zengin ve değerli bir konumdaydı. Bu da Anadolu'nun çekiciliğini biraz daha arttırıyordu.

M.Ö. 2. binyılın başlarında deniz yollarından henüz yararlanılmadığı için Mezopotamya, Mısır ve Ege Medeniyetleri ile olan tüm münasebetler karayollarıyla yapılmaktaydı⁷⁴. Anadolu ise bu medeniyetlerin tam ortasında yer alarak, medeniyetler arasındaki ticari ve kültürel etkileşime büyük katkı sağlıyordu.

⁷² Macqueen, 2001,11.

⁷³ Dinçol, 1982, 19. ; Bahar-Karauğuz-Koçak, 1996, 14 vd.

⁷⁴ Kinal, 1998, 1 vd.

Yazının henüz kullanılmadığı çağlardan beri, bir çok yerel krallığı bünyesinde barındıran Anadolu'da, Mezopotamya ile olan ticari ilişkiler Asur Ticaret Kolonileri çağından çok daha önce başlamış⁷⁵ ve koloni çağı ile birlikte gelişen ticaret ağı, toplumlar arasındaki kültür etkileşimini hızlandırdığı gibi, devletlerarası rekabetin de giderek artmasına yol açmıştır. Hammadde zenginliği, uygun iklim ve coğrafi koşullarından dolayı Anadolu, her zaman Ön Asya'da bulunan devletler'in ilgisini çekmiştir.

M.Ö. II. binyılın başlarında Kızılırmak kavsii içinde kurulan Hitit Devleti, çok geçmeden Anadolu'da sağlam bir siyasi birlik kurmayı başarmıştır. Kuruluşunu tamamlamış ve Anadolu içinde merkezi otoriteyi sağlamlaştırmış olan Hitit Devleti için artık en büyük amaç, Mezopotamya ve Suriye bölgesinde Hitit siyasi ve askeri üstünlüğünü kurmaktır.

Hitit Devleti'nin başkenti Hattuša kenti, verimli bir ovaya bakan yüksek bir yamaç üzerine kuruluydu. Burada bulunan zengin tarım alanları, başkent tahılının büyük bir bölümünü karşılıyordu⁷⁶. Kuzeyde Hatti'yi Kaşkallı düşmandan korumak için sınır kaleleri inşa edilmişti. Merkezi Hakkpiš⁷⁷ olan sınır hattı, kutsal kent Nerik'e⁷⁸ kadar uzanıyordu. Sivas ve Zara'nın doğusundaki tepelerde Kaška toprakları bitip Azzi-Hayaša'nın sınır bölgesi başlıyordu.

I. Şuppiluliuma döneminde diplomatik yollarla, Yukarı Kızılırmak'tan, Fırat'a kadar bir sınır hattı oluşturulabilmiştir. Bu hattın gerisinde de tampon bölge

⁷⁵ Günbattı, 1997, 131-148 ; Balkan, 1957, 8-9, 32-34.

⁷⁶ Macqueen, 2001, 58.

⁷⁷ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Hakkm/piš'in geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 65 vd. ; del Monte, 1992, 22-23.

⁷⁸ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Nerik'in geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 286 vd.

olarak kullanılan, merkezi Šamuha⁷⁹ olan Yukarı Ülke yer almaktaydı. Yukarı Ülke stratejik açıdan oldukça önemliydi. Yukarı Ülke'nin düşman tarafından ele geçirilmesi durumunda, Hitit Devleti için Kuzey Suriye'ye giden önemli yollardan biri olan, Sivas'tan Malatya'ya giden yol, tehlikeye düşerdi⁸⁰. I. Murşili döneminden, I. Šuppiluliuma dönemine kadar Kuzey Suriye'ye gitmek için bu güzergah kullanılıyordu. Bir başka önemli güzergah ise, Kaneš'ten⁸¹ başlayıp, Kilikya Kapıları üzerinden (Gülek Boğazı), Kilikya Ovasına, buradan Karaman'ın güney yaylasından Silifke'ye oradan da kıyı boyunca Mersin, Tarsus ve Adana'ya ilerleyen yoldu⁸². Bu bölgede kurulan Kizzuwatna Ülkesi⁸³, Mitanni ve Hitit arasında tampon bir ülke olmasının yanı sıra zaman zaman taraf değiştirerek Mitanni'nin veya Hitit Ülkesi'nin yanında yer almaktaydı. I. Šuppiluliuma zamanında Kizzuwatna ile kurulan dostane ilişkiler sayesinde Kuzey Suriye'ye giden bu güzergah yeniden kullanılabilir duruma geçti⁸⁴.

⁷⁹ Šamuha, I. Šuppiluliuma'nın Kaška ve Azzi-Hayaša'ya karşı seferlerinde askeri üs olarak kullanılmaktaydı. Gastrang- Gurney, 1959, 33 ; Šamuha'nın lokalizasyonu için bak. Yiğit, 1998, 273 vd. Çivi yazılı metin yerleri ve literatür için Šamuha'nın geçtiği yerlere bak. del Monte- Tischler, 1978, 339 vd. ; del Monte, 1992, 137.

⁸⁰ Murat, 1998a, 175 vd.

⁸¹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Kane/iš'in geçtiği yerler için bak. del Monte - Tischler, 1978, 169. ; del Monte, 1992, 62.

⁸² Macqueen, 2001, 59.

⁸³ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Kizzuwatna'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 211 vd. ; del Monte, 1992, 81.

⁸⁴ Kinal, 1998, 102. ; KBo I 5 (=CTH 41) ; Kizzuwatna kralı Šunaššura ile yapılan antlaşma metninin Transkripsiyon ve tercümesi için bak. Goetze, 1940, 36 vd.

Hitit Devleti'nin güneyinde Aşağı Ülke (Konya ovasının batı kenarı) yer almaktaydı. Bu hattın gerisinde ise Arzawa Memleketleri⁸⁵ yer almaktaydı. Yine Arzawa Bölgesi'nin kuzeyinde Marmara Denizi ve Troya'ya giden yol üzerinde tahmini olarak, Ahhiyawa⁸⁶ ve Wiluša⁸⁷ gibi devletler varlığını sürdürmekteydi. Bu yolun kuzeyinde ise Hulana Nehri Ülkesi⁸⁸, Pala ve Tummana Ülkeleri⁸⁹ yer almaktaydı. Hitit Devleti bu ülkeleri daha kuzeyde bulunan Kaşkallı düşmana karşı kalkan bölge olarak kullanma politikası güdüyordu. Hitit Devleti'nin güneydoğusunda ise Fırat Nehri'nin Malatya ovası karşısına düşen yakasında İšuwa toprakları yer almaktaydı⁹⁰. Bu bölge, Hitit ve Mitanni arasında sürekli bir çekişme konusuydu. Hititler için stratejik açıdan büyük önem taşıyan bu bölge, I. Şuppiluliuma döneminde, Hitit hakimiyetine geçti ve güneydoğu sınırları güvence altına alındı⁹¹.

⁸⁵ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Arzawa'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 42 vd. ; del Monte, 1992, 14.

⁸⁶ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Ahhiyawa'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 1 vd. ; del Monte, 1992, 1.

⁸⁷ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Wiluša'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 484. ; del Monte, 1992, 189.

⁸⁸ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Hulana Nehri Ülkesi'nin geçtiği yerler için bak. del Monte, 1992, 40-41.

⁸⁹ Pala ve Tummana için bak. Ertem, 1980, 6-91. ; Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Pala'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 297 vd. ; del Monte, 1992, 118. ; Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Tumana'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 437 vd. del Monte, 1992, 173.

⁹⁰ M.Ö. 13. yy.'da İšuwa, Yukarı Fırat Vadisinde, Hitit Kraliyet ailesiyle bağları olan yarı bağımsız bir Hurri Krallığı idi. Yakar, 2007, 372.

⁹¹ Gurney, 2001, 35 vd. ; Kınal, 1998, 103 vd.

Genel anlamda düşüncecek olursak Hitit Devleti'nin kuzeyinde ve kuzeydoğusunda Kaška, yine kuzeydoğusunda Azzi- Hayaša, güneybatısında Arzawa ve güneydoğusunda da Hurrili düşman bulunmaktaydı. Bu bağlamda doğu ve güneydoğuda bulunan Hurrilere ve Mitanni Devleti'ne karşı İšuwa ve Kizzuwatna, kuzey ve kuzeydoğuda bulunan Kaška ve Azzi- Hayaşalı düşmana karşı da Yukarı Ülke tampon devlet konumundaydı⁹². Aynı zamanda Arzawa'ya karşı da Aşağı ülke bir hareket merkezi görevi görmekteydi⁹³.

Anadolu, Mezopotamya ve Mısır Medeniyetlerinin ortasında bulunan, ticaret yollarının kesişme noktası olan ve zengin medeniyetlere ev sahipliği yapan Suriye, kuruluş yıllarından beri Hititlerin asıl hedefi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim burada bulunan Devletlerin zenginliği ve kazanılacak olan ganimetler, Hititlerin fazlasıyla ilgisini çekmektedir.

Suriye ve Yukarı Mezopotamya Bölgesi, kuru tarım yapılan alanlarıyla, Asi nehrinin suladığı verimli düzlük arazisiyle ve önemli kara ve deniz yollarıyla M.Ö. 2. bin yıl başlarından itibaren, Ön Asya ve Orta Akdeniz bölgelerinin birbirleriyle buluşup temas ettikleri bir konumda bulunmaktadır. M.Ö. 2. bine ait yazılı kaynaklarda rastlanan veriler, bu bölgede tahıl dışında bal, kumaş ve değerli taşların üretildiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca metinlerde gümüş, bakır ve kalay gibi madenlerin Mari⁹⁴ yoluyla Suriye'ye (Halap, Kargamış, Qatna) getirildiği de belirtilmektedir⁹⁵.

⁹² Murat, 1998a, 186 vd.

⁹³ Bryce, 1986-87, 85 vd.

⁹⁴ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Mari'nin geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 262.

⁹⁵ Klengel, 1965, 9

Arap yarımadasının batısında hüküm süren koşullar, ticaret yollarını Kuzey Suriye toprakları üzerinden geçmeye zorlamıştır. Söz konusu ticaret rotası, Halap veya Kargamış üzerinden güneye doğru devam ederek Tadmır / Palmyre bölgesine kadar uzanıyordu. Aynı zamanda Suriye'nin Akdeniz kıyısında bulunan kuzeyde Al-Mina⁹⁶, Alalah ve daha güneyde bulunan Ugarit, Byblos, Tyros ve Sidon limanları, Önasya mallarının Mısır, Girit, ve Ege'ye gönderildiği birer kapı niteliğindedir. Mısır da Orta Krallık çağının son bulması ile birlikte kara yollarının güvenliğinde karşılaşılan sorunlar deniz ticaretinin önem kazanmasına neden olmuştur. Bu da Suriye limanlarının ticaret alanında daha aktif bir rol üstlenmesi ile sonuçlanmıştır⁹⁷.

Mezopotamya ve Mısır Medeniyetleri birçok hususta daha fazla gelişme göstermekle birlikte, bu bölgedeki medeniyetler ekonomik açıdan da bolluk ve refah içinde yaşamlarını sürdürmekteydiler. Nitekim Suriye bölgesi ticaret yollarının kesiştiği merkez bölge olması, idare merkezinin yanı sıra geniş bir hinterlanda sahip olması bakımından da hem Mısır hem de Anadolu'da yaşayan toplumların ortak hedefi olarak kendini göstermektedir.

Bu bölgede kurulacak siyasal birlik ile Hitit devleti, hem ekonomik hem de kültürel alanda Önasya'da bulunan büyük medeniyetlerin seviyesine ulaşmayı hedeflemiştir.

Tezimizin konusu itibari ile I. Şuppiluliuma döneminde Suriye ve Mezopotamya'nın coğrafi durumu ve birbirine sınır komşusu olan devletlerin politik durumları ile ilgili genel bir bilgi vermek zaruridir. Suriye bu dönemde iki

⁹⁶ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Almina'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-

Tischler, 1978, 9

⁹⁷ Klengel, 1965, 14

ülkenin siyasi kontrolü altında bulunmaktaydı. Mitanni Ülkesi ve Mısır. Bu ülkelere bağlı özerk durumdaki yerel yöneticiler Suriye ve Mezopotamya'nın siyasi sahnesinde rol oynuyorlardı⁹⁸. Suriye toprakları, tarımsal düzlükleri ile verimli bir tahıl üretim merkezi olmasının yanı sıra limanları ve önemli kervan yolları sayesinde Amarna çağında birçok ülkenin hedefi haline gelmişti. Bölgede bulunan Ugarit, Amurru gibi önemli liman ve sınır şehirleri bölgenin cazibesini daha da arttırıyordu.

Mezopotamya'yı coğrafi açıdan ele alacak olursak, Dicle ve Fırat nehirlerinin birçok kolla birleşerek verimli bir açık havza oluşturduğu bölgenin, Zagros dağlarının son sıraları ile Suriye Çölü arasında kalan toprakları kapsadığını söyleyebiliriz. Basra körfezine dökülen ve debilerinde bol su barındıran Dicle ve Fırat nehirleri Güneydoğu Anadolu bölgesinde doğar ve güneye, Basra körfezine doğru akışlarını devam ettirirler. Bu bozkır bölgesinde bu iki nehirin varlığı Mezopotamya için oldukça önem arz etmektedir. Aynı zamanda orta ve güney Mezopotamya'ya giden mallar Fırat nehri üzerinden nakledilmekteydi. Özellikle ağaç bakımından yoksun olan bu bölgenin kereste ihtiyacı Amanos dağlarında bulunan zengin ağaç dokusundan karşılanmaktaydı. Bu hususta Kargamış kenti, malların istiflendiği yer olarak büyük önem teşkil etmekteydi⁹⁹.

Basra körfezi ile Akdeniz kıyıları arasında kalan bölge, bizim genel anlamda ifade ettiğimiz Mezopotamya ve Suriye bölgelerini içine almaktadır. Bu bölge içerisinde yer alan ve I. Şuppiluliuma'nın stratejik yayılmasında önem arzeden bazı yerlerden kısaca bahsedecek olursak ilk olarak Mezopotamya bölgesinde, önemli siyasi bir güç olan Mitanni Devleti'nin coğrafi konumu ile

⁹⁸ Klengel, 1992, 108 vd.

⁹⁹ Klengel, 1965, 9

başlayabiliriz. Mitanni Ülkesi, “Verimli Hilal” olarak adlandırılan Dicle’nin doğu kollarından olan Büyük Zab Suyu ile Kuzey Suriye’nin Akdeniz kıyıları arasında kalan bölgede bulunmaktaydı¹⁰⁰. Mitanni’nin ele geçirilmesi ile Mezopotamya ve Suriye’de Mitanni’ye bağlı olan yerel krallıklar olan Nuhaşşe, Halap, Mukiş, Niya, Ugarit, Tunip, Qatna, Kinza, Amurru ve Kargamış gibi devletler, Hitit hakimiyetine geçecek, bu da Hitit Devleti’nin bölgedeki üstünlüğünü kesinleştirecekti. Mitanni, aynı zamanda giderek güçlenmekte olan Asur Devleti ile Hitit arasında tampon bir devlet görevi görecektir. Yukarıda saydığımız yerel krallıklar içersinde Amurru ve Kargamış konumları itibarıyla Hitit için ayrı önemi olan krallıklardı. Lübnan’ın kuzeyinde yer alan Amurru Ülkesi, Mısır sınırında yer aldığı için Hititlere göre ele geçirilmesi gerekli yerlerden biriydi. Nitekim bu ülke uzun yıllar Mısır ve Hitit arasında tampon bir devlet olarak karşımıza çıkacaktır. Kargamış Krallığı ise, Kuzey Suriye ile Anadolu’daki yolların kesişme noktasında, Fırat kıyısında bugünkü Cerablus tren istasyonunun yakınında bulunmaktadır¹⁰¹. Bu krallığın ele geçirilmesi ile Kuzey Suriye’de bulunan birçok yerel devlet çok daha rahat kontrol edilebilecek, böylece bölgedeki Hitit üstünlüğü daha uzun ömürlü olabilecekti.

Görüldüğü gibi, I. Şuppiluliuma, Anadolu’da izlediği tampon devlet uygulamasını, Suriye ve Mezopotamya üzerinde kurduğu siyasi ve askeri başarısının sürekliliğini sağlamak için de devam ettirmiştir. Aynı zamanda Mitanni Devleti’nin yanı sıra Mezopotamya’da bulunan ve zaman zaman Hitit Devleti ile siyasi ve diplomatik ilişkileri bulunan Babil, Asur ve güneyde Lübnan dağlarının ardında yer alan Mısır Devleti, Hititlerin bölge üzerindeki hakimiyetlerinin zaman zaman

¹⁰⁰ Klengel, 2002, 415.

¹⁰¹ Dinçol, 2004, 51.

sekteye uğramasına neden olacaktır. Bununla birlikte, rekabetin en üst safhaya ulaştığı bu Amarna çağında, güçlü ve zeki kralların bu bölge üzerinde farklı politikalar uyguladıkları ve bölgenin hakimiyeti için bir nevi satranç oynadıkları gözlenmekte ve bu önemli bölgenin, farklı zamanlarda, farklı güçler tarafından el değiştirdiği, günümüze kadar ulaşan belgelerden tespit edilmektedir.

Önasya'nın politik kaderini derinden etkileyen bir konumda olan bu bölgenin¹⁰² uzun bir süre Hitit yönetimine geçmesi Hitit Devleti'nin de kaderini değiştirecektir. Fakat Devleti İmparatorluk seviyesine yükselten bu coğrafya, daha sonra İmparatorluğun çöküşünü hazırlayan etmenlerden biri olarak da karşımıza çıkacaktır.

¹⁰² Klengel, 1965, 14.

III. BÖLÜM I. ŞUPPİLULIUMA DÖNEMİ

I. Şuppiluliuma¹⁰³ tahta geçmeden önce, babası III. Tudhaliya¹⁰⁴ zamanında devlet işlerinde rol oynamaya başladığı zaman Hitit Krallığı dört bir yandan gelen saldırı ve yağmalarla sıkıştırılmış bir durumdaydı. Bu durum KBo VI 28 nolu metnin 6-15 satırları arasında şu şekilde dile getirilmiştir:

KBo VI 28 (=CTH 88)¹⁰⁵

Vs. I

6 evvelce Hatti ülkeleri düşman tarafından mahvedilmişti. Bir taraftan []

¹⁰³ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Şuppiluliuma'nın geçtiği yerler için bak. Laroche, 1966, 166 vd.

¹⁰⁴ Boğazköy'de 1991 yılında ortaya çıkartılan, bir bulla üzerinde, "Kahraman Büyük Kral, Tudhaliya'nın oğlu" ifadeleri geçmektedir. I. Şuppiluliuma dönemine ait bu mühür baskısı, bu hükümdarın kökeni ile ilişkili bir takım tereddütleri ortadan kaldırmıştır. Bulla örneğinin her iki kenarında karşılaşılan baskı izleri, ve burada geçen ifadeler, bu bulla parçası mührün sahibi hükümdarın babasının, III. Tuthaliya ile aynı unvanı kullandığı son derece net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bulla örneğinin üzerinde şu ifadeler yer almaktadır:

Dış daire: ^{NA}KIŞIB ^MŞu-up-p[i-l]u-li-u-ma LUGAL GAL UR.SAG

İç daire: DUMU ^MDu-ut-ha-li-ia LUGAL GAL UR.SAG

Bu mühür baskısı üzerinde dikkati çeken bir diğer nokta da, diğer bulla örneklerinde görmeye alışılan "Hatti kralı" unvanının bulunmamasıdır. Aynı zamanda Maşathöyük'te bulunan ve Sedat Alp tarafından yayınlanmış kral Şuppiluliuma dönemine ait bir mühür baskısı üzerinde de "Şuppiluliuma, Tudhaliya'nın oğlu" ifadesine rastlanmıştır. Boğazköy ve Maşathöyük'te açığa çıkarılan bu iki parça I. Şuppiluliuma'nın hükümdarlığının ilk zamanlarına, kralın tahta çıkışından hemen sonraki bir döneme tarihlendirilmelidir. Otten, 1993, 10-13.; Şuppiluliuma'nın babasının III. Tudhaliya olduğuna dair kanıtlar ve varsayılan diğer isimlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bak. Carruba, 1998, 91 vd.

¹⁰⁵ KBo VI 28 Vs. st. 6-15 ; Goetze, 1940, 21-26 ; Goetze, 1975, 117 vd.

7 Gaşgalı düşman geldi ve Hatti ülkel[erini] mahvetti. Nenaşsa'yı¹⁰⁶ sınır
8 yaptı. Diğer taraftan Aşağı ü[lked]en Arzawa düşmanı geldi ve o da
9 Hatti ülkelerini mahvetti. Tuwanuwa'yı,¹⁰⁷ Uda'yı¹⁰⁸ sınır yaptı.
10 Diğer taraftan Araunna'lı düşman geldi ve Gaşşıya ülkesinin tümünü
mahvetti.
11 Diğer taraftan Azzi'li düşman geldi ve yukarı [ülkelerin] tümünü mahvetti
12 ve Şamuha'yı sınır yaptı. İşuwa'lı [düşman] geldi ve Tegarama ülkesini sınır
yaptı.
13 Diğer taraftan Armatana'lı düşman [geldi] ve o da Hatti ülkelerini mahvetti
14 ve şehri Kizzuwatna'yı [sınır yaptı.] şehri [Hatt]uša tamamen
15 yakılıp yıkılmıştı.¹⁰⁹ Ve [] sadece heşti evi kurtulmuş
idi.

Metinden anlaşıldığı üzere, III. Tudhaliya döneminde Hitit Devleti parçalanmanın eşiğine gelmiş ve düşman, Hattuša'ya kadar ulaşıp kenti tahrip etmiştir. Ülkenin dört bir yanından saldıran düşmanlara karşı çaresiz kalan Hitit Devleti daha önceden ele geçirdiği ve Hitit sınırları içinde yer alan bir çok yeri kaybetmiştir. Yine de oldukça güç koşullar altında bulunmasına rağmen Hitit Devleti, tekrar eski sınırlarına kavuşabilmek için ciddi bir politika izlemiş, bunun

¹⁰⁶ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Nenaşsa / Ninaşa'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 282 vd. ; del Monte, 1992, 111.

¹⁰⁷ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Tuwanawa'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 447 vd. ; del Monte, 1992, 176.

¹⁰⁸ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Uda'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 466. ; del Monte, 1992, 182.

¹⁰⁹ Şuppiluliuma'nın tahta henüz geçtiği evrede, Hattuša kentinin uğradığı bir baskın ve bunun hemen akabinde bir yangın olayı görülmektedir. Schuler, 1965, 37.

akabinde I. Šuppiluliuma, babası III. Tudhaliya'nın krallığının son dönemlerinde, Hitit ordularını başarılı bir şekilde sevk etmiş, kuzey ve kuzeydoğudaki sınırları eski haline çevirmiştir¹¹⁰. Bu başarı II. Muršili tarafından, babası I. Šuppiluliuma'nın kahramanlıklarının anlatıldığı metinde şöyle belirtilmektedir:

KBo XIV 3 (CTH 40) ¹¹¹

Vs. III

- 12 Babam ülkeye vardığı zaman
13 Hatti ülkesinin içine girmiş olan
14 çok kötü bir şekilde muamele edilmiş olan Kaşkallı düşmanları yakaladı.
15- 16 Babam on iki kabileden oluşan Kaşkallı düşmanla ülke içersinde karşılaştı.
17 Babama tanrılar yardım ettiler. (Böylece) adı geçen Kaşkallı düşmanı
18 kabile askerlerini yakaladığı yerde öldürdü.
19 Ve o ne aldı ise (zapt etti ise)
20 ki babam onları onlardan aldı.
21 Ve onları tekrar Hattili'lere verdi.

Görüldüğü gibi I. Šuppiluliuma, henüz tahta geçmeden, Hitit ülkesinin kuzey ve kuzeydoğusunda bulunan Kaşkallı düşmanı yenerek, büyük bir zafer elde etmiştir. Hitit Devleti'nin içinde bulunduğu durum dikkate alındığında, I. Šuppiluliuma'nın bu başarısı ülke için büyük bir moral olmuş ve bu başarının devamı çok geçmeden gelmiştir.

¹¹⁰ Kinal, 1998, 101. ; Goetze, 1975, 117.

¹¹¹ KBo XIV 3.III st. 1-23 ; Güterbock, 1956, 67.

I. Šuppiluliuma'nın, babası ile çok yakın ilişkileri olmasına rağmen, ondan daha yaşlı olduğu tahmin edilen, Genç Tudhaliya olarak adlandırılan kardeşi tahta geçti. Başlangıçta bu durumu kabullenen I. Šuppiluliuma, daha sonra yanındaki üst düzey destekçileri ile birlikte, kardeşini öldürerek, Hitit tahtına çıktı¹¹². Bu durumu I. Šuppiluliuma'nın oğlu II. Muršili, veba dualarında şöyle anlatmaktadır:

KUB XIV 14 + KUB XIX 1 + KUB XIX 2 + KBo III 47 (I. Veba Duası)

(=CTH 378)¹¹³

Vs. I

- 16 [Fakat Babam] Tudhaliya'yı cezalandırmak isteyince, Hattuša'nın
17 [prensleri, beyle]ri, yüksek rütbeli subayları hep[si ba]bamın tarafını
18 [tuttular]. Tudhaliya'yı yemin tanrıları yakaladılar.
19 [Tudhaliya'yı öld]ürdüler. Sonra onun kardeşlerini [onları da
öl]dürdüler.
20 [(akrabalarını) yakaladılar] ve onları Alašiya ülkesine (sürgüne) gönderdiler.

II. Muršili metnin devamında tanrıların babasını herşeye rağmen koruduklarından, ülkeyi tekrar refah ve bolluk içine sokmasına yardımcı olduklarından bahseder. II. Muršili, genç Tudhaliya'nın intikamının babasının ve ileri gelenlerin canlarıyla ödediklerinden artık çok canlar alan bu salgın hastalığın ülkenin üzerinden gitmesi için de tanrılara yakarmıştır. Metinde, eğer bu salgın

¹¹² Bryce, 1998, 168 ; I. Šuppiluliuma'nın tahta geçiş tarihi ile ilgili varsayımlar için bak. Astour, 1989, 5 vd.

¹¹³ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Goetze, 1930, 164 vd.

ülkenin başında kalırsa tanrılara dua edecek ve kurban sunacak kimsenin kalmayacağını da dile getirmiştir¹¹⁴.

Anlaşıldığı üzere I. Šuppiluliuma'nın kardeşine yaptığı bu sadakatsizlik, tanrılar tarafından ülkenin başına çok uzun yıllar devam eden bir hastalığın musallat edilmesinin, Hitit nüfusunun azalmasının ve ülkenin zayıf düşerek vassal krallıklar içinde isyanların çıkmasına neden olmuştur. Yine II. Murşili'ye göre, I. Šuppiluliuma'nın salgın hastalığa yakalanarak ölmesi de tanrılarının intikamı ile bağlantılıdır.

I. Šuppiluliuma'nın tahta çıkışının tesbiti ile ilgili olarak aşağıdaki delillerden yararlanılmıştır¹¹⁵.

Tušratta'nın III. Amenofis'e yazdığı bir mektupta, Mitanni'ye karşı başarısız bir girişim yapmış olan Hitit kralının, Šuppiluliuma olduğundan hareket edilmiştir¹¹⁶.

Daha sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alacağımız, EA 41 nolu mektupta, I. Šuppiluliuma, Niphuriya adlı bir firavunu tebrik etmektedir. Genelde Akhnaton ile özdeşleştirilen bu Mısır firavununa yazdığı mektupta I. Šuppiluliuma, firavunun babasından da bahsetmiştir. Bu Amarna mektubu sayesinde, I. Šuppiluliuma'nın III. Amenofis döneminde tahta çıkmış olduğu ileri sürülebilir¹¹⁷.

Ayrıca KUB XIX 9 nolu metinde, I. Šuppiluliuma'nın Anadolu'da 20 yıl savaştığı ifade edilmekte ve Suriye'yi ele geçirdikten sonra da 6 yıl boyunca Amurru'da savaştığı söylenmektedir. Suriye'nin fethi için geçen süre anılmamakla birlikte bu iş için yaklaşık 10 yıllık bir zaman dilimi kabul edilmektedir. Ve

¹¹⁴ KUB XIV 14 Vs. I st.16'-20' (=CTH 378) ; Goetze, 1930, 164 vd. ; Arıkan, 1994, 70 vd.

¹¹⁵ Wilhelm - Boese, 1987, 76.

¹¹⁶ Kitchen, 1962, 23 ; Klengel, 1970, 219.

¹¹⁷ Wilhelm- Boese, 1987, 76.

toplam hükümdarlık süresi de 40 yıla yakın kabul edilmektedir. En az da 28 yıllık bir hükümdarlık süresi göz önünde tutulmaktadır¹¹⁸. Tüm bu varsayımları değerlendiren, Wilhelm ve Boese, I. Šuppiluliuma'nın tahta M.Ö. 1343 yılında çıkmış olabileceğinde karar kılmışlardır¹¹⁹.

I. Šuppiluliuma tahta geçişinden hemen sonra, Hitit ülkesinin kuzeyinde ve kuzeydoğusunda bulunan ve ülkenin kuzey sınırlarını tehdit altında tutan Kaška'larla mücadeleye başlamıştır. Ve burada bulunan Kaška'ları püskürterek, Hitit kuzey sınırını oluşturmak için büyük çaba sarf etmiştir. Kaška'ların, doğuda Azzi-Hayaša ülkesi ile güneyde Yukarı Ülke (KUR^{URU} UGU^{TI})¹²⁰ ve batıda da Pala-Tum(m)ana ile sınır komşusu olduğu¹²¹ ve Hitit Devleti'nin Kaška ve Azzi-Hayaša'lı düşmana karşı Yukarı Memleket'i tampon devlet olarak kullandığını¹²² bir çok vesika göstermektedir.

I. Šuppiluliuma dönemini anlatan II. Muršili'nin yıllıklarında I. Šuppiluliuma'nın Yukarı Ülke'den hareketle Azzi Hayaša Ülkesi ve Kaška'lara karşı düzenlediği seferlerde, kazandığı ganimetleri ve esirleri Šamuha'ya getirdiğinden bahsedilmektedir. II. Muršili bu durumu şöyle anlatmaktadır:

¹¹⁸ Schuler, 1965, 18 ; Kitchen, 1962, 23

¹¹⁹ Wilhelm- Boese, 1987, 105.

¹²⁰ Yukarı Ülke, Hitit Devleti'nin kuzey ve kuzeydoğusunda bulunuyor ve Kızılırmak'ın yan kollarına kadar uzanıyordu. Kuzey ve kuzeydoğudan Kaška bölgesi ile güneydoğudan ise Azzi ile sınır oluşturuyordu. Ünal, Hattušili III, 1974, 224–225.

¹²¹ Schuler, bağımsız üç Kaška gurubunun olduğunu, Batı Kaška gurubunun Gökırmak ve Devrez üst geçitinin kuzeyinde yer aldığını, merkezi Kaška gurubunun Kızılırmak ve Aşağı Çekerek arasında olduğunu, Doğu Kaška gurubunun ise Çorum Mecitözü ile Kelkit Çayı'nın kuzeyinde bulunduğunu ileri sürmektedir. Schuler, 1965, 13 vd.

¹²² Murat, 1998b, 435–436.

KUB XIX 11 (=CTH 40)¹²³

Vs. 1

- 1-2 Fakat babam ileriye doğru yürüdüğü zaman,
3 O ülkesinde Hayaşalı düşmanla karşılaşmadı.
4 Böylece babam tekrar Hayaşalı düşmana (karşı)
5 gitti. Fakat onu yine de bulamadı.
6 (Fakat) O, Kaşkalı düşmanı, (Kaşkalı) kabile askerlerinin tümünü [ülkenin
içersinde]
7 yakaladı. Ve ona tanrılar yardım ettiler, [Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası,]
8 Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı, ordugâhın Fırtına Tanrısı, kırım Tanrıçası
İstar'ı ve böylece çok sayıda [düşman]
9 öldü. O hem de çok sayıda esirler [aldı]
10 ve onları tekrar Şamuha şehrine getirdi.
11 Sonra babam Şamuha'dan ileriye doğru gitti.
12 Ve [x Ülkesi] düşman tarafından tahrip edilmişti.
13 Ve bütün düşmanları orada bulunuyordu. (Hatta)
14 koyun çobanları yardım için gelmişti.
15 Babam onlar için bir tuzak hazırladı ve Kaşkaları
16 vurdu. Her kim
17 yardım için gelmişse onları da aynı şekilde vurdu.
18 -19 Şöyle ki Kaşkalı kabile askerleri ve yardımcı askerlerin çoğunu
öldürdü.

Buradan I. Šuppiluliuma'nın daha tahta geçmeden önce orduları başarılı bir şekilde yönettiği ve babasının hastalığı sırasında iyi bir komutan olduğu açıktır.

¹²³ Güterbock, 1956, 62-63.

Aynı zamanda babasının hasta yatağında devlet işleriyle ilgilenemese bile, ülkenin sahipsiz kalmayacağını çevredeki tüm düşman ülkelere göstermiştir. Metinden, I. Šuppiluliuma'nın, Kaşkallı düşmanla karşılaşp yendikten sonra, ele geçirdiği Kaşkallı esirleri Šamuha'ya getirdiği anlaşılmaktadır. Burada dikkat çeken nokta, esirlerin Hattuša'ya değil de Šamuha'ya götürülmüş olmasıdır. Çünkü, daha sonra ayrıntıları ile inceleyeceğimiz, kralın Suriye seferinde ele geçirilen bütün esirler Hattuša'ya getirilmektedir. Yine Anadolu'da düzenlenen seferlerde elde edilen ganimetler ve ele geçirilen esirler de Hattuša'ya getirilmektedir. Bu metinde ele geçirilen Kaşkallı esirlerin Šamuha'ya götürülmesi, burasının askeri bir üs olabileceğini doğrulamakla birlikte, kralın henüz seferini bitirmediği ve bu yüzden de Hattuša'dan daha yakın da bulunan bir Hitit merkezine geldiği düşünülebilir. Nitekim, Šamuha, III. Tudhaliya ve I. Šuppiluliuma dönemlerinde Yukarı Ülke'nin merkezi konumunda olup, Kaška ve Azzi-Hayaşalı düşmana karşı da üs olarak kullanılmaktaydı¹²⁴.

I. Šuppiluliuma'nın, Mısır firavunu Tutankamon'un ölümünden hemen önce gerçekleşen, Suriye seferine çıkmadan önce kuzey ve kuzeydoğudaki istikrarı sağlamak için Tumana ve İštahara¹²⁵ kentlerinde güçlü kaleler inşa ettirdiği anlaşılmaktadır¹²⁶. Pala ve Tumana'nın idaresini de baş Meşedi olan Zida'nın oğlu Hutupiyanza'ya vermiştir¹²⁷.

¹²⁴ Gastrang- Gurney, 1959, 33 ; Yiğit, 1998, 278.

¹²⁵ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde İštahara'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 150 vd. ; del Monte, 1992, 55.

¹²⁶ Schuler, 1965, 38-39

¹²⁷ Pala ve Tum(m)ana'nın yeri için bak. Ertem, 1980, 7 ; Bu bölgede istikrarı sağlayarak Suriye seferine çıkan kralın yokluğu, Hititlerin bu bölgedeki hakimiyetlerinin zayıflamasına neden olmuş,

I. Šuppiluliuma'nın aldığı savunma tedbirleri arasında, Azzi-Hayaša ülkesi¹²⁸ kralı ile yaptığı antlaşma da yer almaktadır.

Azzi-Hayaša kralı Huqqana ile I. Šuppiluliuma arasında yapılan antlaşma metninde kral Šuppiluliuma şöyle demektedir:

A NÜSHASI : KBo 5.3 + 5. 12 + 19.43 + 19.43a + KUB 26. 38 + 40. 35

(=CTH 42)¹²⁹

Vs. I

- 1 Hatti ülkesi kralı Majeste Šuppiluliuma şöyle (der):
- 2 Bak seni Huqqana'yı arkadaki kahramanı
- 3 yücelttim ve seni iyi yaptım.
- 4 Ve seni Hattuša'da ve Hayaşalılar arasında iyilikle(dostça)
- 5 tanıttım. Ve sana kız kardeşimi zevce olarak verdim.

Buradan da anlaşıldığı gibi Šuppiluliuma, Hayaša kralı Huqqana'ya kız kardeşini eş olarak vermiş böylece iki ülke arasındaki dostluğun pekişmesine katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Hayaša ile Kaška arasında çok yakın ilişkiler olduğu tahmin edilmektedir. I. Šuppiluliuma, yaptığı bu antlaşma ile Kaška'nın

Tumana şehri tekrar Kakşalı halk tarafından işgal edilmiş, Pala'daki vali Hutupiyanza idaresindeki Hitit kuvvetleri de bu bölgeyi zorlukla ellerinde tutabilmişlerdir. Goetze, 1975, 118

¹²⁸ Azzi-Hayaša Ülkesi'nin Sivas'ın doğusunda yer aldığı son yıllarda bölgede yapılan kazılardan anlaşılmaktadır. Bu kazılardan elde edilen veriler, burasının Hitit kültürü ve siyasi hâkimiyeti içinde yer aldığını göstermektedir. Bunlar arasında Sivas kalesi kazısı, Kuşaklı ve Kayapınar kazı buluntuları sayılabilir. Ünal, 2003, 54-55 ; Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Hayaša'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 63 vd. ; del Monte, 1992, 22. ; Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Azzi'nin geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 59 vd. ; del Monte, 1992, 19.

¹²⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Friedrich, 1930, 106-107; Karauğuz, 2002, 151; Hitit ve Hayaša Ülkeleri'nin sosyolojik yapıları ile ilgili yorum için bak. Ünal, 2002, 158.

aldığı desteği sekteye uğratmayı da planlamış olmalıdır. Nitekim kral, Hayaša ile iyi ilişkiler içersinde olmasına rağmen hükümdarlığının son yıllarında Kaška ile beraber bu ülke üzerine de yürümek zorunda kalmıştır¹³⁰.

I. Šuppiluliuma döneminde Hitit Devleti'ne karşı ayaklanan Arzawa kralı Tarhunnaradu'nun Mısır firavunu Amenofis'e yazmış olduğu ve kızını firavun ile evlendirme planları yaptığı mektuba cevaben, firavun tarafından Hititçe yazılan mektupta, Tarhunnaradu'nun kızının, mektubu getiren elçiyle birlikte gönderilmesini ve kızla birlikte gönderilecek çeyizler arasında da Kaşkalkı insanların da olması istenmektedir¹³¹. Fakat burada Kaşkalkar'ın hangi amaçla istendiği tam olarak bilinmemekle birlikte, Mısır'ın o sıralarda Nenašša'ya kadar sızmış olan Kaşkalkar ile siyasi bir ilişki kurma çabasında olduğunun bir göstergesi de olabilir. Çünkü mektubun devamında "Hatti Ülkesi'nin igai-" olduğu belirtilmiş bunun anlamının ise "parçalanmak, bölünmek"¹³² anlamlarına geldiği düşünülürse¹³³ Mısır'ın Kaška ile irtibata geçerek bir ortaklık arayışı içinde olabileceği de gözardı edilmemelidir.

Nitekim daha önce de bahsettiğimiz gibi, I. Šuppiluliuma tahta geçmeden önce babasının zamanında, Hatti'nin parçalanmasında Kaşkalkı düşmanın yanında Arzawalıların da büyük rol oynaması ve Arzawalı düşmanında Hitit Ülkesi'nin içlerine kadar sızarak, Tuwanuwa ve Uda'ya kadar ulaştıklarından yola çıkacak

¹³⁰ Schuler, 1965, 38-39

¹³¹ Arzawalı Tarhunnaradu'nun III. Amenofis'le mektuplaşması (EA 31) ve aralarında evlilik konularının görüşülmesi, dönemin birbiri ile eşit kralları arasında görüldüğünden, Arzawa memleketlerinin I. Šuppiluliuma döneminin bir bölümünde bağımsız olabileceklerini göstermektedir. Goetze, 1975, 118-119.

¹³² Friedrich, 1952, 81.

¹³³ Ünal, 2003, 18.

olursak, Mısır'ın Hitit'i parçalamak için Hitit ülkesinin çevresinde bulunan ve Hitit ile dostane ilişkiler içersinde olmayan Arzawa ve Kaşkalı'ları Hitit Devleti'nin siyasi üstünlüğüne son vermek için kullanmak istemiş olabileceği son derece muhtemel gözükmektedir.

I. Šuppiluliuma, daha sonra Anadolu'da ki merkezi otoriteyi tekrardan kurmak için babası zamanında isyan eden Arzawalı düşmanın üzerine yürümüştür. Bu bölgeye düzenlediği seferler sonucunda Arzawa kuvvetlerini ele geçirmiştir. Kralın asıl düşüncesi yayılmacı bir güç olarak beliren Arzawa'yı da durdurup siyasi üstünlüğü sağlamak ve daha sonra rahatlıkla asıl hedefi olan Suriye'ye yönelmektir¹³⁴.

II. Muwatalli'nin Wiluša'lı Alakšandu ile yaptığı antlaşmada, Wiluša kralı Kukkunni'nin, I. Šuppiluliuma'nın Arzawa seferleri sırasında krala bağlı kaldığından bahsedilmektedir¹³⁵. II. Muršili'nin, Mira-Kuvaliya¹³⁶ kralı Kupanta-Kurunta ile yaptığı antlaşmada da Kupanta-Kurunta'dan önce tahtta Mašhuiluwa'nın olduğunu, fakat kardeşlerinin onu ülkeden kovduklarını, onun da Hititlere sığındığını ve I. Šuppiluliuma'nın ona kızı Muvatti'yi eş olarak verdiğini öğrenmekteyiz¹³⁷. Aynı zamanda kral, yaptığı bir antlaşma ile onu Hitit Devleti'ne hukuki olarak bağlamıştır¹³⁸.

¹³⁴ Kinal, 1953, 26-27 ; Ünal, 2003, 21.

¹³⁵ KUB XIX 6 (= CTH 76) ; Friedrich, 1930, 50 vd.

¹³⁶ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Mira'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 269 vd.; del Monte, 1992, 105. ; Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Kuvaliya'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 232. ; del Monte, 1992, 89.

¹³⁷ KBo IV 7 Öy. 1-10 (=CTH 68) ; Friedrich, 1926, 95 vd. Bu ant. İle ilgili ayrıntılı bilgi için bak. Houwink ten Cate, 1979, 267 vd.

¹³⁸ Karauğuz, 2005, 30.

II. Muršili'nin, Šeha Nehri ülkesi¹³⁹ kralı Manapa-Tarhunta ile yaptığı bir antlaşmada da I. Šuppiluliuma'nın bu krallık ile iyi ilişkileri olduğuna değinilmiştir. Ve Manapa-Tarhunta'nın babası Muwa-UR.MAH ile Hitit Devleti arasında anlaşma tarzında ilişkilerin kurulmuş olabileceği de muhtemel gözükmetedir¹⁴⁰. Yine Hitit kaynaklarında I. Šuppiluliuma döneminde, Hanutti isimli bir komutanın idaresi altındaki kuvvetlerin Batı Anadolu'ya sefere gönderildiği ve Hapalla Ülkesi'ne¹⁴¹ ait birliklerin mağlup edilerek, bu ülkenin yağma edildiği anlaşılmaktadır¹⁴². Buradan Arzawa Memleketleri'nin I. Šuppiluliuma zamanında, Mira-Kuvaliya, Hapalla, Wiluša ve Šeha Irmağı ülkesi olarak parçalandıkları net olarak anlaşılmaktadır¹⁴³.

I. Šuppiluliuma'dan sonra tahta geçen kralların bu dönem hakkında verdikleri bilgilerden, kralın Arzawa memleketleri ile yaptığı siyasi antlaşma ve akrabalık bağlarıyla, Arzawa Memleketleri'ni Hitit ülkesine bağlı vassal devletler yapmayı başardığı anlaşılmaktadır. Nitekim Hitit devleti, Batı ve güneybatı Anadolu'da bulunan ülkeler ile gerek evlilik, gerek antlaşma, gerekse savaşmak sureti ile hep bir ilişki içersinde olmuştur¹⁴⁴. Fakat I. Šuppiluliuma'nın Suriye bölgesiyle iyiden iyiye meşgul olduğu saltanatının sonlarına doğru, Arzawa

¹³⁹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Šeha'nın geçtiği yerler için bak. del Monte, 1992, 144.

¹⁴⁰ KUB XIX 49 (=CTH 69) ; Friedrich, 1926, 1-41

¹⁴¹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Hapalla'nın geçtiği yerler için bak. ; del Monte-Tischler, 1978, 79. ; del Monte, 1992, 27.

¹⁴² Klengel, 1999, 138 vd.

¹⁴³ Ünal, 2003, 26

¹⁴⁴ Süel, 2001, 671.

ülkeleri yeniden başkaldırmış ve Arzawalı Uhha-zitiš kuzeybatıda bulunan Ahhiyawa ülkesi ile ilişkiler içersine girmiştir¹⁴⁵.

Arzawa Memleketleri ve Kaşkallı düşman, I. Šuppiluliuma döneminde Hitit Devleti'ni fazlasıyla meşgul etmiş ve Hitit Devleti'nin yayılma politikasını değiştirmesine, zamanın güçlenen devletlerine karşı rekabet gücünün azalmasına neden olmuştur. Fakat I. Šuppiluliuma, kıvrak zekası ve askeri yeteneği ile Hitit Devleti'nin Anadolu içindeki siyasi birliğini güçlkle de olsa sağlamıştır.

I. Šuppiluliuma, babası zamanında Armatana ülkesi tarafından işgal edilmiş olan Kizzuwatna'ya karşı da bir sefer düzenlemiş ve burayı kendine bağlayarak Kilikya kapılarını elinde tutan bu devletle iyi ilişkiler içersine girmeyi başarmıştır. İlerki yıllarda da Kizzuwatna kralı ile bir antlaşma yapan I. Šuppiluliuma, eşi kraliçe Henti, prens Arnuwanda ve muhafız kıtası subayı Zida ile birlikte oğulları Telepinu'yu yerel Kizzuwatna tanrılar üçlüsü Tešup, Hepat ve Šarruma için rahip-kral olarak atamıştır¹⁴⁶. Kararname niteliğinde ki metnin tercümesi şu şekilde verilmiştir:

KUB XIX 25 (=CTH 44)¹⁴⁷

Vs. I

3 Biz Kizzuwatna şehrinde, onun oğlu Telepinu'yu [Tešup, Hepat]

4 ve Šarruma'ya [köle olarak verdik].

5 Ve seni rahip yaptık.

¹⁴⁵ Ahhiyawa bu zamandan itibaren Hititlerin başlıca batı düşmanlarından biri olarak karşımıza çıkacaktır. Goetze, 1975, 119.

¹⁴⁶ Goetze, 1940, 12 vd. ; Bryce, 1998, 168 vd.; Ünal, 2002, 141

¹⁴⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Goetze, 1940, 12-17.

- 6 Ve ben [Büyük Kral] Šuppiluliuma, [Büyük Kraliçe Henti], prens
7 Arnu(w)anda ve [saray muhafızlarının başı] Zida, rahip
8 Telepinu için [oğlu (ve) torunu için de geçerli]
9 şöyle bir antlaşma [yaptık]:
-

- 10-11 Aynı şekilde ben, Majeste ve de kraliçe, Telepinu'yu nasıl [tanrıların rahibi]
ve de kölesi tanıdıysak. O, [prens Arnu(w)anda'yı da aynı şekilde
12 bey olarak tanısin
13 ve aynı şekilde biz onu koruyacağız ve ona iyi bir şekilde davranacağız.
14 Hatti ülkesinde başka bir insanı istemesin.
-

Metnin devamında her kim kral, kraliçe ve prens hakkında kötü bir söz söylese onu korumaması ve onların düşmanının Telepinu'nun da düşmanı , dostlarının ise Telepinu'nun da dostu olması gerektiği vurgulanmıştır¹⁴⁸. Vassal bir antlaşma niteliği taşıyan bu kararname ile I. Šuppiluliuma, Mitanni ile Hitit arasında tampon devlet konumunda olan Kizzuwatna ile dostluk bağlarını pekiştirmeyi amaçlamış olmalıdır. Aynı zamanda dini bir merkez konumunda olan Kizzuwatna'ya oğlunu rahip kral olarak atayan I. Šuppiluliuma, dinsel bir bağlılık yaratarak akıllıca bir dış politika sergilemiştir.

Kizzuwatna kralı Šunaššura ile kimliği henüz belli olmayan bir Hitit kralı arasında yapılan antlaşma metninde geçen satırlar, I. Šuppiluliuma dönemi ile benzerlikler göstermektedir. Metnin bizi ilgilendiren satırları şöyledir:

¹⁴⁸ KUB XIX 25 (=CTH 44) ; Goetze, 1940, 12 vd.

KBo I 5 (= CTH 41)¹⁴⁹

Vs. I

- 5 Önceden büyük babamın zamanında Kizzuwatna ülkesi
6 Hatti ülkesinin parçası olmuştu. Fakat sonradan Kizzuwatna ülkesi
7 Hatti ülkesinden ayrıldı ve Hurri ülkesinin tarafına geçti.
-
- 8 [Şimdi] majestemin köleleri Işuwa ülkesi halkı
9 Majesteme karşı düşmanlığa [başladı.]
10 ben onun efendisi onlara [savaşa] gittim (ve) Işuwa ülkesini yendim. Fakat
[Işuwa halkı] Majestemin önünden
11 kaçtı. (ve) Hurri ülkesine indi. Ben Majeste Hurrilere
12 (haber) gönderdim: “ Kölelerimi iade et!” fakat Hurriler,
13 Majesteme şöyle haber gönderdi: “Hayır! (geri vermeyeceğiz)”

Antlaşma metninin satırları incelendiğinde bu antlaşmanın I. Šuppiluliuma ile yapılmış olması muhtemel gözükmektedir¹⁵⁰. Yine antlaşma metninin ilerleyen satırlarında şöyle devam etmektedir:

KBo I 5 (= CTH 41)

Vs. I

- 20 Hurrili, ben Majesteye kölelerimi iade etmedi, fakat yaya

¹⁴⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Weidner, 1923, 88 vd.

¹⁵⁰ Bu antlaşmanın hangi Hitit Kralı ile olduğuna dair yapılan araştırmalar için bak. Gurney, 1970, 676 vd. ; Beal, 1986, 433 vd.

- 21 ve arabalı savaşçılarını sevk etti. Onlar mejestemin yokluğunda İşuwa
ülkesini yağmaladı (ve)
- 22 buldukları bütün NAMRA sığır (ve) koyunları yakaladı.
- 23 Hurri ülkesine götürdü. Ben Majeste (ise) diğer bir
- 24 düşmanla savaşmak için başka bir yerde kaldım.

Görüldüęü gibi bu satırlarda bahsi geçen Hitit kralının I. Šuppiluliuma olduğu düşünülürse, Hitit kralı, Kizzuwatna ile daha önceden var olan dostane ilişkileri yeniden kurarak, Mitanni'ye karşı tampon bir devlet oluşturmayı ve Anadolu'nun güney sınırlarını güvence altına almayı planlamış olmalıdır. Aynı zamanda antlaşma metninde İşuwa ile ilgili olarak da İşuwa halkının düşmanca tavırlarından bahsedilmiş, buna karşılık olarak İşuwa'ya giderek İşuwa halkını yendiğini fakat onların kaçarak Hurrilere sığındığını ve Hurrilerle birlik olduklarını kaydetmiştir. Yine kral başka bir düşman ile uğraşırken Hurrili düşmanın İşuwa'ya gelerek burasını yağmalaması da antlaşma metninde bahsedilmiştir. Anlatılan tüm bu faaliyetler kralın Suriye seferinin başlangıcında akseden olayları bize hatırlatmaktadır. Maalesef bahsi geçen bu belgenin henüz I. Šuppiluliuma dönemine ait olup olmadığı açığa kavuşturulamamıştır.

Aynı zamanda I. Šuppiluliuma'nın Mitanni kralı Mattiwaza ile yaptığı antlaşmanın şahit olarak isimleri sayılan tanrı listesinde, Hitit panteonu içinde Kizzuwatna ve Hatti'nin erkek ve diři tanrılarının isimlerinin sayılması, Kizzuwatna'nın, I. Šuppiluliuma döneminde Hitit kraliyetinin bir parçası olarak görüldüğünün bir kanıtıdır¹⁵¹.

¹⁵¹ Harry- Hoffner, 1997, 183.

I. Šuppiluliuma'nın yaptığı tüm bu faaliyetlerden anlaşıldığı üzere, tahta geçmeden önce ve tahta geçtikten sonra hükümdarlığının ilk yıllarında Anadolu odaklı bir politika oluşturduğu dikkati çekmektedir. Hatta kendinden çok sonra Hitit kralı olan III. Hattušili dönemine ait bir tablette, I. Šuppiluliuma'nın Anadolu'da babası zamanında bozulan istikrarı yeniden sağlamak için 20 yılını verdiğinden bahsedilmektedir¹⁵². III. Hattušili, ilgili metinde bu durumu şu şekilde dile getirmiştir:

KUB XIX 9 (CTH 83)¹⁵³

Vs. I

7 ve (şöyle) oldu. Büyük babam Šuppiluliuma

8 (ülkeleri) tekrar tahkim etti. Onları düzene koyuncaya

9 -10 ve tekrar (tamamen) alıncaya kadar, o bununla yirmi yıl vakit geçirdi.

Burada zikredilen 20 yıl belki abartılarak verilmiş olabilir ya da I. Šuppiluliuma'nın tüm saltanat yıllarını ve bununla beraber Anadolu ve Suriye'ye yapmış olduğu tüm seferleri içeriyor olabilir. Nitekim Astour'un dediği gibi, I. Šuppiluliuma'nın ilk Suriye harekatı saltanatının ilk yılında olmuştur. Anadolu ve Suriye'deki savaşların da aynı zamanda meydana gelmiş olması muhtemel gözükmektedir¹⁵⁴.

Yine bununla ilgili olarak, EA 59 nolu Amarna mektubunda, Tunip halkının, “20 yıl boyunca” firavuna mektup yazdıklarından ama cevap alamadıklarından bahseder. Bu mektuptan yola çıkarak, Hattušili döneminde kaleme alınmış ve I.

¹⁵² KUB XIX 9 st. 6-25 (= CTH 83) ; Riemschneider, 1962, 110-121 ; Klengel, 1999, 138 vd.

¹⁵³ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Riemschneider, 1962, 119.

¹⁵⁴ Astour, 1989, 6 vd.

Šuppiluliuma ile ilgili bilgiler veren metinde geçen 20 yıl ifadesinin “çok uzun yıllar çaba sarfettiği” anlamında kullanılmış olduğu, daha gerçekçi gözükmetedir¹⁵⁵.

Riemschneider’e göre yukarıda küçük bir kısmını vermiş olduğumuz III. Hattuşili döneminde kaleme alınmış metin gurubunda (CTH 83= 1. A. KUB XIX 9, B. KUB XIX 8 ; 2. KBo XII 44 ; 3. KUB XXXI 20 + KBo XVI 36) baş meşedi olan Tudhaliya’nın oğlunun Hitit Devleti’nin düşmanlarına karşı kazandığı zaferler anlatılmaktadır¹⁵⁶. Laroche göre ise, bu metinler, I. Šuppiluliuma’nın savaşları ile ilgilidir¹⁵⁷. Bu metin gurubundaki KBo XVI 36 + KUB XXXI 20 nolu metinler Sedat Alp tarafından şu şekilde tercüme edilmiştir:

KBo XVI 36 + KUB XXXI 20 + Bo 5768 (=CTH 83)¹⁵⁸

- II 4 O, [or]adan nereye gitti ise ,
5 Ona (karşı) bir yandan Šakaddunuva dağı¹⁵⁹ (halkı)
6 düşman idi. Diğer yandan ona (karşı)
7 Šišpiunuva¹⁶⁰ dağı (halkı) düşman idi.
8 [Di]ğer yandan Šarpunuva¹⁶¹ dağı halkı ona (karşı)

¹⁵⁵ Güterbock, 1956, 119 vd.

¹⁵⁶ Riemschneider, 1962, 119.

¹⁵⁷ Laroche, CTH 83, 1971, 16.

¹⁵⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Alp, 1977, 644-645.

¹⁵⁹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Šakaddunuwa /Šak(u)tunuwa’nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 331 ; del Monte, 1992, 133.

¹⁶⁰ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Šišpiunuwa’nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, s. 361.; G.F. del Monte, 1992, s.146.

¹⁶¹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Šarpunuwa’nın geçtiği yerler için bak. G. F. del Monte- Tischler, 1978, 354.; del Monte, 1992, 143.

9 [düşm]an idi. Onu(n orada olduğunu)
10 [b]ütün düşman[lar?] karşıdan
11 işitince, Kaška'lıların
12 hepsi (de) oraya vardılar.
13 ve ona (karşı) Zuliya¹⁶² ırmağının ön[ünde]
14 köprüyü tuttular.
15 ve köprüyü yıktılar.

III. 1 Zuliya'nın (suları) yüksek
2 idi. Šamuha kentinin Tanrıçası İstar
3 ona yardım etti.
4 ve (suları) yükselmiş (olan) Zuliya ırmağından
5 dışarıya sürdü. Onu sudan
6 kemeri[nde]n tutarak yukarıya
7 (çekti). İrmakta ona
8 y[ay]la, [o]kla (ve) taşla
9 saldırdılar. Hakimem Šamuha kentinin tanrıçası İstar
10 onun üstünde bir kalkan tuttu.
11 İrmaktan (öte) yana varınca
12 düşmana karşı bir harp arabası ile
13 öte yana sürdü. Düşman da ona karşı [sür]dü.
14 Onun harp ara[basını süren] komutanlar da

¹⁶² Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Zuliya'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 559 ; del Monte, 1992, 212.

15 aynı biçimde ırmaktan ö[te yana? sürdüler.]

III. Hattuşili döneminde kaleme alınmış CTH 83 nolu metin gurubunun bir parçası olan bu metinde I. Šuppiluliuma'nın Hitit Devleti'nin kuzeyinde bulunan Kaşkalkı düşman ile olan mücadelesi anlatılmaktadır. Yine metinden, anlaşıldığı üzere, bölgede dağınık halde bulunan halkın I. Šuppiluliuma'ya karşı birleşerek savaştıkları ortadadır. Zaten daha önce de belirttiğimiz gibi bölge de bulunan Kaška halkı ayrı ve birbirinden bağımsız guruplar halinde yaşamaktaydı ve bunlar Hititler'e karşı birleşerek birlikte mücadele ediyorlardı¹⁶³. Yine daha öncede bahsettiğimiz gibi, metinde Yukarı Ülke'nin merkezi konumunda olan Šamuha kentinden¹⁶⁴ ve bu kentin tanrıçası Istar'dan ayrıca bu tanrıçanın, I. Šuppiluliuma olduğunu düşündüğümüz, Hitit kralına düşmanla savaşması esnasında yardım ettiğinden söz edilmektedir. Metinde geçen dağ ve ırmak isimlerinin ise Kaşkalkı halkın yaşadığı yerler olması muhtemeldir¹⁶⁵. III. Hattuşili döneminde yazılmış bu metinler, I. Šuppiluliuma'nın, Hitit Devleti'ni imparatorluk seviyesine yükseltmek için aslında ne kadar uğraştığının bir göstergesidir. Aynı zamanda kralın büyük Suriye seferine çıkmadan önce kuzeyde bulunan Kaşkalkı düşman ile olan mücadelesi ve bölgede otoriteyi kurma çabaları, anlaşılan I. Šuppiluliuma'dan sonra tahta çıkan Hitit krallarını da oldukça etkilemiş ve geçmişten ders almalarını sağlayarak, Kaška halkının hafife alınmayacak bir düşman olduğu anlaşılmıştır.

¹⁶³ Schuler, 1965, 13 vd

¹⁶⁴ Gastrang- Gurney, 1959, 33 ; Yiğit, 1998, 278. ; Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Šamuha'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 339 vd. ; del Monte, 1992, 137.

¹⁶⁵ Metinde geçen yer isimleri ile ilgili olarak bak. Alp, 1977, 637 vd. ; Dağlar hakkında bak. Gonnet, 1968, 37,39,114.

I. Šuppiluliuma'nın saltanat süresi boyunca karşımıza üç kraliçe ismi çıkmaktadır. Bunlar sırasıyla Daduhepa, Henti ve Tawananna'dır¹⁶⁶. Bunlardan Daduhepa (Duduhepa) III. Tudhaliya'nın eşi ve I. Šuppiluliuma'nın annesi olarak kocası öldükten sonra da, oğlu zamanında Hitit geleneklerine bağlı kalınarak Tavannana sıfatıyla kraliyet ailesinin bir ferdi olmaya devam etmiştir. Daduhepa'nın ölümü ile kraliçe ünvanına kavuşan kralın eşi Henti, I. Šuppiluliuma'nın oğlu Telepinu'nun rahip olarak Kizzuwatna'ya atandığı sırada ve Arnuwanda'nın henüz bir prens olduğu belirtilen bir belgede adı geçmektedir. I. Šuppiluliuma'nın oğulları olan, Arnuwanda, Telepinu, Piyašili, Zannanza ve Muršili'nin annelerinin kraliçe Henti olduğu bilinmektedir¹⁶⁷. Kralın hükümdarlık yılları boyunca oğullarının, Muršili dışında erişkin birer birey oldukları ve krala sadık kalarak verilen her görevi sonuna kadar yerine getirdikleri açıkça görülmektedir. Sebebi bilinmeyen bir nedenle kısa süre kraliçelik tahtında bulunan Henti'den sonra, son kraliçe olduğu bilinen ve Tawananna olarak anılan kralın Babil'den kendisine eş olarak aldığı Malnigal, kraliçelik ünvanıyla karşımıza çıkmaktadır. I. Arnuwanda ve II. Muršili dönemlerinde de yaşıyor olmasından ve bazı saray entrikalarında adının geçmesinden tanıdığımız Tawananna'nın¹⁶⁸ son

¹⁶⁶ Üç kraliçenin birden isimleri, Nuntarriyašha festivali ile ilgili metinde Valanni, Nikalmati ve Ašmunikal'den sonra arka arkaya geçmektedir. KUB XXV 14 (=CTH 626. IV) Trankripsiyon ve Tercüme için, ayrıca Nuntarriyašha festivali için bak. Nakamura, 2002, 192 vd.

¹⁶⁷ Bryce, 1998, 168 vd. ; Klengel, 1999, 138 vd.

¹⁶⁸ II. Muršili, Tawanna ile ilgili olarak, babası I. Šuppiluliuma'nın tapınaklara tahsis ettiği adak eşya ve hediyeleri geri alıp başka yerlere verdiğini, kralın arkasından haraç alarak yolsuzluk yaptığını ve buna rağmen kendisine iyi davrandığını söylemektedir. Fakat Tawananna'nın II. Muršili'nin karısını lanetlemesi ve beddualar sonucunda ölmesine sebep olmasından sonra, II. Muršili, sarayda bir mahkeme düzenlemiş, ondan Tawanannalık yetkilerini alarak, bir ev tahsis etmiş ve geçimini sağlayabilmesi için de gerekli maddi olanakları sağlamıştır. Süel, 1990, 246.

kraliçe olduğunu, Ugarit kralı II. Niqmadu'nun I. Šuppiluliuma ile ittifakı kabul ettiğine dair kayıtları içeren Ugarit kraliyet arşivlerinden de bilmekteyiz¹⁶⁹.

I. Šuppiluliuma'nın, Suriye ve Mezopotamya üzerine bir sefere çıkmadan önce, Tegarama ülkesini işgal eden İšuwa'yı da Hitit ülkesine tekrar bağlaması gerekiyordu¹⁷⁰. Çünkü İšuwa'nın kaybedilmesiyle Hitit Devleti'nin doğu sınırları Hurri saldırısıyla karşı karşıya kalmıştı. Ve doğu sınırındaki bütün bölge, merkezi otoriteden yoksun, küçük siyasi birliklere bölünmüştü. Bu durumda bu bölgeyi idare etmek çok zorlaşmıştı. Hitit ordusu yaklaştığında bu bölgeleri istila eden ya da bölgede isyan çıkaran topluluklar geri çekiliyorlar, Hitit ordusu uzaklaştığında ise tekrar buldukları yerlere dönüyorlardı¹⁷¹.

İšuwa'nın yer aldığı düşünülen orta Fırat, prehistorik dönemler bakımından da zengin bir bölgedir. Özellikle Keban kurtarma kazıları esnasında ortaya çıkarılan verilere göre, bölge çok erken dönemlerden itibaren Mezopotamya ile yakın ilişkiler içindedir¹⁷². Bu bölgede alınacak tedbirler I. Šuppiluliuma'nın Mezopotamya ve Suriye politikasının temelini oluşturacaktır. Aynı zamanda İšuwa

¹⁶⁹ Kitchen, 1962, 1 vd. ; Bryce, 1998, 168 vd.; Klengel, 1999, 138 vd.

¹⁷⁰ İšuwa ülkesi, bugünkü Elazığ ili sınırları içinde kalan bölgeyi kapsamaktadır. Ve kuzeyde Murat ırmağı, güneybatıda ise Fırat Nehri sınır oluşturmaktadır. Klengel, 1968, 63 ; Elazığ ilinin İçme Bucağı yakınlarındaki Korucutepe'de M. Von Loon ve Guterbock tarafından yapılan kazılarda ele geçen mühür baskılarında Kilu-xhepa, Ari- Šarruma ve Ehli- Šarruma gibi önemli kişi adlarının yer alması buranın ^{uru} İšuwa olabileceğini desteklemektedir. Ertem, 1990, 578, 581; İšuwa'nın lokalizasyonu ile ilgili bak. Gastrang- Gurney, 40- 41 ; Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde İšuwa'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 154 vd. ; del Monte, 1992, 57.

¹⁷¹ Altman, 2004, 81 vd.

¹⁷² Kale, 1999, 71.

ülkesine yapılan saldırı, Fırat nehrinin aşılarak, Mitanni topraklarına girilmesi anlamına da geliyordu¹⁷³.

I. Šuppiluliuma, Suriye seferine Tegarama Ülkesini¹⁷⁴ işgal eden İšuwa'ya saldırarak başlattı. Bir sonraki bölümde değineceğimiz Mitanni kralı Mattiwaza (Šattiwaza) ile yapılan antlaşma metninde kral, bu saldırıya bahane olarak III. Tudhaliya zamanında İšuwa'nın Hitit ülkesine olan düşmanca yaklaşımlarını¹⁷⁵ ve Mitanni kralı Tušratta'nın büyüklük taslamasını göstermiştir. Antlaşma metninde İšuwa ile ilgili kısım şu şekilde dile getirilmiştir:

KBo I 1 (= CTH 51)¹⁷⁶

Vs I

18 Kral Tušratta'nın büyüklük taslaması yüzünden Fırat'ı geçtim ve İšuwa ülkesine saldırdım. ve İšuwa ülkesini ikinci kez

19 yendim ve onları yönetimim altına aldım. Babam zamanında

20 İšuwa ülkesine geçen Gurtališša¹⁷⁷ askerlerini, Arawana¹⁷⁸ askerlerini, Zazišša¹⁷⁹ Ülkesini, Tegarama Ülkesini

¹⁷³ Bryce, 1998, 168 vd.

¹⁷⁴ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Tegarama/ Takarama'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 383. vd. ; del Monte, 1992, 154.

¹⁷⁵ Yiğit, 1996, 244.

¹⁷⁶ Weidner, 1923, 2-37 ; Friedrich, 1924-25, 119 vd. ; Alp, 2002, 93 vd.

¹⁷⁷ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde G/Kurtališša'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 228.

¹⁷⁸ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Arawana'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 30 ; del Monte, 1992, 9

¹⁷⁹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Zazišša'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 497 ; del Monte, 1992, 194.

- 21 Timmina Ülkesi¹⁸⁰, Karna dağlık bölgesini¹⁸¹, Turmitta¹⁸² askerlerini, Alha Ülkesi¹⁸³, Hurma Ülkesi¹⁸⁴, Harana Ülkesi¹⁸⁵,
- 22 Tegarama Ülkesinin yarısı, Tepurziya¹⁸⁶ askerlerini, Hazga¹⁸⁷ askerlerini, Armatana¹⁸⁸ askerlerini, bu askerleri ve bu ülkeleri
- 23 yendim ve oraları Hatti Ülkesi için tekrar fethettim. Zapt ettiğim (bu) ülkeleri serbest bıraktım
- 24 ve kendi yerlerinde kaldılar. Serbest bıraktığım bütün insanlar kendi halklarına döndüler ve Hatti ülkesi onların yerlerini aldı.

¹⁸⁰ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Timmina'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 423.

¹⁸¹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Karna'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 183

¹⁸² Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde D/Turmitta'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 442 vd. ; del Monte, 1992, 175.

¹⁸³ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Alha'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 7

¹⁸⁴ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Hurma'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 124 ; del Monte, 1992, 43.

¹⁸⁵ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Harana'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 83 vd. ; del Monte, 1992, 29.

¹⁸⁶ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Tepurziya'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 426.

¹⁸⁷ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Hazga'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 107.

¹⁸⁸ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Armata'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 38.

Metinden anlaşıldığı üzere Hitit kralı, babası zamanında isyan ederek İšuwa ülkesinin tarafına geçen yerleri tekrar ele geçirmiş ve Mitanni kralı Tušratta'nın kendisine büyüklük taslamasından dolayı da Fırat nehrini aşarak İšuwa'yı Hitit hakimiyetine almıştır.

İšuwa'dan bahseden diğer bir belge de I. Šuppiluliuma'nın Nuhašše kralı Tette ile yaptığı antlaşma metnidir. Antlaşmada İšuwa'nın tahribinden ve oraya yaptığı saldırıdan bahsedilmektedir¹⁸⁹.

Hititler ile Mitanni ve Asur arasında kalan bir bölge de yer alması açısından¹⁹⁰ İšuwa'nın Hitit egemenliğinde olması her zaman büyük önem arz etmiştir. Suriye ve Mezopotamya'ya geçiş güzergahında olması, burasının I. Šuppiluliuma tarafından ilk hedef olarak görülmesine yol açmış olmalıdır ki kral büyük ve zahmetli Suriye seferini burayı ele geçirerek başlatmıştır. III. Hattuşili Döneminde Asur tarafından işgal edilene dek İšuwa Hitit topraklarında kalmıştır¹⁹¹. Klengel ise İšuwa Ülkesi'nin IV. Tuthaliya dönemine kadar Hitit sarayı ile sıkı ilişkiler içinde bulunan bağımsız bir kral tarafından yönetildiğini dile getirmektedir¹⁹².

¹⁸⁹ KBo I 4+ KBo III 10 ve dupl. (=CTH 53) ; Weidner, 1923, 58-71 ; Kinal, 1947, 3

¹⁹⁰ Yiğit, 1996, 247.

¹⁹¹ Macqueen, 2001, 59.

¹⁹² Klengel, 1976, 85 vd.

IV. BÖLÜM

I. ŞUPPİLULIUMA DÖNEMİ'NDE SURİYE VE MEZOPOTAMYA İLE İLİŞKİLER

1) Hititlerin Suriye ve Mezopotamya ile olan İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

Hitit Devleti'nin kuruluşundan itibaren Mezopotamya ve Kuzey Suriye'ye birçok sefer düzenlenmiş ve bu bölgede Hitit siyasi birliği oluşturulmaya çalışılmıştır. Kuzey Suriye ile olan ilk münasebetler I. Hattuşili dönemine kadar uzanmaktadır. Bu kral zamanında henüz yeni kurulmuş olan devlet, kuruluş aşamasını tamamlayıp Anadolu içinde siyasi ve askeri üstünlüğünü sağlayınca Güneydoğu ve Kuzey Suriye'de merkezi Halap (Halpa) şehri olan Yamhad Krallığı'na yönelmiştir¹⁹³. I. Hattuşili'nin asıl hedef olarak Yamhad Krallığı'nı görmesinin nedeni, Yamhad'ın bölgede en önemli güç olmasından kaynaklanmaktadır¹⁹⁴. Nitekim Hitit kralı, bu krallığı ortadan kaldırarak Kuzey Suriye'de siyasi bir üstünlük kurma arzusundaydı. Hitit Devleti'nin bu bölgede söz sahibi olabilmesi ve ekonomik yönden gelişebilmesi için dönemin önemli bir ticari merkezi olan Kuzey Suriye'de siyasi ve askeri bir başarı elde etmesi şarttı. Fakat henüz kuruluşunu yeni tamamlamış Hitit Devleti'nin merkeze uzak ve daha önceden tecrübeli olmadığı bu bölgede tutunması oldukça güçtü.

Kral ilk olarak Halap'a bağlı kuzeydeki şehirleri ele geçirmeyi hedeflemiş bunun için de Alalah'a bir sefer düzenleyerek burasını Hitit hakimiyetine almayı

¹⁹³ Yamhad Krallığı hakkında ayrıntılı bilgi için bak. Kinal, 1967, 193-211 ; Klengel, 1965, 102-202

¹⁹⁴ Yiğit, 1994, 145

başarmıştır. Daha sonra da Haššuwa'yı kendine bağlayan kral, Halap'a karşı bir askeri girişimde bulunmamıştır. Hititlerin bu bölgedeki her askeri girişiminde karşılarında Halap'ı da bulmaları¹⁹⁵, Yamhad Krallığı'nın Kuzey Suriye'de kurduğu üstünlüğü bize kanıtlamaktadır.

Hititler'in karşısına ilk olarak I. Hattušili döneminde çıkan ve I. Šuppiluliuma dönemine kadar da sürekli uğraştıran Hurriler¹⁹⁶, Kralın Arzawa seferi sırasında, Hattuša'ya kadar sızmış ve Hititler için büyük bir tehlike oluşturmuşlardır. Bu durum kralın Güneydoğu ve Kuzey Suriye üzerine yönelmesinde ki büyük etkenlerden biri olarak da düşünülebilir.

I. Hattušili, yıllıklarında bu durumu şu şekilde dile getirmektedir:

KBo X 2 (=CTH 4)¹⁹⁷

Vs I

- 24 Benim arkamdan Hurrili düşman ülkeye girdi.
25 Tüm Ülkeler bana karşı düşman oldular (savaştlar).
26 O zaman sadece şehir olarak Hattuša bana kaldı.

Metinden de anlaşıldığı gibi Hurriler Anadolu'nun içlerine kadar gelmişler ve Hitit Devleti'nin zayıf bir anından yararlanarak başkente kadar yaklaşmışlardır.

¹⁹⁵ Yiğit, 1994, 148

¹⁹⁶ Alpman, 1981-82, 283 ; Doğu Kafkasya kökenli olan Hurri halkının Mezopotamya'nın kuzeyinde belirmeye başlaması M. Ö. 3. bin yılın ikinci yarısına rastlamaktadır. İkinci binde ise kuzeybatı Mezopotamya, Suriye ve Güneydoğu Anadolu'ya doğru yayılmaya başlamışlardır. Anadolu'ya Hurri göçünün başlangıcı, Eski Asur Ticaret Kolonileri zamanındadır. Kaniş'de (Kültepe) bu dönemde ilk kez Hurice isimlere rastlanmıştır. Popko, 1995, 84.

¹⁹⁷ Kümmel, 1985, 460.

Aynı zamanda I. Hattuşili'nin Kuzey Suriye'de Yamhad Krallığı'na bağlı olan şehirlere yaptığı askeri hareketlerde da sürekli olarak Hurrilerle uğraşmak zorunda kaldığı görülmektedir¹⁹⁸.

II. Murşili ile Halap kralı Talmi-Şarruma arasında yapılan antlaşmanın baş kısmında, eskiden Halap Ülkesi'nin krallarının büyük krallığa sahip oldukları, fakat onların krallığını¹⁹⁹ Büyük Kral Hatti ülkesinin kralı I. Hattuşili'nin sona erdirdiği, daha sonra Halap Ülkesi ve krallığının da I. Murşili tarafından yok edildiği belirtilmektedir. Antlaşmanın ilgili satırları şu şekildedir:

KBo I 6 (=CTH 75)²⁰⁰

1 [Kahraman, Hatti ülkesinin kralı, Büyük Kral, Şuppiluliuma'nın oğlu, Hatti ülkesinin kralı, Büyük Kral, Majestem Murşili şöyle (dedi)]:

—

2 [Eskiden] [Büyük Kral] Ha[lab] ülkesinin krallarına [sahipti].

3 [O zaman Hatti ülkesinin] k[ralı], Büyük Kral, [Hattuşil]i [onların krallığını]

4 [sona erdirdi.] [Hatti ülkesinin kralı], Hatt[uşili]'den so[nra]

5 [Büyük kral], H[attuşili]'nin torunu [Büyük Kral Murşili],

6 [Hal]ab [ülkesinin krallığını] ve H[alab] ülkesini [yok etti].

¹⁹⁸ Alpman, 1981-82, 296

¹⁹⁹ Burada Halap Krallığı derken Krallığa bağlı olan şehirler kastedilmektedir. Çünkü daha önce de değinildiği gibi I. Hattuşili döneminde Halap'a karşı askeri bir başarı sağlanamamıştır. Yiğit, 1994, 145-149.

²⁰⁰ KBo I 6 (=CTH 75); Klengel, 1964a, 213 (Akk. Version).

Metinde Halap Ülkesi'nin I. Hattuşili'den itibaren Hititler için hedef olduğu ve I. Murşili ile de bu krallığın tamamen Hitit hakimiyeti altına alındığı belirtilmektedir. Anlaşılan II. Murşili'nin Talmi-Şarruma ile yaptığı antlaşma satırlarında bu durumdan bahsetmesinin nedeni, Hitit Devleti'nin kuruluş yıllarından beri, Halap'ın, Hitit Devleti'nin bir parçası olduğunu belirtmek istemesidir.

I. Hattuşili'den sonra tahta geçen I. Murşili de babasının izlediği politikayı devam ettirmiş ve Yamhad Krallığı'nın merkezi şehri olan Halap'ı ele geçirerek Yamhad Krallığı'na son vermiştir²⁰¹. Bu konuyla ilgili Hantili metninde, I. Murşili'nin Halap şehrine gittiği, babasının sona erdirmediği sorunu oğluna görev olarak verdiği için babasının intikamını istediği ve bunun üzerine Halap'ı ele geçirdiği belirtilmiştir²⁰².

I. Murşili daha sonra Babil'e bir sefer düzenleyerek, Mezopotamya'da ikiyüz yıllık köklü bir sülale olan, Eski Babil Sülalesine son vermiştir. Bu sefer sonucunda elde edilen zengin ganimetlerin yanı sıra Hitit ve Mezopotamya kültürlerinin birbirleri ile doğrudan temas haline geçmeleri sağlanmış ve Hititler, Önasya'daki büyük devletler arasında hatırı sayılır bir konuma ulaşmışlardır²⁰³.

I. Murşili'nin önce Halap'ı ele geçirerek Yamhad Krallığı'na son vermesi sonra da Babil'i ele geçirmesi Telepinu Fermanı'nda şu şekilde dile getirilmiştir:

²⁰¹ Arıkan, 1986, 50

²⁰² Hantili Metni: KBo III 57 (=CTH 11. A-B) ; Klengel, 1965, 149

²⁰³ Arıkan, 1986, 60, 67

KBo III 1 (=CTH 19)²⁰⁴

28 O Halab'a gitti. Ve Halab'ı yendi. Ve Halab'ın NAM.RA'larını²⁰⁵ ve malını Hattuša'ya getirdi.

29 Arkasından O (Murşili) Babil'e gitti. Ve Babil'i mahvetti.

30 Hurrili askerler ile dövüştü. Babil'in NAM.RA'larını ve mallarını Hattuša'da tuttu.

I. Murşili'nin Babil'i işgal ettiği sırada, Hurrili düşman yine boş durmamış ve Anadolu'nun içlerine kadar sızmayı başarmıştır. Kral, Hattuša'ya dönüşü sırasında Hurri saldırılarıyla karşı karşıya kalması yüzünden, Babil'den aldığı Tanrı Marduk heykelini yol üzerinde bulunan bir şehire bırakmış ve başkente dönmüştür²⁰⁶.

I. Murşili'nin cinayet sonucu ölümüyle²⁰⁷ Hitit Devleti uzun süre devam edecek olan bir kargaşa dönemine girmiş ve ülkede yaşanan taht kavgaları toprak ve prestij kaybetmesine neden olmuştur. I. Murşili'nin ölümünden Telepinu'nun tahta geçtiği döneme kadar yaşanan kargaşa döneminde Güneydoğu Anadolu'da bir Hurri Devleti olan Kizzuwatna Devleti kurulmuştur²⁰⁸. Telepinu tahta geçtiğinde ise güneydoğudaki yerel krallıklarda ve Anadolu içindeki merkezi bölgelerde ayrılımlar yaşanmaya başlanmıştır. Anlaşılan bu kargaşa döneminde Hitit Devleti genişleme siyasetini tamamen terk etmiş ve elinde kalanları güçlkle de olsa savunmaya çalışmıştır.

²⁰⁴ KBo III 1 ; Transkripsiyon ve tercüme için bak. Hardy, 1941, 190 vd.

²⁰⁵ NAM.RA'lar ile ilgili daha fazla bilgi için bak. Alp,1949, 245-270.

²⁰⁶ Ünal, 2002, 92 vd.

²⁰⁷ Ayrıntılı bilgi için bak. KBo III 1 öy. I 30-35; Transkripsiyon ve Tercüme için bak. Hardy, 1941, 190 vd.

²⁰⁸ Goetze, 1940, 75 vd.

Yine Telepinu Fermanı'ndan öğrendiğimize göre Hitit Devleti'nin bu karışık evresinde Hurrili düşman durmamıştır. Hantili zamanında Anadolu içlerine kadar gelen Hurriler, Hantili'nin eşi Harapşili ve oğullarını esir almış ve Šukziya²⁰⁹ şehrine götürerek öldürmüşlerdir²¹⁰. Hantili'yi katlederek tahta geçen Zidanta zamanında ise Hurriler Anadolu'ya baskı yapmayı sürdürmüşler ve Hitit Devleti'ndeki iç karışıklık, öncelikle Toroslar mevkiindeki yerlerin kaybedilmesine neden olmuştur. Bu bölgede bulunan ve Hitit sınırları içinde kalan yerler Yukarı Mezopotamya'da yeni kurulan Hurri- Mitanni devleti²¹¹ tarafından ele geçirilmiş olmalıdır.

Telepinu zamanında Kizzuwatna kralı İšputahšu ile yapılan bir antlaşma metni Hitit vesikalarında geçmektedir. Bu da bize Hitit Devleti'nin bir Hurri Devleti olan Kizzuwatna ile iyi geçinmek istediği ve güney sınırlarını güvence altında tutmak istediğinin bir göstergesidir. İšputahšu ile yapılan antlaşma metninin 9. ve 10. satırları şu şekilde tercüme edilmiştir:

KUB XXXI 82 (=CTH 21)²¹²

9 [Eğer İšputahšu Büyük Kraldan destek birlikleri(isterse)] o seve seve verecek.

10 [Eğer seve seve vermezse; bu olmadan tanrı yemini bozu]lur.

²⁰⁹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Šukziya'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 363. ; del Monte, 1992, 148.

²¹⁰ Alp, 2002, 60. ; Ünal, 2002, 71.

²¹¹ En Büyük Hurri Devleti olan Mitanni, muhtemelen 16. yy'ın sonlarında ortaya çıkmıştır. Başkenti, henüz yeri belli olmayan Waššukanni olan Mitanni Devleti, gücünün dorukta olduğu zamanlarda sınırlarını batıda Kilikya'dan doğuda Zagros dağlarına kadar genişletmeyi başarmıştır. Popko, 1995, 84.

²¹² KUB XXXI 82 (=CTH 21) ; Transkripsiyon ve Tercüme için bak. Otten, 1951, 131 vd

Bu satırlardan da anlaşıldığı üzere Hitit kralından Büyük Kral olarak bahsedilmekte ve bu antlaşma vassal bir antlaşma niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda kral herhangi bir saldırıya karşı da destek birliklerini garantiye almaktadır. Nitekim Kizzuwatna ile yapılan bu antlaşma ile Hitit Devleti, hem sınırlarını güvence altına almış oluyor, hem de Mitanni ile Hitit arasında bulunan bu devleti tampon devlet konumunda tutarak, I. Şuppiluliuma döneminde de önemli bir dış politika olarak karşımıza çıkacak olan tampon devlet uygulamasının temellerini atmış oluyordu. Hititler ilk kralları I. Hattuşili'den itibaren, Kuzey Suriye ve Levant Bölgesi üzerinde hakimiyet kurmak istemişler ve bu nedenle geçiş yolları üzerinde bulunan Kizzuwatna ülkesine özel ilgi göstermişlerdir²¹³.

Telepinu'nun ölümünden sonra dikkati çeken en önemli nokta, hanedanın Hurri kökenli olmasıdır. Hurri kültürünün etkileri Anadolu'nun içlerine kadar gelmiş ve Hurrice Anadolu'da konuşulan ikinci dil olmuştur²¹⁴. Bu da bize I. Murşili'nin ölümü ile Hitit Devleti'nin içine girdiği kargaşa döneminde, Hurriler'in Anadolu'da büyük bir üstünlük kurma yolunda ilerlediklerini göstermektedir. Hattuşa sarayı, I. Hattuşili'den, I. Şuppiluliuma'ya kadar yaklaşık olarak iki buçuk asır Hurriler ile uğraşmak zorunda kalmış ve bunun sonucu olarak da gerek din, gerekse kültürel açıdan Hurriler'in tesiri altına girmişlerdir²¹⁵.

II. Murşili ile Halap kralı Talmi-Şarruma arasında yapılan antlaşma metninde, I. Murşili'den sonra Halap'ı II. Tudhaliya'nın tekrar ele geçirdiğinden bahsedilmektedir. Bu durum antlaşmanın ilgili satırlarında şu şekilde dile getirilmiştir:

²¹³ Kale, 1999, 84.

²¹⁴ Ünal, 2002, 72.

²¹⁵ Alpman, 1981-82, 298.

KBo I 6 (=CTH 75)²¹⁶

- 7 [Fakat (?) bundan sonra H]alab [ülkesinin kralı] [Hatti ülkesinin kralı,
Büyük Kral, Tudhaliya ile]
- 8 [barış y]aptı. (Daha sonra) O alaşağı oldu v[e Halab ülkesinin kralı]
- 9 [Mit]anni [ülkesinin kralıyla] barış yaptı. [ve Mitanni ülkesinin kralını (?)]
- 10 [ve Halab ülkesinin kralını o (yani Tudhaliya)] bu mesele yüzünden
[ülkeleriyle] bi[rlikte]
- 11 [yok etti ve Hala]b'ı yok etti. Ve [Halab] ülkesinin kralı
- 12 [Hanig]albat [ülkesinin kralına karşı] bir suç iş[ledi, ve Hattuşili'ye
- 13 [Hatti ülkesinin kralına karşı] da [o] bir suç iş[ledi]

Antlaşma metninden de anlaşılacağı üzere, Halap Krallığı'nın, Hitit ve Mitanni arasında ikili oynayarak her iki krallıkla da anlaştığı ve bu yüzden suç işlediği belirtilmiştir. Anlaşılan, Halap Krallığı, II. Tudhaliya döneminde Hitit ile bir barış yapmış ama daha sonra bunu yok sayarak Mitanni Devleti ile de bir anlaşma yapmıştır. Bunun üzerine tekrar Tudhaliya tarafından fethedilen Halap, Hitit hakimiyetine yeniden girmiştir. Antlaşma tableti daha geç bir dönemde kaleme alındığı için, antlaşmada daha önceki dönemlerde yapılan hatalardan ders alınması amaçlanmış olmalıdır.

Hitit Devleti'nin içinde bulunduğu kargaşa döneminde elden çıkan ve muhtemelen Zidanta döneminde kaybedilen Halap, uzun süren bir aradan sonra tekrar Hititler'in eline geçmiştir. II. Tudhaliya'nın ölümünden sonra ise

²¹⁶ KBo I 6 st. 7-8 ; Transkripsiyon ve tercüme için bak. Klengel, 1964a, 213-214

muhtemelen II. Hattuşili döneminde Halap'ın Mitanni Devleti'nin hakimiyeti altına girmiş olabileceği olası gözükmektedir²¹⁷.

II. Tudhaliya'dan I. Şuppiluliuma'nın tahta geçtiği döneme kadar, Hitit Devleti ile Suriye ve Mezopotamyadaki ilişkilere dair elimizde yeterli vesika bulunmamaktadır. Fakat Mısır ve Hitit arasında düzenlenen Kuruştama Antlaşması'nın III. Tudhaliya döneminde yapılmış olma ihtimali gözönünde tutulursa, daha sonraki kısımda bahsedeceğimiz Kuruştama'lı insanların Mısır'ın, Şuppiluliuma tarafından ele geçirilen, Amka bölgesine gönderilmesi söz konusu olabilir²¹⁸. III. Tudhaliya zamanında Hitit Devleti'nin Mısır'la, hatta Suriye ve Mezopotamya ile bazı diplomatik ilişkilerinin olduğunu varsayarsak, yapılan antlaşmanın, uzun bir süre ara verilmiş olan Hitit yayılım politikasının bir devamı niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz.

Kurulma aşamasını henüz tamamlamış ve kendisini çevresindeki güçlere yeni yeni kabul ettiren Hitit Devleti için, Suriye ve Mezopotamya'da tutunabilmek kolay olmamıştır. Ülke içinde yaşanan taht kavgaları ve kraliyet ailesinde işlenen cinayetler de Hitit Devleti'ni uzun bir süre oyalamıştır. Nitekim Telepinu'dan sonra tahta çıkma yasasının getirilmesi, Pankuş'un hukuki yaptırımlarının arttırılması, Hitit Devleti'nde bir rahatlama ve gelişme sürecini başlatmış ve bu süreç I. Şuppiluliuma'ya kadar da artarak devam etmiştir.

I. Şuppiluliuma'nın tahta geçişi ile uzun bir süre ara verilmiş olan ve Hitit Devleti'nin kuruluşundan beri izlenen Suriye ve Mezopotamya politikasına devam edilmiş ve bu kral zamanında bölgedeki Hitit üstünlüğü doruğa ulaşmıştır. Hitit Devleti'nin İmparatorluk seviyesine yükseldiği bu dönemde, ilerleyen bölümlerde

²¹⁷ Alpman, 1981-82, 297 vd. ; Arıkan, 1986, 58.

²¹⁸ Alp, 2002, 120.

ayrıntıları ile göreceğimiz gibi, Hitit İmparatorluğu, kuruluşundan beri istediği Suriye ve Yukarı Mezopotamya idealine ulaşmış ve uzun bir süre bu bölgenin idaresini üstlenmiştir.

Hitit İmparatorluğu, politik organizasyon bakımından bir konfederasyon görünümü sergilemekteydi. Yapı itibari ile tamamen feodal bir görünüme sahip olan imparatorluk, Eski Krallık çağından itibaren, hanedanlığın güvenliği, devletin devamlılığı ve düşmana karşı güçlü durabilmenin özünde feodalizm sisteminin etkisi bulunmaktadır²¹⁹.

Hitit Devleti'nin örgütlenmesi bir bakıma Eski Babil devlet bürokrasisini andırıyordu. Hitit Devleti'nde ülke beyi (EN KUR) Hitit hiyerarşisinde önemli bir yere sahipti. Bölge komutanları / valileri olarak atanan çeşitli rütbedeki ordu subayları arasında en yüksek rütbe, Saray Muhafızlarının Başına (GAL MEŞEDİ) aitti²²⁰.

I. Şuppiluliuma döneminde Hitit İmparatorluğuna bağlı vassal krallıklar bulunmaktaydı. Ve bunların görevleri, ödeyecekleri vergiler ve krala bağlılıkları antlaşmalarla belirlenmişti.

Hitit Devleti, İmparatorluk çağında, geç bronz çağının getirdiği yenilik ve değişimlerden oldukça etkilenmiş ve devletlerarası ilişkilerde dönemin güçlü devletleri ile aynı politik sistem ve otoriteyi paylaşmıştır. Bu dönemde devletlerarası karşılıklı kardeşlik esasına dayanan bir düşünce sistemi kendini göstermeye başlamıştır. Özellikle devletlerarası mektuplaşmalarda bu kavram ısrarla tekrar edilmektedir²²¹. I. Şuppiluliuma'nın daha sonra ayrıntıları ile

²¹⁹ Liverani, 1987, 66 vd.

²²⁰ Yakar, 2007, 46.

²²¹ Liverani, 1987, 66 vd.

vereceğimiz Mısır ile olan bir kaç yazışmasında da kardeşlik kavramı ve bu kavramın ihlali açıkça gözlenmektedir.

2) I. Šuppiluliuma Dönemi'nde Suriye İle Olan İlişkiler

I. Šuppiluliuma'nın saltanatı, Amarna çağına tekabül etmektedir. Uluslararası münasebetlerin doruğa ulaştığı bu dönem, zamanın güçlü devletlerinin hepsi için ayrı ayrı önem teşkil etmektedir. I. Šuppiluliuma'nın Suriye'yi fethi, Mitanni devletini bir vassallık antlaşması ile kendine bağlaması, Hitit Devleti'nin imparatorluk seviyesine ulaşması, Asur'da gözlenen büyüme, Mısır'da yaşanan dini reform ve karışıklıklar, Babil'de yaşanan sosyal ve kültürel gelişme, devletlerarası siyasi ve askeri ortaklık ve bununla birlikte kaçınılmaz olan rekabet ve bütün bu değişim ve gelişimler Amarna çağında kendini göstermektedir.

I. Šuppiluliuma'nın Suriye seferlerinin²²² sırasını belirlemek oldukça zordur. Kinal'a göre I. Šuppiluliuma, Suriye'ye üç sefer düzenlemiştir. I. Šuppiluliuma'nın ilk Suriye seferi Nuhašše'ye yardım amaçlı ve hazırlıksız bir seferdir. İkinci sefer ise Mitanni Devleti'nin Hitit hakimiyetine geçtiği Büyük Suriye seferidir. Üçüncü sefer de, Kuzey Suriye beyliklerinin ayaklanmalarını bastırmak için düzenlenmiştir. Ayaklanan beylikler içinde, Kargamış, Halap ve Amurru vardır²²³.

Kitchen ve Astour'a göre ise iki Suriye seferi düzenlenmiş ve I. Šuppiluliuma, Amurru'yu kontrol altına almak için 6 yıl uğraşmış²²⁴ ve bu ikinci Suriye seferinden kısa bir süre sonra da I. Šuppiluliuma ölmüştür²²⁵.

²²² Šuppiluliuma'nın ilk Suriye hareketi saltanatının ilk yılında olmuştur. Anadolu ve Suriye'deki savaşlar aynı zamanda meydana gelmiştir. Astour, 1989, 6 ; Wilhelm, 1991, 472.

²²³ Kinal, 1947, 2 vd.

²²⁴ III. Hattuşili dönemine ait bir metinde Kralın Amurru Ülkesinde 6 yıl oyalandığından bahseder. ; KUB XIX 9 st. 6-25 (= CTH 83) ; Transkripsiyon ve Tercüme için bak. Riemschneider, 1962, 119.

²²⁵ Kitchen, 1962, 5- 49. ; İlk Suriye savaşı M.Ö. 1366 yılında başlamıştır. Astour, 1989, 6.

Günümüze kadar ulaşan, Hitit kralı I. Šuppiluliuma ile Mitanni kralı Mattiwaza arasında yapılan antlaşma metninde de²²⁶ kralın ilk olarak Išuwa ülkesini yendikten sonra, Mitanni Krallığı'nın başkenti olan Waššukanni'ye saldırdığından, ama kimsenin ona karşı çıkmadığından, daha sonra Halap ve Mukiš ülkelerini yendiğinden bahsetmektedir. Kral bu bölgelere yaptığı saldırının bahanesi olarak da Nuhašše, Niya ve Mukiš krallıklarının Hitit'e karşı birleşerek Ugarit Krallığı'nı sıkıştırmasını göstermiştir. Ugarit kralının I. Šuppiluliuma'dan yardım istemesi üzerine de buraya bir askeri girişimde bulunduğunu ifade etmiştir. Daha sonra Alalah'a²²⁷ gelen I. Šuppiluliuma, Ugarit kralı II. Niqmadu'nun bağlaşıklık teklifini kabul eder. Aynı zamanda Hitit kralı, Niya kralı Takuwa'nın kendisinden barış dilemek üzere Mukiš ülkesine geldiğinden de bahsetmektedir. Fakat bu sırada Niya ülkesi tahtını ele geçiren Aki-Tešup'un, Arahti ülkesi kralı Akiya ile birlikte ittifak kurarak Hitit kralına saldırmaya karar verdiklerini fakat kralın onları Arahti'de yendiği ve isyan edenleri varlıkları ile birlikte Hatti'ye götürdüğü antlaşma metninde belirtilmiştir. Aynı zamanda I. Šuppiluliuma, Qatna ülkesini de varlıkları ile birlikte alıp Hatti'ye götürdüğünden bahsetmektedir. Daha sonra Nuhašše ülkesine gittiğinden bahseden Hitit kralı, Nuhašše bölgesinde bulunan bütün toprakları fethettiğinden, sadece Kinza (Kadeš) ile savaşmak istemediği halde, Kinza'nın Hitit askeri birliklerine doğru bir saldırı düzenlemesine karşılık olarak Kinza'yı da Hitit toprakları içine kattığından söz etmiştir. Birinci sefer olarak nitelendirebileceğimiz bu askeri girişim sonucunda Hitit ülkesi

²²⁶ KBo I 1 (= CTH 51) ; Weidner, 1923, 2 vd.

²²⁷ Hititçe çivi yazılı metinler ve literatürde Alalah'ın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 5 ; del Monte, 1992, 2.

sınırlarını Lübnan Dağları'na kadar genişletmiştir. Ama önemli bir Mitanni kalesi konumunda olan Kargamış henüz Hitit egemenliğine girmemiştir.

I. Šuppiluliuma'nın Suriye'ye düzenlediği bu birinci seferden daha önce bir sefer düzenleyip düzenlemediği henüz bilinmemektedir²²⁸. Fakat Klengel'e göre daha önce yapılmış bir sefer söz konusudur²²⁹. KBo I 1'in (Mattiwaza Antlaşması) başlangıç kısmında šanutti-šu²³⁰ sözcüğünün kullanılmış olması ikinci bir sefere çıkılmış olduğunu göstermektedir.

Byblos (Gubla) kralı Rib-Addi'nin Mısır firavununa yazdığı EA 75 nolu Amarna mektubunda, "Hatti kralı, Mitanni'nin bütün ülkelerini aldı" denmektedir. Mektupta aynı zamanda Amurru kralı Aziru'nun babası Abdi-Aširta'dan bahsedildiği için de vassal mektupları arasında oldukça erken bir döneme tarihlenmektedir. Mektubun bizi ilgilendiren satırları şu şekilde tercüme edilmiştir:

EA 75²³¹

- 35 Efendim, kralım bilin ki,
36 Hatti kralı ele geçirdi.
37 bütün ülkeleri ki onlar
38 Mitanni kralına ya da
39 Nahma kralına aittiler.
40 Büyük kralların ülkesi
41 Abdi-Aširta, köle
42 onunla birlik oldu.
43 Okçuları gönder.

²²⁸ Wilhelm – Boese, 1987, 84-85

²²⁹ Klengel, 1970, 220.

²³⁰ š(t)anittum (nâdu D) hakkında ayrıntılı bilgi için bak. Von Soden, 1979, 1319.

²³¹ Tercüme için bak. Moran, 1987, 253.

44 Bana karşı düşmanlık çok büyük.

Mektuptan anlaşıldığı üzere, büyük kralların ülkesi olarak adlandırılan Mitanni ülkesine ait bütün yerler Hitit Devleti'nin eline geçmiştir. Bu durumdan oldukça rahatsız olan Rib-Addi Mısır firavunun'dan yardım talep etmektedir. Aynı zamanda Abdi Aşirta'nın Hatti kralının yanında yer almasından da bahsedilmiş, bu da Kinal'ın idda ettiği gibi Amurru ülkesinin Hitit egemenliğine kralın Büyük Suriye seferinden daha önce girmiş olabileceğini doğrulamaktadır. Nitekim Kinal, kralın Büyük Suriye seferinden sonra üçüncü bir sefer düzenlediğinden ve bu sefere bahane olarak da Amurru ülkesinin de içinde bulunduğu bazı Kuzey Suriye beyliklerinin Hitit kralına karşı ayaklanmalarını göstermiştir²³². Fakat Amurru kralı Aziru döneminde Mısır ile olan yazışmalarından ve I. Şuppiluliuma ile olan münasebetinden dolayı Amurru'nun Birinci Suriye seferinde ve Büyük Suriye seferinde henüz Hitit hakimiyetinde olmadığı anlaşılmaktadır.

EA 75 nolu mektup, Klengel'in ortaya attığı tezi doğrular niteliktedir. Yani I. Şuppiluliuma'nın Birinci Suriye seferi olarak adlandırılan seferinden daha önce de, Suriye'ye aynı Hitit kralı tarafından bir sefer düzenlenmiş ve sefer sonucunda Amurru da ele geçirilmiş olabilir. Yine de araştırmacılar bu konuda bir görüş birliğine varamamışlardır²³³.

I. Şuppiluliuma, ilk Suriye seferinden sonra Anadolu'ya dönmüş ve Büyük Suriye seferi için hazırlıklara girişmiştir. Anlaşılan kral ülkeden uzak olduğu zaman, Anadolu içindeki Kaşkalkı düşman rahat durmamış her zamanki gibi Hitit Devleti'ni zor durumda bırakmayı başarmıştır. Amarna mektuplarında kralın ilk

²³² Kinal, 1947, 13.

²³³ Wilhelm-Boese, 1987, 84.

Suriye seferi ile Büyük Suriye seferi arasında en az iki ya da üç yıl kesinti olduğu vurgulanmaktadır²³⁴.

I. Šuppiluliuma Anadolu'da bulunduğu sırada Mitanni Devleti, Kuzey Suriye'de Murmuriga kentinde bulunan Hitit kuvvetlerini bozguna uğratmıştır. Ayrıca Mısır da boş durmayarak, Kadeš'e karşı bir saldırı düzenlemiştir. Bu gelişmelerin yaşandığı sırada, Tušratta'nın ölümü ile, Mitanni Devleti'nde oluşan iç karışıklıklar ve komplolardan istifade eden I. Šuppiluliuma, Hurri topraklarına sınır olan, Tegarama bölgesindeki Talpa kentine yönelik bir saldırı başlatmıştır. Fakat bu saldırıdan sonuç alamayan Hitit kralı, Kargamış'ı kuşatmak üzere harekete geçer²³⁵. Bu esnada Mısır sınırları içinde yer alan Amka Ülkesi'ne de, intikam amaçlı, askeri bir birlik göndermiş ve burayı Hitit nüfuzuna katmıştır. Kargamış'ın fethinden sonra kral olarak atadığı oğlu Piyašili'yi, kendisine sığınan Mitanni kralı, Tušratta'nın oğlu Mattiwaza ile birlikte Mitanni'nin başkenti Waššukanni'ye²³⁶ gönderen I. Šuppiluliuma, Suriye ve Mezopotamya'daki Hitit genişlemesine büyük engel oluşturan, Mitanni Devleti'ni kendine bağlamıştır. Bu olaylar vukuu bulurken, Halap ülkesine de rahip-kral olarak oğlu Telepinu'yu görevlendirmiştir. Bu gelişmeleri dikkatlice gözlemleyen Amurru kralı Aziru ise, I. Šuppiluliuma ile daha yakın ilişkiler içersine girmenin akıllıca olduğunu düşünmüş olmalı ki, Hitit kralı ile bir bağlaşıklık antlaşması imzalamıştır. Ayrıntılarını daha sonra vereceğimiz III. Hattušili dönemine ait bir metinde I. Šuppiluliuma'nın son yıllarında Amurru bölgesinde 6 yıl oyalandığından bahsedilmektedir²³⁷. Bu da I.

²³⁴ Altman, 2004, 86.

²³⁵ Güterbock, 1956, 93.

²³⁶ Hititçe çivi yazılı metinler ve literatürde Wašukanni'nin geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 479.

²³⁷ KUB XIX 9 st. 6-25 (= CTH 83) ; Transkripsiyon ve tercüme için bak. Riemschneider, 1962, 119.

Šuppiluliuma'nın Amurru'yu kendine bağlamadan önce epeyce uğraştığının bir göstergesi olabilir. Kinal tarafından, 3. Suriye seferi olarak da nitelendirilen²³⁸, kralın Amurru bölgesindeki girişimleri, Aziru'nun Mısır ile Hitit arasında ikili oynamasının bir neticesi de olabilir.

Bölgedeki tüm bu Hitit lehine olan gelişmeler, güçlenmekte olan Asur Devletini, Babil ve Mısır'ı oldukça etkileyecek ve bu devletlerin bölge üzerinde izledikleri politikaların değişmesine yol açacaktır.

Amarna mektuplarından Mitanni ve Mısır Devletleri'nin büyüyen Hitit tehlikesi karşısında politik bağlaşıklıklarını uzun bir süre devam ettirdikleri anlaşılmaktadır²³⁹.

Tezimizin ilerideki kısımlarında yukarıda kısaca özetini verdiğimiz I. Šuppiluliuma'nın Suriye ve Mezopotamya üzerindeki askeri girişimlerini ayrıntılı bir şekilde ele aldık ve bölgede bulunan Hitit Devleti ile aynı statüde olan ülkeler ile zaman zaman taraf değiştiren yerel krallıkları, belirli bir sıra ve birbirleri ile olan ilişkileri çerçevesinde incelemeye çalıştık.

²³⁸ Kinal, 1947, 7 vd.

²³⁹ Singer, 1991, 69.

A – Nuhašše²⁴⁰

I. Šuppiluliuma'nın Suriye seferine başlamasının nedenlerinden biri olarak, Mitanni kralı Tušratta'nın Nuhašše ülkesi üzerine yaptığı saldırının büyük payı vardır. Nuhašše ülkesi kralı Šarrupši ile Hitit kralı I. Šuppiluliuma arasında yapılan olası bir müttefiklik antlaşmasından hareketle yola çıkan Hitit kralı, Šarrupši'yi desteklemek için Nuhašše ülkesine bir kuvvet gönderir ve kendisi de Alše ülkesine²⁴¹ sınır olan Išuwa ülkesini fethetmek üzere harekete geçer²⁴². Anlaşıldığı üzere, I. Šuppiluliuma, Alše kralı Antaratli'nin rızasını alarak, bu ülkenin toprakları üzerinden geçer ve Išuwa'ya saldırır²⁴³.

Halap'ın güneyinde, Ugarit'e ait olan bölgenin de güneydoğusunda, Asi nehri ile Suriye Çölü arasında bulunan ve M.Ö. 15.yy.da politik bir güç olarak kendini gösteren Nuhašše²⁴⁴, I. Šuppiluliuma'nın Suriye seferleri sırasında önemli bir rol oynamıştır. I. Šuppiluliuma döneminde Šarrupši tarafından yönetilen bu devlet, Mitanni ittifakını bırakmaya ve Hitit Devleti'nin koruması altına girmeyi

²⁴⁰Hititçe çivi yazılı metinler ve literatürde Nuhašše'nin geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 291-292. ; del Monte, 1992, 116.

²⁴¹ Asur ve Hitit kaynaklarında Alzu, Boğazköy arşivlerinde ise Alše formunda karşımıza çıkan krallık, Išuwa Ülkesi'nin güneyinde bulunmaktaydı. Aynı zamanda söz konusu krallık güneyde Tur-Abdin dağlarına kadar uzanmaktaydı. Alše'nin, Tušratta'nın uğradığı suikast sonrasında oluşan iç savaş döneminde, Mitanni ve Asur ile birleşerek bir komplo kurmuş olmaları, bu ülkenin Hanigalbat ile sınırı bulunduğunu desteklemektedir. Harrak, 1987, 15 vd. ; Hititçe çivi yazılı metinler ve literatürde Alše'nin geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 10 ; del Monte, 1992, 3.

²⁴² Bryce, 1998, 175 vd.

²⁴³ Weidner, 1923, 8-9.

²⁴⁴ Karauğuz, 2002, 632.

kabul etmiştir²⁴⁵. I. Šuppiluliuma'nın Nuhašše'ye gönderdiği askeri yardım, Mitanni kralı Tušratta'nın bu bölgeyi zaptetme emellerini sonuçsuz bırakmıştır²⁴⁶. I. Šuppiluliuma'nın birinci Suriye seferine ilk başladığı tarihte Hitit saffında yer alan Šarrupši kısa süre sonra hayatını kaybetmiştir. Hitit kralı, bu gelişme üzerine Takipšari isimli bir şahsı, Nuhašše sınırları içindeki bir kent olan Ukulzat kentine²⁴⁷ yollayarak vassal kral olarak tayin eder²⁴⁸.

Mısır firavununa gönderilen EA 51 nolu mektubun konusu oldukça ilgi çekicidir. Mektupta Nuhašše kralı Addu-Nirari, I. Šuppiluliuma'nın kendisine bir antlaşma önerdiğinden ve bunu red ettiğinden bahsetmekte ve Mısır firavunun'dan askeri yardım talep etmektedir²⁴⁹.

Bu konu hakkında, daha sonra ayrıntılarını vereceğimiz, I. Šuppiluliuma'nın Ugarit kralı II. Niqmadu ile yaptığı anlaşmanın önsözünde de bahsedilmiştir. Antlaşmada I. Šuppiluliuma, Nuhašše kralı Addu-Nirari, Mukiš kralı Itur-Addu ve Niya²⁵⁰ kralı Aki Tešup'un kendisine düşmanca tavırlarından söz etmiş ve Hitit kuvvetlerine karşı oluşturulan askeri koalisyona katılması için Ugarit kralı II. Niqmadu'ya baskı yaptıklarını dile getirmiştir²⁵¹. Ugarit'e yapılan baskının benzer

²⁴⁵ Beckman, 1999, 54.

²⁴⁶ Wilhelm, 1989, 36.

²⁴⁷ Hititçe çivi yazılı metinler ve literatürde Ukulzat'ın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 451.

²⁴⁸ Beckman, 1999, 43.

²⁴⁹ (El-Amarna Mektupları), EA 51 ; Moran, 1987, 221-222.

²⁵⁰ Hititçe çivi yazılı metinler ve literatürde Niya'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 281; del Monte, 1992, 111.

²⁵¹ Beckman, 1999, 88. ; Altman, 2004, 88

şekilleri, Amurru ve Tunip'e de yapılmıştır. Hatta Altman'a göre Kadeş'e de diplomatik bir baskı yapılmış olması muhtemeldir²⁵².

Nuhaşşe kralı Addu-Nirari'nin isminin bir çok kaynakta geçmesine rağmen, Şarrupşi'nin adı Nuhaşşe kralı olarak hiçbir belgede geçmemektedir. Belki de Şarrupşi, yerel kraliyet aile üyelerinden biri ya da tahtı ele geçirmek ve Nuhaşşe kralını tahttan indirmek için Hitit Devleti'nin ilerleyen gücünü kullanmaya çalışan Addu-Nirari'nin kardeşiydi. Bu zamanda Nuhaşşe'nin Mitanni buyruğu altında olabileceğini göz önünde bulundurarak, Mitanni hareketinin Nuhaşşe kralı Addu-Nirari'yi, Şarrupşi ve onun taraftarlarından korumaya yönelik olması ve Şarrupşi'nin de bu zor durumda I. Şuppiluliuma'dan yardım istemesi ihtimali akla uygun gelmektedir²⁵³.

Şarrupşi'nin torunu olan Nuhaşşe kralı Tette ile I. Şuppiluliuma arasında daha sonra yapılmış olan antlaşma metninde, Nuhaşşe ile olan ittifak pekiştirilmiş ve Tette'ye geçmişte dedesinin zamanında yapılan Hitit yardımı hatırlatılarak sadakat yemini ettirilmiştir. Antlaşma metninin birinci sütununda, I. Şuppiluliuma'nın ilk Suriye seferinin anlatıldığı kabul edilmektedir²⁵⁴. Nuhaşşe ve Hitit Devletleri arasında yapılan bu antlaşmaya rağmen Tette, II. Murşili döneminin ilk on yılında Hitit Devleti'ne karşı çıkarılan bir isyanda, Hitit Devleti'nin düşmanları ile birleşmiş ve tahttan indirilerek, öldürülmüştür.

²⁵² Altman, 2004, 89.

²⁵³ Altman, 2004, 85.

²⁵⁴ Kinal, 1947, 3.

I. Šuppiluliuma ile Tette arasında yapılan antlaşama metni şu şekilde tercüme edilmiştir:

KBo I 4 + KUB III 10 ²⁵⁵

Vs. I

1-2 Fırtına Tanrısının Sevgilisi, kahraman, Hatti ülkesinin kralı, Büyük Kral, Majestem Šuppiluliuma şöyle der:

3 “Mitanni ülkesi kralı Šarupši’yi öldürmeye kast ettiği zaman
4 güçlü Mitanni ülkesi kralı, yaya ve
5 arabalı savaşçılarıyla Nuhašše ülkesine saldırdığı
6 ve onu istila ettiği zaman, Šarupši habercilerini
7 Hatti ülkesi kralına gönderdi.
8 Ve şöyle dedi: “Ben Hatti kralının emri altındayım, beni kurtarın!”
9 Ve ben Majeste onun yardımına yaya ve arabalı savaşçıları gönderdim.
10 Ve o, Mitanni ülkesi kralını, yaya ve
11 arabalı savaşçıları ile birlikte Nuhašše ülkesinin dışına attım. (onları kovdum).

—
12 Ve ben Büyük Kral bu konuya sessiz kalmadım.
13 bilakis Šarupši’yi korumaya
14 aldım. ve Išuwa ülkesi o zamanda
15 Hatti ülkesi kralına düşman olduğu için ben Hatti ülkesi [kralı]
16 Išuwa’ya gittim. [... Ben I]šuwa ülkesini

²⁵⁵ Tercüme ve transkripsiyon için bak. Weidner, 1923, 58 vd. ; del Monte, 1985, 263-269. ; Karauğuz, 2002, 234 vd. ; Beckman, 1999, 54 vd.

- 17 yok ettikten sonra, Šarupši'yi korumak için
18 Mitanni ülkesine karşı gittim.
19 Kašiyara dağlık bölgesine [vardığımda²⁵⁶ A]ntaratli, Alše ülkesi kralı
20 Majesteme [saldırdı²⁵⁷.] Kašiyara dağlık bölgesini
21 []
22 [] mahvettiğim zaman
23 [] benim
24 [] saldırdı.

Antlaşmanın giriş ve şartlar kısmında I. Šuppiluliuma şöyle devam etmektedir:

KBo I 4 + KUB III 10

Vs. II

- 1-3 Şüphesiz onun yıllık erguvan rengi, ve ağırlık taşlarıyla Hatti ülkesi
tüccarları onu tartmak isterler.
4-5 Tette, Majestesine, yıl içinde Hatti ülkesine gelmek isterse
6 ve o benim dostumla dost, düşmanımla düşman olsun.
7 Eğer Hatti ülkesi kralı, Hurri ülkesinde,
8 ya da Mısır ülkesinde, ya da Kara-Duniyaş (Babil) ülkesinde
9 ya da Aštata veya Alše ülkeleriyle dahi düşmansa,
10 sınırları senin ülkene sınır olan
11 ve Hatti ülkesi kralı ile düşman olan
12 ve sınırları sana komşu olan
13 Hatti ülkesi kralı ile dost olan bütün ülkeler
14 Mukiš ülkesine karşı, Halap, Kinza ülkelerine karşı o dönmeli.

²⁵⁶ Tamamlama için bak. Karauğuz, 2002, 234.

²⁵⁷ Tamamlama için bak. Karauğuz, 2002, 234

15 Çünkü onlar Hatti ülkesi kralı ile düşmandır.
16 Ben Hatti ülkesi kralı ganimetleri alır almaz
17 Tette, eğer askerleri ve arabalarıyla
18 gönülden (içten)
19 ya da istemeden (kaçınmadan) savaşmaz ise,
20 ya da ben bir prens ya da büyük beyi askerleri ve savaş arabaları ile
21 Tette'yi koruması için [sevk etmezsem]
22 ve bir başka ülkeyi yağmalamaya gönderdikten sonra
23 eğer Tette gönülden isteyerek yaya
24 ve arabalı savaşçılarıyla nöbet durmazsa ya da düşmanla
25 savaşmazsa ve eğer herhangi bir
26 hainlik yaparsa ve şöyle söylese “ben bir yemin
27 ve antlaşma adamıyım ama düşman mı onu öldürdü,
28 o mu düşmanı öldürdü
29 bilemem” eğer sen düşmana karşı
30 gerçekten göndermezsen bak gör!
31 eğer Hatti askerleri, yağmacılığa gelirse
32 ve zorla onlar onu kuşatırsa , böylece o yemini bozmuş olur²⁵⁸.

²⁵⁸ Karauğuz, 7-32 satırlar arasını şu şekilde tercüme etmiştir: “ Eğer Hatti ülkesi kralı, Hurri, Mısır, Babil, Aštata ve Alši ülkesine karşı giderse, senin sınırının yakınındaki hangi yabancı ülke ve Hatti ülkesi kralına düşman hangi ülke olursa olsun ya da Hatti ülkesi kralı ile barış halinde olan sınırının yakınındaki Mukış, Halep, Kinza ülkesi olursa olsun ya da dönen ve Hatti ülkesi kralına düşman olan hangi ülke olursa olsun, ben Hatti ülkesi kralı, saldırmak için ileri gittiğimde, eğer Tette, < tam > bir samimiyetle hareket etmezse ya da eğer tam bir samimiyetle dövüşmezse, o, tanrı yeminini bozacak. Ya da eğer ben, bir prens veya yüksek rütbeli bir memuru, yaya ve arabalı savaşçılarla birlikte, Tette'nin yardımına ya da başka bir ülkeye saldırmak için gönderirsem, eğer Tette, samimi bir

Metnin devamında Hitit kralı, Tette'ye, eğer düşmana Hitit askerlerinin geldiğini haber verip, hainlik yaparsa da yeminin bozulacağını dile getirmiştir. Bu satırlar oldukça kırık olarak günümüze ulaştığı için burada satır satır veremiyoruz. Yine antlaşma metninin ilerleyen satırları şöyle devam etmektedir:

KBo I 4 + KUB III 10

Vs. II

- 48 [Eğer] Hatti kralına karşı herhangi bir düşman ayaklanırsa,
49 [ve Hatti ülkesine] saldırırsa ya da eğer Hatti kralına karşı
50 [bir isyan] çıkarırsa ve Tette onu iştirirse
51 []böylece o yaya ve arabalı savaşçılarıyla (krallığı korumak için)
52 [derhal] gelsin. Fakat eğer Tette
53 kendi gelemiyorsa, prensi veya onun oğlu,
54 veya erkek kardeşi ya da onun mariyannu'ları (yüksek rütbeli subayları)
55 yaya ve arabalı savaşçıları (ile) birlikte Hatti kralının
56 yardımına derhal gelsin.

Görüldüğü gibi I. Šuppiluliuma, Hitit Devleti'ne karşı bir ayaklanma ya da saldırı durumunda krallığı güvence altına almak istemiştir. Aynı zamanda Tette'nin bu saldırı ya da isyandan haberi olduğu halde yardıma gelmemesi veya askeri birliklerini göndermemesi durumunda antlaşmanın bozulacağını da dile getirmiştir.

şekilde yaya ve arabalı savaşçılarıyla hareket etmezse ve düşman dövüşmezse, o, tanrı yeminini bozacak. Ya da eğer o, günah işlerse ve şöyle söylesse: “Her ne kadar yemin altında isem ve antlaşmaya konu isem de ya düşman onu yensin ya da o, düşmanı yensin. Ben onun hakkında herhangi bir şey bilmek istemiyorum.” O, tanrı yeminini bozacak. Ya da eğer o, düşmana yazarsa (ve şöyle) söylesse: “Hatti ülkesinin askerleri şimdi saldırmaya geliyor. Tetikte ol!” O, tanrı yeminini bozacak.” Karauğuz, 2002, 235.

Antlaşma metninin ilerleyen satırlarında aynı durum Tette için de tekrar edilmiştir. Yani Nuhašše ülkesine olası bir saldırı ya da isyan halinde Hitit kralının ya da askeri kuvvetlerinin yardıma gelecekleri belirtilmiştir. Metnin ilgili satırları şöyledir:

KBo I 4 + KUB III 10

Rs. III ²⁵⁹

- 1 [veya Eğer] biri Tette'ye saldırırsa
2 [ve eğer] o da Hatti kralına
3 [“bana yardıma gelin”] diye yazarsa kral
4 [] onu korumaya
5 [ya]da bir prensi ya da yüksek rütbeli bir beyi
6 [askerleri ve arabalı savaşçılarıyla birlikte gönde]recektir ve düşmanı bu
7 []ve şimdi Tette
8 [] Hatti'nin vassal krallığına dönüştü²⁶⁰. Ve onun cesaretsizliği
9 []onu köleliğe geri getirir.

²⁵⁹ Transkripsiyon ve Tercüme için bak. Weidner, 1923, 64-65. ; Antlaşmanın devamı çok kırık olduğundan net okunmamaktadır. Fakat Beckman, bu satırları ve geri kalan satırları şu şekilde tercüme etmiştir. “Ben Hatti'nin Yüksek rütbeli subaylarını orduyla birlikte, Nuhašše bölgesine gönderirsem, onlar onun şehrine girecek ve onu koruyacak, düşmanları yenecek. Onun öncesinde onlar kardeş gibi yürüyecek. (Tette – Šuppiluliuma) O, Hatti'nin kralını korumalı. Ve daha fazlası Hitit, Tette'ye karşı kötü bir şey yaparsa veya şehri veya ülkeyi yok etmeye çalışırsa, yemini bozmuş olacak.” bak. Beckman, 1999, 54 vd.

²⁶⁰ Krş. Beckman, 1999, 54 vd.

Antlaşma metninde kaçaklarla ilgili olarak da şu maddeler sıralanmıştır:

KBo I 4 + KUB III 10

Rs III ²⁶¹

19-28

Hatti ülkesinin kralının, Eğer Nuhaşşe ülkesinden, Hurri ülkesinden, Kinza, Niya, Mukiş bölgelerinden sivil esirlerin arasından bir kadın veya bir erkek [Hatti ülkesinden kaçıp] ve [senin bölgene] girerse, ve [sen şöyle söyleme]: “yemin altında olmama ve antlaşmanın emri altında olmana rağmen, [bunun hakkında bir şey bilmek] istemiyorum onların [benim bölgemde kalmasına izin verin.]” Tette, onları [yakalasın ve] onları [Hatti ülkesi kralına] geri versin.

—

29-32

Eğer birisi Tette’yi [bir Hitit’li] veya onun kendi emri altındakilerle ilgili kötü bir şey yapmaya teşvik ederse, ve sen onu yakalamayıp, Hatti ülkesi [kralına] göndermezsen [tanrı yemini] bozulmuş olacak.

—

33-40

Eğer Nuhaşşe’nin bir kölesi, soylu ya da kız köle gibi vatandaşları Hatti’de yaşıyorsa ve Tette’de [onları isterse, eğer Hatti kralı] onu verirse, Tette onu alır.

²⁶¹ Tercüme için bak. Beckman, 1999, 54 vd. ; Karauğuz, 2002, 236-237

Ama [Hatti ülkesi kralı] onu vermezse, [o da Hatti'den kaçıp Tette'ye sığınır] ve Tette onu kabul ederse [o tanrı yeminini bozmuş olacak].

41-52

[Eğer birkaç topluluk yola çıkıp,] Tette'nin [ülkesine gelirse] ve [Tette onlara uygun olmayan şeyler söyleyip onları, dağlara veya] başka [ülkelere ya da Hatti'ye yönlendirirse (isyana teşvik ederse) yemini bozmuş olacaktır. Eğer Hurri ülkesinden] veya başka bir [ülkeden bir] kaçak kişi [Nuhašše ülkesine gelirse, Tette onu alıkoymayacak] ve [Hatti ülkesine] bırakacaktır. [Eğer onu alıkoyarsa] o [tanrı yeminini] bozmuş olacaktır.

Vergi ile ilgili satırlar kırık olarak elimize geçtiği için sadece verilen verginin altın cinsinden olduğu ve Hatti'li tüccarlar tarafından tartılacağı dile getirilmiştir²⁶². Antlaşmanın devamında ilahi tanıklar kısmı yer almaktadır. Burada tanrı isimleri sıralanır ve antlaşma metni tanrıların huzurunda yemin altına alınır. En son kısımda ise dua ve lanet kısmı yer almaktadır. Bu kısımda ise, bu antlaşmanın şartları Tette tarafından yerine getiriliği müddetçe, onun, ailesinin ve ülkesinin refahı için dua edilmektedir. Antlaşma şartlarına uymaması halinde ise, tanrılar tarafından lanetleneceği ve ailesi, malları ve ülkesi ile yok edileceği dile getirilmiştir. Antlaşma metninin ilgili satırları şu şekildedir:

²⁶² Tercüme için bak. Beckman, 1999, 54 vd.

KBo I 4 + KUB III 10

Rs. IV²⁶³

- 44 Dağlar, nehirler, pınarlar, büyük deniz, yer, gök, rüzgarlar
45 bulutlar. Onlar bu antlaşma ve yemine
46 şahit olsun. Antlaşmanın ve
47 yeminin bütün sözleri bu tablet üzerine yazılmış olsun.
48 eğer Tette bu antlaşma ve
49 yeminin sözlerine riayet etmezse yemini
50 bozacak olursa sonra bu tanrılar Tette'yi başıyla [bizzat kendi]²⁶⁴
51 karısıyla, oğullarıyla, torunlarıyla, eviyle, şehriyle, ülkesiyle
52 malı ve mülküyle birlikte onu mahvetsin.
53-54 Ama eğer Tette bu antlaşma ve yeminin sözlerine (bu tablet üzerinde yazan)
55 riayet ederse (sadık kalırsa), Tette'yi bu tanrılar
56 başıyla, karısıyla, oğullarıyla, torunlarıyla,
57 hayvanlarıyla, eviyle, şehriyle, ülkesiyle, malı ve mülküyle birlikte korusun.
Görüldüğü gibi Tette ile yapılan bu antlaşma ile Nuhaşşe Krallığı, siyasi,
askeri ve ekonomik anlamda Hitit Devleti'ne bağlanmıştır. Ve Hitit Devleti Kuzey
Suriye'de kendine sadık bir müttefik edinmiştir.

²⁶³ Tercüme ve transkripsiyon için bak. Weidner, 1923, 69.

²⁶⁴ Karauğuz, 2002, 239.

B –Halap (Halep) ²⁶⁵

Halap (Halpa), sadece Kuzey Suriye’de önemli kilit şehirlerden biri değil aynı zamanda I. Hattušili zamanından beri, Hitit başkenti Hattuša’daki hava tanrısının kült merkezi olmuştur. Halap şehri, Hitit Devleti içinde, siyasi bir rol oynamasından ziyade, dini bir merkez olması açısından da büyük önem arz etmektedir. Ve şehir, bu özelliği ile Suriye’deki Hitit üstünlüğünün devamını sağlamıştır²⁶⁶.

I. Šuppiluliuma, Išuwa’nın fethinden ve Nuhašše Krallığı’nı Mitanni saldırısından kurtardıktan sonra, Mitanni başkenti Wašukanni önlerine kadar gelmiş fakat burayı almadan geri dönmüştür. Šuppiluliuma bu durumu, daha sonra Mitanni ile yaptığı antlaşma metninde, savaştan bir ordu karşısında bulamadığı için geri çekilerek, Fırat nehri üzerinden Halap’a geldiği yönünde açıklamıştır²⁶⁷. Daha sonra ayrıntılarını açıklayacağımız EA 17 nolu mektupta Tušratta’nın, Mısır firavununa bahsettiği Hitit saldırısının hezimete uğraması, belki de Hitit kralının geri dönüşü ile doğrudan bağlantılı olabilir. Yine de bu konuya zamanı gelince tekrar değineceğiz.

I. Šuppiluliuma Halap’dan sonra da Mukiš Krallığı’na²⁶⁸ yürümüştür. Bahane olarak da Mukiš’in Niya ve Nuhašše ile birleşerek Ugarit Krallığı’na baskı yapmalarını göstermiştir²⁶⁹.

²⁶⁵ Hititçe çivi yazılı metin ve literatürde Halap’ın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 71 ; del Monte, 1992, 24.

²⁶⁶ Klengel, 1992, 114.

²⁶⁷ Klengel, 1999, 151 vd.

²⁶⁸ Hititçe çivi yazılı metin ve literatürde Mukiš’in geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 275. ; del Monte, 1992, 106.

Bazı belgelerde Halap ve Mukiş'in adları arka arkaya geçmektedir. Bu durum sadece coğrafi alanlarda bu şekilde gelişir. Siyasi mahiyet açısından aynı durum geçerli değildir²⁷⁰.

II. Murşili ile Talmi-Şarruma arasında yapılan antlaşma metninin önsözünde, Halap'ın Eski ve Orta Hitit dönemlerinden başlayarak Halap-Hitit ilişkileri hakkında bilgi verir ve Kuzey Suriye'nin I. Şuppiluliuma tarafından fethi, I. Şuppiluliuma'nın, Halap, Kargamış ve Nuhaşşe topraklarındaki direnişinin nasıl üstesinden geldiği, Aštata, Halap ve Nuhaşşe sınırlarını yeniden nasıl çizdiği anlatılır ve önsöze bu sözlerle son verilir. Bu antlaşma metninin ilgili satırları şöyledir:²⁷¹

KBo I 6 ²⁷²

Vs

- 15 Büyük Kral Tudhaliya, [Krallığın] tahtına oturduğunda
16 Halap ülkesi kralı onunla barış yaptı ama sonra Halap ülkesi kralı döndü.
17 Ve Hanigalbat ülkesi kralı ile (barış) yaptı ve Hanigalbat ülkesi kralı ve Halap ülkesi kralı
18 sonra bu sebepten O (Tudhaliya) onları ülkeleri ile birlikte mahvetti ve Halap şehrini yerle bir etti.

²⁶⁹ Klengel, 1999, 151 vd.

²⁷⁰ Astour, 1989, 51 vd.

²⁷¹ Astour, 1989, 39 vd.

²⁷² II. Murşili ile Halap kralı Talmi-Şarruma arasında yapılan antlaşma metninin 15-32 satırları arası tarihi takdim bölümü Na'aman tarafından yeniden düzenlenmiştir. Na'aman, 1980, 35 vd. ; II. Murşili ve Talmi-Şarruma arasında yapılan antlaşma metninin tercümesi ve transkripsiyonu için bak. Weidner, 1923, 80 vd. ; Karağuz, 2002, 228.

19 Halap ülkesi kralı, Hanigalbat ülkesi kralına [karşı] bir suç işledi.
20 ve aynı şekilde Hatti ülkesi kralı Hattuşili'ye karşı da suç işledi.

21 Aštata halkı ve Nuhašše halkı,
22 Halap ülkesinin sınırlarını Mitanni ülkesinin kralından (sordular) istedi.

23 Mitanni ülkesi kralı gitti ve Aštata halkı ve Nuhašše halkına
24 bu şehirleri ve sınır bölgelerini dostluk ilişkileri için hediye olarak verdi.

25 ve o bu şehirlerin ve sınır bölgelerinin senetlerini yazdı ve
26 onları mührü ile mühürledi. Halap halkı
27 Hatti kralı Hattuşili'ye karşı suç işlediler.

28 Aštata halkı ve Nuhašše halkı Hatti kralı Hattuşili'ye
29 gittiği zaman, onlar Halap ülkesinin sınır bölgelerini ve şehirlerini sordular.
(istediler)

30 [Hatti ülkesi kralı] gitti ve Halap'ın şehirlerini ve sınır bölgelerini
31 Aštata ve Nuhašše halkına onları hediye olarak verdi.

32 O bu şehirler ve sınır bölgeleri ile ilgili senetler yazdı ve mührü ile onu
mühürledi. Onlar hala onların mülküdür²⁷³.

33 Babam Hatti ülkesi kralı, [Büyük Kral Šuppiluliuma] krallığın [tahtına

²⁷³ Krş. Karauğuz, 2002, 230.

34 oturduğunda o Mitanni ülkesi kralına karşı gitti.] Kargamiş ülkesi, Ha[l]ap ülkesi ve Nuhašše ülkeleri

35 [ona karşı isyan etti.] Ama O onları [aldı.]

36 [fakat Kinza ülkesini ve Amurru ülkesini, Mısır ülkesi] kralının [mülkünden] aldı. Ve onun sınırı olan [Ni]blani [dağlar]ını sınır yaptı²⁷⁴.

37 [v]e Aštata ülkesi halkı ve Nuhašše ülkesi halkı[na]

38 [] Hatti ülkesi kralı [Büyük Kral Hattušili, Halap ülkesinin sınır bölgeleri ve şehirleri]

39 [] [bağış olarak] verdi. Halap ülkesinin [sınır bölgelerini ve şehirleri]

40 [] Nuhašše [ülkesi] []

41 [] [] []

Hitit kralı II. Muršili'nin Halap kralı Talmi- Šarruma ile yaptığı antlaşmanın tarihi hatırlatma bölümünde, II. Muršili'ye kadar Halap ile olan siyasi hadiselerin tasviri verilmiş ve daha sonra metnin şartlar bölümüne geçilmiştir²⁷⁵. Antlaşma metninde I. Šuppiluliuma'nın tahta geçtikten sonra Mitanni'ye karşı düzenlediği seferden bahsedilmiştir. Anlaşılan bu sefer, kralın ilk Suriye seferidir. Çünkü ilerleyen satırlarda, I. Šuppiluliuma'nın sınırlarını Lübnan dağlarına kadar genişlettiğinden bahsedilmektedir. Bu da birinci Suriye seferinden sonra

²⁷⁴ “[Ve] onun sınırı olarak Niblani dağı tesis etti.” tercüme için bak. Karauğuz, 2002, 230.

²⁷⁵ Hitit Krallarının yapmış oldukları devlet antlaşmalarında daima geçmişte yaşanan siyasi olaylara değinilmesi, Hititlerdeki tarih yazıcılığının da bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Güterbock, 1943, 179.

gerçekleşmiştir. Antlaşma metninde Hitit kralına karşı isyan eden ülkeler arasında Kargamış, Halap ve Nuhaşşe ülkeleri sayılmıştır. Yine metinde daha sonra I. Şuppiluliuma'nın Mısır'ın vassali durumunda olan Kinza ve Amurru ülkelerini aldığından da bahsedilmiştir.

Bu antlaşma metninin vassal devlette bulunan nüshası daha sonra kaybolmuş bunun üzerine antlaşma nüshası, tahta geçen Muwatalli tarafından mühürlenerek Halap'a gönderilmiş ve II. Murşili döneminde imzalanan antlaşma şartları teyit edilmiştir²⁷⁶.

I. Şuppiluliuma daha sonra, Kizzuwatna'da rahip olan oğlu Telepinu'yu Halap'a rahip-kral olarak atamış ve Halap'ın yönetimini oğluna bırakmıştır. Aynı zamanda I. Şuppiluliuma tarafından, Hitit Devleti'ne katılan Kuzey Suriye düzlüklerinin yönetimi ve kontrolü de Telepinu'nun idaresine verilmiştir²⁷⁷. Telepinu'nun gerek idari gerek yasal anlamda erkek kardeşi Piyaşili'nin tabiyeti altında olup olmadığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, Kargamış prensinin konumunun, Halap prensine göre daha fazla önem taşıdığı bilinmektedir²⁷⁸. Telepinu'nun, geç döneme ait metinlerde kral ünvanı ile anılmasına karşın, genelde birçok metinde Telepinu'dan rahip olarak bahsedilmiştir. Rahiplik makamının oldukça önemli bir yere sahip olması bu ünvanın gerekçesini açıklayabilir. Fakat Telepinu'dan sonra Halap tahtına geçen Talmi- Şarruma babasından çok daha farklı olarak, Halap kralı ünvanı ile karşımıza çıkmaktadır²⁷⁹.

²⁷⁶ Dinçol, 2005, 32.

²⁷⁷ Klengel, 1992, 114.

²⁷⁸ Klengel, 1999, 156 vd.

²⁷⁹ Klengel, 1992, 114 vd.

C – Qatna ²⁸⁰

M.Ö. 1800-1600 yılları arasında büyük bir şehir devleti olarak karşımıza çıkan Qatna'nın (Günümüzde Mişrife) bilinen ilk hükümdarı İshi-Adad'dır²⁸¹. Qatna, aynı zamanda önemli bir ticaret bölgesidir. Nitekim Suriye ve Filistin'den getirilen mallar Qatna ve Mari arasında uzanan güzergahtan Fırat'a taşınıyordu. Fırat'tan da Yukarı ve Aşağı Mezopotamya'ya naklediliyordu²⁸².

I. Şuppiluliuma, Mattiwaza ile yaptığı antlaşmada, Qatna'yı da yağmaladığından bahseder. Bu durum antlaşma metninde şu şekilde ifade edilmiştir: “Qatna'yı da varlıkları ile (alıp) Hatti ülkesine götürdüm”²⁸³.

Bu dönemde tahtta bulunan Qatna kralı Akizzi, aynı Kadeş kralı Şuttarna gibi, Mitanni ve Mısır firavununu destekler ve Hitit karşıtıdır. Akizzi, firavuna yazdığı EA 55 nolu mektupta, Hatti kralı Şuppiluliuma'nın, Suriye'de Qatna bölgesini ateşe attığına dair şikayetlerini dile getirir²⁸⁴. Aynı zamanda Akizzi, EA 53-54 nolu mektuplarda, Kadeş kralı Aitakama'nın Hitit tarafına geçmesi için Akizzi'ye baskı yaptığından bahsetmiş ve Hitit kralı Şuppiluliuma ile Kadeş kralı Aitakama'dan korktuğunu dile getirmiştir. Akizzi, mektupta, yaşadığı bu durumun onun yaşamına mal olabileceğine dair firavuna dert yanmaktadır²⁸⁵.

EA 52 nolu mektupta Akizzi, Mısır firavununa sadakatini belirtmek için şöyle demektedir: “[O] Qatna'daki evlerin [sadece] efendime ait olduğunu [görecektir].”

²⁸⁰ Hititçe çivi yazılı metin ve literatürde Qatna'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 203.

²⁸¹ Klengel, 1969, 98.

²⁸² Durand, 1987, 159 vd.

²⁸³ Alp, 2002, 94.

²⁸⁴ EA 55 ; Moran, 1987, 226.

²⁸⁵ EA 53; EA 54 ; Moran, 1987, 224-226.

Kral, bu satırda, firavuna bağlılığını ispat etme çabasındadır. Yine ilerleyen bir satırda Akizzi şöyle devam eder: “ (Geçtiğimiz) üç yıl içinde şayet ben efendimden [ayrılmak] isteseydim, elçiler (Mısır’a giden) bir tek kervandan (bile) haberdar olmazlardı²⁸⁶.”

Görüldüğü gibi Akizzi, kendi isteği ile Mısır’ın yanında yer aldığından bahsetmektedir. Anlaşılan Mısır firavunu, Akizzi’ye oldukça baskı yapmış ve Hatti’nin yanında yer almakla suçlamış olmalıdır. Nitekim Qatna kralı mektupta, bunu yalanlamış ve firavuna bağlılığını bildirmiştir.

Suriye’de önemli bir siyasi güç olan Qatna, I. Šuppiluliuma’nın Suriye seferinden sonra etkisini kaybetmiştir. Bu yer, Nuhašše bölgesinin bir parçası haline gelmiştir²⁸⁷.

²⁸⁶ EA 52; Moran, 1987, 223.

²⁸⁷ Klengel, 1992, 114.

D – Kadeš (Kinza) ²⁸⁸

I. Šuppiluliuma, ilk Suriye seferinden sonra Fırat'tan Akdeniz kıyılarına kadar olan bütün yerel krallıkları kendine bağlamış fakat Mısır Ülkesi'ne karşı yürüttüğü barışçıl politika gereği, Kadeš Krallığı'na saldırmayı düşünmemiştir. Ası nehri üzerinde bulunan Kadeš Krallığı, başlangıçta Mitanni müttefiki olarak kendini göstermiş fakat Mısır firavunu III. Tutmosis zamanında Mısır egemenliği altına girmiştir. Bu durum Mitanni ve Mısır arasında bir gerginliğe sebep olmuşsa da IV. Tutmosis zamanında her iki ülke arasındaki ilişkiler düzelmiş ve Kadeš hem Mısır'ın resmi buyruğu altında, hem de Mitanni'nin etkisi altında Orta Suriye'de anahtar bir kale olmuştur. Bu durum III. ve IV. Amenofis dönemlerinde de devam etmiştir²⁸⁹.

I. Šuppiluliuma, Kadeš Krallığı'na saldırmamasına karşın, Kadeš kralı Šuttarna birliklerini Hitit birliklerinin karşısına sürmüş ve bu durum Hitit Kralı'nın duruma müdahale etmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda, Kadeš kuvvetleri bozguna uğratılmış ve kral Šuttarna ile oğlu Aitakkama tutsak edilerek, başkent Hattuša'ya getirilmiştir. Daha sonra ise Hitit kralı, Aitakkama ile bir antlaşma imzalayarak onu Kadeš'in başına getirmiştir. Kadeš, artık bir Hitit vassali olmuş ve Mısır ile olan bağlarını koparmıştır. Bununla ilgili Qatna kralı Akizzi, IV. Amenofis'e bir mektup gönderir ve Kadeš'li (Kinza) Aitakkama'nın Hatti tarafına geçtiğini bildirir²⁹⁰. Bu durumun Hitit ve Mısır arasında belirgin bir gerginliğe yol açmış olması muhtemeldir. Fakat Mısır'ın o sırada uğraştığı dini reform ve

²⁸⁸ Hititçe çivi yazılı metin ve literatürde Kadeš'in geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 209.; del Monte, 1992, 79.

²⁸⁹ Kitchen, 1962, 13 vd.

²⁹⁰ EA 53 ; Moran, 1987, 224 vd.

değişiklikler belki de bu konu ile etraflıca ilgilenmelerini engellemiştir. Aitakkama'nın, sınırlarını genişletmek ve bölgesel ittifaklar kurmak amacı ile Amurru kralı Aziru ile de bazı ilişkiler içersinde olduğu bilinmektedir²⁹¹.

EA 189²⁹² nolu metinde Aitakkama kendisini Mısır'ın hizmetkarı olarak belirtmiştir. Tarihi belli olmayan bu mektubun, Šuppiluliuma'nın Kadeš'i Hitit vassali yapmasından sonraki bir dönemde kaleme alınmış olması muhtemel gözükmektedir²⁹³.

Aitakkama'nın hem Mısır hem de Hitit ile kurduğu dostane ilişkilerden şu önemli sonuçlara varmak doğru olur:

- 1 Yerel özerkliğin korunması
- 2 Kendi kişisel yönetiminin güçlenmesi
- 3 Kendini ve halkını ekonomik anlamda güvenceye almak için, Mısır'a karşı olan sadakatli görünmenin sürekliliği.
- 4 Şartlara göre Hititlere karşı koymak, ya da yakın durmak²⁹⁴.

Görüldüğü gibi, Suriye'de bulunan Hitit ve Mısır vassallerinin izlediği politika, kendi yöresel yönetimlerini genişletmek ve bu konuda engel teşkil edecek rakiplerini bozguna uğratmaktır.

I. Šuppiluliuma'nın bir yıllık seferi ile Kargamış kuşatmasının başladığı tarih arasındaki zaman diliminde kral Kuzey Anadolu'da Kaşkalı düşman ile uğraşmak zorunda kalmış²⁹⁵, bunu fırsat bilen Mısır kuvvetleri, Kadeš'in takındığı

²⁹¹ EA 140; Moran, 1987, 369-370.

²⁹² Moran, 1987, 468.

²⁹³ Kitchen, 1962, 14 vd.

²⁹⁴ Kitchen, 1962, 14.

²⁹⁵ Schuler, 1965, 18 vd.

asi ve Hitit yanlısı tavrından dolayı Kadeş'e bir saldırı düzenlemişlerdir²⁹⁶. Bu saldırı daha sonra I. Šuppiluliuma tarafından Mısır bölgesinde bulunan, Amka'ya düzenlenecek saldırının bir bahanesi olarak karşımıza çıkacaktır.

Aitakama, I. Šuppiluliuma döneminde sadık bir vassal gibi görünmeye devam etmiş, fakat II. Muršili'nin 9. saltanat yılında diğer Kuzey Suriye'li yerel krallıklarla birleşerek Hitit'e karşı isyan çıkartmıştır.

Kadeş, daha sonra ünlü Hitit ve Mısır savaşının ve bu savaş sonrası imzalanan dostluk antlaşmasının yapıldığı yer olarak karşımıza çıkacaktır.

²⁹⁶ Klengel, 1999, 163.

E- Ugarit²⁹⁷

Suriye'nin batısında Lazkiye'nin 11 km. kuzeyinde bulunan Ugarit (Günümüzde Ras Şamra) ²⁹⁸ M.Ö. 2 bin yılın ortalarında, Hitit hakimiyetine girmeden önce, Mısır'ın bir vassaliydi²⁹⁹.

Ugarit, Mezopotamya ve doğunun uzak bölgeleriyle, Mısır, Ege ve Hitit kontrolündeki Kilikya ile ve güneye dek uzanan Suriye-Filistin kıyılarıyla istikrarlı bir şekilde ticari iletişim kuran, Kuzey Suriye'nin önemli bir ticaret merkezi, aynı zamanda belli başlı limanlarından biriydi³⁰⁰.

İkinci bin yılın başlarında Asur kenti Yakındoğu ticaretinin ağırlık merkezi iken, ikinci bin yılın ortalarında bu ağırlık, Doğu Akdeniz kıyısında bulunan Ugarit'e kaymıştır³⁰¹. Bu bağlamda, Anadolu'da bulunan Ergani bakırının, Ugarit üzerinden, Akdeniz'deki tüketicilere ulaştırılmış olması, yapılan araştırmalar ışığında olası gözükmemektedir³⁰². Nitekim I. Şuppiluliuma'nın izleyeceği akılcı politika ile Hitit vassali olacak olan Ugarit'in, Anadolu bağlantılı ticaret yapması ve Anadolu'lu tüccarların dönemin uluslararası ticaret ağını iyi bir şekilde değerlendirmeleri akla uygun gelmektedir.

Ugarit'in altın, tekstil ve iyi cins yünden oluşan değerli vergileri, Hitit ekonomisi için büyük önem taşıyordu. Ayrıca kaliteli gemilerden oluşan filosu,

²⁹⁷ Hititçe çivi yazılı metin ve literatürde Ugarit'in geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 451 ; del Monte, 1992, 177.

²⁹⁸ Alp, 2002, 90.

²⁹⁹ Kinal, 1970-1974, 1 vd.

³⁰⁰ Beckman, 1992, 43.

³⁰¹ Aktüre, 1997, 140

³⁰² Yakar, 1976, 121.

hem askeri amaçlar için hem de kıtlık zamanında yiyecek arzını gemi taşımacılığıyla temin etmek için oldukça önemliydi³⁰³. Bu nedenle Ugarit ile oluşturulacak dostane ilişkiler, Hititler'in ekonomik anlamda rahatlamalarına ve bölgede uzun süre tutunabilmelerine büyük katkı sağlayacaktı.

Ugarit'in Mısır ile dostane ilişkileri M.Ö. 1340'larda I. Şuppiluliuma'ya boyun eğişine dek devam etmiştir.

Ugarit kralı II. Niqmadu'nun tahta çıkışının kesin tarihi bilinmemektedir, fakat Mısır firavunları Akhnaton ya da Tutankamon ile çağdaş olmalıdır³⁰⁴.

II. Niqmadu Mısır'a olan sadakatini EA 46 nolu mektupta net bir şekilde dile getirmiştir³⁰⁵. Aynı zamanda Mısır'lı bir prenses ile de evlenerek, Mısır ile dostluğunu akrabalık bağları ile pekiştirmiştir³⁰⁶. Günümüze ulaşan bir vazoda bulunan yazılı fragman üzerinde, Mısır tarzında giyimli bir hanımın huzurunda 'Ugarit Ülkesinin Ulu Kişisi Niqmadu' tasvir edilmiştir. Sanatçı, Mısır gelenekleriyle çok yakın bir akrabalık sergilediği halde, ikonografideki küçük detaylar ve Mısır yazıtı, vazunun büyük olasılıkla yerel bir atölyeye, özellikle de Mısır prototipini taklit eden bir atölyeye ait olduğunu açığa vurur. Ne yazık ki bir düşün pozunda resmedilen Mısır'lı hanımın adı korunamamıştır. Mısır krallarının kendi kızlarını yabancı hükümdarlarla evlendirme alışkanlıkları yoktu. Ancak onlar, asil sınıftan başka hanımları, yabancı hükümdarlarla evlendirmek üzere gönderebiliyorlardı³⁰⁷. Bir Babil kralının isteği buna tam olarak açıklık getirir:

³⁰³ Beckman, 1992, 44.

³⁰⁴ Singer, 1999, 624 vd.

³⁰⁵ EA 46 ; Moran, 1992, 118.

³⁰⁶ Kinal, 1970-1974, 5.

³⁰⁷ Singer, 1999, 625.

“Bana [seni]n kızına benzeyen güzel bir kadın gönder³⁰⁸.” Buradan da anlaşıldığı gibi Mısır’lı firavunlar kendi kızlarını yabancı ülkelere göndermektense, kraliyet soyundan olan başka kadınları yabancı hükümdarlarla evlendirmeyi tercih ediyorlardı.

Yukarıda bahsettiğimiz, vazo üzerinde tasvir edilen Mısırlı hanım gerçekten Niqmadu’nun evlendiği gelinse, genellikle Niqmadu’nun eşi olarak tespit edilmiş olan kraliçe Pisidqi ile ne alakası olduğu ve Mısır’lı gelinin ikinci bir gelin olarak mı Ugarit sarayına gönderildiği sorusu ortaya çıkmaktadır. Fakat Mısır’lı geline Ugarit’e geldiği zaman Sami ismi verildiği farz edilirse, iki hanımın da aynı kişi olması mümkün olabilir³⁰⁹.

Amarna çağında Mısır ve Ugarit arasındaki politik bağlar incelendiğinde, bilim adamları farklı görüş ayrılıkları ile karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Klengel’e göre Ugarit, bu dönemde Mısır’ın vassali değil, bunun aksine tam bağımsızlığına sahip bir devlet konumundaydı³¹⁰. Buna karşılık olarak Kitchen ise, Ugarit’in bir Mısır vassali olduğu görüşünü savunmuştur³¹¹. Singer ise her iki görüşten farklı olarak, Ugarit’in I. Şuppiluliuma’ya boyun eğişinden önce güçlü bir Mısır etkisi altında özerk bir devlet olduğunu, Mısır’ın Ugarit limanlarına ve dolayısıyla oradan da Kuzeydoğu Akdeniz’in geri kalanına girişinin serbest olduğunu ifade ederek, Mısır’ın bu karlı deniz ticaretini aşırı bir müdahale ile sekteye uğratmak istememiş olabileceğini dile getirmiştir³¹². Mısır’ın Ugarit üzerinde izlediği bu akılcı politika, daha sonra Hitit kralı I. Şuppiluliuma döneminde de kendini göstermiştir. Fakat

³⁰⁸ Moran, 1992, 9.

³⁰⁹ Singer, 1999, 625.

³¹⁰ Klengel, 1992, 133.

³¹¹ Kitchen, 1962, 35.

³¹² Singer, 1999, 626.

Mısır ile olan bu dostane ilişkilerin nasıl bozulduğu ve Ugarit Kralı'nın düşmanları tarafından istilası sırasında neden Mısır'dan değil de Hitit'ten yardım istediği bir muammadır.

I. Šuppiluliuma, orduları Mitanni Krallığı'na ve onun Suriye'deki vassallerine karşı başarı kazanmadan önce, Ugarit kralı II. Niqmadu'ya bir mektup göndermiştir. Mektupta, onu esir yapmaya çalışan ve topraklarını ele geçirmeye çalışan Nuhašše ve Mukiš'e karşı saldırması için teşvik etmeye çalışmıştır. Gönderilen mektup I. Šuppiluliuma tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

RS 17132 (CTH 45)³¹³

1 Büyük kral, Majeste

2 Niqmadu'ya şöyle söyler:

3 Nuhašše ve Mukiš ülkeleri

4 Benimle savaşta oldukları halde, sen

5 Niqmadu, onlardan korkmayacaksın

6 kendini güvende hisset!

7 Önceden

8 Senin ataların Hatti ile

9 dost idiler ve düşman değildiler.

10 Şimdi sen Niqmadu

11 aynı şekilde düşmanımla

12 düşman ol!

13 Dostumla dost ol!

14 Şayet sen Niqmadu

³¹³ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Nougayrol, 1956, 35 vd. ; Beckman, 1999, 125 vd.

15 efendin, Büyük Kral'ın sözlerine
16 kulak verir ve sadık kalırsan
17 Sen, efendin, Büyük Kral'ın (sana)
18 destek vereceğini bil.

19 Bu yüzden sen Niqmadu
20 Hatti'nin dostluk antlaşmasına
21 sadık kalmalısın.
22 Gelecekte sen, Nuhašše ve Mukiš krallarını
23-24 Hatti ile dostluk antlaşmalarını reddeden
25 ve Büyük Kral'a düşman olan (ki onları)
26 Büyük Kral'ın nasıl yendiğini ve
27 onlara nasıl davranacağını göreceksin.
28 Sen Niqmadu gelecekte
29 efendin, Büyük Kral'ın sözlerine itimat etmelisin. (güvenmelisin).

30 Eğer bütün düşman krallar askerlerini
31 senin ülkeneye saldırmak için gönderirse
32 Sen Niqmadu onlardan korkma
33 ve derhal gelmem için
34 bana haberci gönder!

35 Eğer sen Niqmadu, ordunla birlikte
36 Mukiš ve Nuhašše askerlerinin (ordusunun)
37 önüne çıkar ve onlara saldırırsan

- 38 hiç kimse elinden
39 onları alamaz. Eğer
40 Nuhašše ve Mukiš ülkelerinden askerler
41 kaçak gibi senin ÷lkene gelirlerse
42 hiç kimse, elinden
43 onları alamayacak. Eğer senin
44 sınırlarındaki şehirler
45 senin düşmanın olursa, sen onlarla savaşarak
46 onları yenersen
47 gelecekte hiç kimse, elinden
48 onları alamayacak.
49 Ve eğer gelecekte
50 Büyük Kral, bu kralları yenerse
51 ve Büyük Kral sana
52 mühürlü bir (antlaşma) tableti verecek.

Görüldüğü gibi I. Šuppiluliuma, antlaşma yapmadan önce de niyetini belli etmek ve bir güven oluşturmak için Ugarit kralına mektup yazmıştır. Nitekim kral bu mektubu gönderirken asıl amacı, Ugarit gibi zengin bir liman şehrini kendi yanında ittifaka davet etmek ve ilerde Hitit vassali olacak bu devletle siyasi bağların temelini oluşturmak istemesidir.

Nuhašše kralı Addu –Nirari, Mukiš kralı Itur –Addu ve Niya kralı Aki Tešup'un Ugarit kralı II. Niqmadu'nun topraklarına saldırmaları ve kendi ittifaklarına katılması için baskı altında tutmaları üzerine II. Niqmadu, I.

Šuppiluliuma'dan yardım talebinde bulunmuştur³¹⁴. Ve I. Šuppiluliuma'nın Alalah'ta bulunduğu sırada II. Niqmadu, Hitit kralına giderek, Hitit Devleti'ne sadık kalacağını ve ittifakı kabul ettiğini belirtmiştir. Bu gelişme Hitit ordusunun Ugarit topraklarına girmediği şeklinde de yorumlanabilmektedir³¹⁵. Fakat Beckman'a göre, Ugarit kralı, Šuppiluliuma'ya bir mektup yazarak yardım istemiş ve Hitit kralı da Ugarit'e gelerek düşman askerleri Ugarit ülkesinden kovmuştur³¹⁶. Bu durumda Hitit kuvvetleri Ugarit topraklarına girmiştir. Ugarit şehrinde yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda, şehrin I. Šuppiluliuma tarafından M.Ö. 1365 yılında fethedildiği anlaşılmaktadır³¹⁷.

Ugarit gibi önemli bir Suriye liman kenti, özel konumundan ötürü Hitit Devleti için çok önemli bir vassal devlet konumundaydı. Nitekim I. Šuppiluliuma ile II. Niqmadu arasında yapılan antlaşmada da Ugarit'in konumu göz önünde tutulmuştur. Yapılan bu antlaşma, gelecek nesillerde de Hitit Devleti'nin siyasi üstünlüğü ve vassal devletlerle olan ilişkilerinde bir güvence vermektedir.

Hitit kralı I. Šuppiluliuma ve Ugarit kralı II. Niqmadu arasında yapılan vassal bağlaşıklık antlaşmasında şu önemli satırlara yer verilmiştir:

RS 17.340 (+) 369 A (CTH 46)³¹⁸

Vs

1 Hatti ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral Majeste Šuppiluliuma şöyle (der):

³¹⁴ Klengel, 1992, 106 vd.

³¹⁵ Klengel, 1999, 138 vdd.

³¹⁶ Beckman, 1999, 34.

³¹⁷ Pedersen, 1998, 68.

³¹⁸ RS 17.340 (=CTH 46) ; Transkripsiyon ve tercüme için bak. Nougayrol, 1956, 48-52. ; Beckman, 1999, s. 34-35 ; Alp, 2002, 90 vd. ; Karauğuz, 2002, 166 vd.

2 Mukiş kralı Itur –Addu,
3 Nuhaşe kralı Addu –Nerari ve Niya kralı Aki Teşup
4 efendileri, Büyük Kral Majestem’den (vassallikten) ayrıldıkları zaman³¹⁹
5 Onlar askerlerini topladılar ve Ugarit’in bazı kentlerini ele geçirdiler.
6 Ugarit ülkesini sıkıştırdılar?²
7 Ugarit kralı Niqmadu’nun (tebaasını) yağmalayarak götürdüler.
8 Ugarit ülkesini tahrip ettiler. (yakıp yıktılar)³²⁰.

9 Bunun üzerine Ugarit ülkesi kralı Niqmadu
10 Büyük Kral şuppiluliuma’ya baş vurdu (döndü)³²¹ ve (şöyle) yazdı:
11 “Efendim, Büyük Kral, Majeste beni dūřmanımın elinden kurtar!
12 Ben efendim Majeste Büyük Kral’ın hizmetkarıyım.
13 Efendimin dūřmanına karřı dūřman, efendimin dostu ile barıř içindeyim.
14 (Bu) krallar beni sıkıştırıyorlar.”
15 Büyük Kral, Niqmadu’nun bu sözlerini işitti.
16 Büyük Kral şuppiluliuma bu yüzden
17 prensleri ve büyükleri, yaya
18 (ve) (arabalı savaş)çıları ile birlikte Ugarit’e gönderdi. (sevk etti).
19 Ve onlar dūřman askerlerini Ugarit’in [dıřana] kovdu.
20 [ve] onlar (dūřmandan) aldıkları [bütün] ganimetleri
21 Niqmadu[’ya] sundu. (verdi).
22 [ve Ug]arit [ülkesi kralı Niqma]du

³¹⁹ Krş. Alp, 2002, 90.

³²⁰ Tamamlama içi bak. Karauğuz, 2002, 167.

³²¹ Tamamlama için bak. Karauğuz, 2002, 167.

- 23 [] prensleri ve büyükleri (ileri gelenleri) şereflendirdi.(büyük saygı gösterdi.)
- 24 [] o onlara kendisine (ait) altın, gümüş ve bakırı [ve ...] sundu. (verdi). Daha sonra o
- 25 [] efendisi, Büyük Kral, Majeste'nin huzuruna Alalah'a³²² gitti.
- 26 [] ve o efendisi, Büyük Kral, Majeste'ye [şö]yle [söyledi]:
- 27 [efendisine karşı (söylenen)] düşmanca sözler yüzünden
- 28 [] Niqma[du] kendisini kaybet[mesin]’.
- 29 [Daha sonra] Büyük Kral [Šuppilulium]a
- 30 [Niqmadu’nun sadakatini gördü. [Ve] Ugarit [her ne olursa olsun],
- 31 [?]
- 32 [Büyük Kral Šuppiluliuma] (ona) [dokun]madı.

RS 17.340

Rs

- 9 Şimdi Hatti ülkesi kralı, kahraman, Büyük Kral Šuppiluliuma
- 10 bu [sınır bölgelerini] şehirleri ve dağları, sonsuza dek Ugarit ülkesi [kralı]
- Niqmadu’ya onun oğullarına ve torunlarına
- 11 mühürlü bir belge ile verdi³²³. “Şimdi Niqmadu
- 12 benim düşmanım la düşman, dostumla dosttur.”

³²² Alalah'ta yapılan kazılarda çıkarılan çivi yazılı arşivler yak. 1350-1180 dönemlerine tarihlenmektedir. Bu da I. Šuppiluliuma'nın hükümdarlığı döneminden imparatorluğun son dönemlerine kadar olan süreci içermektedir. Pedersen, 1998, 42

³²³ Krş. Karauğuz, 2002, 168.

- 13 O kendisini, efendisi, Büyük Kral Majeste'ye adadı.³²⁴
14 Ve Hatti'nin dostluk antlaşmasını korudu. (antlaşma şartlarına uydu).
15 Şimdi Büyük Kral, Majeste, Niqmadu'nun sadakatının farkında.
-

- 16 Bu tabletin sözlerini her kim değiştirirse,
17 Bin tanrılar (bu sözleri) tanısınlar (tanıklık etsinler):³²⁵ Göğün Fırtına Tanrısı,
18 Göğün Güneş Tanrısı, Hatti'nin Fırtına Tanrısı,
19 Arinna'nın Güneş Tanrıçası, Kizzuwatna'nın Tanrıça Hepat'ı,
20 Alalah'ın İstar'ı, Nubanni'nin Tanrıça Ningal'i,
21 Hazzi dağının Fırtına Tanrısı.

Hitit kralı, Niqmadu'nun kendine sadık kaldığını antlaşma metninde dile getirerek, Ugarit kralı Niqmadu'yu onore etmek ve yaptığı iyilik ve sadakatin farkında olduğunu belirtmek istemiş, bu davranışının da mükafatlandırılacağını işaret etmiştir.

RS 17.369A

Vs

- 3-4 Şimdi Hatti ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral Şuppiluliuma
5-6 Ugarit ülkesi kralı Niqmadu ile şöyle bir antlaşma yaptı:
7 buna göre eğer
8 gelecekte
9 Nuhaşse ve Mukiş ülkeleri

³²⁴ Karauğuz, bu satırı şu şekilde tercüme etmiştir: "O, beyi Majestem Büyük Kral'a bizzat kendi, büyükçe bir zahmete girdi." Karauğuz, 2002, 168 ; Alp, aynı şu şekilde tercüme etmiştir: "O, efendisi Majestem Büyük Kral için çok çaba harcadı." Alp, 2002, 91.

³²⁵ Tercüme için bak. Alp, 2002, 91.

10 ya da diğer ÷lkelerden (gelen) kaçaklar
11 ÷lkelerinin dışına çıkıp
12 Ugarit ÷lkesine giderse
13 ve Ugarit ÷lkesi kralının hizmetine
14 girerse
15 o vakit diğer ÷lkelerin kralları
16 onları sonsuza dek
17 Ugarit ÷lkesi kralı Niqmadu'nun elinden (kontrolünden)
18 ve oğullarının ve torunlarının kontrolünden almasın³²⁶.
19 B÷y÷k Kral, Majestem
20 (uzun zaman y÷r÷rlükte kalmak üzere)³²⁷ bu antlaşmayı yaptı.

21 Ayrıca Ugarit ÷lkesinin tamamı
22 Sınır bölgeleri, dağları ile birlikte,
23 topraklarıyla birlikte [] ile birlikte []

Gör÷ldüğü gibi, I. şuppiluliuma, antlaşma metninde kaçaklarla ilgili olarak, Mukiş, Halap ve diğer ÷lkelerden Ugarit'e gelen kaçakların Ugarit Kralı'nın emri altında kalacağının garantisini vermiştir. Anlaşılan kral, bu maddeyi antlaşma metnine eklerken Ugarit'e önemli bir lütüfta bulunmuştur. Nitekim kral bölgede bulunan diğer yerel krallıklar ile yaptığı vassal antlaşmalarda kaçaklar maddesine özellikle önem vermiş ve vassal antlaşma yaptığı yerel krallığın ÷lkesine gelen herhangi bir kaçağın Hititler'e iade edilmesini şart koşmuştur.

³²⁶ 17- 18 satırlarının tercümesi için bak. Karauğuz, 2002, 167.

³²⁷ Tamamlama için bak. Karauğuz, 2002, 168 ; Alp, 2002, 90.

Daha öncede bahsettiğimiz gibi Ugarit zengin bir ticaret kentidir. Bundan ötürü I. Şuppiluliuma haraç ve ödenecek vergiyi belirlerken bunu da göz önünde bulundurmuştur. Antlaşma metninde ödenecek verginin saptanması ile ilgili kısımlar şu şekilde ifade edilmiştir:

RS 17.227 (CTH 47)³²⁸

1-2 Hatti ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral Majeste Şuppiluliuma şöyle (der):

-
- 3 Nuhaşše'nin bütün kralları
4 ve Mukiş kralı efendileri, Büyük Kral Majesteme karşı baş kaldırdıkları zaman
5 Ugarit kralı Niqmadu
6 Efendisi, Büyük Kral ile dosttu. (müttefik kaldı).
7 Nuhaşše kralları ve Mukiş kralı,
8 Ugarit kralı Niqmadu'yu
9 sıkıştırdılar. Ve şöyle (dediler): “Neden
10 bizimle birlikte Majesteye karşı
11 isyan etmiyorsun?”
12 fakat Niqmadu
13 efendisi Majesteme Büyük Krala karşı savaşmak istemedi.
14 Majeste
15 Büyük Kral

³²⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Nougayrol, 1956, 40-44. ; Alp, 2002, 91. ; Ugaritçe versiyonu için bak. RS 11.772 (+) 780 (+) 782 (+) 802 Ugaritçe versiyonunun transkripsiyon ve tercümesi için bak. Nougayrol, 1956, 44-46.

- 16 Niqmadu'nun sadakatini gördü.
- 17 Şimdi Hatti ülkesinin kralı Büyük Kral Şuppiluliuma
- 18-19 şu sözlerle Ugarit kralı Niqmadu ile şöyle bir antlaşma yaptı:
- 20 Efendin Majestem Büyük Krala (ödeyeceğin) haraç (olarak) bü(yük şekel ölçüsünde)³²⁹
- 21 12 Mana 20 şekel altın,
- 22 1 Mana ağırlığında bir altın kupa başlıca haraçtır.
- 23 4 keten giysi, bir büyük keten giysi, 500 şekel mavi erguvan yün,
- 24 500 şekel kırmızı erguvan yün efendisi Büyük Kral Majestem için.
-
- 25 30 (şekel) ağırlığında bir altın kupa, bir keten giysi, 100 (şekel) mavi erguvan yün,
- 26 100 (şekel) kırmızı erguvan yün kraliçe için.
-
- 27 30 (şekel) ağırlığında (bir) altın kupa, bir keten giysi, 100 (şekel) mavi erguvan yün,
- 28 100 (şekel) kırmızı erguvan yün veliaht için.
-
- 29 30 (şekel) ağırlığında (bir) gümüş kupa, bir keten giysi, 100 (şekel) mavi erguvan yün,
- 30 100 (şekel) kırmızı erguvan yün başyazıcı için.
-

³²⁹ Krş. Alp, 2002, 91.

31 30 (şekel) ağırlığında (bir) gümüş kupa, bir keten giysi, 100 (şekel) mavi
erguvan yün,

32 100 (şekel) kırmızı erguvan yün büyük binici için.

33 ve ikinci büyük biniciye aynı şekilde

34 Bir keten giysi 100 (şekel) mavi erguvan yün,

35 100 (şekel) kırmızı erguvan yün vezir için

36 Bir gümüş kupa, bir keten giysi, 100 (şekel) mavi erguvan yün,

37 100 (şekel) kırmızı erguvan yün.....için.

38 efendisi kralın, Majestemin büyükleri arasında

39 (başka haraç kabul edecek)³³⁰ kimse yoktur.

40 Niqmadu haracını

41 getirdiği gün (başka) bir

42 hediye getirmekle yükümlü değildir.

43 Majestem Büyük Kral, Niqmadu'nun sadakatini gördü.

44 O kendisi gelip

45 efendisi, Büyük Kral Majestemin ayaklarına kapandı³³¹.

³³⁰ Tamamlama için bak. Alp, 2002, 91.

46 Efendisi, Büyük Kral Majeste
47 ona bu antlaşmayı yaptı.
48 Bu tablette yazılan sözleri,
49 bin tanrılar
50 tanısınlar. (tanıklık etsinler). Göğün Güneş tanrısı, Arinna'nın Fırtına
Tanrısı,
51 Göğün Fırtına Tanrısı, Hatti'nin Fırtına Tanrısı (onu) tanısınlar.
52 Kim bu tabletin sözlerini değiştirirse, (ona lanet olsun!)³³².

Ugarit kralı Niqmadu, 500 şekellik 'ağır' altından oluşan (Aziru'ya dayatılan sadece 300 ile karşılaştırıldığında) ana vergiye ilaveten krala, kraliçeye ve bundan başka altı tane Hititli yüksek memura altın ve gümüş kupalar göndermiştir. Gelecekteki askeri yardım için Aziru'ya ödenmiş 5000 gümüş şekelle birlikte, komşularıyla yaptığı anlaşmaların Ugarit kralına oldukça ağır geldiği anlaşılmaktadır. Bu da Ugarit'in konumu gereği zengin bir ticaret kenti olmasının, çevre ülkeler tarafından Ugarit'in aleyhine kullanılıyor oluşunun bir göstergesidir³³³.

I. Şuppiluliuma ve Aziru ile yapılan antlaşmalar nedeniyle, II. Niqmadu'nun altına girdiği ekonomik yükümlülükler, bir şekilde Niqmadu'ya sadakatinin bir

³³¹ 43-45 satırları arası Alp, şu şekilde tercüme etmiştir: “ Majestem, Büyük Kral, Niqmadu'nun kendisi gelip efendisi Büyük Kral Majestemin ayaklarına kapandığı zaman onun sadakatini gördü.” Alp, 2002, 92.

³³² Tamamlama için bak. Alp, 2002, 92. ; Antlaşma mühürlerinin üzerinde: Fırtına Tanrısı sevgilisi, Hatti Ülkesi'nin kralı Büyük Kral Şuppiluliuma'nın mührü. Babil Kralı'nın kızı, Büyük Kraliçe Tawananna'nın mührü yazıları bulunmaktadır. Alp, 2002, 92.

³³³ Singer, 1999, 635.

ödülü olarak bölgesel hedeflerini gerçekleştirme fırsatı sağlamıştır. I. Şuppiluliuma tarafından Ugarit'e verilen yerlerin listesi, Mukiş'in protestosuna rağmen, II. Murşili tarafından Niqmepa ile yapılan antlaşmayla yeniden teyit edilmiştir. Antlaşma metninde geçen 42 yer ismi, Mukiş üzerindeki sınır bölgesine ve krallığın en kuzeyindeki bölüme yerleştirilmektedir. Ve bu yerleşimler, Asir ırmağından Akdeniz'e kadar yayılır³³⁴. Bu yerlerden bazılarının Asi'nin doğusuna, hatta Halap'ın güney bölgesine kadar ulaştığı da söylenmektedir³³⁵. Bu topraklara, kuzeyde Jebel al-Aqra (Sapa/unu/Mt. Casius) ile doğuda Alawite sıradağları (Jebel Ansariyah veya Mt Bargylus) arasındaki bölge ve eski Siyannu krallığının adını muhafaza eden güneydeki Nahr es-Sinn dâhildir. Burası büyük ölçüde modern şehir Lazkiye ile denk düşmektedir³³⁶.

Ugarit'in Hitit vassali olması ile ilgili Byblos (Gubla) kralı Rib-Addi'nin Mısır firavunu IV. Amenofis'e gönderdiği EA 126 nolu mektupta Rib-Addi, artık Ugarit'e gemi gönderemediğinden yakınmaktadır. Aynı zamanda mektubun ilerleyen satırlarında da Hititler'in bütün memleketleri yaktıkları Byblos'u da almak istedikleri belirtilmiştir³³⁷. IV. Amennofis'e yazılan bu mektup ile, I. Şuppiluliuma'nın Ugarit'i, Suriye'ye düzenlediği ikinci seferinde vasal bir antlaşma ile kendine bağladığı düşünülebilir³³⁸.

Ugarit kralı II. Niqmadu'nun arşivleri arasında, Amurru kralı Aziru ile yapılan bir antlaşma da dikkat çekmektedir. Bu antlaşmada, "Niqmadu ile Ammistamru, Ba'aluya, Abdi-Hepa ve Siannu arasındaki eski düşmanlıklar

³³⁴ Singer, 1999, 635.

³³⁵ Astour, 1969, 404.

³³⁶ Singer, 1999, 635.

³³⁷ Moran, 1987, 339-340.

³³⁸ Kinal, 1947, 7.

unutulacak, Aziru'ya 500 Şekel altın karşılığında Aziru'nun askerleri ve arabaları Ugarit'i koruyacaklardır." denilmektedir. II. Niqmadu'nun bu antlaşmayı I. Şuppiluliuma'nın Bŧyŧk Suriye seferi esnasında yapmış olmasđ muhtemeldir³³⁹. AnlaŐıldıđđ üzere Ugarit kralđ, Aziru ile anlaŐarak kendisi gibi Önemli ve kilit noktada bulunan bir ŧlke ile iyi ilişkiler iÇersinde olmanın daha yararlı olacağını dŧŐŧnmŧŐtŧr.

Ugarit'in vassal bir devlet olarak Hitit Devleti'ne bağlanmasından sonra I. Şuppiluliuma, Mukiş'in bŧyŧk bir çoğunluğunu Ugarit'e takdim etmiş ve Ugarit'in kendisine olan bağlılığını teminat altına almak istemiştir. Fakat II. Murşili zamanında krala karşı gerŐekleŐen Suriye isyanına Ugarit kralının da bizzat katılması, iki devlet arasındaki dostane ilişkileri oldukÇa sarsmıŐ ve gŧneyde Ugarit'e bağlı olan Siyannu ve UŐnatu'nun egemenliği Ugarit kralından alınarak Kargamış kralına bađlanmıŐtir³⁴⁰.

Kargamış kralđ Şarri-Kuşuh tarafından Ugarit kralđ Niqmadu'ya gŧnderilen ve NuhaşŞe kralđ Tette ile ilişkili bir mŧtfeflik Őnerisinin konu edildiği bir metin gŧnŧmŧze ulaŐmıŐtir. Bu metin kırılmıŐ ya da tahrip olduğundan Kargamış kralđ Ini- Teşup zamanında tekrar hazırlanmıŐ ve onun tarafından bir kopyasđ mŧhŧrlenmiŐtir. İlgili metin Şu Şekilde tercŧme edilmiştir:

RS 17.334³⁴¹

1 Kral Őŧyle (dedi): NuhaşŞe kralđ

³³⁹ Burada geöen Ammistamru, bŧyŧk ihtimalle Niqmadu'nun babasđ olan ŐahıŐtır. Bu da bize Niqmadu'nun tahta bazı entrikalar sonucunda geldiğini ve babasđ ile arasında dostane ilişkiler olmadığını gŧstermektedir. Aynı zamanda burada geöen Ba'aluya adlı ŐahıŐta EA 170 nolu Amarna mektubunda geöen Aziru'nun abisi olma ihtimali yŧksektir. Kinal, 1970-1974, 6.

³⁴⁰ Beckman, 1992, 46.

³⁴¹ Transkripsiyon ve tercŧme iÇin bak. Nougayrol, 1956, 54-55

2 benimle savaştığı için, ben
3 Niqmadu'ya çağrıda bulundum: “Eğ[er]
4 sen Tette ile savaşa girersen
5 ve ben kendim Nuhašše'ye gelmeden önce
6 sen Niqmadu,
7 önce davran ve saldırıya geç
8 Tette'nin ülkesine saldır.
9 Daha sonra Niqmadu
10 kendi silahlarıyla Nuhašše'yi alsın
11 veya onun ülkesine kaçaklar gibi
12 girsin. İlerleyen günlerde
13 Tette'nin uyuğunu yola getirdiğini düşünerek
14-15 Niqmadu bazılarının kendisine geri dönmesi için hiç birşey yapmasın.
16 (Fakat) bu yüzden Niqmadu
17 Tette ile savaşa girmesin ve
18 benim söylediğim şeyi yapsın.
19 Bu tabletteki öneriye uyacak.

20 Kral, büyük babam tarafından imzalanan bu tablet
21 kırılmıştı.
22 Şimdi kral Ini- Tešup
23 onun kopyasını mühürledi.

Metinden anlaşıldığı üzere, Nuhašše kralı Tette, Kargamiş kralı Šarri-Kušuh'a ya da Hitit'e karşı bir suç işlemiştir. Bunun üzerine Šarri-Kušuh, Ugarit

kralı Niqmadu'ya gönderdiği metinde kendisine yardım etmesini ve o gelene kadar Nuhašše'ye saldırarak onu yenmesini istemiştir. Metindeki durumun ne zaman olduğu ve I. Šuppiluliuma'nın tahtta olduğu zamanda mı yoksa ondan hemen sonraki bir dönemde mi olduğu maalesef aydınlatılmış değildir. Yalnız belirtilmesi gereken bir husus şudur ki, bu dönemde Kargamış kralı, bölgede Hitit Devleti adına Büyük Kral'ın bir temsilcisi konumundadır. Nitekim I. Šuppiluliuma, Kargamış kentine oğlunu kral olarak atayarak, yokluğunda bölgenin güvenliğinin sağlanmasını öngörmüştür.

II. Niqmadu'dan sonra tahta geçen ve muhtemelen Mısır'lı kraliçe Šarelli'nin oğlu olan Ara-Halpa zamanında Ugarit üzerindeki Hitit etkisi yavaş yavaş kaybolmuş ve yerini Mısır etkisine bırakmıştır³⁴². Nitekim bu durum II. Muršili döneminde fazlasıyla etkin olmuş bu yüzden Ara-Halpa tahttan uzaklaştırılarak yerine Niqmepa getirilmiş ve vassal bir antlaşma ile Hitit Devleti'ne sadakat yemini ettirilmiştir.

II. Muršili tarafından, Ugarit kralı Niqmepa'ya yazılmış ferman niteliğinde bir tablet bulunmaktadır. Metinde, I. Šuppiluliuma ile II. Niqmadu arasında imzalanan antlaşmanın II. Muršili tarafından onaylandığı belirtilmiştir. Metnin tarihsel giriş kısmının bizi ilgilendiren satırları şu şekilde tercüme edilmiştir:

RS 17.237³⁴³

- 1 Kahraman, Büyük Kral Šuppiluliuma'n[ın oğlu],
- 2 [Hatti] ülkesi k[ralı], Büyük Kral, Majeste Muršili [şöyle (der)]:

-
- 3 Mukiş kentlerinin sınırları ile [ile ilişkili olarak]
 - 4 kral Šuppiluliuma

³⁴² Kinal, 1970-1974, 7.

³⁴³ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Nougayrol, 1956, 53-63

5 Ugarit kralı Niqmadu için mühürlü bir tablette
6 hüküm vermişti. Bu yüzden Niqmepa,
7 Niqmadu'nun oğlu, Büyük Kral'ın huzuruna çıktı:
8 “Mukiş'in oğulları bu kentler ile ilgili
9 kararı bana, Niqmepa'ya bıraktılar.”
10 Ve Büyük Kral Murşili
11 bu meseleyi öğrendiği vakit
12 bu kentlerin uzun bir zaman boyunca
13 Ugarit'e ait olduğunu (yazdı).

Metinden de anlaşıldığı gibi, I. Şuppiluliuma ile II. Niqmadu arasında yapılan antlaşma, II. Murşili döneminde de kabul görmüş ve o da Mukiş ülkeleri ile ilgili bazı ayrıcalıkları Ugarit kralı Niqmepa'ya vermiştir. Anlaşılan Hitit Devleti, Ugarit gibi önemli bir ticaret kentini kendine bağlı vassal bir devlet olarak tutmaya niyetliydi. Bu yüzden I. Şuppiluliuma döneminden sonra da bu ülkeye karşı aynı politika devam ettirilmiştir.

M.Ö. 1258 yılında III. Hattuşili ve II. Ramses arasında imzalanan Hitit-Mısır barış antlaşması, Doğu Akdeniz ticaretinde önemli bir merkez olan Ugarit şehri için çok faydalı olmuştur. Kadeş Savaşı'nın hemen sonrasında bazı problemler yaşanmış olsa da Ugarit'in Mısır ile olan geleneksel bağlarını hiçbir zaman koparmadığı anlaşılmaktadır. Bu antlaşma ile Ugarit şehri Hatti ve Mısır arasındaki ticaretin odak noktası haline gelmiştir³⁴⁴.

³⁴⁴ Singer, 1999, 646-647.

F – Kargamış ve Kargamış'ın Kuşatması Esnasında Mısır ile olan Münasabetler ³⁴⁵

Doğu Anadolu dağlarından doğan Fırat ırmağı, Emar'a (Meskene) kadar alçak tepelik sıraların arasından güneye doğru akar ve daha sonra güneydoğuya Mezopotamya'ya doğru kıvrılır. Kargamış, Fırat'ın batı sınırında yer alır³⁴⁶. Kuzey Suriye ve Anadolu arasındaki yolların kesişme noktasında bulunan Kargamış kenti, bugünkü Cerablus³⁴⁷ tren istasyonu yakınında yer almaktadır. Güneyinde verimli Suriye ovaları, kuzeyinde ise hammadde zengini dağlık bölgeler bulunmaktadır³⁴⁸.

Kuzey ve Orta Suriye'ye Mitanni'nin yönetiminde bulunduğu süre boyunca güçlü bir kale olarak hizmet eden Kargamış şehrinde, yerel yöneticilerin isimlerini

³⁴⁵ Hititçe çivi yazılı metin ve literatürde Kargamış'ın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 181 ; del Monte, 1992, 67 ; Kargamış'ın yazılı metne dayanan tarihi takriben M.Ö. 2500-600 yıllarını içermektedir. Kargamış şehrindeki arkeolojik araştırmalar, çoğunlukla M.Ö. 1000-600 yıllarını kapsayan döneme tarihlenen binaları, oyma eserleri ve yazıtları açığa çıkartılmıştır. Hawkins,1976-1980, 426 vd.

³⁴⁶ Hawkins, 1976-1980, 435

³⁴⁷ Modern köyün adının daha doğru biçimi, *Jerablus*'dan çok *Jerabis* olarak değerlendirilmektedir (büyük olasılıkla daha sonraki klasik *Hierapolis*'den gelmektedir). Yüzeyi kaplayan klasik döneme ait kalıntıların olduğu site ve aynı yerde tahrip olmuş durumda Erken Demir Çağı tabakaları, klasik dönem topografya verileri temel alınarak, büyük olasılıkla *Evropos* ile özdeşleştirilmektedir. *Evropos*'un, Suriye'ce söyleniş şekilleri *Aghropos/Aghripos* arası bir şey olduğu, *Jerabis*'in oradan çıktığı ve daha spekülâtif bir şekilde bütün söyleniş biçimlerinin Kargamış'ın eski adını yansıtır olabileceği de önerilmektedir. Hawkins, 1976-1980, 435 vd.

³⁴⁸ Dinçol, 2004, 50.

içeren bir kaynak bulunmadığı için, bu şehrin Mitanni kralının yüksek rütbeli adamları tarafından yönetildiği düşünülebilir³⁴⁹.

I. Šuppiluliuma, Kargamiş ülkesini kuşatması esnasında, Lupakki ve Tarhundazalma adlı şahısları Lübnan ile Biga arasında bulunan Amka Ülkesine³⁵⁰ gönderdi. I. Šuppiluliuma'nın Amka ülkesine saldırı nedenini II. Muršili, babasının icraatını kaleme aldığı metinde, babasının Mısır elçisi Hani'ye söylediği sözleri ile şöyle açıklamaktadır:

KBo XIV 12³⁵¹

Rs IV

- 1 [Ben] iyi niyetli idim. [Bana] siz
- 2 kötülük yaptınız.
- 3 [Geldi]niz? Benim Hurri ülkesinin kralından [aldı]ğım Kinza adamına
- 4 saldırdınız.

Mısır'ın Kinza'ya saldırması üzerine, I. Šuppiluliuma Amka ülkesine bir intikam seferi düzenlemiştir. Bu ülke, Suriye'nin Mısır bölgesi'ne aitti ve Hitit hareketi Mısır'ın savunması ile büyük bir savaşa dönüşebilirdi³⁵². Fakat o sırada Mısır firavununun ölmesi ve Mısır'ın içinde bulunduğu durum Hitit güçlerinin kolaylıkla Amka ülkesini ele geçirmelerine olanak tanımıştır. I. Šuppiluliuma, Amka'nın işgalinden önce, Tunip'in içişlerine de müdahale etmiştir³⁵³. Amka

³⁴⁹ Klengel, 1992, 120. ; Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bak. Kinal, 1958, 69-77.

³⁵⁰ Klengel, 1999, 153. ; Hititçe çivi yazılı metin ve literatürde Amka'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 13.

³⁵¹ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Güterbock, 1956, 97.

³⁵² Klengel, 1992, 111.

³⁵³ Astour, 1989, 7

Ülkesi'nden elde edilen ganimet, (sivil halk, sığır ve koyunlar) kral Šuppiluliuma'nın huzuruna getirilmiştir³⁵⁴.

II. Muršili'nin yıllıklarında anlatıldığı gibi, Mısırlılar Amka ülkesine yapılan bu saldırıyı duyunca korkmuş³⁵⁵ ve Mısır kralı Niphururiya'nın da (Tutankamon?)³⁵⁶ ölmüş olmasından dolayı, Mısır kraliçesi³⁵⁷ Hitit kralı I. Šuppiluliuma'ya Hani adlı bir elçi ile bir mektup göndermiş ve kocasının öldüğünü, oğlunun olmadığını ve kendi tebaasından olan birini de kendisine eş olarak almak istemediğini, ona oğullarından birini göndermesini istemiştir. Mektubun bu kısmı şu şekilde ifade edilmiştir:

KBo V 6³⁵⁸

Rs III

10 ve ona şöyle yazdı: “Benim kocam öldü.
11 Oğlum yoktur. Senin ise oğullarının
12 çok olduğunu söylüyorlar. Eğer sen bana
13 bir oğlunu verirsen, o kocam olacak.
14 Asla (hiçbir zaman) bir hizmetkarımı alıp
15 onu kocam yapmayacağım. Bundan çok korkarım.

³⁵⁴ Kinal, 1998, s. 106 ; Alp, 2002, 97

³⁵⁵ İlmîye Çığ, 2006, 125.

³⁵⁶ Bazı araştırmacılar, I. Šuppiluliuma'ya oğullarından bir ile evlenmek için mektup yazan Tutankamon'un dul karısı Ankhesamun olduğunu kabul ederler. Astour, 1989, 6-7 ; Wilhelm ve Boese'e göre, bu mektup, Semenkhare'nin dul eşi Meritaten tarafından yazılmıştır. Wilhelm- Boese, 1987, 104.

³⁵⁷ Dahamunzu adlı bir Mısır Kraliçesinden mektup alınmıştır. Güterbock, 1956, 94

³⁵⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Güterbock, 1956, 94.

16 Babam bunu duyduğunda
17 [(ve)] o toplantı için büyükleri çağırttı (dedi ki):
18 “asla hayatım boyunca böyle bir şey
19 başıma [gelmedi].”
20 ve [(geldi) bu yüzden babam] Mısır’a
21 [(mabeyinci)] Hattuşaziti’yi gönderdi.
22 (ve şöyle söyledi): “Sen git, ve doğru haberi bana getir!
23 belki beni aldatıyorlar. belki efendilerinin oğlu
24 var. Ve bana doğru
25 haberi sen geri getir.”

I. Şuppiluliuma, Mısır kraliçesinden gelen mektup üzerine oldukça şaşırılmış ve bunu duyunca Hitit ülkesinin ileri gelenleri ile bir toplantı düzenlemiştir. Daha sonra kesinliğinin anlaşılması için de Mısır’a büyük odacı başı Hattuşaziti adlı bir elçiyi gönderen Hitit kralı, Hattuşaziti’ye, kendisine doğru haberi getirmesini ve Mısır Kraliçesi’nin dürüst olup olmadığını öğrenmesini söylemiştir³⁵⁹.

Bu sırada kral, Kargamış’ı 7 gün kuşatmadan sonra 8. gün ele geçirir³⁶⁰. Kral, yukarı kalede bulunan Tanrı Kubaba ve koruyucu tanrı heykellerine hiçbir şey yapmamış ve onları koruyarak Hitit panteonuna almıştır. Yine yıllıklardan öğrendiğimize göre başkent Hattuşa’ya gümüş, altın ve bronz ganimetler dışında,

³⁵⁹ Güterbock, 1956, 94 vd. ; Alp, 2002, 98

³⁶⁰ Suriye’de bulunan diğer yerel krallıklar içinde kuşatma sonucunda ele geçirilen, en çok dayanan ve Hitit’e karşı koymayı başaran krallık Kargamış’tır. Klengel, 1992, 120.

üç bin üç yüz otuz kişi götürmüştür. Kargamiş'ı yönetmesi için de kral olarak oğlu Piyaşşili'yi (Hurice adı: Šarri-Kušuh)³⁶¹ görevlendirmiştir³⁶².

Šarri-Kušuh'un Kargamiş'a kral olarak atanması, 6 yıllık Hurri savaşının ortalarına yani M.Ö. 1325 yılına denk gelmektedir³⁶³.

Kargamiş kralı Šarri-Kušuh, diğer yerel krallıklar arasındaki özel konumunu, I. Šuppiluliuma ile yaptığı ve resmi bir anlaşmadan çok, bir mutabakat niteliğinde olan belge sayesinde kazanmıştır. Bu durum daha sonra II. Arnuwanda ve II. Murşili dönemlerinde de onaylanmıştır³⁶⁴. Anlaşıldığı üzere, Kargamiş'ı yönetecek kişi, bölgenin konumu itibari ile de çok önemli bir mevkiyi üstlenmiş olacaktır. Bu yüzden

I. Šuppiluliuma, Kargamiş tahtına oturttuğu Šarri-Kušuh'u geniş yetkilerle donatmıştı.

Šarri-Kušuh ile yapılan anlaşmanın günümüze ulaşan küçük bir parçasından, Kargamiş'ın toprak bütünlüğü ve sınırlarının güvence altına alındığı anlaşılmaktadır. Bu belge ile Kargamiş tahtı, Šarri-Kušuh (Piyaşili), ve ondan sonra onun soyunda olanlara garanti edilmiş ve anlaşma tanrıların huzurunda yemin altına alınmıştır³⁶⁵.

I. Šuppiluliuma döneminden, II. Šuppiluliuma dönemine kadar (8 Hitit kralına karşılık) Suriye'deki Hitit egemenliği dönemi boyunca Kargamiş tahtına babadan oğula toplam yalnızca 4 kral geçmiştir: Šarri-Kušuh—Šahurunuwa—Ini-

³⁶¹ Buradaki yerli halktan uzak olamaması ve yerli halka iyi görünmek amaçlı Piyaşili'nin ismi, Hurri kökenli bir isim olan Šari-Kušuh ile değiştirilmiştir. Dinçol, 2004, 51.

³⁶² Güterbock, 1956, 120.

³⁶³ Murray, 2001, 56.

³⁶⁴ Klengel, 1992, 120.

³⁶⁵ Dinçol, 2005, 33.

Tešup—Talmi-Tešup. Onların kraliyet süreleri yaklaşık olarak Hitit kralları ve diğer krallarla denk düşmektedir ve 4 nesillik hanedan 150 yıl boyunca hüküm sürmüştür³⁶⁶.

Šarri-Kušuh tahta geçtikten sonra, I. Šuppiluliuma tarafından ona yüklenen başlıca görev, Mitanni Ülkesi'nin fethiydi. Šarri-Kušuh, Hitit askeri ordusunun kumandanı olarak başa geçmiş ve I. Šuppiluliuma'ya sığınan Tušratta'nın oğlu Mattiwaza ile birlikte Waššukanni şehrini ele geçirmiş ve Mitanni Ülkesi'nin Hitit vassali olmasını sağlamıştır³⁶⁷.

Šarri-Kušuh, Kargamış kralı olarak, hem Fırat'ın batısında, Kuzey Suriye'deki toprakları denetleyecek, hem de Mattiwaza yönetimindeki Mitanni Krallığı'nı kontrol altında tutacaktı³⁶⁸.

Kargamış'ın Hitit hakimiyetine geçmesi ile birlikte, Hitit Devleti'nin, Kuzey Suriye'de bulunan Ugarit, Nuhaše ve Amurru gibi bir çok vassal devleti, egemenliği altında tutmasına yardımcı olmuştur. Aynı zamanda bu bölgedeki yasal ve politik sorunların çözümü de Kargamış Krallığı'na bırakılmıştır. Kargamış'ın Hitit Devleti içinde önemli bir role sahip olduğunu, yapılan siyasi antlaşmalarda Kargamış kralının da şahit olarak bulunmasından ve Kargamış krallarının, Hitit Devleti içinde de çeşitli görevler almalarından anlamaktayız³⁶⁹.

14. ve 13. yy'lar boyunca Kargamış kralı Suriye'de Hitit “genel valisi” konumunda idi. Barış zamanlarında Kargamış kralı, Toros dağlarının güneyindeki

³⁶⁶ Hawkins, 1976-1980, s. 429.

³⁶⁷ Klengel, 1992, 120-121.

³⁶⁸ Klengel, 2002, 416.

³⁶⁹ Dinçol, 2004, 51.

politik otoritenin başıydı ve savaş zamanında bölgedeki en yüksek askeri komutandı³⁷⁰.

Hitit kraliyet evine kardeşlik zinciriyle bağlı olan Kargamış Krallığı³⁷¹, II. Şuppiluliuma Döneminde Talmi-Teşup ile yapılacak yerel bir antlaşmaya kadar Hitit Devleti'nin Suriye'deki idare merkezi olmaya devam edecektir³⁷².

Mitanni'nin Şarri-Kuşuh komutanlığında ele geçirilmesinden sonra Fırat'ın doğusunda bulunan Aštata ülkesi³⁷³ doğrudan Kargamış şehrine bağlanmıştı. Aštata ülkesi içinde bulunan Emar şehri ise yerel aileden gelen bir kral tarafından yönetiliyordu. Oligarşik bir düzen üzerine kurulmuş olan Emar şehri, bölgenin soylu tabakasının çıkarlarını koruyan Yaşlılar Heyeti ve kral tarafından idare ediliyordu³⁷⁴.

I. Şuppiluliuma, Kargamış'ın fethinden ve orayı düzene koyduktan sonra, Hitit Ülkesi'ne geri dönmüştür. Kral kışı ülkesinde geçirir. İlkbaharda Mısır'a gönderdiği elçi gelir. Bu durum, Güterbock tarafından, KBo XIV 12 ve KBo V 6 nolu metinler birleştirilerek tercüme edilmiştir:

KBo XIV 12³⁷⁵

Rs III

24 İlkbahar geldiğinde

³⁷⁰ Beckman, 1992, 43.

³⁷¹ Beckman, 1992, 43.

³⁷² Klengel, 1992, 120. ; Bu dönem hakkında ayrıntılı bilgi için bak. Hawkins, 1988, 99-108.

³⁷³ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Aštata'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 48; del Monte, 1992,16.

³⁷⁴ Beckman, 1995, 19-37

³⁷⁵ KBo XIV 12 ve KBo V 6 nolu metinlerin transkripsiyon ve tercümesi için bak. Güterbock, 1956, 96.

25 ve Hattuşaziti Mısır Ülkesin'den [geri döndü].

KBo V 6

Rs III

44 O Mısır Ülkesi'nin habercisi Hani ile birlikte
45 geldi. Babam Hattuşaziti'yi Mısır ülkesine gönderdiğinde
46 ona buyruklarını verdi ve ona şöyle (dedi):
47 “Belki efendilerinin bir oğlu vardır.
48 belki beni aldatıyorlar
49 ve krallık için benim oğlumu
50 istemiyorlar.” Bu yüzden babama
51 Mısır ülkesi kraliçesi bir tablette şöyle
52 yazdı: “Neden öyle söyledin?
53 ‘Onlar beni aldatıyorlar’
54 Eğer oğlum olsaydı, ben

Rs IV

1 kendimin ve ülkemin ayıbını
2 başka bir ülkeye yazarmıydım?
3 Sen bana inanmadın.
4 ve bana böyle söyledin.
5 Kocam öldü.
6 Oğlum (da) yoktur. Asla bir hizmetkarımı almayacağım.
7 Ve onu kocam yapmayacağım.
8 Ben başka bir ülkeye
9 yazmadım. (Yalnız) sana yazdım. Senin oğullarının

- 10 çok olduğunu söylüyorlar. Bana bir
11 oğlunu ver, senin oğlun benim kocam,
12 Mısır ülkesinin (de) kralı (olsun)!”

II. Murşili’ye göre babası kraliçeye acımış ve bir oğlunu göndermiştir³⁷⁶. Gurney ise, I. Şuppiluliuma’nın böyle bir fırsatı kaçıramayacak kadar akıllı biri olduğu için oğullarından birini gönderdiği yorumunu yapmıştır. Böylelikle Mısır üzerinde bir hakimiyet kurabilecekti³⁷⁷.

Mısır kraliçesi, I. Nibhururiya’nın eşinin, Hitit kralı I. Şuppiluliuma’ya gönderdiği mektubun Babil dilinde kaleme alınmış olan nüshası şu şekildedir:

KBo XXVIII 51 ³⁷⁸

Vs.

- 1 [.....a]tlar, [....
2 [.....şu anda erkeğim (kocam) öldü ve bir oğula] sahip
değilim; ne[den (?)]
3 [.....] ... o mem[nun olur].
4 [.....] ... bir oğul [krallığı] gerçekleştirecek.
5 [.....] Bak ben aile[mi kaybetmiş bir durumda]yım!
6 [sen bana bir oğul gönder, ve iki ülke] bir ülke [olsun], ve sen b[ana]
7 [hediye göndereceksin, ve ben onlara sevineceğim], ve ben de [sana]

³⁷⁶ Alp, 2002, 97-98 ; Güterbock, 1956, 97.

³⁷⁷ Gurney, 2001, 37

³⁷⁸ Bu Metin Akkadça’nın Babil lehçesinde yazılmıştır. Transkripsiyon ve tercüme için bak. Edel, 1994, 15.

8 [hediye göndereceğim, ve sen onla]ra [sevineceksin]! Ve ben elçilerim vasıtasıyla s[ana güzel bir mal gönderdiğim vakit], mutlu olacağım

9 [ve sen elçilerin vasıtasıyla bana güzel bir hediye gön]derdiğin [vakit, mutlu olacaksın!"]

10 [bu yüzden ben sana yazdım. O halde Hattuşaziti'yi gönder [....

11 [..... bir elç]i nasıl o [...

12 [.....b]u [sözler en ufak ayrıntısına kadar] doğru [....

13 [.....] .. [.....

Tabletin kenar kısmı

Rs.

1 [.....]. bunu sen araştırırsın ... [....

2 [.....] ve (?) sen getireceks[in ...

3 [..... b]u [.....^{coğ}] ve sen .. [...

4 [.....], [benim] [sana] elçi [sıfatıyla] [gönderdiğim] [Pap]u

5 [..... önerimi (?)] reddet[me]zsin [.....

6 [.....] benim sana gönderdiğim.[Haniy]a (?) [....

7 [.....] sen sa[ray memuru PN'yi] [...o]larak gönder [.....

8 [..... ben oğlunu] ülkemdeki [kral]lığa [oturtacağım

9 [.....ş]imdi
ve gö[nder (?)

10 [.....]
dura[n (?)

11 [.....] [
...]

12 [.....] [
...]

Oldukça kırık şekilde günümüze ulaşan tabletten, görüldüğü gibi Mısır kraliçesinin isteği açık olarak anlaşılmaktadır. Aslında yapılan teklif fazlasıyla önemli ve ilgi çekicidir. Çünkü kraliçe Mısır ve Hitit ülkelerinin bir olmasından bahsetmektedir. Mısır'ın bir Hitit'li hükümdar tarafından yönetilecek olması ve Hitit Devleti ile sürekli dostane bir ilişki içersine girecek olması herhalde I. Şuppiluliuma'yı da oldukça etkilemiş olmalıdır. Fakat yine de bu cazip teklif karşısında Hitit kralı, aceleci davranmamış ve bu teklifin ardında yatan başka niyetlerin olup olmadığını da araştırmayı ihmal etmemiştir.

Yine II. Murşili zamanında kaydedilmiş, I. Şuppiluliuma'nın kahramanlıklarının anlatıldığı başka bir tablette, I. Şuppiluliuma, Mısır elçisi Hani'ye şöyle söylemektedir:

KBo XIV 12³⁷⁹

Rs IV

1 [Ben] iyi niyetli idim. [Bana] siz

2 kötülük yaptınız.

3 [Geldi]niz? Benim Hurri ülkesinin kralından [aldı]ğım Kinza adamına

³⁷⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Güterbock, 1956, 97-98.

4 saldırınız. Ben
5 işittiğim zaman kızdım.
6 Askerlerimi, arabalı savaşçıları ve komutanlarımı
7 [dışarı] sevk ettim. Onlar geldiler.
8 sizin [Sın]ırınız Amka ülkesine saldırdılar.
9 [Amk]a [ülke]nize saldırınca, belki korktunuz.
10 Benden sürekli olarak oğlumu istiyorsunuz. Belki de
11 [o, elinizde] rehine olacak.
12 Onu [kral] yapmayacaksınız.
13 Hani babama [şöyle] (söyler): “Efendim
14 [] bu ülkemiz için utançtır.
15 Eğer[bir prense sahip] olsaydık
16 yabancı bir ülkeye gelir miydik?
17 Kendimize bir efendi ister miydik? Efendimiz
18 olan Niphuririyaş öldü.
19 Oğlu yoktur. Efendimizin zevcesi
20 kimsesizdir (çocuğu yoktur). (Siz) efendimizin oğlunu Mısır ülkesinde
21 Krallık için istiyoruz.
22 Behicemiz için de onu kocası olarak istiyoruz.
23 Ayrıca başka hiçbir ülkeye gitmedik.
24 Yalnız buraya geldik. Efendimiz
25 bize oğlunu ver!” Sonra babam bizzat kendisi (onların lehine olacak şekilde)
bu oğul meselesini
26 ele aldı. Sonra babam antlaşma tabletini

27-28 istedi. Eskiden nasıl Fırtına Tanrısı Hatti oğulları (olan) Kuruştama halkını alıp Mısır Ülkesi'ne

29 götürdüğü ve onları Mısır'lı yaptığı ve Fırtına tanrısının

30 nasıl Mısır ve Hatti ülkeleri

31 arasındaki bir antlaşmayı karara bağladığından

32 ve nasıl o zamandan beri aralarında dostluklar

33-34 olduğu yazılıdır. Antlaşma tableti (Hatti'nin) ileri gelenlerinin önünde babam onlara şöyle dedi:

35 “Eskiden Hattuša ve

36 Mısır Ülkesi aralarında dostluk içinde idiler.

37 Şimdi ise araları böyle oldu.

38 Hatti ülkesi ile Mısır ülkesi

39 sonsuza dek aralarında dost olarak (kalacaklar).”

Metinde, I. Šuppiluliuma, Mısır'ın Kinza'ya (Kadeš) saldırması üzerine Amka ülkesine sefer düzenlediğinden ve Mısır'ın, bu Hitit ilerleyişinden korktuğu için Hitit kralının bir oğlunu istediğinden bahsedilmiştir. Bunun üzerine I. Šuppiluliuma kendisine mektup yazan Mısır kraliçesinin asıl niyetini merak etmiş ve Mısır elçisi Hani'nin sözlerinden sonra da Hatti'nin ileri gelenlerini bir araya toplayarak durum değerlendirmesi yapmıştır. Anlaşılan kral, Hatti'nin ileri gelenleri ve prenslerini toplayarak Mısır ile olan ilişkilerinin öncesini ve sonrasını gözden geçirmiş ve oğlunu Mısır'a göndermeye karar vermiştir. Nitekim metnin sonunda iki ülkenin geçmişte dost oldukları ve bundan sonra da sonsuza dek dost kalacakları vurgulanmıştır. Metnin 27-29 satırları arasında dikkati çeken nokta, Kuruştama halkına Hatti oğulları denmesidir. Bu da Kuruştama şehri ve

insanlarının Hatti'nin yönetimi ve sınırları altında olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Yine II. Murşili döneminde kaleme alınmış bu metinden anlaşıldığı gibi, Hitit ve Mısır arasında yapılmış olan ve Kuruştama halkının konu edildiği bir antlaşma söz konusudur. Bu antlaşma ile iki devlet arasında önemli dostluk ilişkileri kurulmuş ve bu dostluğun korunması öngörülmüştür.

Mısır kraliçesi ile evlenmek üzere yola çıkan Hitit prensi Zannanza, daha Mısır'a varmadan Mısır'da bir karışıklık olmuş ve kraliçenin düşmanları tarafından yolda öldürülmüştür³⁸⁰.

I. Şuppiluliuma, Zannanza'nın ölüm haberi üzerine, henüz muhatabı tam olarak bilinmeyen fakat Tutankamon'un dul eşi veya tahta yeni geçen firavun olduğu zannedilen bir kişiye cevap niteliğinde bir mektup göndermiştir. Oldukça kırık olarak günümüze ulaşan metnin bizi ilgilendiren satırlarının tercümesi şöyledir:

KUB XIX 20 (= CTH 154)³⁸¹

Vs.

2 [] Hayaša'dan, [] ülkesin[den]

3 [] ve Alzi'den ben onları geri getirdim.

4 [] Ben [bütün ülkeleri] hepsini bir araya getirdim. [Fakat]

Kaşkalar

5 [] o alm]ıştı (tutmuştu). Fakat Fırtına Tanrısı efendim beni

6 [yalnız bırakmadı] O düşmanları benim elime verdi. (koydu).

7 [] Ben [onları] ?[Hattuša'ya] getirdim. Ve bütün Kaška'yı köle yaptım.

³⁸⁰ Gurney, 2001, 37

³⁸¹ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Hagenbuchner, 1989, 304-309. ; Van den Hout, 1994, 60-88.

8 [] kızgınlıklarını gösterdiler. (Fakat) ben gitmedim.
9 [Mala nehri ülkesi ki o] Hurri ülkesi kralının yanında yer alıyordu.
10 [ben sivil tutsakları, sığırları], koyunları ve malları ele geçirdim.
11 [ve onları Hattuša'ya] sevk ettim. Ve
12 [Hurri ülkesi kralı] yanında olanları da [ben] Hatti'ye [getirdim.]
13 [ve] ben [onları Hatti'ye] yerleştirdim. [Bütün Ka]rgamış [ülkesini] de
14 [silahla yendim]. Simdi benim [oğlu]mun [ölüsü]nü
15 [] ben bırakacağım.

16 [Sen bana şöyle yazdığın için :] “Senin oğlun sana
17 []b[en meseleyi?] bilmediğim için
18-19 Sen Mısır [ülkesinin] kralı [bana] yazıyorsun.
20-21 ben iste[medim. ?] [Benim oğlumu?]
22 [] ben onu krallığa] gönderdim
23 [] o olmadı. []

24 [Fakat] sen [bana şöyle] yazdığın i[çin]: “Senin oğlun öldü.
25 [] kötü] oldum. Ve o
26 [] söylüyorsun.

Tabletin arka yüzünde I. Şuppiluliuma şöyle devam etmektedir:

Rs

4 []sevk ediniz. Ve bana sığırı
5 [] yaptım.

6 [Ne zamanki bana Mısır ülkesi kraliçesi sürekli] yazdığı zaman bu konuda
sen

7 [] sen fakat sendığı zaman

8 [tahta oturmuşsun.] sen benim oğlumu gönderebilirdin.

9 [] senin elçin Hani, bize karşı sorumluydu. (suçlu
idi).

10 [] siz benim oğluma [ne yapınız?]

11 [Bizim aramızda bu] kan dökme meselesi söz konusu olmamıştı.

12 [birlikleri] ve arabalı savaşçılarımlı devamlı suretle övüyorsun.
Ben

13 [vasıl olacak] Eğer siz benim (oğlumun) herhangi bir şekilde

14 [] O zaman benim oğlum hayatta olacaktı.

15 [seni] (ve) arabalı savaşçılarımlı sürekli olarak övüyorsun.
Benim yaya savaşçılarımlı

16 [(ve) arabalı savaşçılarımlı över]ler. Ve orduya (ben)² benim için efendim

17 [ülkelerin kralı ve Arinna'nın Güneş Tanrıçası] behiçem ülkelerin kraliçesi
onlar gelecekler (ve)

18 bu hukuki meselede efendim Fırtına Tanrısı] ve behiçem Arinna'nın Güneş
Tanrıçası karar verecekler.

19-20 [bu konu hakkında yaya askerlerinin] sürekli çok olduğu söyleniyor. Ya da

21 [senin ordun senin için o kadar büyük değil]

22 [daima²] bir kartal bir AMAR^{MUŞEN} nasıl

23 [] kartal yalnız başına kovamaz.

24 [Sen bana bu konu hakkında şöyle yaz]dın: eğer savaşa gelirsen seninle savaş

25 [] yapmayacağım. Sen benimle savaşmamalısın.

26 [] efendim Fırtına Tanrısı onu al.

27 [] kim benim ardından tekrar

28 [] ki o kişi (onu) beylik için reddederse

29 [] ki o zorundadır. (ki o senin huzurunda)

30 [] ki o []

31 [Bana sen şöyle demiştin.] fakat sen kardeşlikle ilgili yazıyorsun.

32 [] sana [kardeşlik]mi yapacağım?

33 [] ni]çin sürekli bana kardeşlikle ilgili yazıyorsun?

34 [] bizim []

35 [] eski]den onlar []

36 [] bizim aramızda []

37 [] []

KUB XIX 20 nolu metnin büyük bir kısmının kırık olarak günümüze ulaşmasına karşın, metinde genel anlamda sert bir tavır sergilenmiştir. I. Şuppiluliuma mektubun giriş kısmında Anadolu içinde ve dışında gerçekleştirdiği icraatından bahsetmiş daha sonra ise asıl kralı üzen ve kızdıran konuya değinmiştir. Kral yaptığı faaliyetlerden ve ele geçirdiği topraklardan bahsederken bir nevi güç gösterisinde bulunmuş olmalıdır. Tabletın arka yüzünde ise Mısır kralının kendisini

ve ordusunu övmesini sert bir şekilde dile getirmiş ve Mısır kralının bütün birliklerini ve ordusunu yok edeceğini söyleyerek tehdit etmiş ve bunu yaparken Hatti'nin bütün büyük tanrılarının da onun yanında yer alacaklarını belirtmiştir. I. Šuppiluliuma mektubun sonlarına doğru Mısır kralının kardeşlikten bahsetmesine bir anlam veremediğini de söylemiş ve bunu “ ben sana [ne] sebeple kardeşçe yazacağım?” diyerek dile getirmiştir.

Mısır'ın Yakınoğu'nun büyük kralları üzerinde izlediği dış politikanın temelinde, karşılıklı dostluk durumu arz eden bir ilişki yatmaktaydı. Birbirlerine kardeşim diyerek hitap eden krallar arasında sorunlar yaşansa da, firavun bunu dostane yollardan çözererek doğal bir üstünlük ve hakimiyet kurma yoluna gitmiştir. Hitit Devleti'nin I. Šuppiluliuma ile Kuzey Suriye'de ve Mitanni üzerinde kurduğu hakimiyet, Mısır'ı büyük ölçüde rahatsız etmiş fakat iki devlet arasında soğuk bir savaş devam ederken bile resmi anlamda barış içinde kalmıřlardır³⁸². Bu bağlamda firavunun Hitit kralına Zannanza'nın ölümüne rağmen kardeşim diyerek hitap etmesi, Mısır'ın izlediği dış politikanın bir göstergesi durumundadır. Ya da I. Šuppiluliuma'nın ođlu Zannanza Mısır'a giderken öldürölmemiş belki de yolculuğu sırasında vebaya yakalanarak hayatını kaybetmiştir³⁸³. Nitekim o sırada Mısır'da hüküm süren bir veba hastalığının olması ve de I. Šuppiluliuma'nın intikam seferi sonrasında, Mısır'dan Hitit ülkesine veba salgınının bulaşması Zannanza'nın veba sonucu ölmüş olabileceğini de olası göstermektedir.

Anlaşıldığı üzere oğlunun ölümüne çok öfkelenen I. Šuppiluliuma, Mısır'a sadece bir mektup göndermemiş aynı zamanda bir intikam seferi de düzenlemiştir. Hitit vesikalarında Mısır'a karşı doğrudan bir sefer ile ilgili kayıt bulunmamakla

³⁸² Murnane, 2000, 110.

³⁸³ Murnane, 2000, 111.

birlikte veba dualarında Hatti ülkesini vuran ve yıllarca sürecek olan veba salgınının nedeni olarak Mısır ile Hitit arasındaki Kuruštama³⁸⁴ anlaşmasının bozulması gösterilmiştir³⁸⁵.

Kuruštama ismi, CTH 134 nolu metinde şu şekilde geçmektedir:

CTH 134 başlığı altında sınıflandırılmış fragmanlar, H.G. Güterbock tarafından JCS 10 (1956), s. 99 vd. de transkripsiyon ve tercümesi ile birlikte verilmiştir.

A. KBo VIII 37 + Bo 3508 / B. KUB XXIII 7 / C. KUB XL 28³⁸⁶

Vs

- 7 Ve Kurušta[ma] şehrinin adamları
- 8 Bizim (dostların) aramızda, biri [diğerine]
- 9 Çünkü [bizim aramızda ?] bölünen

KBo VIII 37

Rs

- 5 H[atti]'nin adamları, kötü niyetle M[ısır] ülkesine
- 6 gitmemeli [ve Mısırlı adamlar da]

³⁸⁴ Hititçe çivi yazılı metinlerde ve literatürde Kuruštama'nın geçtiği yerler için bak.; del Monte – Tischer, 1978, 229. ; KBo X 9, 11 ve KBo XIII 175 nolu metinlerde Kuruštama halkının Hitit Bayram Ritüellerine iştirak ettiklerinden bahsedilmektedir. Aynı zamanda Kuruštama şehri, Gaziura (şimdiki Turhal)'nın Kaška bölgesi içinde yer almaktadır. del Monte, 1992, 53, 87. ; Schuler tarafından, Kuruštama'nın Kuzey Anadolu'da Kaška bölgesinde bulunduğu savunulmaktadır. Schuler, 1965, 38. ; Gastrang- Gurney, Kuruštama'yı Tokat iline lokalize etmektedir. Gastrang,- Gurney, 1959, 16.

³⁸⁵ Kinal, 1998, 106

³⁸⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Singer, 2004, 591-607.

- 7 Hatti ülkesi[ne] kötü [niyetle] [gitmemeli.]
8 Hattuša [ülkesi] Mısır ülkesi ile ittifak yap[malı]
9 Ve siz Mısır'ı savunmalısınız! Mısır ülkesi Hattuša ile ittifak yapmalı.
10 [Ve siz de Hattuša'yı savunmalısınız!]

Metnin bu satırlarında Hatti halkına ve Mısır halkına karşılıklı olarak birbirlerini savunma ve müttefik olma çağrısında bulunuluyor³⁸⁷. Hititlerin müttefikleriyle yaptıkları bütün devlet antlaşmalarında yardımcı kuvvet gönderme ve yardımcı kuvvet isteme maddeleri bulunmaktadır. Örnek olarak Nuhašše'li Šarupši'ye ve Ugarit'li Niqmadu'ya gönderilen yardımları gösterebiliriz. Buradan yola çıkarak, Kuruštama adamlarının, önceden gerçekleşmiş Hitit-Mısır antlaşmasında ki özel bir şartnameyi yerine getirmek için Mısır'a yardımcı bir askeri birlik olarak gönderilmiş olduklarını söyleyebiliriz³⁸⁸. Nitekim EA 31 nolu Arzawa mektubundan, Mısırlıların belirtilmemiş sayıda Kaşkalı adam talep ettikleri anlaşılmaktadır³⁸⁹.

Yine Kuruštama ismi, KBo VIII 37 + Bo 3508 nolu metnin ilgili satırlarında şu şekilde geçmektedir:

Bo 3508

- 7] Kuruštama'nın oğulları
8 Mısır'[ın oğulları olmalı]

³⁸⁷ Singer, 2004, 602.

³⁸⁸ Singer, 2004, 604.

³⁸⁹ Arzawa kralı Tarhunnaradu ile III. Amenofis arasında ki mektuplaşma evlilik meselesi ile ilgilidir. Firavun Arzawa kralına gönderdiği nişan hediyelerinden sonra Kakşalı adam talep etmektedir. Kinal, 1953, 40. ; EA 31 nolu mektup hakkında ayrıntılı bilgi için bak. Hagenbuchner, 1989, 362 vd.

Farklı fragmanlardan oluşan metinlerde geçen Kuruştama ile ilgili satırlar bize çok fazla bilgi vermemekle birlikte Kuruştama halkının Mısır ile olan bağlantısını açıkça ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Kuruştama halkının Mısır'a gönderilmesinin, Mısır ile Hitit arasında ki bir ittifakın sonucu olma olasılığını da göstermektedir.

I. Šuppiluliuma'nın oğlunun ölümünden sonra, Mısır'a karşı kazandığı intikam zaferi, Hatti'nin Fırtına Tanrısı tarafından haklı görülmüştür³⁹⁰. Fakat bu zaferden sonra Hitit ülkesine getirilen tutsaklarda veba hastalığının olması ve de bu salgının bütün Hitit'e yayılarak yıllarca birçok kişinin ölümüne neden olması, II. Murşili'ye göre tanrılar tarafından verilen bir cezanın sonucudur.

II. Murşili'nin Veba Duaları'nda Hitit ve Mısır arasında gelişen ilişkileri şu şekilde ifade edilmiştir:

KUB XIV 8 (II. Veba Duası) (= CTH 378)³⁹¹

Vs. I

6 Tanrıları[n] [az sayıda kal]mış olan kurban ekmeği (ve) kurban içkisi hazırlayanlar (da)

7 öl[üme maruz kaldı.

8 [mesel]e tekrar (benim için) önem kazandı. Tanr[ı]ların [öfkesinin nedenini fal aracılığı ile araştırdım.]

9 [ve] iki eski tablet [buldum.] Bir tablet [Mala nehrinin kurbanı]na ait idi.

10 Es[ki] krallar gelecek için Mala nehrinin kurbanını sun[muşlardı.

³⁹⁰ Arıkan, 1994, 103.

³⁹¹ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Goetze, 1930, 164 vd. ; Arıkan, 1994, 88-109 ; Alp, 2002, 131.

11 Fakat [şimdi], babamın zamanından beri, Hatti ülkesinde ö[lüm hüküm
sürdü]ğü sürece

12 Mala nehrinin [kurbanını] hiçbir zaman yapma[dık].

13 İkinci tablet Kuruştama şehri (hakkında idi).

14 Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı Kuruştama halkını Mısır Ülkesi'ne götürdüğü
zaman ve

15 onlarla, Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı, Hatti halkının huzurunda bir antlaşma
yaptığında ayrıca onlar Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı tarafından

16 yemin ettirilmiş (idiler). Hattililer ve Mısırlılar

17 Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı tarafından yemin ettirilmiş idiler. Hattililer
(yükümlülüklerini bilmezden) geldiler,

18 (bu yeminlerinden) döndüler. Hattililer tanrı yeminini derhal

19 bozdular. Babam yaya ve arabalı savaşçılar gönderdi. Mısır ülkesinin sınır
(bölgesin)deki Amka ülkesine saldırdılar. (Babam) ayrıca (yeni kuvvet) gönderdi,

20 ve onlar tekrar saldırdılar. Mısırlılar korktukları zaman,

21 geldiler ve babamın (bir) oğlunu kesin olarak krallığa istediler.

22 Babam oğlunu onlara verdiği zaman, onu götürdükleri zaman

23 öldürdüler. (Bunun üzerine) babam da öfkeleni ve Mısır'a

24 gitti ve Mısır'a saldırdı. Mısır ülkesinin yaya ve arabalı savaşçılarını
öldürdü.

25 O zaman, Hatti'nin Fırtına Tanrısı, efendim, babamı davasında haklı gördü.

26 Ve Mısır ülkesinin yaya (ve) arabalı savaşçılarını yendi. Onları öldürdü.

27 Yakaladıkları tutsakları Hatti ülkesine geri getirdikleri zaman,

28 tutsakların arasında veba (salgını) oldu ve onlar ölmeye başladı(lar).

29 Fakat tutsakları Hatti ülkesinin içine getirdikleri zaman veba (salgını)

30 (bu) tutsaklar Hatti ülkesinin içine getirdiler. Hatti ülkesinin içinde
31 o günden beri ölüm hüküm sürüyor.

Görüldüğü gibi, II. Murşili, veba dualarında durumu oldukça açık bir şekilde dile getirmiştir. Dua metninde, veba salgınının tanrılar tarafından bir ceza olarak Hitit ülkesinin başına musallat edildiğini ve bunun da iki nedeni olduğunu dile getirmiş, fal aracılığı ile tespit ettiği bu nedenlerin de birincisinin, Mala nehrine³⁹² sunulan kurbanın babası zamanından beri ihmal edilmesi, ikincisinin ise Hatti ve Mısır arasında tanrıların huzurunda, yemin altına alınan Kuruştama Antlaşması'nın babası

I. Šuppiluliuma tarafından Mısır'ın nüfuz sahası içinde bulunan Amka'ya saldırmasıyla bozulduğunu söylemiştir³⁹³. Metnin devamında bu durum karşısında korkan Mısırlıların bir kardeşini kral olarak istediklerini belirtmiştir. Daha sonra Mısır'a giden Hitit'li prensin öldürüldüğünü ve babasının da bu durum karşısında Mısır'a bir intikam seferi düzenlediğinden söz eden II. Murşili, kardeşinin Mısırlılar tarafından öldürülmesi sonucu, tanrılarının da babasının yanında yer aldığını, babasını haklı gördüklerini ve babasının Mısır'a düzenlediği intikam seferi sırasında, ona yardım ettiklerinden bahsetmiştir. Ama ne yazık ki bu saldırı sonucunda Hatti'ye getirilen esirler, ülkeye veba salgını bulaştırmışlar ve bu salgın çok uzun yıllar birçok insanın ölmesine neden olmuştur.

³⁹² Fırat nehri; Çivi yazılı metin yerleri ve literatür için Mala nehrinin geçtiği yerlere bak. del Monte-Tischler, 1978, 537.

³⁹³ Antlaşmaya rağmen Hititler, Mısır toprağı olan Amka'ya iki kere saldırıda bulunmuşlardır. Güterbock, 1960, 57-63.

Kuruştama Antlaşması'nın ihlali, II. Murşili tarafından her iki ülke arasında ki barışın bozulmasının en büyük nedeni olarak belirtilmiştir. Fakat metnin devamında, Mısırlıların kadeşini öldürmesinin de affedilemiyecek bir davranış olduğunu ve bu durum karşısında tanrıların da babasına hak verdiklerini yazmıştır.

Anlaşıldığı zere, Mısır ile daha önce imzalanan Kuruştama Antlaşması'nın bozulmasının, I. şuppiluliuma'nın da hayatını kaybetmesine neden olan veba salgının ülkeye sokulmasında büyük payı olduğuna inanılmaktadır. Ayrıca II. Murşili bu metinde, ülkeyi kırıp geçiren veba salgınının, babasının yaptėı hatalar yüzünden tanrılar tarafından verildiğini tekrarlayarak, kendisinin sorumlu tutulmaması gerektiğini de vurgulamak istemiştir.

Dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, daha önce de bahsettiğimiz, I. şuppiluliuma'nın, Mısır elçisi Hani'ye söylediği sözlerdir: “[Ben] iyi niyetli idim. [Bana] siz kötülük yaptınız. [Geldi]niz? Benim Hurri ülkesinin kralından [aldı]ėım Kinza adamına saldırdınız. Ben işitince, kızdım. Askerlerimi, arabalı savaşçıları ve komutanları [dışarı] gönderdim. Onlar geldiler. [Sın]ır blgeniz Amka ülkesine saldırdılar. [Amk]a [lke]nize saldıınca, belki korktunuz, benden sürekli olarak oğlumu istiyorsunuz.”

Eğer I. şuppiluliuma'nın dediği gibi ilk olarak Mısır'ın Kinza'ya saldırmış olduğunu kabul edersek, Kuruştama antlaşmasını bozan tarafın Hititler değil de Mısır olduğu gerçeği ile karşı karşıya kalırız. Bu durumda Hitit kralı Amka'ya karşı bir misilleme saldırısında bulunmuş olabilir. Tabii bu durum, II. Murşili'nin Kuruştama antlaşmasının babası tarafından bozulmuş olduğu tezini de ortadan kaldırıır. Yine de ortada ihlal edilmiş bir Hitit-Mısır antlaşması ve bunun sonucunda tanrılar tarafından ceza olarak verilmiş bir veba salgını vardır. Ve bu veba salgını Hitit lkesine Mısırlı esir askerler tarafından bulaştırılmıştır.

II. Murşili'nin belirttiği gibi babasının Mısır'a düzenlediği intikam seferi sırasında tanrıların onun yanında yer almış olması ve Mısır'ı yenmesi için ona yardım etmiş oldukları doğru ise, neden tanrılar Mısırlı esirler tarafından Hitit ülkesine veba salgının gelmesine izin vermişlerdir. Bu da oldukça ilgi çekici gözükmektedir.

I. Şuppiluliuma'nın kahramanlıklarının anlatıldığı bir metinde, bütün suç Mısır ülkesine mal edilmektedir. İlgili metin yerinde şu şekilde dile getirilmiştir:

KUB XIX 4 + KBo XIX 45 (CTH 40)³⁹⁴

9 şöyl]e söyledi: “ Ey tanrılar Ben
10 [hiçbir kö]tülük yapmadım. [fakat] Mısırlılar [bana]
11 [bunu ya]ptılar. (Şimdi de) ülkemin sınırına [saldırdılar.”]

Burada da görüldüğü gibi I. Şuppiluliuma, barışın bozulmasında, Mısır'ı sorumlu tutmakta ve ilk olarak Mısırlıların Hitit ülkesi sınırına saldırdıklarından bahsetmektedir. Bu metinde geçen ilgili satırlarda da Kuruştama Antlaşması'nın bozulmasında Hititlerin değil de Mısır'ın büyük payı olduğu açıktır. Çünkü daha önce Kinza ülkesinden bahsederken I. Şuppiluliuma'nın uzak durmasından ve Mısır nüfuz sahası içinde yer almasından dolayı, Kinza'ya karşı sefere gitmediğinden fakat Kinza'nın Hitit askerlerine saldırdıklarından ve bu yüzden I. Şuppiluliuma'nın Kinza ile savaşmak zorunda kaldığından bahsetmiştik. Ama anlaşılıyor ki Kinza'nın Hititlerin eline geçmesi Mısır'ın pek hoşuna gitmemiş ve buraya karşı daha sonra bir saldırı gerçekleştirmiştir. Ve çok geçmeden Hitit kralı I. Şuppiluliuma, Amka'ya saldırarak bir karşılık vermiştir.

CTH 379 nolu II. Murşili dönemine tarihlenen bir dua metninde de³⁹⁵ Amka'ya saldırı düzenleyen komutanların isimleri verilmiş ve de yukarıda

³⁹⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Güterbock, 1956, 108 vd.

bahsettimize II. Veba duasını içeren CTH 378 nolu metinde aktarılan bazı olayların tekrarı yapılmıştır:

KUB XXXI 121 a (CTH 379)³⁹⁶

Vs. II

6 [Hat]t[i ülkesinin yaya (ve) ara]balı savaşıları [
7 [] x x [] x x [
8 []Lupa[k]ki ve Tarhunta-zalma'yı
9 gönderdi ve adı geçen ülkelere saldırdılar.

10 Mısır ülkesi kralı da o [gün]lerde
11 öldü. Fakat ben henüz küçük
12 idim ve
13 Mısır ülkesi kralı [baba]ma
14 bu ülkelerle ilgili olarak [(bir rica)]
15 yaptı mı ya da hiçbirşey yapmadı mı bilmi(yor)dum.

16 Mısır kralının karısı muh[taç]
17 olduğundan, o babama yazdı [
18 kadınlarla konuşmak için [

Metnin diğer satırları kırık olduğu için tercümesi anlaşılır değildir. Yine de Amka'ya giden komutanların isimlerinin Lupa[k]ki ve Tarhundazalma olduğu net bir şekilde görülmektedir.

³⁹⁵ Bu metinle ilgili ilk çalışma Forrer tarafından yapılmıştır. Forrer, 1926, 23 vd.

³⁹⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Güterbock, 1960, 57-63.

Kuruštama ismi III. Hattušili'nin otobiyografisinde de karşımıza çıkmaktadır. III. Hattušili, kardeşi tarafından tahsis edilen şehirleri sıralarken şöyle demektedir:

KBo VI 29 (CTH 85)³⁹⁷

- 26 ve bana Hakpišša ülkesini, İştahara ülkesini
27 Tarahna ülkesini Hat[ina] ülkesini ve Hanhana ülkesini
28 verdi; ve bana Kuruš[tama] şehrini sınır yaptı.

III. Hattušili zamanında, II. Ramses ile imzalanan Mısır-Hitit barış Antlaşması'nın, II. Ramses tarafından gönderilen ve Boğazköy'de bulunan Akadça metninde, Kuruštama Antlaşması'nı ima ederek şöyle söylenmektedir:

“ Hatti'nin Büyük Prensi Šuppiluliuma zamanında var olan antlaşma ile kardeşim (!) Muwatalli zamanında var olan antlaşmayı yeniden başlattım³⁹⁸.”

Burada III. Hattušili, “Büyük Prens Šuppiluliuma” dediğine göre I. Šuppiluliuma'nın henüz tahta geçmediği anlaşılmaktadır. Bu yüzden Kuruštama antlaşmasının III. Tuthaliya zamanında ve I. Šuppiluliuma'nın devlet işlerinde önemli rol aldığı, babasının hasta olduğu dönemde yapılmış olması muhtemel gözükmektedir. Maalesef daha önce bahsettiğimiz CTH 134 nolu metnin muhafaza edilmiş kısımlarında ve II. Muršili'nin geçmişten bahseden belgelerinde Kuruštama antlaşmasını karara bağlayan kralların adı verilmemiştir. Bununla birlikte I. Šuppiluliuma'dan önceki dönemlerdeki tarihi koşullar göz önünde

³⁹⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Goetze, 1925, 47 vd.

³⁹⁸ CTH 91; Transkripsiyon ve tercüme için bak. Weidner, 1923, 112 vd. ; Alp, 2002, 120.

bulundurulduğunda antlaşmanın büyük olasılıkla I. Şuppiluliuma'dan önceki bir dönemde yapılmış olması mümkündür.

Singer'e göre Hitit ve Mısır arasında yapılmış olduğu varsayılan Kuruştama antlaşması, Hitit Devleti'nin Suriye içinde nüfuz etmeye başladığı ve bölgede Mısır menfaatleri ile çatışmaya başladığı bir sırada gerçekleşmiş olabilir³⁹⁹. Nitekim Hitit'in Suriye'de genişleme göstermesi Mısır'ı oldukça rahatsız etmiş olmalıdır. I. Şuppiluliuma'dan önce bu durum yalnızca iki kere olmuştur. İlki eski krallık döneminde I. Hattuşili ve I. Murşili dönemlerinde, ki Mısır bu dönemde Asya üzerinde henüz üst seviyede bir genişlemeye ulaşmamıştı, ikincisi ise, I. Tuthaliya'nın saltanat dönemindedir. Bu durumda Kuzey Suriye'de Hitit otoritesini yeniden sağlayan, Halap, Tunip ve Aštata ile vassallık anlaşmalarını karara bağlayan I. Tuthaliya, Kuruştama Antlaşması'nı yapan Hitit kralı olabilir⁴⁰⁰. Bazı uzmanlar, Kuruştama Antlaşması'na I. Tuthaliya'yı en iyi aday olarak göstermektedir⁴⁰¹.

Günümüze ulaşan metinlerden Mısır bölgesinde bulunan Amka Ülkesi'ne Hititler tarafından iki askeri girişimde bulunulduğu ortaya çıkmaktadır. Wilhelm'e göre bu iki saldırı arasında dokuz yıl fark bulunmaktadır ve her iki saldırı da Lupakki adlı komutan tarafından idare edilmiştir. Aynı zamanda Amka'ya yapılan ikinci saldırı, Mısır firavunu Semankare'nin üçüncü yılına tekabül etmektedir⁴⁰².

³⁹⁹ Singer, 2004, 605.

⁴⁰⁰ Singer, 2004, 605 vd.

⁴⁰¹ Bryce, 1998, 129 ; Klengel, 1999, 106. ; Klengel, 2002, 415. Burada I. Tudhaliya olarak bahsedilen ve Halap ile antlaşma akteden Hitit kralının, II Tuthaliya olduğuna dair bak. Kinal, 1998, 95, Beal, 1986, 55. ; Halap fatihi olarak nitelendirilen Tudhaliya'nın I ya da II. olmasına yönelik tartışmalar için bak. Carruba, 1998, 93. ; Wilhelm, 1991, 471. ; Astour, 1987, 39 vd.

⁴⁰² Wilhelm-Boese, 1987, 104.

Bu konuyla ilgili olarak birinci ve ikinci saldırıların Tutankamon'un saltanat süresi boyunca olduğu da ileri sürülmüştür⁴⁰³. Mısır kraliçesi tarafından I. Šuppiluliuma'ya gönderilen izdivaç mektubu ikinci saldırıdan sonra gönderilmiş olmalıdır⁴⁰⁴.

Anlaşıldığı üzere, Mısırlılar ve Hititler arasında düzenlenen ve Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı huzurunda yemin altına alınan fakat ne zaman düzenlendiği henüz net olarak bilinmeyen Kuruštama Antlaşması ile, Anadolu'da ve büyük bir ihtimalle de Kaška yöresinde olduğu düşünülen Kuruštama şehri halkı, Mısır bölgesinde bulunan Amka'ya gönderilmiştir.

II. Muršili'ye göre babası tarafından, Amka ülkesine yapılan Hitit saldırıları ile Kuruštama antlaşması yok sayılmış, ve tanrılar da ceza olarak Hitit Ülkesi'nin başına veba salgınını musallat etmişlerdir. II. Muršili veba dualarında tanrılara şöyle demektedir:

KUB XIV 8 (II. Veba Duası) (=CTH 378)⁴⁰⁵

29 Ben babamın günahını itiraf ettim: “(gerçek) budur, ben bunu yaptım.”

30 [Eğ]r tazminat ödemek gerekli ise bu veba salgınından dolayı eskiden (verilmiş olan) bir çok

31 [hediyeler ile] Mısır ülkesinden getirilmiş olan askeri ve sivil tutsaklarla

32-33 böyledir. Hattuša'nın bu vebadan dolayı vermiş olduğu tazminat ile o zaten yirmi tazmin etti. Efendim Hatti şehrinin Fırtına Tanrısının

⁴⁰³ Houwink ten Cate, 1963, 275.

⁴⁰⁴ Arıkan, 1994, 186.

⁴⁰⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Goetze, 1930,164 vd.

Yukarıdaki veba duasından da anlaşıldığı gibi, II. Murşili, Hitit Ülkesi'nin üzerindeki veba salgınından dolayı babası I. Šuppiluliuma'yı suçlamaktadır. Yine II. Murşili bir diğer veba duasında da şöyle devam etmektedir:

KUB XIV 13 + KUB XXIII 124 (IV. Veba Duası) (= CTH 378)⁴⁰⁶

Vs. I

36 Fakat babam krallık tahtına oturduğu zaman,
37 siz tanrılar, beylerim, onun yanında yer aldı[nız].
38 [Boş] ülkeyi, ikinci kez, tekrar iskan etti.
39 Sizin için tanrılar, beylerim, mabedin
39 [(dini) eşya]sı yoktu. Hangi tanrı (heykeli)
40 tamamen mahvolmuş ise, babam yapabileceğini
41 tekrar yaptı. Yapamadığını
42 tekrar yapmadı. Siz tanrılar, beylerim,
43 babama hiçbir zaman ikazda bulunmadınız.
44 Bana da hiçbir zaman ikazda bulunmadınız.
45 Fakat şimdi bana ikaz ettiniz.
46 (Şöyle) oldu; babam Mısır ülkesine gittiği zaman
47 Mısır (seferi) gününden beri veba (salgını) [Hatti] ülkesinde
48 yerleşti. Ve o günden beri
49 Hatti ülkesi ölmektedir. Babam

⁴⁰⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Goetze, 1930, 164 vd.

Metinde, I. Šuppiluliuma'nın tahta ilk çıktığı zaman hakkında da bilgiler verilmektedir. III. Tuthaliya zamanında düşman ülkeler tarafından dört bir yandan işgal edilen Hitit Devleti'ni tanrıların da yardımı ile yeniden iskan ettiği belirtmiştir. Aynı zamanda babasının tanrıların mabetlerini yeniden inşa ettiğini ve onlara saygı gösterdiğini de dile getirmiştir. Metnin devamında, daha önce de değindiğimiz gibi, I. Šuppiluliuma'nın Mısır'a olan intikam seferinden sonra veba salgınının Hatti'ye geldiğinden ve birçok insanın bundan dolayı öldüğünden bahsetmiştir. Yani sonuç olarak II. Muršili'ye göre veba salgınının Hatti'ye gelmesinin en önemli nedeni, babasının başta Amka'ya olan saldırısı ve Kuruštama Antlaşması'nın ihmali, sonra da Mısır'a gönderilen kardeşinin öldürülmesi üzerine babasının Mısır'a intikam seferi düzenlemesidir. Bu sefer sonucunda da Hatti'ye getirilen Mısır'lı tutsaklar veba salgını Hatti Ülkesi'ne getirmişlerdir.

Mısır ve Hitit arasındaki dostluk bağları I. Šuppiluliuma'nın Ugarit ve Kadeş'i daha sonra da Amurru'yu ele geçirmesi ile oldukça sarsılmış, oğlu Zannanza'nın öldürülmesiyle ise tamamen bozulmuştur. Bu olaydan sonra Mısır ve Hitit arasındaki ilişkiler, M.Ö. 1295 yılında yapılan Kadeş savaşına kadar süren bir düşmanlığa dönüşmüştür. III. Hattušili döneminde Mısır ile yapılan barış antlaşması ile de iki ülke arasında uzun süre devam eden düşmanlık, yerini tekrar dostane ilişkilere bırakmıştır⁴⁰⁷.

Bütün bu olaylardan yani Hitit kuvvetlerinin Amka'ya saldırılarından çok daha önceye tarihlendiği varsayılan ve I. Šuppiluliuma tarafından, henüz kimliği

⁴⁰⁷ III. Hattušili döneminde Mısır ile olan ilişkilerin düzeldiğine ve dostane bir şekilde devam ettiğine dair Mısır firavunu II. Ramses'in karısı Naptera tarafından, III. Hattušili'nin karısı Puduhepa'ya yazılan Akadça mektup kanıt olarak gösterilebilir. Transkripsiyon ve tercüme için bak. Ün, 1989, 6-7.

bilinmeyen bir Mısır firavununa gönderilen bir mektup elimize geçmiştir. EA 41 nolu belgenin tercümesi şöyledir:

EA 41 (=CTH 153)⁴⁰⁸

1-3 [Bu yüzden] [Hat]ti [kralı], B[üyük] Kral, [Majestem] Şuppiluliuma, kardeşim [Mısır] [kralı] Niphuri[ya]ya der ki:

4-6 [benim için herşey yolund]a gidiyor. Senin için de herşey yolund[a] gitsin. [Sen]in [eşlerin], oğulların, ev halkın, askeri birliklerin, savaş arabala[rın ve] ülkendekiler için her şey çok iyi gitsin.

7-13 Ben ne senin babana gönderdiğim mesajları, ne de babanın “aramızda en dostane ilişkileri kuralım” şeklindeki temennisini kab[ul etmiy]orum. Babanın bana söylediği herşeyi, ben eksiksiz olarak yerine getirdim. Ve benim babana ilettiğim istekleri, o hiçbir zaman geri çevirmedi; o her şeyi eksiksiz olarak verdi.

14-15 O ha[yat]ta iken, babanın benim için yaptığı hediyeleri sen niçin alıkoydun?

16-22 Şimdi, erkek kardeşim, [se]n babanın tahtına çıktın ve senin baban ve ben aramızda barış tesis etmek için nasıl arzu duduysak, o halde sen ve benim birbirimizle dost olmamız gerekir. Babana ilettiğim isteği [ben] erkek kardeşime de [ifade etmeliyim]. Birbirimize yardımcı olalım.

23-28 Erkek kardeşim [benim] babandan [istediğim] hiçbir şeyi alıkoyma. Bunlar biri [ayakta duran] diğeri oturur vaziyetteki [2] altın [heykel(dir)]. Ve erkek kardeşim [bana] 2 [gümü]ş kadın heykel ile büyük bir Lapislazuli parçası ve büyük bir [...] kaidesi [yolla].

29-38 [.....]... Şayet erkek kardeşim (onları vermek isterse), erkek [kardeş]im on[ları] versin. [Fakat] erkek kardeşim onları vermek istemezse, savaş arabalarım hazır olduğu vakit Huzi kumaşı ... , ben onları erkek kardeşime

⁴⁰⁸ Moran, 1992, 114-115.

döndüreceğim. Sen erkek kardeşim benden istediğin her ne olursa, ben sana göndermeye hazırım.

39-43 Ben selamlama hediyesi olarak sana şunları gönderiyorum: 5 mana ağırlığında 1 gümüş geyik ritonu; 3 mana ağırlığında gümüş 1 genç koç ritonu; 10 mana ağırlığında 2 gümüş disk; 2 büyük nikiptu-ağacı.

Mektubun muhatabı Mısır kralının, IV. Amenofis, Tutankamon veya Semenkare'den biri olması gerekmektedir⁴⁰⁹. Bryce, mektubun muhatabının Semenkare olduğunu belirtmiştir⁴¹⁰. Görüldüğü gibi I. Šuppiluliuma firavuna kardeşim diye hitap ediyor ve mektubun baş kısmında iyi dileklerini saydıktan sonra, ilerleyen satırlarda Mısır firavununa sitemlerini bildiriyor. Mektubun asıl konusu Šuppiluliuma'ya Mısır'dan gelmesi gereken hediyelerin gönderilmemesi. Mektubun muhatabı firavunun babası zamanında, Hitit kralına gönderilmesi gereken hediyelerin, babasının ölümünden sonra tahta geçen oğlu tarafından alı konması ve gönderilmemesi, anlaşılan Hitit kralını oldukça kızdırmıştır. Buna istinaden düzenlenen mektupta, I. Šuppiluliuma'nın, firavunun hediyeleri göndermemesi durumunda savaş arabalarının hazır olduğunu belirterek, Mısır kralına rest çekmesi oldukça ilgi çekicidir.

Ele geçen bu mektup sayesinde, Hitit Devleti'nin I. Šuppiluliuma döneminde Mısır ile çekişecek kadar güçlü bir devlet olduğunu ve Hitit kralının, Mısır kralı ile eşit bir mevkiide olduğunu anlıyoruz.

⁴⁰⁹ Moran, 1992, 114.

⁴¹⁰ Bryce, 1998, 172. vd.

G – Tunip⁴¹¹

Hama kenti ile özdeşleştirilen Tunip⁴¹², Suriye'nin orta kesiminde bulunmakta ve Alalah tarafından kontrol edilen bölgenin içinde yer almaktaydı. Astour'a göre, I. Šuppiluliuma ile Tunip kralı Labu arasında M.Ö. 1368 yılında yapılan antlaşma metninde, Tunip Hitit vassal sistemi içerisinde yerini almıştır⁴¹³.

Hitit kralı ile yapılan antlaşma metni oldukça kırık olarak günümüze ulaşmasına rağmen Tunip ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır.

KBo XIX 59 + KUB III 16 (+) 21 (=CTH 135)⁴¹⁴

Vs I

- 9 Bundan başka, o ülkesine köle oldu.
10 düşmanlar bu ile [
11 yemin etsinler! [
12 bana sınır olan şehirler daha sonra
13 İlim-ilim-ma'ya nasıl .. [
14 Iripa şehri, Hašašar şehri⁴¹⁵, Ša [..... şehri
15 bu şehirler..... den [

⁴¹¹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Tunip'in geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 440 ; del Monte, 1992, 174. ; Tunip, Orta Bronz Çağı'nda, "Altın Tunip ve Konaktu bitkisinin Tunip'i" olarak anılmaktaydı. Tunip'teki Hurri etkisinin güçlenmesi ile, Tunip'in Amatu ya da Hamatu ismini aldığı görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bak. Astour, 1977, 54.

⁴¹² Astour, 1969, 55-57.

⁴¹³ Astour, 1989, 70 vd.

⁴¹⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Weidner, 1923, 136-147.

⁴¹⁵ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Hašašar'ın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 94.

- 16 bunlar [] ... şehirler ile []
17 daha sonra ülkenin kralı ... []
18 [] kudretli ile ... []
19 verdi ve babam []
20 İlim-ilim-ma []
21 onlar yaptıkları zaman ... []
22 Alalah ülkesine,... []
23 yemin sözü.....[]
24 Bithana ile..... []
25 böyle söyler; şehirler ki onlar []
26 İlim-ilim-ma, hangi []
27 [müstahkem mev]kii Şirina şehri⁴¹⁶.. []
28 [] İşhanigga şehri..... []
29 [] silahlarla[]

Vs II

- 3 [] düşman ile savaşmak istiyoruz. Benim ya[ya] askerlerim il[e]
4 [] sen L]ab'u ve Tunip şehri onların [y]aya [askerleriyle] birlikte
5 [] savaş kardeşi, oğlu, dostu.....[] .. ve (kim) aileye aitse
6 [] onlar] onun canını bağışlasın. Eğer o bir muhafızı yakalarsa,
ama onu saklar[sa,]
7 böylece [Hatti'nin savaşçıları] savaşta o düşmanı yakalayamayan biri gibi görünürler.

⁴¹⁶ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Şirina'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 360.

- 8 [] ya tahrik eder] O onun canını bağışlar, kim bu meseleyi
- 9 [ki]m bu konuyu iletirse, insa[n.....] tanrılar majestenin önünde
soruşturma yaptığı zaman
- 10 böylece [] yapacağım ve düşmanın ülkesini mahvedeceğim Sen,
Lab[u ve Tunip şeh]ri siz kendinize düşman şehriyi yakınlaştırmayın.
- 11 [Bu kadar ye]ter siz telef olmakta ve ...[....] de [onu te]rk etmeyin.
Düşmanın ganimeti, sığırları, dişi koyunları ve malı mülkü ne varsa
- 12 [Hatti'nin savaşçıları]nın yakaladığı ne varsa Hatti'li savaşçılar almalı.
Ganimet, sığırlar, yünlü koyunlar, düşmanın malı mülkü.
- 13 [Tunip'in savaşçıları]nın yakaladığı ne varsa Tunip savaşçıları alsın.
Majesteye karşı bir şehir isyan ederse
- 14 [Sen L]ab'u, senin yaya ve yüksek rütbeli askerlerin ile beni korumaya
gelmelisin. Bu şehir
- 15 [savaşa gitmek is]tiyoruz. Bu şehri (ülkeyi) mahvettiğimizde düşmanın
sığırları, dişi koyunları, malı mülkü nesi varsa benim savaşçılarım
- 16 yakalamalı, benim savaşçılarım almalı. Düşmanın sığırları, dişi koyunları ve
malı mülkü nesi varsa, Tunip'in savaşçıları
- 17 yakalasin, onu alsın. Güneşim majestenin bulunduğu bölge..... eğer
büyük Hatti ülkesine karşı
- 18 ayaklanan bu şehirleri sen Lab'u [] senin savaşçıların esir etsin.

Oldukça kırık olduğu için anlaşılması güç olan bazı satırlardan sonra şöyle
devam etmektedir:

- 27 [] Aki]-Teşup, Taku'nun oğlu, []
- 28 [] o ih]mal etti. Ben Majeste yakalayacağım.

- 29 [] sen öldürürsün.
30 [] Hurri ülkesinin SÍG-insanı
31 [] Halap ülkesi ve [
32 [] o [] savaşta iken
33 [] savaşa gider [
34 [] onlar onun can]ını bağışlar, Mariy[annu]
insanı

Rs I

- 11 seninle olan.....ile dost olmak istiyor musun?
12 onun günah olmayanları seninle [
13 eğer o benim selamlama hediyeinden memnun[sa
14 onunla bu yüzden gerçekten [
15 ya yabancıya ya da krallara [
16 Sen Lab'u, kimin ağızının [
17 sen, bu kralla düşman[lık
18 sen onu senin huzuruna kabul etme [
19 düşmanın hangi sözü sana gelir[se
20 eğer Hatti ülkesinden bir kaçak [
21 firar eder[se
22 senin huzurunda kötü bir söz [
23 sen onu gizleme, onu yakala ve benim önümde [
24 birisi benim huzurumda seninle ilgili kötü bir söz [
25 bu insanı ben gizlemeyeceğim. Ben onu yakalayacağım. [

Günümüze kadar ulaşan bu antlaşma metninde Tunip kralı Lab'u ile antlaşma yapan Hitit kralının ismi maalesef geçmemektedir. Laroche, katalogda⁴¹⁷ Hitit kralının ismini vermemiştir. Aslında metin incelendiğinde tarihsel bazı çıkarımlar yapılabilmektedir. Metnin önyüzünde ikinci sütunun 27. satırında Taku'nun oğlu Aki-Tešup ismi geçmektedir. Bu şahsın, Niya kralı Aki Tešup ile aynı kişi olduğu varsayılırsa, Tunip kralının I. Šuppiluliuma ile çağdaş olduğu düşünülebilir. Yine antlaşma metninde Hurri ve Halap ülkelerinin isimlerinin de ard arda sıralanması bize bazı ipuçları vermektedir.

Çok kırık olarak günümüze ulaşmasına rağmen (arka yüzün 30. satırından itibaren) Hurri ve Halap ülkesi savaşta iken Tunip kralından, yardıma gitmesi isteniyorsa eğer, Tunip'in Hitit ülkesi ve Hitit vassalleri ile dost olarak kalması ve herhangi bir savaş durumunda yardıma koşması söz konusu olabilir.

Antlaşma metninde, Alalah kralı olduğu bilinen Ilim-Ilimma'nın bazı Tunip kentlerini ele geçirdiği yer almaktadır. Yine Astour'un dediğine göre, Ilim-Ilimma'nın hükümdarlığı Hitit kralı Tudhaliya I'in hükümdarlığının son yarısıyla aynı döneme rastlıyorsa eğer⁴¹⁸, bu antlaşma I. Šuppiluliuma ile yapılmamıştır. Ama antlaşma girişinde tarihi bir hatırlatma yapılmış olması da muhtemeldir. Nitekim Alalah tarafından kontrol edilen bir bölgede bulunması açısından Tunip ile akdedilen bir antlaşmada, Alalah kralı ile ilgili tarihsel bir hatırlatmanın olması oldukça akla uygun gelmektedir.

⁴¹⁷ CTH 135; Laroche, 1971, 20.

⁴¹⁸ Astour, 1989, 60.

H – Amurru ⁴¹⁹

M.Ö. 2. binyılın başında Amurru ifadesi ile Mezopotamya topraklarının batısında bulunan, Suriye topraklarının ve bu bölge sakinlerinin kastedildiği kabul edilmektedir. Yani I. şuppiluliuma'nın hükümdarlığına değin, Mitanni tarafından kontrol edilen bölgeye verilen bir isim olarak bilinmekteydi.

M.Ö. 14 yy'm ortalarda ise Amurru'nun orta Asi havzası ile Doğu Akdeniz kıyıları arasındaki coğrafik bir alanı tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır. Yani Akdeniz kıyı şeridi üzerinde yer alan Ullaza, Sumur ve Orta Asi bölgesinde bulunan Tunip yerleşimlerinin oluşturduğu üçgen biçimli bir alana karşılık gelmektedir⁴²⁰. Beckman'a göre Amurru, Lübnan'ın kuzey sahil bölgesinde bulunmaktadır⁴²¹.

Suriye sahillerinin başındaki ticari rotayı kontrol etmesi açısından Mısır hakimiyet sahası içinde yer alan ve Kuzey Suriye'deki Hitit vassalleri ile sınırı bulunan Amurru'nun özel bir rolü vardır⁴²².

Mısır ve Hitit arasında tampon bir ülke konumunda olmasından dolayı Amurru kralları, bu özel konumlarını her iki ülke ile de iyi geçinerek kullanmışlar ve ikili bir politika izlemişlerdir. Ama bu her iki ülke arasındaki düşmanlığın körüklenmesine yol açmış ve bölgede kalıcı bir barış ortamının sağlanmasını zorlaştırmıştır.

⁴¹⁹ Hititçe ivi yazılı metin ve literatürde Amurru'nun geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 14 ; del Monte, 1992, 5.

⁴²⁰ Singer, 1991, 69.

⁴²¹ Beckman, 1999, 36.

⁴²² Klengel, 1992, 113.

Mısırlılar, Asya topraklarında uyguladıkları genel stratejiye uygun olarak, öncelikle Akdeniz kıyısında bulunan deniz üstlerinin ve Orta Suriye bölgesinden Fırat vadisine uzanan stratejik bölgenin güvenliğini sağlamayı vazife edinmişlerdi. Bu bağlamda bu bölgede kurulan ve jeopolitik öneme sahip olan Amurru Devleti, Mısır'ın bölgede geliştireceği strateji için büyük önem teşkil etmekteydi.

Bu devletin bilinen ilk hükümdarı Abdi-Aşirta isimli bir kraldı. Amarna mektuplarında adından sık sık bahsedilen bu kraldan sonra tahta becerikli oğlu Aziru çıkmıştır. Aziru, Mısır tarafından “Amurru'nun büyükleri” sıfatıyla anılmak için çok uğraş vermiştir. Aynı zamanda Aziru'nun politik stratejileri sayesinde krallığın önemli kazanımlar elde ettiği de anlaşılmaktadır⁴²³.

Amurru ülkesi, önceleri Mısır'a bağlı küçük bir yerel krallık konumunda iken, Abdi Aşirta ve oğlu Aziru döneminde hızla büyümüş ve etrafındaki küçük vassallerin de katılımıyla güçlü bir bölgesel beylik kurma yolunda ilerlemiştir. Amurru'nun Mısır'ın kuzey sınırında bir güç olarak ortaya çıkması, Mısır için en azından bir süreliğine önemli bir tehdit olarak görülmemiştir⁴²⁴.

Kuzey Suriye'de beliren ve hızla ilerleyen Hitit tehditine karşı Mısır firavunu, kendi içinde büyük karışıklıklar yaşayan ve Hitit tarafından zayıflatılmış olan Mitanni Devleti'nden umudunu kesmişti. En önemli müttefiğini kaybeden Mısır için, kuzey sınırında büyük bir güç olarak ortaya çıkan Amurru ülkesi yeni ve güçlü bir bağlaşık olabilirdi.

⁴²³ Singer, 1991, 70 vd.

⁴²⁴ James, 2000, 120-121.

Amurru'nun büyümesi, Mısır için olumlu bir durum yaratabilir ve kuzey sınırını kuvvetlendirmeye yardımcı olabilirdi. Fakat Amurru, bölgenin yeni hakimi konumuna yükselen Hitit Devleti'nin birleşme teklifiyle baştan çıkabilirdi⁴²⁵.

I. Šuppiluliuma'nın bir yıllık Suriye seferi sırasında Lübnan Dağlarına kadar ki alanı Hitit hakimiyeti altına alması ve Mısır Krallığı'nın nüfuz sahası içinde bulunan Amurru Krallığı'na kadar olan bölgeyi işgal etmiş olmasından dolayı⁴²⁶, Aziru, Mısır firavununa göndermiş olduğu EA 157 nolu mektupta, yaklaşmakta olan Hitit tehlikesine karşı kendisine yardım gönderilmesini talep etmiştir. Aynı zamanda EA 164 ve 167 nolu mektuplarda da Nuhašše'deki Hitit varlığına işaret edilmektedir. Aziru her fırsatta firavuna sadakatini dile getirmiş aynı zamanda büyük olasılıkla Amurru'nun ilerleyişi sırasında tahrip edilmiş olan Sumur'u⁴²⁷ yeniden inşa etme sözleri vermiştir.

Aziru tarafından Mısır firavununa gönderilen mektupların tamamı, Hititlerin bir yıllık Suriye seferi esnasında ya da bu seferden kısa bir süre sonra tarihlenmektedir⁴²⁸. Bu da ilerlemekte olan Hitit askeri gücünün Amurru'da büyük bir rahatsızlık uyandırdığının bir göstergesidir.

Daha önceki bölümde de değindiğimiz ve III. Hattuşili döneminde kaydedilmiş olan CTH 83 nolu metinde I. Šuppiluliuma'nın Amurru bölgesinde 6

⁴²⁵ James, 2000, 122.

⁴²⁶ Klengel, 1969, 272.

⁴²⁷Büyük olasılıkla Amurru ülkesinin başkenti olduğu düşünülen Sumur (Tell-Kazel)'da yapılan kazılarda, Hitit imparatorluk döneminde bu bölgede Hitit yönetiminin varlığı ortaya çıkarılmıştır. Beckman, 1992, 42.

⁴²⁸ Klengel, 1969, 272 vd.

yıl oyalandığından bahsedilmiştir. Kitchen, KBo XIX 9 nolu metni şu şekilde yayınlamıřtır⁴²⁹:

“Dedem şuppiluliuma Hurri Bۆlgesine girdiği zaman, bۆtۆn Hurri bۆlgelerini yendi. Hem Kadeş hem de Amurru’ya sınır koydu ve Mısır kralını yendi. Fakat bu taraftanda Irrita ۆlkesini, şuta ۆlkesini mahvetti. Ve Mala nehrini kendine sınır yaptı. Onları yerlerinde kۆle yaptı. Oğullarını kral yaptı. Telepinu’yu Halap (Aleppo) bۆlgesine, Piyaşili’yi Kargamiş’a kral yaptı. Dedem şuppiluliuma Amurru bۆlgesinde bir sۆre oyalandı. Çünkü buradaki ۆlkeler gۆlü idi. Ve onları dۆzene sokması 6 yılını aldı. Arkasından Iřhupitta⁴³⁰ dۆřman oldu ve bۆtۆn ۆlkeleri karıştırdı. Ve tۆm bۆlgeler ona dۆřman oldu.”

Burada I. şuppiluliuma’nın 6 yıl oyalandığı Amurru bۆlgesi denilirken, Singer’in ifade ettiği gibi, Amurru ifadesi ile Mezopotamya topraklarının batısında bulunan, Suriye topraklarının ve bu bۆlge sakinlerinin tۆmۆnۆn kastedilmiş olması olası gۆzۆkmektedir. Çünkü daha ۆnce de bahsettiğimiz gibi, ikinci bin yılın ikinci yarısına ait kaynaklardan derlenen veriler, 13. ve 14. yy’da Amurru teriminin daha dar bir alanı kapsarken, daha geç dۆnemlerde sۆz konusu ifadeyle bۆtۆn Suriye’yi kapsayacak şekilde geniş bir mana çıkarıldığı, hatta zaman zaman bۆtۆn Yakındoğuda kullanıldığını ortaya koymaktadır⁴³¹.

III. Hattuşili dۆneminde yazılmış olan metinden aynı zamanda I. şuppiluliuma’nın Bۆyۆk Suriye seferindeki askeri faaliyetlerinin sırası kısaca verilmiştir. Yine kralın Suriye’de kazandığı zafer sonucunda Anadolu’daki

⁴²⁹ Kitchen, 1962, 3.

⁴³⁰ Hititçe ivi yazılı metin ve literatürde Işhupitta’nın geçtiği yerler için bak. del Monte, 1992, 53.

⁴³¹ Singer, 1991, 72 vd.

İšhupitta'lı düşmanın ayaklandığı ve Anadolu'daki ülkeleri Hitit Devleti'ne karşı ayaklandığı anlaşılmaktadır.

I. Šuppiluliuma, Amurru kralı Aziru ile vassal bir antlaşma yapmadan önce, Aziru Tunip'e gitmiş ve bu kentten dönüş yolculuğu sırasında, henüz Amurru sınırları içine girmeden, I. Šuppiluliuma ile temasa geçmiştir. Bu varsayım II. Muršili ile Amurru kralı Duppi-Tešup arasında yapılan antlaşma metninin prolog kısmında doğrulanmaktadır. Antlaşmanın prolog kısmında, I. Šuppiluliuma'nın bir yıllık Suriye seferi sırasında Aziru ile Hatti kralı arasında kurulduğu anlaşılan söz konusu münasebetin başlangıcı ile ilgili bir takım bilgiler verilmiştir⁴³².

Aziru'nun Hatti kralı I. Šuppiluliuma ile temasa geçmeyi kabul etmesi, Mısır'da büyük bir endişe yaratmış olmalı ki, Mısır Krallığı, Aziru'yu acil olarak davet etmiştir. Aziru'dan talep edilen ve acilen yapılması istenen seyahat, Mısır tarafından ısrarlı bir şekilde birkaç defa tekrarlanmıştır⁴³³. Yapılan davetlere karşı belirgin bir isteksizlik gösteren⁴³⁴ Aziru, sonunda Mısır firavununa sadakatli oluşunu kanıtlamak için Mısır sarayı tarafından sürekli tekrarlanan isteği kabul etmiş ve Mısır'a gitmiştir⁴³⁵. Aziru'nun Hitit ile kurduğu temasları Mısır'ın nasıl öğrendiği net olarak bilinmese de bu bilgiyi Suriye'de ki iletişim kanallarından öğrenmiş olduğu tahmin edilmektedir. Kesin bir yargıya ulaşamayacağımız kadar kötü korunmuş olan, EA 129 nolu mektupta Rib-Addi, Abdi-Aširta'nın oğlunun Hitit ile bir müttefiklik anlaşması yaptığına işaret etmiştir⁴³⁶. Aziru, Mısır'a giderek hem Mısır ile olan bağlarını güçlendirmeyi planlamış hem de Byblos'lu Rib-

⁴³² Klengel, 1969, 273 vd.

⁴³³ Klengel, 1969, 272 vd.

⁴³⁴ James, 2000, 123.

⁴³⁵ Klengel, 1992, 111.

⁴³⁶ Moran, 1987, 344-345.

Addi'nin öne sürdüğü suçlamaları asılsız çıkarmak istemiş olmalıdır. Rib- Addi kendi çıkarları için, Amurru kralı Aziru'nun, Hitit karşıtı olması ve Mısır yanında yer almasını daha uygun bulmuş olmalıdır ki, Aziru'nun Hitit ile olan yakınlaşmasını derhal Mısır'a bildirmiştir.

Diğer taraftan Hitit Devleti ile Amurru arasında kurulan temaslar ve olumlu ilişkiler Aziru'nun Mısır'a gitmesi sonucu sekteye uğramış olabilir. Fakat Mısır'ın tüm çabalarına rağmen Amurru ülkesi, Hitit Devleti ile müttefik olmayı tercih etmiştir. Çünkü Amurru'nun politikası her zaman güçlü olan tarafın yanında yer almaktı. Nitekim daha sonra bahsedeceğimiz gibi Kadeş savaşında Mısır'ın yanında yer alması bunun en belirgin göstergesidir⁴³⁷. Amurru kralı Aziru'nun Hitit ve Mısır arasında izlediği bu ikili politika, kendi gücünün ve konumunun farkında olduğunun da bir göstergesidir.

Aziru, Hititler ile kurduğu temasın ardından, bölgedeki en büyük rakibi olan Rib-Addi'ye karşı da kendisini daha emniyette hissettiği muhtemeldir. Çünkü Byblos (Gubla) kentinin yöneticisi Rib-Addi ile Aziru arasında bu dönemde sürekli bir çekişme ve rekabet ortamı mevcuttur.

Rib- Addi ile Aziru arasındaki düşmanlık, Mısır firavununa gönderilen bir mektupta açıkça dile getirilmiştir. Muhtemelen Aziru'nun Hitit vassali olduğu döneme denk gelen mektupta, Rib-Addi Mısır'a bir elçi göndermek istemiş ama Mısır'a giden deniz rotası Aziru tarafından tutulduğu için, Rib-Addi gemilerinin Aziru tarafından ele geçirilmemesi için, elçisi Amanmaşa ile birlikte Alaşya (Kıbrıs) üzerinden Mısır'a ulaşmalarını sağlamıştır. Bu durum EA 114 nolu Amarna mektubunda şu şekilde dile getirilmiştir:

⁴³⁷ Klengel, 1995, 163.

EA 114⁴³⁸

- 6 Kral, efendim,
7 Aziru bana düşman olduğundan
8 ve benim halkımdan oniki kişiyi yakaladığından ve (onlar için)
9 50 [şekel] gümüş fidyeye
10 değeri biçtiğinden haberin olsun. Ve
11 benim Şumura'ya
12 gönderdiğim insanları o Wahliya'da yakaladı.
13 Ty[re], Beruta [ve] Sidon halkına ait
14 gemilerin tamamı Amurru'dadır.

Rib-Addi'nin mektubu 49. ve 53. satırlar arasında şöyle devam etmektedir:

- 49 Bu koşullar altında
50 herşey gittikçe kötüleşiyor.
51 İşte, Amanmaşa
52 ona, benim onu size Alaşya
53 yolu ile gönderip göndermediğimi sorun.

Bu metinden de anlaşıldığı üzere Amurru ülkesi, Mısır'a giden kara ve deniz güzergahının üzerinde bulunmasından dolayı çok önemli bir konumdaydı. Ve I. Şuppiuliuma, burayı vassal devlet olarak kendine bağlaması ile Mısır'a giden yolların rotasını da kontrol altına almış oluyordu. Tabii bu durum Mısır ile birlikte bölgede bulunan diğer devletleri de oldukça rahatsız ediyordu. Nitekim Amurru konumu nedeniyle ve Hitit Devleti ile olan yakın münasebetleriyle bu bölgede oldukça söz sahibi olmuştur.

⁴³⁸ EA 114 , 6'-14' satırları arası, Transkripsiyon ve tercüme için bak. Moran, 1987, 196-210. ; Wachsmann, 1986, 37 vd. ; Knudtzon, 1915, 498 vd.

I. Šuppiluliuma, Aziru ile kurduğu temaslar sonucunda, Amurru Devleti ile bir antlaşma yapmış ve bu antlaşma sonucunda Amurru'yu kendine bağlı vassal bir devlet konumuna getirmiştir. Böylelikle III. Tuthaliya zamanında sınırları oldukça küçülen Hitit Devleti'nin güney sınırı, I. Šuppiluliuma zamanında Şam civarındaki Abina şehrine kadar ulaşmıştır⁴³⁹.

I. Šuppiuliuma ile Amurru kralı Aziru arasında yapılan antlaşma metninin günümüze ulaşan satırları şu şekilde tercüme edilmektedir:

KBo X 13 (+) 12⁴⁴⁰

Vs I

- 1 [Fırtına Tanrısı'nın] sevgilisi, [Hatti ülkesi kralı, kahraman, Büyük Kral, Majestem Šuppiluliuma şöyle (söyler): Ben] Majestem,
- 2 [] []
- 3 [ve] sen [Aziru
- 4 efendin Hatti ülkesi kralı [
- 5 Nasıl [senin canını, başını, bizzat kendini]
- 6 ve ülkeni, şehrini korursan [aynı şekilde] kralın canını, başını,
- 7 kralın bizzat kendisini ve [Hatti ülkesini koru].
- 8 Gelecekte [sen Aziru Hatti ülkesi kralını]
- 9 ve Hatti ülkesini [benim oğullarımı, benim torunlarımı] koru. Ve birinci sınıf [işlenmiş]⁴⁴¹ 300 şekel [altın]
- 10 değerli taşlarla birlikte Hatti ülkesi kralına [yıllık olarak] ödeyeceğin

⁴³⁹ Kinal, 1998, 106

⁴⁴⁰ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Freydank, 1960, 358 vd.

⁴⁴¹ Tamamlama için bak. Karauğuz, 2002, 179.

11 vergi olsun [ve değerli taşları] [Hatti ülkesinin] tüccarlarının [tartı sistemi
ile]⁴⁴²

12 tartılsın. Ve sen [A]ziru Majestemin yanına

13 Hatti ülkesine yıllık olarak [gel]⁴⁴³.

14 eskiden ansızın [] Mısır ülkesi kralı

15 Hurri ülkesi kralı, [Kinza ülkesi kralı], [x ülke]si kralı, Nuhašše ülkesi
kralı,

16 Niya ülkesi kralı, x... ülkesi kralı, x... ülkesi kralı, Halpa ülkesi kralı,
Kargamış ülkesi kralı

17 bu kralların hepsi, Majesteme Büyük Kral'a düşman oldular.

18 Ancak [Amurru] ülkesi kralı Aziru, Mısır ülkesi sınırlarından geçti⁴⁴⁴.

19 ve o Hatti ülkesi [kralı], Majestem'in kölesi (tebası) oldu⁴⁴⁵.

20 ve ben bu nedenle Büyük Kral, [...elimi] ona doğru.....tum.

21 Ben Büyük Kral Majeste aynı şekilde.....madım.

22 nasıl ben Aziru'ya karşı[]

23 Aziru, [Büyük Kral, Majestemin ayaklarına kapandığı için]

24 ve O Mısır ülkesi kapısından geldiği için ve [Büyük Kral, Majestemin]

25 ayaklarına kapandı. Ve ben Büyük Kral, Majestem Aziru'yu, [aldım]

⁴⁴² Tamamlama için bak. Karauğuz, 2002, 179.

⁴⁴³ Tamamlama için bak. Karauğuz, 2002, 179.

⁴⁴⁴ Tercümesi için bak. Karauğuz, 2002, 179.: "Fakat [Amurru] ülkesi kralı Aziru, Mısır ülkesi kapısından çıktı."

⁴⁴⁵ 18-21 satırları arası krş. Karauğuz, 2002, 179.

26 ve kardeşleri arasında⁴⁴⁶ onu (kral olarak) atadım.(yücelttim)⁴⁴⁶.

Bu paragrafin diğer kısımları tercüme edilemeyecek kadar tahrip olmuştur.

KBo X 13 (+) 12

Vs II

1 [Ben Majeste] B[üyük Kral
2 [] o beni []
3 ve [Majestem] [Büyük] Kral, Ha[titi] ülkesi kralı
4 Aziru'ya elini, [
5 oğullarıyla birlikte [
6 gelecekte bir sabah o ölür?
7 ve onun oğulları , torunları [
8 hangi adam ona [

9 Her kim Majestemin [dostu] ise
10 senin de dostun ol[sun].
11 Her kim Majestemin düşmanı ise [senin de] düşmanın [olsun].
12 Eğer Hatti ülkesi kralı, Hurri ülkesine, Mısır ülkesine
13 Babil ülkesine
14 Aštata ülkesine ve Alši ülkesine
15 [(karşı sefere giderse)⁴⁴⁷ sa]na sınırları yakın olan düşman ülkeler
16 [Majesteme] düşmandır. Dost olan [ülke]ler ki
17 [sana sınırı yakın olan]

⁴⁴⁶ Tamamlama için bak. Karauğuz, 2002, 179.

⁴⁴⁷ Tamamlama için bak. Karauğuz, 2002, 180.

- 18 [x ülkesi Nuha]šše ülkesi (antlaşmadan) dönerse ve
19 [Majesteme karşı düşman]lık yaparsa
20 [] o düşmana karşı
21 [] [Eğ]er sen Aziru
22 [Yaya] ve arabalı savaşçılarınıla canı gönülden
23 harekete geç[mezsən] ve onunla [canı] gönülden
24 savaşmazsan,
25 [ve eğ]er ben Majeste, ya bir prensi ya da yüksek rütbeli bir memuru
26 [Yaya] ve arabalı savaşçılarla birlikte sen [Az]iru'ya
27 [yardım için] gönderirsem ya da diğer ülkelere
28 [saldır]mak için gönderirsem
29 [ve eğ]er sen Aziru canı [gönül]den
30 [Yaya] ve arabalı savaşçılarını harekete geçirmezsen
31 [ve] düşmana saldırmazsan
32 [herhangi]bir şey yaparsan
33 [ve şöyle söylersen: “Be]n yemin
34 [antlaşması altında bir insanım ister] o düşmanı yensin isterse düşman onu
yensin.
35 [Ben bu konu hakkında hiçbirşey] bilmek istemiyorum”
36 [ve eğer]sen düşmana yazarsan:
37 [“İşte bak!] Hatti ülkesinin [yaya ve arabalı savaşçıları]
38 [saldırmak için geliyor]lar. Dikkatli ol!”
39 [Bu durumda bak! sen] tanrı yeminini bozmuş olacaksın.
-
- 40 [Ve Eğer] Hatti ülkesi yaya ve arabalı savaşçıları

41 [] Hatti ülkesinin tek bir kişiyi
42 [] yakalarlar.
43 [] canı gönülden sen
44 [..... yapmaz]san ve onu Hatti ülkesi kralına
45 [geri gönder]mezsen
46 [ve işte bak!] tanrı yeminini bozmuş olacaksın.

47 [Eğer] Hatti ülkesi kralına
48 [] başka bir düşman isyan ederse ve [Hatti] ülkesi
49 ya da Hatti [ülkesi kralına karşı] herhangi biri isyan eder[se]
50 [Eğer sen] Aziru bunu işitirsen
51 [ve ca]nı gönülden
52 [] yardıma gelmezsen⁴⁴⁸
53 [ve eğer] sen [A]ziru'yamezsen
54 [senin oğlun] ya da erkek kardeşin yaya ve [arabalı savaşçılarını]
55 Hatti ülkesi [kralı]na yardım [için gönder]⁴⁴⁹ .
56 [] Eğer k[ral

KBo X 13 (+) 12

Rs III

2 [Ben Majeste] yaya ve arabalı savaşçılarla yar[dıma
3 [ve senin için] o düşmanı öldüreceğim.

⁴⁴⁸ Tercüme için bak. Karauğuz, 2002, 180.: “[Majestemin] yardımına [yaya ve arabalı savaşçılarınla] gelmezsen.”

⁴⁴⁹ Tamamlama için bak. Karauğuz, 2002, 180.

4 [] Şimdi Aziru kendi isteğiyle
5 [ve] tekrar köle olarak ben Majesteye geldiğinden
6 [] Ben Majeste Hatti ülkesi beyleri, benim yaya ve ara[balı
savaşçılarım]
7 Hatti [ülkesinden] Amurru ülkesine gön[dereceğim].
8 [Eğer] onlar senin müstahkem şehirlerinden geçeceğinden
9 [onları ko]ru. Ve onlara lütufkar davran.
10 [] onlar kardeş gibi (senin) önünde yürüsünler.
11 Hat[ti ülkesini] koru.
12 [eğer] Hatti ülkesinden herhangi bir adam
13 [gelirse], sen Aziru'ya kötülük planlarsa
14 [o sizin] şehrinizde ya da ülkenizde
15 onu [öldürmek için] plan yaparsa
16 İşte bak! tanrı yeminini bozmuş olacak.

17-18 [Majestemin] alıp götürdüğü Hurri ülkesinin NAMRA'ları
19 Kinza ülkesinin [NAMRA]'ları, Niya ülkesinin NAMRA'ları
20 [ve] Nuhaşşe ülkesinin [NAMRA]'larından
21 [ve eğ]er bir erkek ya da bir kadın Hattuşa şehrinde
22 kaçarsa ve senin ülkene
23 gelirse, sen şöyle söyleme:
24 [Ben] yemin antlaşması altında isem de,
25 bu konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum.
26 [] benim ülkemin içinde onlar.....olsun.

27 [ve onu se]n Aziru yakalayıp
28 onu Hatti ülkesi [kralına] sevk et.

29 [Eğer se]n Aziru'ya
30 [] Ben Majestenin huzurunda herhangi bir kimse söylese
31 İste[r o ...] ister o senin [kö]len olsun
32 Eğer sen [Aziru] onu yakalmazsan
33 ve onu Hatti ülkesi kralına sevk etmezsen
34 İşte bak! tanrı yeminini bozmuş olacaksın.

35-37 Hatti ülkesinde yaşayan Amurru ülkesi halkından her kim olursa olsun

Azi[ru'nun] ülkesinin ister bir kölesi, ister bir beyi olsun

38 Eğer onu sen Hatti ülkesi kralına [köle] olarak verdiysen
39 eğer onu Hatti ülkesi kralı tekrar sana geri verirse
40 ve onu al. Fakat eğer onu sana [Hatti ülke]si kralı
41 [geri] vermezse ve o kaçarsa
42 [ve o sen]in yanına gelirse
43 [eğer se]n Azi[ru] onu kabul edersen (tutarsan)
44 [] []
45 [İşte bak! sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın.]

KBo X 13 (+) 12

Rs IV

1 [] []
2 [] x [Hatti] ülkesi kralına

3 [] Eğer sen [Aziru
4 [] x Hat[ti] ülkesi kralına
5 [ve] işte bak! tanrı yeminini boz[muş olacaksın]

6 [Eğ]er Hatti ülkesinin bir adamı
7 kaçak olarak gelirse
8 ve senin yanına dönerse
9 [Hatti ülke]si kralına onu
10 Fakat [eğer] sen Hatti ülkesi kralına
11 [] []

12 [] se[n
13 [] Hatti'yi terkeder[se
14 işte bak! tanrı yeminini boz[muş olacaksın]⁴⁵⁰

15 Ve eğer sen [Aziru
16 Hatti ülkesi kralına [
17 her ne olursa olsun onu al.
18 sen onu alma.

19 Sen Aziru [yukarı aldım.
20 ve sana

⁴⁵⁰ Beckman, (KBo X 12 + 13 + 12a nolu metin Rs IV) 6-11 satırlar arasını şu şekilde tercüme etmiştir: “ Eğer bir Hititli [Hatti'den] bir kaçak olarak gelir ve senden yardım isterse, [sen Aziru] onu [yakala ve] onu [Hatti] kralına gönder. Fakat [sen (onu) göndermezsen, o vakit yemini] bozmuş ola[caksın].” Beckman, 1996, 96-97.

21 ve eğer sen [Aziru
22 şuppiluliuma'nın elinden iyiliğini
23 ve başka bir iyiliği ya da başka bir ülkenin iyiliğini
24 ve Mısır ülkesinin
25 istersen, ve eğer (başka) bir bey tanırsan
26 ve] işte bak! tanrı yeminini boz[muş olacaksın]

26. ve 29. satırlar arası evirilemeyecek kadar tahrip olmuştur.

30 Bak bu mesele için ben bin tanrılı meclisi
31 ağırdım. Onlar görsün ve de işitsinler.
32 ve şahit olsunlar.

Görüldüğü gibi Amurru kralı Aziru ile yapılan antlaşmada, Hitit kralı Amurru ülkesini kendine sadık bir devlet konumuna getirmeyi başarmıştır. Antlaşmada Aziru'nun Mısır boyunduruğundan çıkararak nasıl Hitit egemenliği altına girdiğinden bahsedilmiştir. Aynı zamanda her yıl işlenmiş  yüz şekel altın vergi ödemesi gerektiği ve bu verginin Hatti lkesi tüccarlarının tartı sistemleri ile hesaplanması da istenmiştir. Hitit kralı, daha önce etrafta bulunan tüm krallıkların kendisini yalnız bıraktığını ama Aziru'nun Hitit'e sadık kaldığını bundan sonra da herhangi bir saldırı karşısında Hitit Devleti'nin yanında yer almasını, yaya ve arabalı savaşçıları ile birlikte yardıma gelmesini ve Hitit'in düşmanlarını, Amuru'nun da düşman olarak görmesini belirtmiş, eğer aksini yaparsa tanrı yeminin bozulacağını söylemiştir.

Aziru ile yapılan antlaşma metninde aynı zamanda kaçaklarla ilgili bir madde de bulunmaktadır. Maddeye göre, eğer bir kaçak Hitit ülkesinden kaçarak Amurru ülkesine gelirse, onu Hitit ülkesine geri vermesini, fakat eğer Amurru ülkesinden bir kaçak Hitit ülkesine gelirse onun geri verilmeyeceğini çünkü bunun Hitit ülkesi kralı için uygun olmadığı dile getirilmiştir⁴⁵¹.

Bu antlaşma ile Hitit Suriyesi'nin güney sınırı Amurru kralı Aziru'nun sadakatine bağlıydı⁴⁵².

I. Şuppiluliuma'dan sonra tahta geçen oğlu II. Murşili, babasının Kuzey Suriye ve Mezopotamya'da izlediği politikaya devam etmiş ve Amurru ülkesi ile babası zamanında yapılan antlaşmayı yenilemiştir. II. Murşili, Amurru kralı Aziru'nun halefi Duppi-Teşup ile yaptığı antlaşma metninin tarihsel giriş kısmında I. Şuppiluliuma dönemindeki Hitit-Amurru ilişkilerine de yer vermiştir. Antlaşma metninin bizi ilgilendiren satırları şu şekilde tercüme edilmiştir:

KUB III 14 (CTH 62)⁴⁵³

Vs

1 Kahraman, Hatti ülkesi kralı, büyük kral Şuppiluliuma'nın oğlu, Fırtına Tanrısının Sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, büyük kral, Majeste Murşili şöyle der:

2 Duppi- Teşup, Aziru ki o senin büyük babandı. O benim babama karşı isyan etti. Fakat

3 benim babam onu, onun köleliğine geri getirdi. Nuhaşşe ülkesi ve Kinza ülkesi kralları benim babama karşı

4 ayaklandığında, orada Aziru senin büyük baban benim babama karşı

⁴⁵¹ Karauğuz, 2002, 178 vd.

⁴⁵² Klengel, 1992, 112.

⁴⁵³ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Weidner, 1923, 77 vd.

ayaklanmadı.

5 Her dost gibi o da dost idi. Benim babam onun düşmanı ile savaştığında

6 Aziru, senin büyük baban aynı şekilde benim babamın düşmanı ile savaştı.

Orada Aziru []

7 o korudu ve babamı hiçbir surette kızdırmadı. Benim babam Aziru'yu ülkesi
ile birlikte

8 korudu. Aziru'ya karşı ülkesi ile birlikte bir iftira söz konusu olduğunda hiç
kimse ona karşı cephe almadı.

9 300 şekel ağırlıklı birinci kalite altın haracı benim babam senin büyük
babana yükledi.

10 Yıllarca o onu (haracı) ona verdi. Hiçbir zaman o onu reddetmedi, hiçbir
zaman

11 O onu gücendirmede.

12 Babamın akıbetine gelince, ben babamın tahtına oturdum.

13 Aziru, senin büyük baban benim babamın huzurunda nasıl durduysa o da
benim huzurunda aynı şekilde durdu. Nuhaşşe kralı

14 ve Kinza kralı onlar bana karşı isyan ettiklerinde orada Aziru senin büyük
baban

15 ve Duppi-Teşup senin baban Nuhaşşe kralı ve Kinza kralı ile.....] beraber
[] korusun onları

16 ve bunları aynı şekilde korudu. [] Az[iru] yaşlanınca

17 (ve) düşmana karşı artık (kılıç) çekmeyince [], o düşmanla

18 savaştığında orada Duppi-Teşup ile birlikte Amurru Ülkesi düşmanla

19 aynı şekilde savaştı. [] Aziru

20 [] babam [] o ona vermedi.

Görüldüğü gibi II. Muršili, Duppi- Tešup ile yaptığı antlaşmada, Amurru ve Hitit Devletleri'nin birbirleri ile olan ilişkilerinin tarihsel boyutuna da değinmiş, Amurru kralı Aziru'nun babası zamanında Hitit Devleti'ne karşı ilk başta ayaklandığından, daha sonra ise Hitit boyunduruğuna girince sadık bir vassal devlet olarak, Hitit Devleti'ne karşı olan herhangi bir saldırıda Hitit kralının yanında yer aldığından bahsetmiştir.

Daha sonraki bir dönemde, III. Hattušili ile Amurru kralı Bentešina arasında yapılan antlaşma metninde de, Amurru kralı Aziru'nun Šuppiluliuma'nın boyunduruğu altına girdiğinden bahsedilmektedir. Bu antlaşma metninin bizi ilgilendiren satırları şu şekilde tercüme edilmiştir:

KBo I 8 + KUB III 8 (=CTH 92)⁴⁵⁴

Vs. I

1 – 3 [Kahraman, Büyük Kral] Ku[ššar]lı adam, [Hattušili'nin soyundan], kahraman, Hatti ülkesinin kralı, Šuppilul[ium]a'nın [toru]nu [kahraman, Hatti ülkesinin kralı, Muršili'nin oğlu, kahraman, Hatti ülkesinin] kra[lı Büy]ük [kral Hattušili, Majeste (der ki)]:

4 Büyük babam, Šuppiluliuma'dan [ön]ce, [Amurru ülkesinin] kra[lı] Aziru [.....]

5 Mısır ülkesi[ni]n değıştirdi. Ve [büyük]babam, Šuppiluliuma'nın ayaklarına [kapandı]. [Bü]yükbaba[m] ona [merhamet]

6 etti. O bir antlaşma tableti yazdı ve babasının (çizdiği) Amurru ülkesinin

⁴⁵⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Weidner, 1923, 124-127.

sınırını tekrar kaleme aldı ve ona.... [] verdi.

Antlaşma metninden de anlaşıldığı üzere, III. Hattušili, büyükbabası I. Šuppiluliuma'nın ayaklarına kapanması üzerine Amurru kralı Aziru'ya merhamet ettiğini dile getirmiştir. Hitit kralı tarafından yıllar önce yapılmış bu iyi niyetli davranış, Bentešina'ya hatırlatılarak, Hitit ülkesine sadık kalması ve düşman karşısında karasız kaldığı anlarda vicdan muhakemesi yaparak Hitit Devleti'nin yanında yer alması istenmiş olmalıdır.

IV. Tudhaliya döneminde ise Amurru'lu Šaušgamuwa ile imzalanan antlaşma metninde Amurru'lu Aziru'nun Šuppiluliuma ile olumlu bir diyalog içinde olduğundan bahsedilmiştir.

Antlaşma metninin bizi ilgilendiren satırları şöyledir:

KUB XXIII 1 (CTH 105)⁴⁵⁵

Vs. I

- 13 [önceleri] Amurru ülkesi
14 Hatti ülkesinin silah gücüyle yenilmemişti.
15 [(o zamanlar)Aziru] benim büyük babam Majestem
16 Šuppiluliuma'ya Hatti ülkesine
17 [geldiğinde] Amurru memleketleri henüz
18 [düşma]n (ülke durumunda) idi. Hurri kralının köleleri (vasalları)
19 [idiler]. Aziru ona (karşı) aynı şekilde
20 [(sadık id)]i. Fakat o onu silah gücü ile
21 yenmemişti. Büyükbaba Aziru
22 Šuppiluliuma'yı hükümdarlığı (konusunda) korudu.

⁴⁵⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Kühne – Otten, 1971, 6-7.

Antlaşma metninden de anlaşıldığı gibi, Amurru'nun ilk zamanlar düşman ülke konumunda olduğu ve Hurri vassali olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda Amurru ülkesinin Hatti ülkesinin askeri güçleri tarafından yenilmedikleri, yani aralarında bir savaş yapmadıkları, Aziru'nun kendi rızası ile I. Šuppiluliuma ile irtibat kurduğu ifade edilmiş ve Aziru'nun Hitit kralına sadık kalarak onu düşmanlarına karşı koruduğu antlaşma metninde belirtilmiştir. Herhalde Aziru'nun Hitit Devleti'ne karşı olan bu olumlu tavrı ve davranışlarının, bu antlaşma metninde tekrarlanması, dönemin Amurru kralı olan ve Aziru'nun torunu olan Šaušgamuwa'ya örnek olması içindir. Görüldüğü gibi, Aziru ile I. Šuppiluliuma arasında yapılan antlaşma, kendinden sonraki nesillerde de tekrarlanmış ve her iki ülke arasında kalıcı dostluk bağlarının kurulması amaçlanmıştır.

Aynı zamanda IV. Tudhaliya'nın I. Šuppiluliuma ile olan jenealojik ilişkisi, Šaušgamuwa'nın Aziru ile olan ilişkisi ile aynıdır. IV. Tudhaliya, I. Šuppiluliuma'nın torununun oğlu, Šaušgamuwa da aynı şekilde Aziru'nun torununun oğlu idi⁴⁵⁶. Burada dikkat çeken nokta, Amurru ile Hitit arasındaki dostane ilişkilerin miras yoluyla kendinlerinden sonraki nesillere de aktarılmış ve bu geleneğin bozulmamış olmasıdır.

Amurru ülkesi, Hitit kralı II. Muwatalli ve Mısır firavunu II. Ramses arasında yapılan Kadeš savaşında Mısır saflarında yer almış ve Hitit'e karşı savaşmıştır⁴⁵⁷. Fakat daha sonra III. Hattušili döneminde Bentešina ile ve IV. Tuthaliya döneminde Šaušgamuwa ile yapılan antlaşmalardan Amurru ile Hitit arasında tekrar bir bağlaşıklık kurulduğu gözlenmektedir.

⁴⁵⁶ Klengel, 1995, 162.

⁴⁵⁷ Klengel, 1995, 162 vd.

Aynı zamanda III. Hattuşili ve II. Ramses arasında yapılan Mısır-Hitit barış antlaşmasından sonra Amurru, iki büyük g arasındaki diplomasinin ve ticari ilişkilerin merkezi olarak hizmet etmiş ve Amurru'nun başında bulunan yerel yönetici, gidip gelen elçiler, değerli hediyeler ve gelinlerden oluşan trafiğin başarıyla idare edilmesinden sorumlu olmuřtur⁴⁵⁸.

⁴⁵⁸ Beckman, 1992, 45.

3) I. Šuppiluliuma Döneminde Mezopotamya İle Olan İlişkiler

Mezopotmaya, “meso-potamios” iki nehrin arası anlamına gelen bölge, aşağı yukarı günümüzdeki Irak topraklarını kapsamaktadır. Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan bölge, kuzeyde Doğu Anadolu bölgesi ve onun kuzeyinde de Kafkasya, batıda Suriye, güneyinde Suriye ve Arap çölleri doğusunda ise günümüz İran sınırları içinde kalan Büyük Tuz çölü ile kuşatılmış bir konumdadır. Orta ve Yukarı Fırat vadisi ile Suriye, Filistin, Anadolu ve Akdeniz’e açılan Mezopotamya⁴⁵⁹ tarih boyu ilk medeniyetlerin oluştuğu ve hayat bulduğu bir coğrafya olarak önem arz etmektedir. Mezopotamya, Asya ve Akdeniz arasında bulunmasından dolayı, kuraklık nedeniyle Asya steplerinden kaçan ve sulak topraklar arayan kavimlerin ilk hedefi olmuştur. Bu durum Mezopotamya’da kurulan devletlerin uzun süreli ve kalıcı olmalarına büyük engel teşkil ediyordu⁴⁶⁰.

I. Šuppiluliuma’nın Hitit Devleti’nin başına geçtiği sırada, Mezopotmaya’da, Mitanni, Asur ve Babil devletleri bulunmaktaydı. Asur, bu dönemde Mitanni’ye bağlı, gelişmekte olan bir devlet konumundaydı. Mitanni’nin Hititler tarafından ele geçirilmesi ile de bölgedeki dengeler Asur lehine gelişti. Ve Asur’da gözlenen bu hızlı büyüme bölgedeki diğer devletlerin önlem almalarına ve birbirleriyle ittifakta bulunmalarına neden oldu. Nitekim Asur daha sonra güçlü ve büyük bir devlet olarak karşımıza çıkacaktır. Babil’de yaşanan toplumsal gelişim ise Babil’in büyük bir güç olarak bölgede tutunmasına olanak tanımıştır. Mitanni’nin ele geçirilmesi ile Asur ve Babil Mezopotamya’nın hakimiyetini Hitit Devleti ile paylaşmak durumunda kalmışlardır.

⁴⁵⁹ Bottéro, 2006, 14.

⁴⁶⁰ Memiş, 2007, 14.

A) – Mitanni ⁴⁶¹

I. Šuppiuliuma tahta geçtiği sırada, Dicle'nin doğu kollarından olan Büyük Zab Suyu ile Kuzey Suriye'nin Akdeniz kıyıları arasında kalan bölge Mitanni'nin kontrolü altındaydı. Dicle'den Asi nehrinin ağzına kadar olan bölge “Verimli Hilal” olarak adlandırılıyordu. Ve bu bölgeyi Mitanni ülkesi egemenliği altında tutuyordu⁴⁶². Bu bölgenin verimliliği ve ekonomik açıdan zenginliği Hititler'in bölge üzerindeki arzularının temelini oluşturuyordu.

Mitanniler, Amarna çağında çok iyi bir feodal teşkilat kurmuşlardı⁴⁶³. Fakat Hitit Devleti'nin büyüyen gücü ile bu feodal yapıya sekte vurulmuştur. Aynı zamanda yerel krallıkların güçlenmesi de merkezi otoritenin zayıflamasına olanak tanımıştır. Daha sonra Hitit ve Asur arasında sıkışıp kalan Mitanni, bir tampon devlet görevi görerek Hitit'e tabii bir yerel karallık statüsüne bürünmüştür.

Bu bölgede Hitit hakimiyetinin sağlanması için, Mitanni'nin ele geçirilmesi büyük bir zorunluluktur. Mitanni'nin içinde bulunduğu siyasi durum ve taht kavgaları ise I. Šuppiluliuma'nın harekete geçmesinde büyük etken oldu.

Bu problemlili dönemde Mitanni tahtında I. Artatama'nın torunu II. Šuttarna'nın oğlu Artašumara bulunuyordu. Fakat Artašumara, kraliyet ailesi

⁴⁶¹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Mitanni'nin geçtiği yerler için bak. del Monte - Tischer, 1978, 272. 1992, 105 ; Muhtemelen M.Ö. 16. yy'ın sonlarına doğru Yukarı Mezopotamya ve Kuzey Suriye bölgesine gelen indo-ari kökenli olan savaşçı ve yönetici bir sınıf, buradaki Hurri prensliklerinin bir devlet örgütü kurmalarını sağlamış ve ortaya çıkan devlete resmi bir ad olarak Mitanni denilmiş, yalnız halkın çoğunluğuna bakarak Hurri adı da kullanılmaya devam edilmiştir. Dinçol, 1982, 34.

⁴⁶² Klengel, 2002, 415.

⁴⁶³ Kinal, 1943, 100.

üyelerinden olmayan Uthi adlı bir şahıs tarafından öldürüldü. Bu şahıs Artaşumara'nın küçük kardeşi II. Šuttarna'nın oğlu Tušratta'yı tahta geçirdi.

Bu sırada Mitanni Krallığı'nın kuzeydoğusunda bulunan Hurri Krallığı'nı yönettiği düşünülen II. Artatama'nın ise isminin kraliyet ailesinden olup olmadığı ya da bu bölgede yönetici olarak söz sahibi olup olmadığı kesinlik kazanmamıştır. Fakat bilinen bir şey vardır ki I. Šuppiluliuma, Mitanni'nin içinde bulunduğu kriz durumundan yararlanmak için II. Artatama ile bir antlaşma yapmıştır. Aynı zamanda Yukarı Tigris bölgesinde bulunan Alše kralı ile de bir ittifak kurmuştur. Hatta Asur ile yapılan olası bir ittifak da söz konusu olabilir⁴⁶⁴. Fakat Alše ile kurulan ittifak I. Šuppiluliuma'nın ölümü ile fesh edilmiş olsa gerektir ki II. Muršili'nin Ugarit kralı Niqmepa ile yaptığı vassal antlaşma metninin başında Hitit ülkesinin düşmanları arasında Alše de sayılmıştır⁴⁶⁵. Aynı zamanda daha önceye tarihlenen, Mattiwaza antlaşmasından da Alše ülkesinin Asur ile birleşerek Mitanni topraklarına saldırdıklarını biliyoruz⁴⁶⁶.

Fakat Hitit kralı I. Šuppiluliuma'nın Artatama ve Alše kralı ile kurduğu ittifak Mitanni'nin yeni kralı Tušratta'yı oldukça kızdırmış olmalı ki Tušratta, Mitanni tahtına geçişi ile ilgili durumu Mısır firavunu III. Amenofis'e yazdığı bir mektupta Hititler'in Mitanni Bölgesine saldırmak istediklerini bildirmiş ve bunun kendisi tarafından engellenerek Hititler'i yendiğini ifade etmiştir. Hititler'den aldığı ganimetlerin bir parçasını da Mısır'a yollamıştır⁴⁶⁷. EA 17 nolu metinde bu durum şöyle anlatılmaktadır: “Düşman benim ülkeme geldiği zaman, efendim Fırtına

⁴⁶⁴ Altman, 2004, 82.

⁴⁶⁵ CTH 64; transkripsiyon ve tercüme için bak. Nougayrol, 1956, 71 vd.

⁴⁶⁶ Mattiwaza antlaşması için bak. Weidner, 1923, 2 vd.

⁴⁶⁷ Burada Tušratta'nın bahsettiği başarı I. Šuppiluliuma'nın Işuwa fethindeki başarısızlığı olabilir ve bu abartılarak Mısır'a aksettirilmiş olma ihtimali yüksek bir durum. Bryce, 1998, 120 vd.

Tanrısı onu benim insafıma bıraktı. Ve ben onu yendim. Ülkesine dönen hiçkimse olmadı.

Ben şimdi sana bu mektupla birlikte Hatti ülkesinin ganimetinin bir parçası olarak bir savaş arabası, iki at, bir erkek ve bir kadın hizmetkar yolluyorum”⁴⁶⁸.

Tuṣratta aynı zamanda Hitit’e karşı Mısır gibi güçlü bir müttefik kazanmak ve her türlü yardımı alabilmek için daha önce büyük babası zamanından beri devam eden bir geleneği sürdürmüştür. EA 19 nolu metinde bahsedildiği gibi, kızkardeşi Taduhepa’yı Mısır firavununa gelin olarak göndermiştir⁴⁶⁹.

Mısır, Mitanni Devleti güçlü olduğu müddetçe onun yanında yer almış, zayıfken ise onun düşmanları tarafından yok edilmesine göz yummuştur. III. Amenofis döneminde Mitanni- Mısır ilişkileri başarılı bir şekilde idare edilmiş fakat IV. Amenofis döneminde⁴⁷⁰ Mısır’da yaşanan dini reform ve kargaşadan da kaynaklı Mitanni ile olan ilişkiler sadece diplomatik yollarla sürdürülmüştür⁴⁷¹. Böylelikle Mısır’ın Önasya politikası ihmal edilmiştir. Bu durum Hitit kralı I. Şuppiluliuma tarafından ustalıkla değerlendirilmiştir.

Tuṣratta’ya karşı yenilgiden sonra I. Şuppiluliuma, ülke içinde ve dışında bir dizi önlem alır ve Büyük Suriye seferine çıkmak için hazırlıklar yapar.

I. Şuppiluliuma, Nuhaṣše ülkesinden gelen yardım talebinin üzerine bölgeye bir askeri kuvvet gönderir, kendisi de Iṣuwa ülkesini Hitit sınırları içersine katar.

⁴⁶⁸ EA 17 ; Moran, 1987, 110 vd.

⁴⁶⁹ EA 19 ; Moran, 1987, 113 vd.

⁴⁷⁰ III. Amenofis’ten sonra Mısır Firavunu olan IV. Amenofis’in (Akhenaten), saltanatı boyunca içsel anlaşmazlıklar içinde bulunması nedeniyle, Önasya bölgesinde söz sahibi olan Mısır Firavununun gücü sekteye uğradı. Günümüze ulaşan Amarna mektupları IV. Amenofis ve ardıllarının, Suriyedeki yerel krallıklara yeterince askeri destek vermediğini doğrulamaktadır. Klengel, 1992, 108-109.

⁴⁷¹ Kinal, 1943, 106.

Kral daha sonra, güneyden devam ederek Mitanni topraklarına girer, başkent Wašukanni'yi yağmalar⁴⁷². Fakat fazla bir direnişle karşılaşmamasına rağmen neden Wašukanni'yi ele geçirmediğini bilmiyoruz. Belki de Tušratta'nın yukarıda bahsettiğimiz ve Mısır firavununa göndermiş olduğu EA 17 nolu mektupta Hitit'e karşı kazandığı zafer, I. Šuppiluliuma'nın Wašukanni'ye kadar gelip geri dönmemesini açıklayabilir. Yine de Tušratta'nın bu zaferi abartarak firavuna bildirmiş olabileceğini varsayarak, konu hakkında net bir fikir bildirememekteyiz.

I. Šuppiluliuma, daha sonra tekrar Fırat nehrini geçerek batıya yönelir ve Fırat nehrinden Akdeniz kıyısına kadar uzanan alandaki yerel krallıkları Hitit boyunduruğuna alır. Güneyde de Aba ülkesine kadar uzanan toprakları sınırları içine katar. Hititler sınırlarını Lübnan'a kadar genişletirler⁴⁷³. Bu sefer sonunda sadece Mitanni'ye bağlı olan Kargamış ele geçirilememiştir⁴⁷⁴. Bu büyük zaferle I. Šuppiluliuma, Mitanni Krallığı'na bağlı bir çok yerel devleti topraklarına katmış ve Mitanni'nin gücünü büyük ölçüde zayıflatmıştır.

Daha önce de bahsettiğimiz, Byblos'lu Rib-Addi'nin Mısır firavunu III. Amenofis'e gönderdiği EA 75 nolu metinde, "Hatti kralı, Mitanni'nin bütün ülkelerini aldı" denilmektedir⁴⁷⁵. Bu mektup ile, I. Šuppiluliuma'nın sınırlarını Niblani (Lüblan) dağlarına kadar genişlettiği ve Mitanni topraklarını ele geçirdiği doğrulanmaktadır.

⁴⁷² Wašukkanni şehri, Harran'la Ninova arasında, batı Habur nehrinin kaynaklarına yakın olduğu bilirse de henüz kalıntılara rastlanmamıştır. Lloyd, 2003, 37.

⁴⁷³ Kitchen, 1962, 4 vd.

⁴⁷⁴ Bryce, 1998, 176.

⁴⁷⁵ EA 75; Moran, 1987, 253-254.

Bu esnada Mitanni Devleti'nde önemli bir gelişme meydana gelir. Mitanni tahtında yaşanan kriz sonucu, Tušratta oğlu Mattiwaza tarafından öldürülür⁴⁷⁶. Fakat yaşanan bu taht kargaşasından yararlanan, II. Artatama'nın oğlu III. Šuttarna olur. III. Šuttarna, Asur ve Alše ülkelerinin de yardımı ile Mitanni tahtını ele geçirir⁴⁷⁷. Bunun karşılığında III. Šuttarna, Mitanni sarayının hazinelerini, Asur Devletine hediye olarak verir⁴⁷⁸.

I. Šuppiluliuma, git gide güçlenen Asur tehlikesine karşı Mitanni ülkesini tampon devlet konumunda tutmak için Babil üzerinden kaçarak I. Šuppiluliuma'ya sığınan⁴⁷⁹, Tušratta'nın oğlu Mattiwaza'yı başkent Wašukanni'nin başına geçirmeyi düşünmüş ve daha sonra Mattiwaza ile bir antlaşma yaparak Mitanni'yi kendisine tabii bir vassal kral haline getirmeyi planlamıştır. Mattiwaza'yı tahta oturtmak görevini oğlu Piyašili'ye vermiştir. Çünkü Mitanni Ülkesi'nin son kralı olan Artatama'nın oğlu III. Šuttarna, Wašukanni'de Asurlu savaşçılarla birlikte Hitit askerlerine karşı hazır bir şekilde bekliyordu. Piyašili ile Kargamiş'ta buluşan Mattiwaza kuvvetleri ilk olarak Kargamiş ile Harran yerleşimlerinin arasında olduğu tahmin edilen Irrite kentine⁴⁸⁰ bir elçi gönderirler. Fakat diplomatik yollardan kendi taraflarına çekmeyi başaramadıkları Irrite ve Harran bölgesi, askeri bir sefer sonucu Hitit hakimiyeti altına alınır⁴⁸¹. Daha sonra Wašukanni'ye doğru

⁴⁷⁶ Altman'a göre Mitanni tahtında yaşanan bu kriz I. Šuppiluliuma'nın bir yıllık Suriye seferinden kısa bir süre önce gerçekleşmiştir. Altman, 2004, 82-83.

⁴⁷⁷ Klengel, 1999, 156. vd.

⁴⁷⁸ Wilhelm, 1989, 37.

⁴⁷⁹ Karauğuz, 2002, 204.

⁴⁸⁰ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Irrite'nin geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 144 ; del Monte, 1992, 52.

⁴⁸¹ Klengel, 1999, 155.

hareket eden Hitit kuvvetleri, Asur'lu ve Mitanni'li güçleri yenerek, Wašukanni'yi ele geçirirler. Bu gelişme üzerine Piyašili, Mattiwaza'yı da Mitanni tahtına oturtmuştur⁴⁸².

Aradaki bağları pekiştirmek ve akrabalık ilişkisiyle de Mitanni'yi kendisine bağlamak isteyen I. Šuppiluliuma, kızını Matiwaza'ya eş olarak vermiş ve onunla bir antlaşma yapmıştır. I. Šuppiluliuma ve Matiwaza'nın kendi anlatımlarıyla antlaşma iki versiyonlu olarak günümüze ulaşmıştır. Yapılan Antlaşmanın I. Šuppiluliuma'nın anlatımından olan versiyonu şu şekilde tercüme edilmiştir:

KBo I 1 (= CTH 51)⁴⁸³

Vs.

1 Fırtına Tanrısının sevgilisi, Hatti ülkesinin kralı, kahraman, Büyük Kral, Majeste Šu[pp]i[lu]liuma ve Hurri ülkesinin kralı Art[atam]a,

2 onlar birbirleri arasında bir antlaşma imzaladılar, Mitanni ülkesinin kralı, Tušratta, [Büyük] Kral'a,

3 Hatti ülkesinin kralına, kahraman Büyük Kral'a karşı kötü davrandığı vakit⁴⁸⁴ (Ben), Hatti ülkesinin kralı, kahraman, Büyük Kral, Mitanni ülkesinin kralı Tušratta'ya karşı

4 kötülük yaptım. Ve ben (Fırat) nehrin bu tarafındaki ülkeleri yağma [et]tim ve Niblani dağını ise kendi topraklarıma kattım.

5 Kral Tušratta beni ikinci kez arkamdan vurdu ve şöyle dedi: "Sen niçin Fırat'ın bu tarafındaki toprakları

⁴⁸² Bryce, 1998, 189 vd. ; Klengel, 1995, 159 vd.

⁴⁸³ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Weidner, 1923, 2- 37 ; Karauğuz, 2002, 206 vd. ; Alp, 2002, s. 93 vd.

⁴⁸⁴ "Mitanni ülkesi kralı Tušratta, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral'ın ilgisini çekti." tercüme için bak. Karauğuz, 2002, 207.

6 yağmalıyorsun?” Daha sonra kral, Tušratta şunu da (söyledi): “Fırat’ın bu tarafındaki ülkeleri

7 sen yağmalarsan, ben de Fırat’ın diğer tarafındaki ülkeleri yağmalayacağım.”

8 Kral Tušratta bu bölgeyi kontrolü altına almak istiyordu⁴⁸⁵. “Sen yağmaladığın vakit, ben ne yapacağım?

9 Ülkemin bir keçi veya kuzusuna zarar bile gelse, o vakit ben Fıra[t]’ın diğer tarafına geçeceğim”⁴⁸⁶.

10 Hatti ülkesinin kralı, Büyük Kral (bunun üzerine) ona karşı güç kullandım. Hatti ülkesinin kralının babası döneminde İšuwa ülkesi ayaklandı.

11 Hatti ülkesinin askerleri İšuwa ülkesine yürüdü. Gurtališša şehri askerleri, Arawanna şehri askerleri, Zazišša ülkesi,

12 Kalašma ülkesi, Timmina ülkesi, Haliwa dağlık bölgesi, Karna dağlık bölgesi, Turmitta şehri askerleri, Alha ülkesi, Hurma ülkesi, Harana d[dağlık bölgesi]

13 Tegarama ülkesinin yarısı, □epurziya şehri askerleri, Hazga şehri askerleri ve Armatana şehri askerleri babamın zamanında ayaklandı.

⁴⁸⁵ Krş. Beckman, 1999, 41.

⁴⁸⁶ “Kral Tušratta onu kontrolü altına(?) almayı arzuladı: “Eğer sen onları yağmalarsan, ben onlara ne yapacağım? Eğer bir kuzu ya da ülkemin oğlağı ...-dır. Ben Fırat nehrinin batı kenarından karşıya geçeceğim” 8 ve 9. satırları krş. Karauğuz, 2002, 207. ; “Tušratta, der König trägt nach seiner Vollkommenmachung Verlangen. Wenn Du sie Plünderst, was soll ich dann mit ihnen machen? So werde ich das diesseitige Ufergebiet des Eufra[t] überschreiten, wenn ein Lämmlein oder ein Zicklein meines Landes wahrlich zu Schaden kommt” 8. ve 9. satırların tercümesi için bak. Weidner, 1923, 3-5.

14 Fakat Fırtına Tanrısının sevgilisi, Hatti ülkesinin kralı, kahraman, Büyük Kral Majeste Šuppiluliuma onları yendi.

15 Şimdi benim elimden kaçan askerler, Işuwa ülkesine girmişti. Ve bütün bu askerler

16 ve babamın zamanında ayaklanan bu ülkeler, onlar Işuwa ülkesinde geçici olarak düşmanın yanında yaşadılar⁴⁸⁷.

17 Fırtına Tanrısının sevgilisi, Hatti ülkesinin kralı, ka[hra]man Büyük Kral ben Majeste Šuppiluliuma yola çıktım.

18 Tušratta'[n]ın büyüklük taslaması yüzünden Fırat'ı aştım ve Işuwa ülkesine yürüdüm. Ve ikinci kez,

19 ben, Işuwa ülkesini yendim. Ve onları ikinci kez hizmetkarlığıma getirdim. (yönetimim altına aldım)⁴⁸⁸ Babamın zamanında

20 Işuwa ülkesine geçen Gurtališša askerlerini, Arawanna askerlerini, Zazišša ülkesini, Tegarama ülkesini,

21 Timmina ülkesini, Haliwa dağlık bölgesini, Karna'nın dağlık bölgesini, Turmitta askerlerini, Alha ülkesini, Hurma ülkesini, Harana dağlık bölgesini,

22 Tegarama ülkesinin yarsını, Tepurziya askerlerini, Hazga askerlerini, Armatana askerlerini, bu askerleri ve bu ülkeleri

23 yendim. ben onları Hatti ülkesine geri kattım⁴⁸⁹. Ben onları, ele geçirdiğim ülkeleri, serbest bıraktım.

⁴⁸⁷ “Ve babamın zamanında, düşman olmuş olan bu ülkeler ve askerler, düşman arasında (ve) Işuwa ülkesinin ilerisinde oturuyordu.” tercüme için bak. Karauğuz, 2002, 207.

⁴⁸⁸ Tamamlama için bak. Alp, 2002, 93.

⁴⁸⁹ “oraları Hatti ülkesi için tekrar fethettim.” Tercüme için bak. Alp, 2002, 93.

24 Onlar yerlerinde yaşamaya devam ettiler. Serbest bıraktığım bütün insanlar halklarının yanlarına taşındılar ve (şimdi) Hatti ülkesi onların yerlerini aldı⁴⁹⁰.

25 Ve Fırtına Tanrısının sevgilisi, Hatti ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral, ben Majeste Šuppiluliuma, Alše ülkesine ulaştım ve bölgenin merkezi⁴⁹¹

26 Kutmar şehrini, zaptettim Ben Alše ülkesinden Antaratali'ye (burayı) hediye olarak verdim.

27 Ben bölge merkezi Šuta'ya⁴⁹² gittim ve Šuta'yı yağmaladım. Daha sonra yağma etmek amacıyla Waššukanni'ye vardım. Bölge merkezi Šuta'dan

28 sığır, koyun (ve) a[t]ların yanı sıra, bölge sakinleri ve mallarıyla birlikte alıp onları Hatti ülkesine getirdim.

29 Fakat Kr[al] Tušratta kaçtı. O benimle savaşmak için karşıma gelmedi.

30 Ben geri döndüm ve (tekrar) Fıra[t'ı geçtim]. Ben onları, Halap ülkesi ile Mukiš ülkesini, yendim. Niya kralı Takuwa barış için

31 Mukiš ülkesinde [benim] huzuruma [çık]tı. Takuwa'nın yokluğunda⁴⁹³ kardeşi Aki- Tešup Niya ülkesi ve Niya kenti halkını

32 isyan etmeleri için kandırdı. Ve [Aki-Tešup], Mariyannu'lar ile birlikte olarak Hišmiya, Aširi,

33 Zulkiya, Habahi, Birriya ve Niruwabi araba savaşçıları ve piyade askerleri ile birlikte, Arahti⁴⁹⁴ kralı Akiya ile

⁴⁹⁰ “Ve Hatti Ülkesi onları sınırlarına kattı.” Tercüme için bak. Karauğuz, 2002, 208.

⁴⁹¹ Krş. Alp, 2002, 93.

⁴⁹² Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Šuta'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 370 ; del Monte, 1992, 149.

⁴⁹³ Alp, 2002, 93.

34 işbirliği yaptı⁴⁹⁵. (onlar) Arahtiyi işgal ettiler (ve bana karşı) ayaklandılar.
Ve şöyle (söylediler): “Hatti ülkesinin kralı, Büyük Kral ile,
35 savaşalım.” (Ben) Hatti ülkesinin kralı, Büyük Kral, onları, Arahti’de
yendim. Arahti kralı Akiya’yı, Takuwa’nın erkek kardeşi Aki-Tešup’u
36 ve onların mariy[a]nnuları, [ma]lları ile birlik[te] hepsini ele geçirdim.
37 Ve onları Hatti ülkesine getirdim. Ayrıca ben, Qatna kentini, mal ve
varlıkl[ar]ı ile birlikte, Hatti ülkesine getirdim.

38 Nuhašše ülkesine yürüdüğüm vakit, ben onların bütün topraklarını ele
geçirdim. Šarrupši’öldü.⁴⁹⁶ Annesini, erkek kardeşini,
39 (ve) oğullarını ben tutsak aldım ve (onları) Hatti ülkesine getirdim.
Šarrupši’nin hizmetkarı, Takip-Šarri’yi
40 ben onu Ukulzat şehrine kral yaptım. Ve ben Apina⁴⁹⁷,ya gittim. Fakat ben
K[i]nza ülkesi ile savaşmayı düşünmedim. (Fakat) Šutatarra, oğlu
41 Aitakama, arabalı savaşçıları ile birlikte, benimle savaşmaya geldi. Ben onu
yendim ve

⁴⁹⁴ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Arahti’nin geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 28 ; Monte, 1992, 9

⁴⁹⁵ Krş. Karauğuz, 2002, 208.

⁴⁹⁶ “(Onun Kralı) Šarupši tek başına kaçtı.” Tercüme için bak. Karauğuz, 2002, 209. ; “Šarupši’yi kötü bir ölüm buldu” Tercüme için bak. Alp, 2002, 94.

⁴⁹⁷ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Abina’nın (=Upi) geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 457.

42 onlar Abzuya kentine saldırdılar.(geri çekildiler.)⁴⁹⁸ Ben onu, Abzuya
kentini, kuşattım. Ve Šutatarra oğlu,
43 mariyannuları, kardeşleri ve [malları ile birlikte tutsak al]dım, onları Hatti
ülkesine götürdüm. (daha sonra) ben Apina ülkesine gittim⁴⁹⁹ ve
44 Apina ülkesi kralı Ariwana (ve bu ülkenin) ileri gelenleri Wambadura,
[A]kparu ve Artaya benimle savaşmak için geldiler.
45 Ben bunların [ta]mamını ülkele[r]i ve sahip oldukları herşey ile birlikte
(tutsak aldım) ve onları Hatti ülkesine götürdüm.
46 Kral Tušratta'nın büyüklük taslaması yüzünden, bu ülkelerin tamamını bir
yıl içinde yağma ettim. Ve onları Hatti ülkesine
47 götürdüm. Ben Nib[l]ani [da]ğı ile Fırat (nehrinin) öte tarafından itibaren
onları topraklarıma kattım.⁵⁰⁰

48 O zaman oğ[lu], hizmetkarları ile birlikte komplo hazırladı ve babasını, Kral
Tušratta'yı öldürdü. Ve Kral Tušratta (şimdi) ölü olduğuna göre,
49 Fırtına Tanrısı Artatama'nın meselesini karara bağladı. Ve o onu, ölü oğlu
Artatama'yı, hayata döndürdü. Fakat Mitanni ülkesinin
50 tamamı yağmalandı. Asur ülkesi ve Alše ülkesi onu aralarında paylaştılar.
Ben Hatti ülkesinin kralı, kahraman, Büyük Kral
51 şimdiye kadar nehrin karşı kıyısına (doğu kıyısına)⁵⁰¹ geçmedim. O Mitanni
ülkesinin kamış ve hurma dallarını alıp getirmemişti⁵⁰².

⁴⁹⁸ Tamamlama için bak. Alp, 2002, 94.

⁴⁹⁹ “Sonra Apina ülkesine yöneldim” Tercüme için bak. Alp, 2002, 94.

⁵⁰⁰ “Bir yandan Niblani (Lübnan) dağımı, diğer yandan (da) Fırat ırmağını sınır yaptım.” Tercüme için bak. Alp, 2002, 94. ; “Niblani dağından ve Fırat nehri kıyısından, onlar için sınırımı çizdim.” Tercüme için bak. Karauğuz, 2002, 209.

52 Hatti ülkesinin kralı, Büyük Kral Mitanni ülkesinin son bulduğunu duyar
duymaz, Hatti ülkesinin kralı saray halkını,
53 onların sığırlarını, koyunlarını (ve) atlarını getirdi. Šuttatarna,
54 mariyannular ile bir olup kralın oğlu Mattiwaza'yı öldürmeye çalıştı⁵⁰³.
(Fakat) o kaçtı ve Majeste Šuppiluliuma'ya
55 Fırtına Tanrısının sevgilisi, kahraman, Hatti ülkesinin kralına geldi (sığındı).
Büyük Kral da şöyle dedi: “Fırtına Tanrısı senin meseleni karara bağladı.”
56 Bu yüzden ben kral Tušratta'nın oğlu Mattiwaza'yı elimde tuttuğumdan,
onu babasının tahtına oturttum.
57 Ancak Mitanni ülkesi, büyük ülke, yok olmadı. Hatti ülkesini kralı, Büyük
Kral kızının isteği üzerine Mitanni ülkesini
58 yaşama döndürdü. Ben Tušratta'nın oğlu, Mattiwaza'yı elimde tuttum ve
ben kızımı ona zevceliğe verdim.

59 Ve Mattiwaza, kralın oğlu, o Mitanni ülkesinde gerçekten kral(dır) ve Hatti
ülkesinin kralının kızı Mitanni ülkesinin üzerinde
60 gerçekten kraliçe(dir)! Ey Mattiwaza, sen saray kadınlarını kabul etme
mecburiyetinde olsan da, [benim] kız[ımın] üzerine başka bir kadını

⁵⁰¹ Krş. Karauğuz, 2002, 209.

⁵⁰² “Ve bir saman sapını ve Mitanni ülkesinin bir ağaç kıymığını bile almadım.” bak. Karauğuz, 2002, 209.

⁵⁰³ “ Hatti Ülkesinin kralı ben büyük kral, Mitanni ülkesinin yoksulluğunu işittim. Ben Hatti ülkesi kralı sığır, koyun ve atları, saray memurlarına getirtmişim. Ancak Hurrililer arasında karışıklık vardı. Ve Šuttatarna atlı birlikleriyle birlikte prens Šattiwaza'yı öldürmeyi arzuladı.” 52-54. satırları için bak. Karauğuz, 2002, 210.

61 getiremezsin⁵⁰⁴ (yükseltemezsin). Sen başka bir kadını zevce olarak kabul edemezsin ve onun yanına hiç kimse otu[ra]maz.

62 Ve sen benim kızımı ikinci dereceye indirme. O Mitanni ülkesinde kraliçelik yap[acak].

63 Mattiwaza'nın oğulları ve (benim) kızımın oğulları, onların oğulları ve erkek torunları gelecekte Mi[ta]nn[i] ülkesinde [denk olacaklar].

64 Mitanni ülkesinin halkı gelecekte prens Mattiwaza'ya karşı, benim kızım krali[çe]ye karşı, [onun oğullarına karşı]

65 ve erkek torunlarına karşı ayaklanmayı düşünmeyecek. Ve prens Mattiwaza gelec[ekte] benim oğullarıma

66 eşit ve kardeş olsun. Ve gelecekte prens Mattiwaza'nın oğulları onun çocukları ve torunları []

67 benim erkek torunlarımla gerçekten eşit ve kardeş olsun.

68 Hatti ülkesinin halkı ve Mitanni ülkesinin halkı gelecekte [birbirlerine] köt[ü] gözle [bakmayacaklar]

69 Hatti ülkesinin halkı, Mitanni ülkesinin halkına asla [k]ötülük yapm[ayacak] ve [Mitanni ülkesini halkı,]

70 Hatti ülkesinin halkına karşı asla kötülük ya[pm]ayacak.

71 Hatti ülkesinin kralı savaşmak üzere yola çıktığı vakit, Mitanni [ülkesinin] kra[lı] (da) [savaşmak için yola çıkacak]

⁵⁰⁴ “Kumalar, sen Şattiwaza için hoş karşılanırsın. Fakat hiçbir kadın benim kızımdan daha büyük olmasın.” bak. Karauğuz, 2002, 210.

72 Her (kim) Mitanni ülkesinin düşmanıysa, o vakit (o) [Hatti ülkesinin] de düşmanı [olsun]

73 Hatti ülkesinin kralı[nı]n [dostu] M[itanni] ülkesinin kralının (da) dostu [olsun].

74 [S]en, prens Mattiwaza, Büyük Kral, Hatti ülkesinin kralı, değil [...]

75 Benim, Büyük Kralın, imzaladığı [antlaş]ma ve []

76 [] Mit[a]nni ülkesi []

77 [] içi[nde] []

78 [] []

Rs.

9 Eğer bir kaçak Hatti ülkesinden kaç[arak, Mittani ülkesine geldiği vakit, Mitanni ülkesinin halkı onu yakalasin ve] onu

10 [teslim etsin]. Mitanni Ülkesinin bir kaçağı [kaçarak, Hatti ülkesine geldiği vakit,

11 Hatti ülkesinin kralı onu tutuklamaz, onu teslim etmez, Bu uygun değildir. Ari[na] şehrinin Güneş Tanrıçası'nın hiçbir emri [.....]

12 O Hatti ülkesinde, Prens Mattiwaza'nın evini hazırlar, kaçağı[]

13 Prens, Mattiwaza onu (baş)kentte oturtsun. [O] (artık) Hatti ülkesine (aittir)⁵⁰⁵.

⁵⁰⁵ “Hatti ülkesindeki prens Šattiwaza'nın evi, kaçağın [sorumluluğunu alsın?]”. Šattiwaza, şehirde onu yerleştiresin. O Hatti ülkesine ait olsun.” 12-13 satırları için bak. Karauğuz, 2002, 211.

14 Ben, Hatti ülkesinin kralı, Büyük Kral, Mitanni ülkelerini, fethettim. Prens
Mattiwaza zamanında,
15 ben onları fethetmemiştim, ben onları Tušrat[t]a zamanında fethettim. Ve
Fıra[t benim sınırimdır?]⁵⁰⁶.
16 Geride sınırim olarak, Niblani dağıni tesis ettim. Ve [Kargamış ülkesinin
tüm şehirleri olan]⁵⁰⁷ bütün kentleri,
17 Murmurikka⁵⁰⁸, Šipri⁵⁰⁹, Mazuwati⁵¹⁰, ve Šurun⁵¹¹ (gibi) bu müstahkem
şehirleri [] merkezlerini ben [Piyašili]'ye
18 oğluma verdim. Mitanni ülkesinin sahil kesiminde kurulan Aštata ülkesinde
bulunan Ekate, [...]
19 Ahuna⁵¹² ve Tirga⁵¹³ (gibi) bütün kentler Aštata ülkesine aittir. [Prens]
Ma[ttiwaza] ile prens Piyaššili

⁵⁰⁶ Tamamlama için bak. Karauğuz, 2002, 211.

⁵⁰⁷ Tamamlama için bak. Karauğuz, 2002, 211.

⁵⁰⁸ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Murmurika'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 276.

⁵⁰⁹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Šipri'nin geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 359 ; del Monte, 1992, 146.

⁵¹⁰ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Mazuwati'nin geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 267.

⁵¹¹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Šurun'un geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 369.

⁵¹² Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Ahuna'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 3.

⁵¹³ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Tirga'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 428.

20 onlar Fırat'ı aştılar ve Irrite'yi istila ettiler, [oğlum] Piya[şili]'nin nehrin kenarında [kurduğu] bütün kentler

21 muhafaza edildi. Onlar Piyaşşili'ye (aittirler).

22 Ve ben, Büyük Kral, Hatti ülkesinin kralı, ölü Mitanni ülkesini yaşama döndürdüm, ben (onu) tekrar vücuda getirdim.

23 Bundan böyle (o) artık (ne) küçülsün, (ne de) parçalansın! Ne sizin antlaşmanız çiğnensin, ne de sizin topraklarınıza kastedilsin!⁵¹⁴

24 Piyaşşili bir prens(dir) ve Mattiwaza da bir prens(dir). Topraklarınızı birbiriniz için [olsun]. Eğer prens Piyaşşili'nin bir şehri

25 Mattiwaza'ya gizlice (bir mesaj) yazdığı [va]kit, Mattiwaza onun sırrına ortak olursa, o zaman o onların e[lçilerini] tutsak alsın ve

26 erkek kardeşi, Piyaşşili'ye teslim etsin. Ve Mattiw[a]za da tepki olarak Piyaşşili'nin kentine hiçbir (mesaj) göndermesin.

27 Piyaşşili ve Mattiwaza birbirlerine kardeşlikle bağlı olsunlar!

28 ve Eğer Mattiwaza Piyaşşili'yi Irrite [ya da] Taite şehrine konuşmak için davet ederse, o vakit Mattiwaza erkek kardeşi Piyaşşili'ye karşı

29 kötü bir plan kurmasın. Ve (de) bir komployla [b]aşka bir a[damı] Piyaşşili'ye karşı kışkırtmasın.

30 Ve Mattiwaza'nın Piyaşşili'ye devrettiği kentler hiçbir kötülük (komplo) planlamasınlar. Ve hiç kimse

⁵¹⁴ “Hatti ülkesi kralı, ben Büyük Kral, ölen Mitanni ülkesini yeniden dirilteceğim. Ve onu, onun yerine koyacağım. Sen bağımsızca hareket etme. Antlaşmayı bozma. Ne de bizzat kendin için uzak bölgeleri arzulama.”22-23. satırları için bak. Karauğuz, 2002, 211.

31 [Piy]aššili'ye karşı herhangi bir komplo ve kötü söz tertiplemesin. Erkek kardeşi Piyaššili Mattiwaza'yı

32 Kargamış'a konuşmak için davet ederse, o vakit P[iy]a[ššili] Mattiwaza'ya karşı kötü bir plan kurmasın ve kötü söz

33 tertiplemesin. Ve Fırat nehri kıyısı üzerinde bulunan Mattiwaza('ya ait) bütün kentler muhafaza edilsin,

34 fakat o [F]ırat'ın kenarındaki başka bir kenti işgal etmesin⁵¹⁵.

35 Bu tabletin bir nüshası Arinna'nın Güneş Tanrıçası krallığı ve kraliçeliğini yönettiği için, Ari[nn]a'lı⁵¹⁶ Güneş Tanrıçası'nın önüne kondu.

36 Diğer bir nüshası Mitanni ülkesinde Kahat⁵¹⁷ kentinin kur[i]nnu'nun (tapınağı ?)⁵¹⁸ efendisi, Fırtına Tanrısının önüne kondu. Mitanni ülkesinin kralı ile Hurri ülkesi halkının önünde (o) tekrar tekrar

37 okunsun. Ve [her k]im Kahat kentinin kurinnu'nun efendisi, Fırtına Tanrısının önünde bu tableti değiştirir ve

38 gizli bir yere koyarsa, veya (onu) kırarsa, v[ey]a tabletin içindeki sözleri değiştirirse, bu antlaşma yüzünden biz

39 sır tanrılarını ve yeminin efendisi (olan)⁵¹⁹ tanrılarını buraya çağırdık. Onlar buraya çıksınlar, onlar işitsinler ve onlar şahit (olsunlar)⁵²⁰.

⁵¹⁵ “ Fırat nehri kıyısı üzerinde bulunan Šattiwaza'nın hangi şehri olursa olsun, alıkonulsun. Fakat Fırat nehri kıyısındaki başka bir şehri alınmasın.” 33- 34 satırları için bak. Karauğuz, 2002, 211.

⁵¹⁶ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Arinna'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 32-33 ; del Monte, 1992, 10-11.

⁵¹⁷ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Kahat'ın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 160 ; del Monte, 1992, 59.

⁵¹⁸ Krş. Alp, 2002, 94.

40 Hatti ülkesinde Krallık ve Kraliçeliği yöneten Arinna'nın Güneş Tanrıçası, Göğün efendisi, Güneş Tanrısı, Hatti ülkesinin efendisi Fırtına Tanrısı, (Fırtına Tanrısının kutsal boğaları) Šeri ve

41 Hurri⁵²¹ Nanni⁵²² ve Hazzi dağları⁵²³, Panayırın⁵²⁴ efendisi Fırtına Tanrısı, yönlerin efendisi Fırtına Tanrısı, [Orduga]h'nin efendisi Fırtına Tanrısı, yardımın efendisi Fırtına Tanrısı, Pattiyarik kentinin⁵²⁵ Fırtına Tanrısı,

42 Nerik kentinin Fırtına Tanrısı, Harabenin? efendisi Fırtına Tanrısı, Halap kentinin Fırtına Tanrısı, Lihzina kentinin⁵²⁶ Fırtına Tanrısı, Šamuha kentinin Fırtına Tanrısı, Hurma kentinin Fırtına Tanrısı, Šarešša⁵²⁷ kentinin Fırtına Tanrısı, Šapinuwa⁵²⁸ kentinin Fırtına Tanrısı,

⁵¹⁹ “yeminin teminatçısı olan” tercüme için bak. Karauğuz, 2002, 212.

⁵²⁰ İlgili satır Alp tarafından şu şekilde tercüme edilmiştir: “bu antlaşmanın yapılışında tanrıları toplanmaları ve tarafların tanrılarının hazır bulunmaları, işitmeleri ve tanıklık etmeleri için çağırdık.” Alp, 2002, 94.

⁵²¹ Krş. Alp, 2002, 94.

⁵²² Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Nanni'nin geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 280 ; del Monte, 1992, 109.

⁵²³ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Hazzi'nin geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 106. ; del Monte, 1992, 38

⁵²⁴ Krş. Karauğuz, 2002, 212. ; Alp, Panayır'ın efendisi yerine “ KILAM'ın efendisi (Pazar yeri)” olarak tercüme etmiştir. Alp, 2002, 94.

⁵²⁵ Krş. Alp, 2002, 94.

⁵²⁶ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Lihzina'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 247 ; del Monte, 1992, 95.

⁵²⁷ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Šariša'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 351-352 ; del Monte, 1992, 141.

⁵²⁸ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Šapinuwa'nın geçtiği yerler için bak, del Monte-Tischler, 1978, 347 ; del Monte, 1992, 139.

- 43 Hišashapa⁵²⁹ kentinin Fırtına Tanrısı, Tahaya⁵³⁰ kentinin Fırtına Tanrısı, Kizzuwatna ülkesinin Fırtına Tanrısı, Uda⁵³¹ kentinin Fırtına Tanrısı, Hatti'nin Koruyucu Tanrısı, Kara[hna]⁵³² kentinin Koruyucu Tanrısı,
- 44 Tanrı Zithariya, Tanrı Karzi, Tanrı Hapant[aliy]a, [K]ırların Koruyucu Tanrısı, Tanrıça Lelwani, Tanrı Ea, Tanrıça Damkina,
- 45 Tawiniya⁵³³ kentinin Tanrı Telipinu'su, Turmitta⁵³⁴[kentinin Tanrı Telipinu'su], Hanhana kentinin Tanrı Telipinu'su, Güçlü Iştar,
- 46 Tanrı Aškašipa, Halki⁵³⁵, yeminin efendisi Ay Tanrısı, yeminin [kra]liçesi Tanrıça Işh[ara], göğün kraliçesi Hepat, Halpa kentinin Hepat'ı, Uda kentinin Hepat'ı,

⁵²⁹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Hišashapa'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 111 ; del Monte, 1992, 40.

⁵³⁰ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Tahaya'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 375.

⁵³¹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Uda'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 466 ; del Monte, 1992, 182.

⁵³² Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatür için Karahna'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 178 ; del Monte, 1992, 66.

⁵³³ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Tawiniya'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 416 ; del Monte, 1992, 167.

⁵³⁴ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde D/Turmitta'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 442 ; del Monte, 1992, 175.

⁵³⁵ Krş. Alp, 2002, 95. ; Karauğuz, Halki yerine Hububat Tanrısı olarak çevirmiştir. Karauğuz, 2002, 213.

- 47 Kizzuwatna ülkesinin Tanrıça Hepat'ı, Savaş Tanrısı Zababa, Hatti'[nin] Savaş Tanrısı Zab[aba], Illaya⁵³⁶ kentinin Savaş Tanrısı Zababa, Arziya⁵³⁷ kentinin Savaş Tanrısı Zababa,
- 48 Tanrı Yarriš, Zappanaš, Haša[mili]š, Hurma kentinin Tanrı Hantedaššu'u, Šamuha kentinin Tanrı Aparası,
- 49 A[nkuwa]⁵³⁸ kentinin Tanrıça Katahha'sı, Kata[pa]⁵³⁹ kentinin Kraliçesi, Tahurpa⁵⁴⁰ kentinin Tanrıça [M]amma'sı, Dunna⁵⁴¹ kentinin Tanrı Hallara'sı, Hupišna⁵⁴² kentinin Tanrı Huwaššana'sı⁵⁴³,
- 50 Land[a]⁵⁴⁴ kentinin Hanımı, Landa kentinin [Kun]iyawanniš'i, Lulahhi (ve) Hapiri tanrıları,

⁵³⁶ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde İlaya'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 138 ; del Monte, 1992, 49

⁵³⁷ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Arziya'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 45 ; del Monte, 1992, 14.

⁵³⁸ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Ankuwa'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 19 vd. ; del Monte, 1992, 6.

⁵³⁹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Katapa'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 197 vd. ; del Monte, 1992, 75.

⁵⁴⁰ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Tahurpa'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 380 ; del Monte, 1992, 153.

⁵⁴¹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Dunna'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 439 ; del Monte, 1992, 173.

⁵⁴² Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Hupišna'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 117 ; del Monte, 1992, 42.

⁵⁴³ Karauğuz'a göre Tanrıça Huwaššana. Karauğuz, 2002, 213.

⁵⁴⁴ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Landa'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 242 ; del Monte, 1992, 93.

51 [Hatt]i ülkesinin bütün erkek tanrıları ve dişi tanrıları, Kizzuwatna
ülkesinin erkek tanrıları ve dişi tanrıları, yeraltı dünyasının tanrıları,
52 Tanrı Nara, Tanrı Namšara, Tanrı Minku, Tanrı Am[minku], Tanrı Tušši,
Tanrı Ammizzadu, Tanrı Alalu, Tanrı Anu, Tanrıça Antu, Tanrı Enlil,
53 Tanrıça Ninlil, Belat-ekalli, dağlar, ırmaklar, [Dicle ve] Fırat, gök ve yer,
rüzgârlar (ve) bulutlar.
54 Göğün ve yerin efendisi Fırtına Tanrısı, Ay Tanrısı ve Güneş Tanrısı,
[Harran'ın Ay Tanrısı, yer] ve gök, Kahat kentinin Kurinnu'sunun efendisi Fırtına
Tanrısı, Gurta kentinin sürülerinin Tanrısı⁵⁴⁵,
55 Uhušuman⁵⁴⁶ kentinin efendisi Fırtına Tanrısı, Bilge[liğ]in efendisi Ea-Šarru,
Tanrı Anu, Tanrıça Antu, Tanrı Enlil ve Tanrıça Ninlil, ikiz tanrılar Mitra ve
56 Uruwana (Varuna)⁵⁴⁷ Indar, Nasa[tiya]na tanrıları, Yeraltı suları, Tanrı
Šama[n]minuhi, Wašuakkani kentinin efendisi Fırtına Tanrısı,
57 Irrite kentinin (tapınağın?)⁵⁴⁸ kamarri'nin efendisi Fırtına Tanrısı, [Šu]ta
kentinin Tanrısı Part[ahi], Tanrı Nabarbi, Tanrı Šuruhi, Yıldız Tanrı Aššur, Tanrı
Šala, Tanrıça Belat-Ekalli,
58 Tanrıça Damkina, Tanrıça Iškara, dağlar ve ırmaklar, [Göğün] tan[rıları] ve
Yerin [tanrıları], onlar antlaşmadaki bu sözler yüzünden buraya çıksınlar,
59 onlar işitsinler ve onlar tanık (olsunlar). Eğer [se]n, prens Mattiwaza, ve siz
Hurrililer bu antlaşmanın sözlerini

⁵⁴⁵ Krş.. Karauğuz, 2002, 214.

⁵⁴⁶ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Uhušman'ın geçtiği yerler için bak. del Monte, 1992,
177

⁵⁴⁷ Tamamlama için bak. Alp, 2002, 95.

⁵⁴⁸ Tamamlama için bak. Alp, 2002, s. 95.

60 çığnerseniz, o vakit sen, Mattiwaza ve Hurri halkını, ülkeniz, karılarınız ve mallarınız ile birlikte

61 yeminin efendisi tanrılar sizi yok etsinler, onlar sizi tohumlu m[al]t nasıl (çekiliyorsa öyle) çeksinler⁵⁴⁹. Nasıl pupuwahi'den (kısır bir kişiden?)⁵⁵⁰

62 bitki (tohum) çıkmazsa, (kızımın yerine) aldığın diğer [eş]lerin ile birlikte sen, Mattiwaza, ve Hurri halkı eşleriniz, oğullarınız

63 ve ülkeniz ile birlikte sizin tohumunuz olmasın ve yeminin efendisi (olan) bu tanrılar

64 size sefalet ve fakirlik versinler! (Senin) Mattiwaza'nın tahtını devirsinler! Ve bu tanrılar sen, Mattiwazayı,

65 ülken ile birlikte kamış gibi kırsın, senin ismini ve aldığın diğer kadınlardan olma neslini

66 yeryüzünden kazısınlar!⁵⁵¹ Ve Sen Mattiwaza'nın, ülken için herhangi bir Hurri halkı arasında arayacağın merhamet⁵⁵² ve sürekli barış yolları

67 tıkansın. Yeryüzünde soğuk bir ürperti (olsun) ve sen (soğuktan) uyuya kalasın. sizin kökünüz kazınsın⁵⁵³. Ülkenizin toprağı bir çamur deryası bataklığı olsun.

⁵⁴⁹ Alp'e göre bu satırın tercümesi : “(Sizleri) Malt (bitkisini) kabuğundan (çeker gibi) çeksinler!” Alp, 2002, 96.

⁵⁵⁰ Krş. Alp, 2002, 96.

⁵⁵¹ Krş. Karauğuz, 2002, 214. ; Alp'e göre : “ Senin adını ve alacağın ikinci bir kadından (doğacak) tohumu (çocuğunun adını) yeryüzünden kazısınlar!” Alp, 2002, 96.

⁵⁵² Krş. Karauğuz, 2002, 214.

⁵⁵³ Krş. Alp, 2002, 96. ; Karauğuz aynı satırın tercümesini şu şekilde vermiştir:“ Ülken ile birlikte yok ol. Sen kayasın diye yer buz olsun.” Karauğuz, 2002, 214.

68 Siz yukarı çıkmadan (bunun içinde) kaybolun⁵⁵⁴. Sen, Mattiwaza'ya, ve Hurri ülkesine, bin tanrılar,

69 düşman olsunlar. Onlar sizi takip etsinler. (sizleri kovalasınlar)⁵⁵⁵.

70 Sen, prens Mattiwaza, ve siz [Hurrililer] bu [ant]laşmayı ve yemini muhafaza ederseniz,

71 o vakit seni, Mattiwaza'yı, Hatti [ülkesinin kralının kızı] olan eşini, onun oğulları, erkek torunları ile birlikte, ve siz Hurrilileri

72 eşleri, oğulları ve [toprakları ile birlikte] tanrılar sizi korusunlar. Ve Mitanni ülkesi

73 eski durumuna geri dönsün, büyüsün, genişlesin. Sen, Mattiwaza,

74 Hatti ülkesinin [Büyük] Kra[l]'ının kızının oğulları ve erkek torunları Hurriler'e ebediyen krallık (yapsın)⁵⁵⁶.

75 [Babanın] tahtı [sürsün], Mittani ülkesinin ömrü uzun olsun.

I. Šuppiluliuma ile Mitanni kralı Mattiwaza arasındaki antlaşmanın başında, diğer antlaşmalarda olduğu gibi tarihi bir giriş kısmı bulunmaktadır. Bu bölümde, I.

⁵⁵⁴ Alp tarafından şu şekilde tercüme edilmiştir: “ sen içine düşesin ve hiçbir zaman (oradan) çıkamayasın!” Alp, 2002, 96

⁵⁵⁵ Krş. Alp, 2002, 96

⁵⁵⁶ İlgili satır, Alp tarafından şu şekilde tercüme edilmiştir: “Hatti ülkesinin büyük kralının kızından gelen oğulların ve torunların ve siz Hurrililer ebedi bir krallığa sahip olasınız!” Alp, 2002, 96. ; aynı satır Karauğuz tarafından şu şekilde tercüme edilmiştir: “Hatti ülkesi kralı Büyük Kral'ın kızından olma çocuklarınız ve torunlarınızı, Hurrililer sonsuza kadar kral olarak tanısn.” Karauğuz, 2002, 215.

Šuppiluliuma ile Tušratta arasındaki mücadeleler anlatılmaktadır⁵⁵⁷. I. Šuppiluliuma'nın Mitanni kralı Tušratta'nın oğlu Mattiwaza ile yaptığı antlaşma, Hitit kralının Suriye seferleri hakkında bize oldukça önemli bilgiler sunmaktadır.

Görüldüğü gibi I. Šuppiluliuma, Suriye'ye gerçekleştirdiği sefere bahane olarak Mitanni kralı Tušratta'nın kendisine büyüklük taslamasını ve kendisine kötü davranmasını göstermiştir. Bunun üzerine harekete geçen kral Fırat nehrini aşar ve Mitanni yönetiminde bulunan Kuzey Suriye'deki bir çok yerel krallığı Hitit hakimiyetine alır ve sınırlarını Lübnan dağlarına kadar genişletir. Antlaşmanın tarihsel girişinde Mitanni Devletinin nasıl ele geçirildiği ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Antlaşmanın şartlar bölümünde ise diğer devlet antlaşmalarındaki benzer maddeler sıralanmış ve her iki devletin birbirine herhangi bir savaş ya da isyan durumunda yardımcı kuvvet göndermeleri ve sadık kalmaları belirtilmiştir. Ayrıca antlaşma metninde Mitanni Devleti'nin, Hitit Devleti'nin dostu ile dost, düşmanı ile de düşman olması gerektiği vurgulanmıştır. Kaçaklarla ilgili olarak da, Hitit Devleti'nden kaçarak Mitanni'ye sığınan herhangi bir kişinin tutuklanarak Hitit Devleti'ne teslim edilmesi gerektiği fakat Mitanni ülkesinden kaçan herhangi bir kaçağın Hitit kralı tarafından iade edilemeyeceği, bunun uygun olmadığı dile getirilmiştir. Kaçaklarla ilgili olan bu madde, diğer vassal krallıklarla yapılan antlaşmalarda da aynı şekilde vurgulanmış olmasından dolayı, Hitit Devleti'nin, Mitanni Devleti'ni vassal bir krallık olarak gördüğü ve kendine eşit tutmadığı oldukça net olarak anlaşılmaktadır.

Şartlar kısmında dikkati çeken ve üzerinde durulması gereken önemli bir nokta ise, I. Šuppiluliuma'nın, Mattiwaza'ya, Kargamış kralı olan oğlu Piyaşili (Šarri-Kušuh) ile iyi ilişkiler içinde bulunmasını öğütlemiş olmasıdır. Antlaşmadan

⁵⁵⁷ Kinal, 1941, 1030.

bilindiği üzere, Hitit kralı I. Šuppiluliuma, Mitanni Devleti'ni ele geçirmesi ve Mitanni tahtına Mattiwaza'yı oturtması görevini oğlu Piyašili'ye vermiştir. Buradan yola çıkarak Mattiwaza'nın Mitanni tahtına oturmasında büyük emeği olan Kargamiš kralı Piyašili'ye minnet duyması ve her konuda birbirlerine destek olmaları gerektiği vurgulanmak istenmiştir. Anlaşılan I. Šuppiluliuma'ya göre, Kargamiš kralı ile Mattiwaza'nın birbirlerine dostane ilişkilerle bağlanması, bölgedeki Hitit üstünlüğünün kalıcı ve sağlam olmasının önemli şartlarından biridir. Antlaşmanın devam eden satırlarında yemin tanrılarının listesi verilmiş ve antlaşma maddeleri tanrıların huzurunda yemin altına alınmıştır. Son olarak da antlaşma şartlarına uyulmaması durumunda lanetler kısmı yer almış, uyulması halinde ise iyi dilekler sıralanmıştır.

Daha önce Hitit ve Mitanni arasında yapılan antlaşmanın iki versiyonu olduğundan bahsetmiştik. Antlaşmanın Mattiwaza tarafından kaleme alınmış versiyonunun tercümesi şu şekildedir:

KBo I 3 (+) KUB III 17 (=CTH 52)⁵⁵⁸

Vs

1 Mitanni [ülkesi] kra[lı], Tušratta'nın oğlu Mattiwaza [şöyle der]: Önceleri [Hurri ülkesinin kralı] Artatama'nın oğlu [Š]uttarna,

2 Mitanni ülkesinin [] değiştirdi. (öncesinde) babası kral Artatama, yanlış biçimde davrandı.

3 O kralların sarayını malları ile (hazinelere) birlikte yok etti. O Asur ülkesi ve Alše ülkesine hediye olarak [onu] yol[ladı]⁵⁵⁹.

⁵⁵⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Weidner, 1923, 36-57.

⁵⁵⁹ “O, Asur ülkesinin ve Alši ülkesinin bedeli olarak onları harcadı.” bak. Karauğuz, 2002, 216.

4 Babam kral Tušratta bir saray inşa etti. Ve (içini) zenginlikle doldurdu.
Fakat Šuttarna onu tahrip etti ve o yıkıldı⁵⁶⁰. Ve

5 o evin banyosundaki ritüel kaplarını,⁵⁶¹ altın ve gümüşten kralların []
kırdı.

6 o babasının ve erkek kardeşlerinin hiçbirşeyini [ve]rmedi, ayrıca babasının
kölesi olan ve artık vergi ödemeyen Asur'un önünde

7 bizzat kendi herşeyi alt üst etti⁵⁶². Ve krallığını ona hediye etti.

8 Kral Tušratta'nın oğlu Matiwaza şöyle (der): “Benim büyük büyük babam
kral Šauštatar gümüş ve altından (yapılmış) bir kapıyı A[sur] ülkesinden

9 güç kullanarak getirdi. (ve) onu Wašukkanni şehrindeki sarayına koydu.

10 utancından⁵⁶³ Šuttarna şimdi Asur ülkesine onu (geri) verdi. O gümüş ve
altından (yapılmış) tüm kapkacakları Alše ülkesine verdi.

11 Ve o Mitanni ülkesinin kralının evini, hazinelerini ve zenginlikleri ile
birlikte yok etti. (tüketti). Ve üzerini toprakla örttü⁵⁶⁴.

12 O sarayı tahrip etti ve Hurrilerin evlerini yok etti. Ve o ileri gelenleri Asur
ülkesi ve Alše ülkesine

13 götürdü. Ve onları verdi. Onlar teslim edildi ve onlar Taite şehrinde kazığa
geçirildiler⁵⁶⁵. (Bu yüzden) o onları

⁵⁶⁰ “ Fakat Šuttarna onu mahvetti ve onu fakirleştirdi.” bak. Karauğuz, 2002, 216.

⁵⁶¹ Krş. Karauğuz, 2002, 216.

⁵⁶² 6-7. satırları krş. Karauğuz, 2002, 216.

⁵⁶³ krş. Karauğuz, 2002, 216.

⁵⁶⁴ “ O oraya çamur doldurdu.” bak. Karauğuz, 2002, 217.

14 Hurrileri tamamen yok etti. Fakat Aki-Tešup onun önünden kaçıp, Babil ülkesine gitti.

15 onunla birlikte 200 atlı araba kaçtı. Ve Babil ülkesinin kralı bizzat kendi için 200 atlı araba ve

16 Aki- Tešup'un beraberinde getirdiği tüm malına el koydu. Ve Aki- Tešup 'u onun mariyannuları⁵⁶⁶ ile aynı mevkiye koydu⁵⁶⁷.

17 onu ölümlle cezalandırdı. Daha önce o beni, kral Tušratta'nın oğlu Mattiwaza'yı da öldürmeye kast etti. Ancak ben onun elinden kurtuldum.

18 Ben, Fırtına Tanrısının sevgilisi, Hatti ülkesinin kralı, kahraman, Büyük Kral, Majestem Šuppiluliuma'nın tanrılarına çağrıda bulundum. Bir yolun üzerinde

19 [] onlar bana klavuzluk ettiler. Hatti ülkesinin kralının tanrıları ve Mitanni ülkesinin kralının tanrıları

20 Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Hatti ülkesinin kralı, kahraman, Büyük Kral, Majestem Šuppiluliuma'ya, onlar beni ulaştırdılar.

21 [ve] ben Marašantiya [ırm]ağının [kenarında] Fırtına Tanrısının sevgilisi, Hatti ülkesinin kralı, kahraman, Büyük Kral, Majestem Šuppiluliuma'nın ayaklarına kapandım.

22 [Büyük Kral] beni elimden tuttu. Ve benden memnun kaldı. Ve o bana Mitanni ülkesinde bütün olup bitenleri sordu.

⁵⁶⁵ 12-13 satırları Karağuz tarafından şu şekilde tercüme edilmiştir: “ O sarayı mahvetti ve Hurrililerin evini boşalttı. O, soyluları getirtmişti. Asur ve Alši ülkesine suçluları geri iade ettirtmişti. Onlar teslim edildi. Ve Taite şehrinde (işkence) ile öldürüldü.” Karağuz, 2002, 217.

⁵⁶⁶ Karağuz'a göre, Mariyannu : Atlı savaşılar. Karağuz, 2002, 217.

⁵⁶⁷ Krş. Karağuz, 2002, 217.

23 v[e o] Mitanni ülkesinde olup bitenleri eksiksiz olarak işittiğinde,
kahraman Büyük Kral şöyle dedi: “Ben Šuttarna’yı
24 ve Mitanni [ülkesi]ni mağlup ettiğim zaman seni boyunduruk altına
almayacağım. Ben seni oğlum olarak (oğulluğa) kabul edeceğim.
25 ben sana yardım etmek için buraya geldim ve seni babanın tahtına oturtmak
istiyorum. Ve Majestem Šuppiluliuma, Büyük kral, Hatti ülkesinin kralı,
26 kahraman, Fırtına Tanrısının sevgilisi, tanrılar onu bilirler. O, ağzından
çıkan sözlerinden dönmez.
27 Ben Tušratta’nın oğlu Mattiwaza, efendim kralın sözlerini işittiğimde
sevindim. Ben prens Mattiwaza,
28 efendim Büyük Kral’a şöyle dedim: “Eğer efendim sen bana yaşam verirsen
ve tanrılar bana yardıma gelsin.
29 Fırtına Tanrısının sevgilisi, Hatti ülkesinin kralı, kahraman, Büyük Kral
krallık tahtındaki kral Artatama’yı kaldırmaz. Fakat ben onun atadığı halef
30 olayım ve Mitanni ülkesinde hüküm süreyim⁵⁶⁸. Šuttarna ülkelere kötü bir
şekilde muamele etti. Ancak ben bu yüzden kötülük yapmayacağım.”

31 Ve ben prens Mattiwaza, Büyük Kral’ın huzuruna geldiğimde benim sadece
üç atlı arabam, iki Hurri insanı, benimle yola çıkan iki hizmetçi
32 (ve) üzerimde bulunan tek bir elbise (parçasından) başka birşeyim yoktu. Ve
Büyük Kral bana acıdı. Ve bana altınla kaplı arabalar, zırhlı atlı birlikler
33 [] ketenden bir çadır, evinin hizmetçilerini, iki tane [gümüş]
ve altından (yapılmış) kap, altın ve gümüşten (yapılmış) kaseler,

⁵⁶⁸ 29-30 satırlar için bak. Karauğuz, 2002, 218.

34 gümüşten hamam kapları, bir tane gümüşten banyo kabı, yünden yapılmış
ihtişamlı bir elbise, bunları ve hayal edilebilen süs parçalarının hepsini
35 o [tamamı]nı bana verdi⁵⁶⁹. O beni [oğlu] Piyaşili ile bir araya getirdi. Ve
kral Piyaşili'ye, arabalı
36 [ve] yaya savaşçılarına beni emanet etti. Vardığımız Kargamış şehrinde biz
Irrite şehri halkına bir elçi yolladık.
37 (Fakat) Šuttarna Tušratta'nın zenginliğini Hurri halkına verdi ve onları
kendinden yana yaptı⁵⁷⁰.
38 Biz Irrite şehrinde onlara gönderdik. Ve bu Hurri halkı Piyaşili'ye (cevap)
gönderdiler: “ Siz niçin geliyorsunuz? Eğer siz savaşmaya
39 geliyorsanız, haydi gelin. Fakat siz Büyük Kral'ın ülkesine dönmeyin!” Biz
Irrite halkının sözlerini işittiğimizde
40 bizler prens Piyaşili ve prens Mattiwaza, Fırat nehrini aştık ve savaşmak
üzere Irrite'ye ulaştık.

41 Ve Hatti ülkesinin kralı, Büyük Kral'ın tanrıları bizi korudular. Ve
42 Irrite'yi korumak için Šuttarna'nın göndermiş olduğu Hurrililer ve Irrite
bölgesinin yaya ve arabalı savaşçıları bizi beklemek için toplandılar.
43 Biz Irrite şehrine vardık. Ve şehirde toplanmış yaya ve arabalı savaşçılar
bizim üzerimize yürüdü.
44 []Biz herşeyi esir ettik [] ve yağmaladık. Irrite
şehri halkı

⁵⁶⁹ “ Zanaatkarların yaptığı tüm bu şeyleri verdi.” bak. Karauğuz, 2002, 218.

⁵⁷⁰ “ Fakat Šuttarna, Tušratta'nın serveti ile Hurrileri etkilemişti. Ve onları birleştirdi.” bak. Karauğuz, 2002, 218.

45 [] onlar toplandılar. [] Irrite şehrinde (ve) Irrite bölgesinin tamamında onlar barış için huzurumuza geldi[ler].

46 [] Harran şehri [halk]ı ve Harran [bölgeleri]toplandı ve bize [gel]diler.

47 [] Harran şehrinde [] biz onları [yer]leştirdik⁵⁷¹.

48 [] Wašukkanni]'yi kuşatmak için, o onu gönderdi. O onlara önder olarak tek bir mariyannu-adamı verdi.

49 [] Wa]šukkanni halkı barış yapmayı reddetti. Savaş arabaları

50 [] ben prens Mattiwaza ve prens Piyašili, Irrite şehrindeydik.

51 [] Asurlu'[ya] []yaya ve arabalı savaşçılar

52 [] [] ve bir elçiyi bizim önümüzde

53 [] [] arabalar ve savaşçılar

54 [] [] Wašukkanni [ken]ti, biz oraya hareket ettik.

55 [] savaşçılar ve arabalar

Metnin diğer satırları, tercüme edilemeyecek kadar kırıktır.

⁵⁷¹ 44-47 satırların tercümesi için bak. Karauğuz, 2002, 219.

Akkad dilinde yazılmış antlaşmanın Hititçe kaleme alınmış parçası olduğu düşünülen bir metin daha bulunmaktadır. KBo I 3 (+) KUB III 17 nolu metnin önyüz 48-65 satırları arası oldukça kırık olmasına karşın hititçe kaleme alınmış HT 21 + KUB VIII 80 nolu bu metin ile tamamlandığında anlaşılır bir antlaşma metni karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak bu metnin Friedrich tarafından tercüme edilmiş olan kısmını verelim.

HT 21 + KUB VIII 80 (= CTH 52)⁵⁷²

- 5 [Fakat (?)] Pakarr[ipa]⁵⁷³ kentinin halkı döner ve onlarla [bir]leşirler.
6 [Ve (?) biz] Waššuganni'den [yola çıktık]
7 ve biz Pakar[ripa]'ya yürüdük. Ve bize haber verildi:
8 “Asurlular sizinle çarpışmaya geldiler.” Fakat Pakarippa civarında
9 bir çöl vardı ve bu birliklerin
10 aç kalmasına neden oldu. Fakat Asurlular geri gelmediler,
11 onlar bizimle savaşmak için geri dönmediler. Ve biz Ni(?)lapši⁵⁷⁴ kentindeki
12 Asurluların üzerine yürüdük ve oradaki Asu[r]ular
13 da bizimle [savaş]maya gelmediler.
14 [.....] .. içeri[ye (?)] onlar. Daha sonra Šuttarna kentleri doldurdu
15 [.....]. Baştan aşağı malla
16 [.....] o düzenledi ve bize aşağıda

⁵⁷² Friedrich, 1924-25, 119-124.

⁵⁷³ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Pa-ka-r[i-pa]'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 296 ; del Monte, 1992, 118.

⁵⁷⁴ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Nilapšini'nin (N[i-?]la-ap-ši-ni) geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 282

- 17 [.....] ve ben, Mattiwaza,
18 şöyle dedi: “Büyük şehirler
19 [.....] birliklerde bir kıtlığa nede[n oldu].
20 [.....] biz gasp ettik
21 [.....] dostça [.....]
22 [.....] [Hatti] ülkesinin Büyük [Kralı] [.....]

Elimizdeki tablet parçası iyi korunmuş olmamasına karşın, içerik bakımından, KBo I 3 nolu tabletteki ilgili antlaşma metni ile büyük benzerlikler göstermektedir. Metinde Asurluların, savaşmak için beklemeleri fakat bunun daha sonra asılsız çıkması, yine Asurluların üzerine yürümelerine karşın Asurluların savaşmak için gelmemeleri KBo I 3 nolu metni bize hatırlatmaktadır.

Antlaşma metninin 14-20 satırları arasında sona erdirilmek zorunda kalınan bir savaştan bahsedilmektedir. Anlaşıldığı üzere Pakarripa arazisinin verimsiz olmasından dolayı, Hitit ordusu zor durumda kalmış ve bu durum askerlerin açlıktan ölmelerine neden olmuştur. Yine antlaşma metninin 14-15 satırları, Şuttarna'nın ihtiyaç duyulan herşeyi kendi kontrolü altındaki yerlere doldurduğuna işaret etmektedir. Şuttarna'nın kuşatması altındaki bu şehirler ile aç kalan bir ordunun durumu seferin devam etmesini anlamsız kılmaktadır⁵⁷⁵.

Buradan yola çıkarak daha önce de değindiğimiz gibi, KBo I 3 (+) KUB III 17 nolu metnin önyüz 48-65 satırlar arası ve HT 21 + KUB VIII 80 nolu metnin 1-29 satırları arası Karauğuz ve Beckman tarafından şu şekilde tamamlanarak birleştirilmiştir:

KBo I 3 (+) KUB III 17 Vs. 48-65

⁵⁷⁵ Altman, 2005, 46.

HT 21 + KUB VIII 80 Vs. 1-29⁵⁷⁶

Bu kısmın tercümesi oldukça zor yapıldığı ve iki metin birleştirilerek, tamamlamalar yapıldığı için satır satır veremiyoruz.

“[Asurlular, Waşukanni şehrini] kuşatmak için onagönderdi. ve onlara önder olarak tek bir arabalı savaşçı verdi. Fakat o, [Waşukanni] şehrine [geldi]ğinde, Waşukanni şehri halkı barış yapmayı reddetti. Fakat [Asurlu] yaya ve arabalı savaşçılar Waşukanni şehrini kuşattığında, prens Piyaşili ve ben prens Mattiwaza, Irrite şehrinde idik. Bir elçi Waşukanni’den bize geldi. [ve şöyle] söyledi: “Asur’un yaya ve arabalı savaşçıları, Hatti ülkesinin yaya ve arabalı savaşçılarına karşı savaşmak için geliyor.” [Sonra] biz askeri yürüyüşe geçtik [ve] onların... şehrin [bizimle] buluşmak için geldi. (Şöyle) söylüyor: “[]’nın şehrin kapısının katibinin [huzurunda] []. Ve Asu’un yaya ve arabalı savaşçıları [].”

O, alıp götürdü. Fakat bize[]-dığında, biz Waşukanni şehrine gittik. [Fakat] Pakarripa şehri [] döndü. Ve [Pakarripa şehri halkı] [prens] Piyaşili ve [prens] Mattiwaza’nın ve Hatti ülkesinin yaya ve arabalı savaşçılarının Waşukkanni şehrine geldiğini işittiğinde, Pakarripa halkı çekip gitti. Ve [Hatti ülkesi] ile birleşti. Ve biz Waşukkanni şehriden [çıktık]. Ve biz Pakarripa şehrine gittik. Bize haber getirildi.: “Asurlular savaşmaya sana karşı geliyor.” Pakarripa şehri civarı yakıp yıkıldı ve açlık askerleri yakaladı. Ancak Asurlular tekrar görünmedi. Onlar savaşa bize karşı gelmedi. Ve biz Nilapşini şehrine, Asurluların arkasından gittik. Fakat Asurlular orada savaşmaya bize karşı gelmedi.”

Metinden anlaşıldığı üzere, prens Piyaşili ve prens Mattiwaza, Waşukanni güzergahında bulunan yerleşimlerde askeri bir direnişle karşılaşmışlar ve

⁵⁷⁶ Tercüme için bak. Karauğuz, 2002, 219-220 ; Beckman, 1994, 54.

Wašukanni'yi oldukça güç koşullarda ele geçirmişlerdir. Asur'un yaya ve arabalı savaşçılarını göndererek Mitanni'yi koruması, Asur'un giderek büyüyen gücünü de bize kanıtlamaktadır.

Mattiwaza tarafından yazılan antlaşma metninin devamı, CTH 52 nolu metnin arka yüzü şu şekilde tercüme edilmiştir:

KBo I 3 (+) KUB III 17 (=CTH 52)⁵⁷⁷

Rs

7 [Bu tabletin bir kopyası Mitanni] ülkesinde Kahat kentinin kurinnu'nun efendisi Fırtına Tanrısının huzuruna bırakıldı]. Daimi suretle

8 bu tablet [Mitanni ülkesi kralının huzurunda ve Hurri ülkesinin halkının huzurunda okunsun]. [Ve her kim Kahat kentinin kurinnu'nun efendisi Fırtına Tanrısının huzurunda]

9 bu tableti [değiştirirse ya da gizli bir yere (onu) koyarsa ya da onu kırar ve tabletin içindeki sözleri değiştirirse],

10 [bu] ant[laşma] ile ilgili olarak [biz sırların tanrıları ve yeminin teminatçıları⁵⁷⁸ (olan) tanrıları buraya çağırdık.

11 Onlar] birlikte [buraya gelsin, işitsin ve şahit olsunlar. Hatti ülkesinde Krallık ve Kraliçeliği] yöneten Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası,

12 [Göğün efendisi Güneş Tanrısı, Hatti'nin efendisi Fırtına Tanrısı, Šerri ve Hurri, Nanni dağı, Hazzi dağı, Pazar yerinin Fırtına Tanrısı],

13 [ordugah]ın efendisi Fırtına Tanrısı, [yardımın efendisi Fırtına Tanrısı,

⁵⁷⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Weidner, 1923, 36-57.

⁵⁷⁸ Tamamlama için bak. Karauğuz, 2002, 220.

Pattiyarik kentinin⁵⁷⁹ Fırtına Tanrısı, Nerik kentinin Fırtına Tanrısı, Harabenin? efendisi Fırtına Tanrısı, Halap kentinin Fırtına Tanrısı, Lihzina kentinin Fırtına Tanrısı,]

14 Şa[muha] kentinin Fırtına Tanrısı, [Hurma kentinin Fırtına Tanrısı, Šarešša kentinin Fırtına Tanrısı, Šapinuwa kentinin Fırtına Tanrısı, Hiššašhapa kentinin Fırtına Tanrısı, Tahaya kentinin Fırtına Tanrısı, Kizzuwatna ülkesinin Fırtına Tanrısı],

15 Uda kentinin Fırtına Tanrısı, [Hatti'nin Koruyucu Tanrısı, Karahna kentinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Zithariya, Tanrı Karzi, Tanrı Hapantaliya, Kırların Koruyucu Tanrısı],

16 Av çantasının Koruyucu Tanrısı⁵⁸⁰, [Tanrıça Lelwani, Tanrı Ea, Tanrıça Damkina, Tawiniya kentinin Tanrı Telipinu'su,

17 Turmitta kentinin] Tanrı [T]eli[pinu]'su, [Hanhana kentinin Telepinu'su, Güçlü Iştar, Tanrı Aškašipa],

18 [Halki, yemin]in [efendi]si [Ay Tanrısı, yeminin kraliçesi Tanrıça Işhara, göğün kraliçesi Hepat, Halpa kentinin Hepat'ı, Uda kentinin Hepat'ı], Kizzuwat[na] ülkesinin Tanrıça [Hepat]'ı,

19 Savaş Tanrısı [Zababa], Hat[ti]'nin Savaş Tanrısı [Zababa, Illaya kentinin Savaş Tanrısı Zababa, Arziya kentinin Savaş Tanrısı Zababa], Yayın efendisi [Tanrı Yarriš, Tanrı Zappanaš],

20 [Tanrı Hašamili]š, [Hurma] kentinin [Tanrı Hantedaššuš'u, Šamuha kentinin Tanrı Aparası, A[nkuwa] kentinin Tanrıça Katahha'sı], [Ka]tapa kentinin Kraliçesi, [Tahurpa kentinin] Tanrıça Mamma'sı,

⁵⁷⁹ Krş. Alp, 2002, 94.

⁵⁸⁰ Krş. Karauğuz, 2002, 221.

21 Dunna kenti[nin] [Tanrı Hallara'sı, Hupišna kentinin] Tanrı Huwaššana'sı,
[Landa kentinin Hanımı, Landa kentinin] Kuniyawanniš'i, Lulah[hi] ve
22 Hapiri [tanrıları], [Hatti ülkesinin bütün erkek tanrıları ve dişi tanrıları,
Kizzu]watna⁵⁸¹ ülkesinin erkek tanrıları ve [di]şi [tanrıları], Ereški[gal]
23 [Eb]edi [tanrılar], Tanrı Nara, [Tanrı Namšara, Tanrı Minku, Tanrı
Am[minku], Tanrı Tuš]ši, Tanrı Ammizz[adu, Tanrı Al]alu, Tanrı Anu, Tanrıça
[Antu],
24 [Tanrı Enli]l, Tanrıça Ninlil, Belat-ekalli, [dağlar, ırmaklar, Dicle ve Fırat,
gök] ve yer, rüzgârlar [ve] bulutlar.

25 Antlaşmanın bu [sözl]eri [nedeniyle] onlar buraya gelsinler, işitsin ve [ş]ahit
(olsunlar). Eğer sen Mattiwaza ve siz Hurrililer
26 bu antlaşmanın sözlerine sadık kalmazsanız, seni, Mattiwaza, ve Hurri
halkını ülkenizle birlikte, karılarınızla, çocuklarınızla
27 ve mallarınızla birlikte yeminin efendisi tanrılar sizi tohumlu [mal]t nasıl
çekiliyorsa öyle çeksinler.
28 [Na]sıl pupuwahi'[d]en bitki (tohum) çıkmazsa: Eğer Mattiw[aza]
[seninle ilgili meseleye gelince, Mattiwaza, kendine aldığı diğer eşin ile birlikte,
29 ve Hurri halkı, karıları, oğulları ile birlikte [(sizin) hiçbirinizin tohumu
olmasın ve yeminin efendisi b[u] tanrılar
30 size sefalet ve fakirlik versinler. Sen Mattiw[aza]'nın tahtını devirsinler. Ve
bu tanrılar
31 seni ülkenle birlikte kamyş gibi kırsın, senin ismini ve diğer kadınlardan

⁵⁸¹ Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Kizzuwatna'nın geçtiği yerler için bak. del Monte-Tischler, 1978, 211 vd.

olma neslini yeryüzünden kazısınlar.

32 Sen Mattiwaza'nın, ülken için herhangi bir Hurri halkı arasında arayacağın merhamet ve sürekli barış yolları tıkansın. Yeryüzünde soğuk bir ürperti (olsun) ve sizin kökünüz kazınsın.

33 Ülkenizin toprağı bir çamur deryası bataklığı olsun. Siz yukarı çıkmadan (bunun içinde) kaybolun. Sen Mattiwaza ve Hurri halkına

34 size bin tanrılar düşman ol(sun), onlar s[i]z[i] takip etsinler.

35 Eğer sen Mattiwaza ve Hurrililer bu antlaşma ve yemine sadık kalırsanız, o vakit bu tanrılar sen Mattiwaza'yı

36 Hatti ülkesinin kralı, Büyük Kral'ın kızı olan eşini, onun oğulları ve torunlarıyla birlikte, ve siz Hurrilileri eşleri, oğulları ve ülkenizle birlikte korusunlar.

37 Ve Mitanni ülkesi eski durumuna geri dönsün. Büyüsün ve genişlesin. Sen Mattiwaza

38 Hatt[i] ülkesinin kralı Büyük Kral'ın kızının oğulları ve torunları Hurriler'e daima krallık (yapsın). Babanın tahtı

39 sürsün. Mit[anni] ülkesinin ömrü uzun olsun.

40 Yerin ve göğün Fırtına Tanrısı, Ay tanrısı ve Güneş Tanrısı, Harran şehrinin Ay Tanrısı, Yer ve Gök, Kahat şehri[nin] kurinnusu'nun efendisi Fırtına Tanrısı, Uhuşman şehrinin efendisi Fırtına Tanrısı, Bilgeliğin efendisi EA,

41 Kurta şehrinin sürülerinin Tanrısı, Anu, Antu, Enlil ve Ninlil, Mitra-Wuruna Tanrıları, Ind(a)ra Tanrıları, Naşatiya Tanrıları,

42 Yer altı kaynakları?, Tanrı Şamanminuhi, Waşukkanni şehrinin efendisi

Fırtına Tanrısı, Irrite tapınağının efendisi Fırtına Tanrısı, Tanrı Nabarbi, Tanrı Šuruhi, Iřtar, Iřtar Yıldızı,

43 Tanrı Šala, Tanrıça Belet-Ekalli, Tanrıça Iřhara, Šuta řehrinin Tanrı Partahi'si, dađlar, nehirler ve pınarlar, yerin ve göđün Tanrıları.

44 Eğer ben prens Mattiwaza ve Hurriler bu antlaşmanın ve yeminin sözlerine sadık kalmazsak,

45 Bu takdirde ben Mattiwaza, diğer karımla birlikte ve Hurrililer karılarımız, çocuklarımız ve ölkemizle birlikte

46 nasıl bir sedir ađacı⁵⁸² yıkıldığı zaman artık sürgün vermezse, ben Mattiwaza aldığım diğer kadınlarla birlikte

47 ve biz Hurrilileri, karılarımız, çocuklarımız ve ölkelerimiz ile birlikte, sedir ağacı gibi tohumumuz olmasın.

48 Bir kaynak suyu (çıktığı) yere nasıl geri akmyorsa, bizde kaynak suyu gibi yerimize geri dönmeyelim. Ben Mattiwaza,

49 aldığım eşlerle birlikte ve biz Hurrililer mallarımız ile birlikte, gökyüzüne duman gibi yükselelim. Tuzun

50 nasıl tohumu yoksa ben Mattiwaza'yı aldığım diğer eşlerimle birlikte ve Hurrililerin karılarımız, çocuklarımız ve topraklarımızla birlikte

51 tuz gibi tohumumuz olmasın. Biz bir tuz kütlesi gibi yerimize dönmeyelim. Ben Mattiwaza Eğer

52 aldığım diğer eşleri, () onlar tahtımı devirsinler. Eğer biz bu antlaşma ve yemini muhafaza etmezsek

53 o vakit yeminin efendileri tanrılar bizi yok etsinler. Prens Mattiwaza ve Hurrililer şöyle dedi: "Eğer biz bu antlaşma

⁵⁸² Karauğuz'a göre Köknar ağacı. Karauğuz, 2002, 223.

54 ve yemini Fırtına Tanrısının sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majeste Šuppiluliuma'nın bu antlaşma ve yeminine uyarsak,
55 bu takdirde ismini çağırdığımız tanrılar, bizimle gelsin, bizi yükseltsin, bizi korusun
56 ve bize iyi davransın. Efendimiz Mattiwaza önde yürüsün. Ve biz onun himayesinde bol ürüne
57 sahip olalım. İyilik ve Barış içinde yaşayalım⁵⁸³. Göğün ve Yerin efendisi Fırtına Tanrısı sonsuza kadar
58 bizim koruyucumuz olsun. Mattiwaza'ya, biz Hurrililere ve Mitanni ülkesine kalp ferahlığı ve dinginliği
59 versin. Sonsuza dek başımız dinç olsun. Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majeste Šuppiluliuma
60 nasıl ülkesini, askerlerini, oğullarını ve torunlarını, sofrası (arkadaşlarını?) seviyorsa
61 o ben Mattiwaza'yı, Hatti ülkesinin kralı, Büyük Kral'ın kızı ve diğer eşim ile birlikte biz Hurrilileri
62 (ve) Mitanni Ülkesi'nin toprakları ve mallarıyla birlikte, o bizi aynı şekilde sevsin.

63 İlk tablet tamamdır. Antlaşma ve yeminin (işlendiği bu tablet) Kili-Tešup'a aittir.

CTH 52 nolu belge, CTH 51'de belirtilen antlaşma koşullarına uyulması için bir yemini kapsamaktadır. Büyük ihtimalle bu belge Mattiwaza tarafından

⁵⁸³ 56-57 satırlar için bak. Karauğuz, 2002, 223.

değil, Büyük Kral adına Hitit’li katipler tarafından kaleme alınmıştır. Çünkü antlaşmadaki dua ve lanetlerin ilk örnekleri ve ilahi tanıklar kısmı, CTH 51 nolu metnin kopyası görünümündedir. Mattiwaza’nın konuşmacı olarak görüldüğü bölümlerde dahi onun lehine olan maddelerin bulunmaması da oldukça ilgi çekicidir⁵⁸⁴.

Antlaşmanın önsözünde CTH 51 nolu belgeye ek olarak bazı detayların bildirildiği göze çarpmaktadır. Özellikle Mattiwaza’nın kaçıışı ve Şuppiluliuma’ya teslim olması, Artatama ve Şuttarna hakkında verdiği bilgiler, Mattiwaza’nın Şuppiluliuma’ya verdiği sözler ve Şuttarna’ya karşı yapılan Hitit mücadelesinin ayrıntıları ve daha sonra I. Şuppiluliuma’nın iyilikleri ayrıntılarıyla anlatılmaktadır⁵⁸⁵. I. Şuppiluliuma’nın yaptığı iyilik ve yardıma karşı duyulan minnettarlık metnin her bölümünde kendini göstermektedir. Bu da I. Şuppiluliuma’nın uyguladığı stratejik bir yaklaşım olabilir. Kral, Mattiwaza’dan sonra Mitanni tahtına oturacak olan kralların kendisini ve Hitit Devleti’ni tanıması ve geçmişi hatırlayarak sadık kamalarını öngörmüş olabilir. Nitekim Hitit kralı, Mitanni kralı tarafından kaleme alınmış ve I. Şuppiluliuma’ya olan bağlılığını dile getiren bir belgenin daha etkili olabileceğini düşünmüş olmalıdır.

CTH 51(KBo I 1) ve CTH 52 (KBo I 3 (+) KUB III 17) nolu metinlerde ele alınması gereken dikkat edilecek bir husus Hurri kralı Artatama meselesidir⁵⁸⁶.

CTH 51 nolu metnin önyüz 1. ve 2. satırlarında Hitit kralı Şuppiluliuma’nın Hurri ülkesi kralı Artatama ile yaptığı bir antlaşmadan bahsedilmiştir. Yine aynı metnin

⁵⁸⁴ Altman, 2005, 43 vd.

⁵⁸⁵ Altman, Mattiwaza antlaşmasını tekrar ele almıştır. CTH 52 nolu metin hakkında yapılan yorumlar için bak. Altman, 2005, 44 vd.

⁵⁸⁶ Wilhelm’e göre, Artatama, Mitanni’ye dahil olan Hurri bölgesinin sözde kralıdır. Wilhelm, 1989, 37-38.

48-50 satırları arasında Mitanni kralı Tušratta'nın, oğlu ve hizmetçilerinin komplosu sonucunda öldürüldüğünden ve Fırtına Tanrısı'nın Artatama'nın meselesini karara bağladığından bahsedilmiştir. Metnin ilerleyen satırlarında Mattiwaza'nın kendisine sığındığını ve Fırtına Tanrısının onun durumunu karara bağladığı ve Mattiwaza'yı Mitanni tahtına oturtmak için oğlu Piyašili'yi görevlendirdiğinden bahsetmiştir. Burada başta Fırtına Tanrısının Artatama meselesini karara bağlamasından bahseden Hitit kralının, devam eden satırlarda, Fırtına Tanrısının Mattiwaza meselesini karara bağladığından da bahsetmesi adı geçen her iki ismin farklı bölgelerde krallık yapacak olmasının bir göstergesi de olabilir.

CTH 52 nolu metnin ön sözünde 1-3 satırları arasında ise Mattiwaza, Artatama ve Šuttarna'yı Mitanni ülkesini mahvettikleri için suçlamaktadır. Fakat oldukça ilgi çekici olarak Karauğuz tarafından tercüme edilmiş olan 29. ve 30. satırlarında⁵⁸⁷ Mattiwaza şöyle söylemektedir: “Fırtına Tanrısının sevgilisi, Hatti ülkesinin kralı, kahraman, Büyük Kral Krallık tahtındaki kral Artatama'yı kaldırmaz. Fakat ben onun atadığı halef olayım ve Mitanni ülkesinde hüküm süreyim. Šuttarna ülkelere kötü bir şekilde muamele etti. Ancak ben bu yüzden kötülük yapmayacağım.” Antlaşma metninin başında Artatama'yı suçlayan Mattiwaza'nın neden daha sonra Šuppiluliuma'ya Artatama'yı Krallığın tahtından kaldırmamasını istediği oldukça şaşırtıcıdır. Bu durumda Mattiwaza Artatama'nın üstünlüğünü yasal olarak kabul etmiş olabilir⁵⁸⁸.

Bütün bu yazılanlardan yola çıkarak CTH 51 ve CTH 52 nolu belgelerde Artatama ile ilgili olan satırlarda bir tutarsızlık dikkat çekmektedir. Altman'a göre

⁵⁸⁷ Karauğuz, 2002, 218.

⁵⁸⁸ Wilhelm, 1989, 38

Hititler baba katili olan kral Mattiwaza'ya yeteri kadar güvenmiyorlar ve bu yüzden Artatama ile olan anlaşmayı da yedekte tutuyorlardı. Aynı zamanda Fırtına Tanrısı Mattiwaza'nın durumunu karara bağladı derken Mattiwaza'nın işlediği suç kastedilmekte ve anlaşma metninde bunun belirtilmesi ile de ilerde Mattiwaza'yı halka ve tanrılara karşı suçlu göstermek için bir kanıt elde etmek istenmiş olabilir⁵⁸⁹. I. Şuppiluliuma'nın Artatama ile yaptığı anlaşmanın Mattiwaza ile yaptığı anlaşma sırasında hala geçerli olması Altman'ın görüşünü doğrulamaktadır. Aynı zamanda I. Şuppiluliuma, Artatama ile daha önce imzaladığı anlaşmayı yok sayarak, ilahi cezaya maruz kalmak istememiş de olabilir⁵⁹⁰.

II. Murşili yıllıklarında babası Mitanni Ülkesi'ndeyken Hitit Ülkesi içindeki bazı dini görevlerini ihmal ettiğinden bahsetmektedir. Yıllıklarda ilgili satırlar şu şekilde verilmektedir:

KBo III 4 + KUB XXIII 125⁵⁹¹

Vs I

- 16 Fakat Babam Mitanni Ülkesinde uzun süre kaldığından
17 ve o garnizona gecikti. Sahibem Arinna'nın Güneş Tanrıçası
18 bayramlarını geciktirdiler.

Hititlerde dinsel ritüeller oldukça önem arz etmekteydi. Özellikle ülkenin refahı ve ordunun düşmanları yenebilmesinde tanrıların büyük payı vardı. Bu nedenle metinden de anlaşıldığı gibi I. Şuppiluliuma'nın Mitanni'de uzun süre oyalanması, anlaşılan ülke içinde önemli aksaklıklara yol açmıştır. Metnin

⁵⁸⁹ Altman, 2005, 44 vd.

⁵⁹⁰ Wilhelm, 1989, 38

⁵⁹¹ Howink ten Cate, 1966, 162 vd.

devamında II. Muršili, babasının ihmal ettiği Güneş Tanrıçası Arrinna'nın bayramlarını düzenli olarak yaptığından bahsetmekte ve buna karşılık olarak da tanrılardan, düşman ülkelere karşı kendisine yardım etmelerini istemektedir. Burada II. Muršili'nin, babası tarafından yapılan bir hatayı tanrılara itiraf etmesi ve bu hatayı kendisinin yapmadığını belirtmesi oldukça ilgi çekici gözükmektedir.

B) – Asur⁵⁹²

Mitanni devletine tabii vassal bir krallık durumunda olan Asur Devleti, Mitanni'nin Hitit kralı I. Šuppiluliuma tarafından işgalinden sonra güç kazanmış ve kuvvetli bir devlet konumuna gelmişti.

I. Šuppiluliuma döneminde, Assur-Uballit⁵⁹³ tarafından yönetilen Asur Devletinde başlayan kalkınma, büyük Asur Devleti'nin temellerini oluşturmuş ve kendisinden sonra Asur tahtına çıkan Enlil-Nirari, I. Adad-Nirari ve I. Tukulti-Ninurta dönemlerinde Asur güçlü bir devlet haline gelmiştir⁵⁹⁴. Özellikle I. Adad-Nirari'den itibaren hem Kuzey Suriye hem de Güney Mezopotamya içlerine doğru genişleyerek, bölgenin en güçlü devleti olmuştur⁵⁹⁵. Asurlular, Din ve edebiyat alanlarında Babil kültürünün tesirinde kalmalarına karşın hukuk alanında önemli adımlar atmışlardır⁵⁹⁶.

Asur Kralı Assur- Uballit zamanında Asur Ülkesi'nin gelişimine bir kanıt olarak, Asur Kralı'nın Mısır firavununa gönderdiği EA 7 nolu mektubu gösterebiliriz. Mektubun çevirisi şu şekilde verilmiştir:

EA 7⁵⁹⁷

1-2 Mısır Memleketi kralına söyle,

⁵⁹² Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Asur'un geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978, 51 ; del Monte, 1992, 16.

⁵⁹³ Amarna Arşivinde mektubu bulunan Asur kralı Asur-Uballit, Firavuna “Kardeşim” diye hitap ederek kendisini devrin Büyük Krallarından biri olarak gördüğünü ifade ediyordu. Kınal, 1943, 104.

⁵⁹⁴ Sever, 1987, 423.

⁵⁹⁵ Memiş, 2007, 190

⁵⁹⁶ Kınal, 1943, 100.

⁵⁹⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Yalvaç, 1974,62-63.

- 3 Assur Memleketi kralı şöyle der:
4 Sen, senin evin, senin karın
5 senin harp arabaların iyi olsunlar.
6-7 Seni ve memleketini görmek için habercimi gönderdim.
8-9 Şimdiye kadar babalarımın göndermediğini
10 Bugün ben sana gönderiyorum.
11 İki atlı iyi bir arabayı
12 Lacivert taşından yapılmış işlenmemiş taşı
13 sana selam hediyesi olarak
14 gönderiyorum.

Bu metinden de anlaşıldığı gibi, Asur kralı, Mısır firavunu ile aynı statüde olan bir kral edası ile konuşmaktadır. Gönderdiği hediyeler onun ekonomik boyutta da rahat olduğunu ve konumunu güçlendirmek için Mısır'a karşı dostane bir tavır sergilediğini göstermektedir. Amarna çağında kendini gösteren, devletlerarası rekabet ve güç dengeleri, Hitit Devleti'ni de fazlasıyla etkilemiş olmalıdır ki, Asur'un büyümesinden korkan ve Hitit Devleti için büyük bir sorun olacağını düşünen I. Şuppiluliuma, akılcı bir politika ile Mitanni Devleti'ni Asur ve Hitit arasında tampon bir devlet konumuna getirmiş, aynı zamanda Kargamış ve Halap gibi Suriye'nin can alıcı noktalarında bulunan iki merkeze oğullarını kral olarak atayarak bu bölgedeki diğer yerel krallıkların da Hitit denetimi altında kalmasını sağlamıştır.

III. Hattuşili veya IV. Tudhaliya olduğu sanılan bir Hitit kralı tarafından Asur kralı Salmanassar'a gönderilen mektupta, Şuppiluliuma'nın kazandığı zafere dikkat çekilmiştir. Metnin bizi ilgilendiren kısmı şu şekildedir:

KBo XVIII 24 (=CTH 187)⁵⁹⁸

Rs. IV

- 4 Fakat sen Fırtına tanrısı kadar [güçlüsün].
5 Sen gün doğuşuna en yakın olansın. [] dağı
6 Sen sınıra en yakın (olansın). Sen gün batışına en yakın (olansın).
7 Šuppiluliuma'nın silahı ile mağlup edilen şehirler
8 Tanrıların trübütü (haracı) olsun. onları
9 Sen yukarı aldın. (Bu) senin bana
10 sürekli olarak yazdığın (meseledir).

Cevap niteliğinde kaleme alınmış olan bu mektup, Asur kralı I. Salmanassar'a gönderilmiştir. 7. ve 8. satırlarda bahsedilen ve I. Šuppiluliuma tarafından mağlup edilen yerleşimler büyük olasılıkla kralın Mitanni toprakları üzerinde fethettiği kentlerle özdeşleştirilmektedir⁵⁹⁹. I. Šuppiluliuma'nın saltanatından uzun yıllar sonra yazılmış olduğu tahmin edilen ve Asur Kralı I. Salmanassar'a gönderilen mektupta, I. Šuppiluliuma'dan bahsedilmesi oldukça ilgi çekici olmasının yanında, I. Šuppiluliuma'nın Kuzey Suriye ve özellikle Mitanni üzerinde göstermiş olduğu başarının izlerinin, uzun yıllar etkisini koruduğu ve Hitit ülkesi için büyük önem teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

⁵⁹⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bak. Hagenbuchner, 1989, 241-245.

⁵⁹⁹ Hagenbuchner, 1989, 245.

C) – Babil

Babil ülkesi, Mezopotamya'nın (bugünkü Irak'ın) güneyini tanımlamak için kullanılır ve kabaca kuzeyde Bağdat'tan, güneyde Basra Körfezi'ne kadar olan bölgeyi kapsamaktadır. Babil ülkesi toprakları, Dicle ve Fırat nehirlerinin meydana getirdiği düz bir alüvyon ovasıdır. Tarım ürünleri açısından zengin olan bölgede, ticaret çok önemli bir yere sahipti. Çok erken dönemlerden itibaren Babil ülkesi ile Yakın Doğu'nun diğer bölgelerini birbirine bağlayan geniş bir ticaret ağı oluşmuştu. Fırat başlıca olmak üzere Mezopotamya ve Suriye'de bulunan diğer nehirler ve kolları başlıca ticaret yolları olarak kullanılmaktaydı⁶⁰⁰.

Amarna devrinde, Babilde Kaslar bulunmaktaydı. Bu dönemde Babil'de edebiyat, din ve idari teşkilat büyük bir gelişim göstermiştir. Özellikle Akadça yazıcılık ikinci genişleme safhasını bu devirde Babil'de yaşamıştır⁶⁰¹. Amarna arşivinde ele geçen mektuplardan, bölgenin zengin tüccarlarının Suriye, Doğu Akdeniz Bölgesi, Anadolu ve Mısır ile yoğun ticaret ilişkisi içinde oldukları anlaşılmaktadır. Babil bu dönemde, Doğu'dan gelen malların Fırat üzerinden, batı dünyasına ve Mısır'a aktarılmasında önemli bir görev üstlenmişti. Mısır'a kaliteli tekstil ürünleri, iyi cins atlar, zümrüt, akik ve lapislazuli gibi değerli taşlar gönderilmekte, karşılığında altın ve başka ürünler alınmaktaydı⁶⁰².

Bu dönemde I. Şuppiluliuma, Babil'de hüküm süren Kassit hanedanlığından bir kraliçeyi eş olarak almış ve böylelikle Babil'le olan politik dostluğu akraba

⁶⁰⁰ Oates, 2004, 11

⁶⁰¹ Kinal, 1943, 100.

⁶⁰² Memiş, 2007, 135.

ilişkileri ile güçlendirmiştir. Bu dönemde Babilde I. Šuppiluliuma'nın çağdaşı olarak

II. Burnaburiaš hüküm sürmekteydi⁶⁰³. II. Burnaburiaš'ın kızı olan Malnigal adındaki Babil'li Kraliçe, I. Šuppiluliuma ile gerçekleştirdiği izdivaç sonrası, Hitit ülkesinde Tawananna ismini kullanmıştır⁶⁰⁴.

Hitit ve Babil devletleri arasındaki yakınlaşmanın nedeni olarak, 14. ve 13. yy'da Mitanni boyundurluğundan kurtulan ve yetenekli krallar tarafından yönetilen Asur Ülkesi'nin hızla büyüyen gücü gösterilebilir⁶⁰⁵. Nitekim Asur'un büyümesi bölgede büyük bir tedirginlik ve kaygı uyandırmaktaydı.

II. Muršili'nin Ugarit kralı Niqmepa ile yaptığı antlaşma da düşman ülkeler arasında III. Babil Sülalesini de (Karduniaš) sayması⁶⁰⁶, I. Šuppiluliuma zamanında akrabalık bağları ile güçlendirilen Hitit-Babil dostluğunun bozulduğunu bize göstermektedir. Aynı zamanda daha önceki bölümlerde de bahsettiğimiz Tawananna olarak anılan Babil Kraliçesi ile II. Muršili arasında ki ilişkilerin bozukluğu da buna delalet olabilir.

⁶⁰³ Murray, 2001, 56.

⁶⁰⁴ Bryce, 172-173

⁶⁰⁵ Oates, 2004, 97.

⁶⁰⁶ CTH 64; transkripsiyon ve tercüme için bak. Nougayrol, 1956, 71 vd.

SONUÇ

I. Šuppiluliuma'nın tahta geçer geçmez, Anadolu odaklı bir siyaset izlediği ve Anadolu'da merkezi otoriteyi kurduktan sonra da Mezopotamya ve Kuzey Suriye'ye yöneldiği görülmektedir. Nitekim kral, merkezi Hattuša'da olan Hitit Devleti'ni güvence altına almadan Anadolu'nun güneydoğusunda uzun süreli askeri seferleri göze alamazdı. Bölüm III de değindiğimiz gibi kral, ilk olarak Hitit merkez alanının kuzeyinde yayılmış olan Kaşkalı düşmanla ilgilenmiş ve Kaška ile zaman zaman birlikte hareket eden Hitit Devleti'nin kuzeydoğusunda bulunan Azzi-Hayaša ülkesi ile bir antlaşma yaparak Kaška'yı yalnız bırakmayı planlamıştır. Kızkardeşini Azzi-Hayaša ülkesi kralı Huqqana ile evlendirerek Hititler'in kuzeydoğu sınırlarını akrabalık bağları ile güvence altına almıştır.

I. Šuppiluliuma aynı zamanda Hitit Devleti'nin batısında bulunan ve babası zamanında ayaklanan Arzawa Memleketleri ile de mücadele etmiştir. Bu zamanda Mira-Kuvaliya, Hapalla, Wiluša ve Šeha Nehri ülkesi olarak ayrılmış durumda olan Arzawa Memleketleri'ni teker teker kendine bağlamayı başarmıştır.

I. Šuppiluliuma Hitit Devleti'nin güneyinde bulunan ve babası zamanında Armatana'lı düşman tarafından işgal edilmiş olan Kizzuwatna'ya da bir sefer düzenlemiş ve ilerki yıllarda oğlu Telepinu'yu buraya rahip kral olarak görevlendirerek, Kizzuwatna Memleketi ile bir nevi vassal antlaşma niteliğinde bir kararname imzalamıştır⁶⁰⁷. Nitekim Suriye seferleri sırasında Kilikya kapılarını elinde tutan⁶⁰⁸ Kizzuwatna ile dostane ilişkiler içersinde olması, Hitit lehine çok önemli sonuçlar doğurmuştur.

⁶⁰⁷ Goetze, 1940, 12-16.

⁶⁰⁸ Kinal, 1998, 102.

I. Šuppiluliuma Anadolu'da izlediği akılcı politika sayesinde Suriye ve Yukarı Mezopotamya üzerinde kalıcı ve istikrarlı bir yayılma gösterebilmiştir. Kral, Anadolu içindeki vassalleri evlilik bağları ya da politik stratejiler ile kendine bağlamış, fethettiği yerlerde garnizonlar oluşturmuş, düşman devletlere karşı tampon devlet uygulamasını başarılı bir şekilde gerçekleştirmiş ve olumlu sonuçlar aldığı bu siyasi politikayı Yukarı Mezopotamya ve Suriye üzerinde de uygulayarak büyük bir başarı göstermiştir.

I. Šuppiluliuma, Büyük Suriye seferine hazırlık olarak ilk başta Hurriler ile sınırı olan ve babası zamanında Hitit Devleti'ne karşı ayaklanan İšuwa ülkesine sefer düzenlemiştir. İšuwa konumu itibari ile Hitit Devleti için oldukça önem taşımaktaydı. Nitekim olası Hurri saldırılarına karşı İšuwa'nın ele geçirilmesi ve Hitit Devleti'nin bu güneydoğu sınırının güvence altına alınması şarttı.

Hitit Devleti'nin kuruluşundan itibaren büyük sorun oluşturan Hurriler, Hitit Devleti'nin içinde bulunduğu zayıf anlardan her zaman yararlanmışlardır. I. Šuppiluliuma dönemine kadar Anadolu'ya sürekli akınlar düzenleyerek Hititlerin Anadolu'daki merkezi otoritesini tehdit etmişlerdir.

I. Šuppiluliuma döneminde, Hurriler tarafından muhtemelen 16. yy'ın sonlarında kurulmuş olan, Mitanni Devleti'nin⁶⁰⁹ Yukarı Mezopotamya ve Kuzey Suriye'deki güçlü etkisi, Hitit Devleti'nin bu bölgede tutunmasına ve güçlü bir siyasi birlik kurmasına büyük engel teşkil etmekteydi. Bu yüzden Mitanni Devleti'nin ele geçirilmesi çok önemliydi. Fakat bu oldukça güç ve zahmetli iş için çok iyi ve istikrarlı bir plan yapılmalıydı. Zira Mitanni yalnız değildi. Çevresinde ona bağlı her an yardım edebilecek yerel krallıklar bulunmaktaydı. Ayrıca Mısır da, bu güçlü müttefiğine karşı her zaman yardıma hazırды.

⁶⁰⁹ Popko, 1995, 84.

I. Šuppiluliuma Anadolu içindeki hazırlıklarını tamamlayıp, gözünü Kuzey Suriye'ye çevirdiği zamanlarda Mitanni Krallığı içinde büyük karışıklıklar ve taht kavgaları yaşanıyordu. Bu da Hitit kralının biran önce harekete geçmesini tetikleyen önemli nedenlerden biri olmuştur. İlk olarak Mitanni Devleti kontrolü altındaki yerel krallıkları ele geçirmek böylece Mitanni'yi izole ederek yalnız bırakmayı amaçlamıştır.

I. Šuppiluliuma'nın Suriye seferi öncesinde bölgede bulunan yerel krallıklar dönemin güçlü devletleri arasında el değiştireyordu. Bu dönemde, Büyük Krallar yüksek sınıftan kabul edilirken, yerel kralların ise Büyük Krallar'ın boyunduruğu altındaki vassal güçler olduğu dikkat çekmektedir⁶¹⁰.

Bölgedeki yerel krallar konumları ve zenginliklerinin farkında oldukları için dönemin Büyük Kralları'na karşı farklı stratejiler geliştiriyorlar, genellikle ikili bir politika izleyerek kendilerini güvence altına alıyorlardı. Mısır ve Mitanni'nin ortak çıkarlarının bulunduğu bu bölge bu iki büyük gücün kontrolündeydi.

Suriye'de bulunan yerel krallıkların Hitit hakimiyetine geçmesi ile, bölgedeki güçler dengesi değişmiş, I. Šuppiluliuma, Yakınoğu'nun güçlü ve büyük kralları arasında anılmaya başlamıştır. Bu durumdan oldukça rahatsız olan Mısır, herhalde yaşadığı dini reform ve karışıklıklardan ötürü olsa gerek herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Fakat Suriye'de bulunan bazı yerel krallıkların hızla büyüyen Hitit gücünden endişe ettikleri ve dönemin Mısır firavununa şikayetlerini bildirerek, yardım talep ettikleri günümüze kadar ulaşan Amarna mektuplarından öğrenilmektedir.

⁶¹⁰ Liverani, 1987, 66.

Suriye’de politik bir güç olarak beliren ve politik oyunlarla çevre krallıklar arasında söz sahibi olmayı başaran Nuhašše Krallığı’nın Hitit hakimiyetine geçmesi ile I. Šuppiluliuma Nuhašše’nin çevresinde bulunan Mukiš ve Niya gibi krallıklar üzerinde de söz sahibi olabilmıştır. Tette ile yapılan antlaşmadan sonra ise kral, Nuhašše’yi resmen Hitit vassali durumuna getirmeyi başarmıştır.

I. Šuppiluliuma zamanına kadar Mısır etkisi altında bulunan ve bölgenin en önemli ticari merkezi konumunda olan Ugarit’in II. Niqmadu döneminde çevre krallıklar tarafından sıkıştırılması sonucu Hititlerden yardım istemesi ve Hitit vassalliğine girmesi Hitit Devleti için kaçırılmayacak kadar önemli bir fırsat olmuştur. Nitekim Ugarit, ticari faaliyetlerde üstlendiği aracılık misyonu ile zengin ve önemli bir ticaret liman şehriydi. Ugarit ile yapılan vassallık antlaşmasında istenilen verginin diğer vassal devletlerden farklı olması, Ugarit’in konumu ile doğrudan alakalıdır. Ugarit’in Hitit Devleti’ne bağlanması ile Hititler’in bölgedeki ticaret yollarına hakim olması ve ekonomik yönden büyük bir güç kazanmasına neden olmuştur. Nitekim Kargamiş’ın ele geçirilmesiyle de Fırat kıyısındaki Kargamiş’ı da içine alan ticaret rotası ele geçirilmiş ve bölgeyi önemli kılan ticaret yolları Hitit kontrolü altına girmiş oluyordu.

I. Šuppiluliuma, Kargamiş’ın kuşatması sırasında ciddi bir direnişle karşılaşmıştır. Bölgenin güvenliğinin sağlanabilmesi için kilit bir noktada bulunan Kargamiş şehri, aynı zamanda Anadolu’dan Kuzey Suriye’ye geçiş güzergahında bulunan yolların da kesişme noktasında bulunmaktaydı. Kargamiş’ın fethi, Mitanni’nin ele geçirilmesi için en önemli adımlardan biri olmuştur. I. Šuppiluliuma, oğlu Piyašili’yi, Kargamiş’a kral olarak atamış ve ismini Hurrice bir isim olan Šarri-Kušuh olarak da değiştirerek, şehirde bulunan Hurrili halk ile kaynaşmasını ve kültürel bir yakınlaşmayı hedeflemiş olmalıdır. Kral,

Mitanni'nin ele geçirilmesi görevini de oğluna vererek Kargamış kralının bölgede söz sahibi olmasını ve bölgedeki güvenlikten sorumlu olmasını sağlamıştır. Mitanni'nin Kargamış kralı Šarri-Kušuh tarafından ele geçirilmesiyle bölgedeki Hitit hakimiyeti garantilenmiştir. Mitanni'nin başına kral olarak görevlendirdiği Mattiwaza'ya kızını eş olarak vererek, Mitanni'yi kendine akrabalık bağları ile bağlayan I. Šuppiluliuma, aynı zamanda Mitanni'yi yükselen Asur gücüne karşı tampon bir devlet olarak da kullanmıştır.

Mitanni'den ayrıldıktan sonra hızlı bir büyüme gösteren ve bölgedeki Hitit hakimiyetini tehdit eden Asur Devleti'ne karşı I. Šuppiluliuma, Babil Devleti ile de bir anlaşma yapmış ve Babil'li bir kraliçeyi kendine eş alarak aradaki bağları kuvvetlendirmiştir.

I. Šuppiluliuma, Suriye'de dini bir merkez olan Halap şehrine de oğlu Telepinu'yu kral olarak görevlendirmiştir. Anlaşılan o siyasi açıdan büyük önem arz eden bu şehrin, dini önemini de muhafaza ederek bölgedeki Hitit üstünlüğünün uzun ömürlü olmasına katkı sağlamayı amaçlamıştır.

I. Šuppiluliuma Suriye ve Yukarı Mezopotamya'da izlediği bu yayılma politikasında esas olarak Mısır'a karşı dostane ilişkiler sergilemiş ve Mısır ile olan bağların kopmaması için Mısır kontrolünde bulunan yerlere saldırmayı düşünmemiştir. Fakat Mısır kontrolünde bulunan Kadeş'in Hitit askeri birliklerine saldırması üzerine Kadeş'i de Hitit hakimiyetine almış ve Hitit vassali ilan etmiştir. Anlaşılan bu olaydan sonra zayıflayan Hitit- Mısır ilişkileri I. Šuppiluliuma'nın Kargamış kuşatması sırasında Amka bölgesine saldırmasıyla iyice bozulmuştur. Mısır kraliçesi tarafından I. Šuppiluliuma'nın bir oğlunun Mısır'a kral olarak istenmesi ve kralın bu şaşkıncı istek üzerine oğnu

göndermesinden sonra oğlunun ölüm haberinin gelmesi üzerine ise iki ülke arasındaki gerginlik iyice artmıştır.

Suriye’de Mısır ile sınırı bulunan ve bu krallık ile Hitit arasında sürekli bir çekişme konusu olan Amurru Devleti Aziru zamanında I. Šuppiluliuma ile yapılan bağlaşıklık antlaşması sonucunda Hitit vassali olmuştur. Bu durum Mısır deniz ticaretinin büyük ölçüde sekteye uğramasına neden olmuştur. Nitekim Amurru, bu dönemde Mısır, Doğu Akdeniz limanları, Alaşya ve Ege kıyıları arasındaki ticaretin odak noktasında bulunmaktaydı. Hitit hakimiyetine geçmesi ile Amurru üzerinden Mısır’a geçiş yapan ticaret gemileri, rotalarını Alaşya üzerinden Mısır’a çevirmek zorunda kalmışlardır.

Görüldüğü gibi Hititlerin bölgedeki yükselen gücü hem yerel krallıkların hem de bölgede çıkarı olan diğer güçlü devletlerin farklı politikalar izlemelerine yol açmıştır. Fakat I. Šuppiluliuma’nın akıllı ve istikrarlı bir şekilde uyguladığı genişleme siyaseti karşısında dönemin en büyük gücü diyebileceğimiz Mısır dahi başa çıkamamıştır.

I. Šuppiluliuma, yerel krallıklar ile yaptığı bağlaşıklık antlaşmaları sonucunda bu krallıkları birer Hitit vassali yapmış ve herhangi bir savaş ya da isyan durumunda Hitit’e yardımcı askeri güç oluşturmuştur. Yine vassal yaptığı bu yerel krallıkların zenginliği ve ödedikleri vergiler, bölgeden kazanılan savaş ganimetleri, verilen hediyeler, Hitit Devleti’nin Anadolu içinde ve dışında güçlü bir şekilde varlığını sürdürmesini sağlamıştır. I. Šuppiluliuma, Anadolu’da izlediği tampon devlet uygulamasına Suriye ve Mezopotamya’da da devam etmiş, Asur’a karşı Mitanni’yi, Mısır’a karşı da Amurru’yu tampon devlet yapmıştır. Kargamış ve Halap’a oğullarını kral olarak atayarak, kendisinin Anadolu’da olduğu zamanlarda da Suriye ve Yukarı Mezopotamya’daki Hitit çıkarlarının birinci elden

korunması ve bölgede güvenliğin sağlanmasını amaçlamıştır. Babil'den bir eş olarak, iki ülke arasındaki bağları akrabalık bağları ile güçlendirmiş ve Asur'un hızlı büyümesine karşı önemli bir müttefik kazanmıştır. Aynı şekilde Mitanni'nin başına kukla bir kral olarak atadığı Mattiwaza'ya da kızını eş olarak vererek Mitanni'nin sadakatini garanti altına almak istemiştir. Nitekim I. Şuppiluliuma, Mısır kraliçesinden gelen izdivaç mektubuna karşılık da oğlunu, Mısır Kraliçesine eş olarak göndermiş fakat oğlunun ölüm haberi üzerine büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır. Anlaşılan kral, oğlunu Mısır'a gönderirken Mısır üzerinde de söz sahibi olmayı ve büyük bir güç elde etmeyi düşünmüştü.

I. Şuppiluliuma döneminde izlenen dış politika ile Hitit Devleti, kuruluşundan beri arzuladığı, Mezopotamya, Anadolu ve Mısır Medeniyetleri'nin kesişme noktasında bulunan, ticaret yollarının merkezi, zengin doğal kaynakları bünyesinde barındıran Suriye ve Yukarı Mezopotamya idealine ulaşmıştır. I. Şuppiluliuma, bu bölgede kazandığı askeri ve diplomatik başarılar sayesinde adının dönemin Büyük Kralları arasında anılmasını sağlamış ve Hitit Devleti'ni imparatorluk sınırlarına kavuşturmuştur.

BİBLİYOGRAFYA LİSTESİ

Akurgal E.

2003 **Anadolu Kültür Tarihi**, Ankara.

Aktüre S.

1997 **Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri**, İstanbul.

Alp S.

1949 "Hititlerde Sosyal Sınıf NAM.RA'lar ve İdeogramın Hititçe Karşılığı", **Bellekten XIII**, Sayı: 50, 245-270.

1974 "Eski Önasya'da Siyasal İlişkilerden Bölümler", **Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü Anma Kitabı**, 425- 436.

1977 "Maşat-Höyük'te keşfedilen Hitit Tabletlerinin ışığı altında Yukarı Yeşilirmak bölgesinin Coğrafyası hakkında", **Bellekten 41**, Sayı: 164, 637-652.

1999 **Hititlerde Şarkı, Müzik ve Dans. Hitit Çağında Anadolu'da Üzüm ve Şarap**, Ankara.

2001 **Hititlerin Mektuplaşmaları**, İstanbul.

2002 **Hitit Çağında Anadolu**, Ankara.

Alpman A.

1982 "Hurriler", **TAD XIV/ 25**, 283-313.

1986 "Nuzi Adoption Metinlerinin Ortaya Koyduğu Sosyo-Ekonomik Sonuçlar, **IX. Türk Tarih Kongresi Bildirileri I**.

1998 "Anadolu'da Hurriler", **III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri**, Alp, S. – Süel, A. (Eds.), 27-37.

Altman A

- 1977 **The Apologetic Motif in the Historical Prologue to the Treaties of Šuppiluliuma I** , Shnaton 2.
- 1987 “One Some Assertions in the ‘Historical Prologue’ of the Šaušgamuwa Vassal Treaty and their Assumed Legal Meaning”, **XXXIV. Uluslararası Assiriyoloji Kongresi**, 6-10/VII .
- 2004 **The Historical Prologue of the Hittite Vassal Treaties**, Ramat-Gan.
- 2005 “Šattiwaza’s Declaration (CTH 52) Reconsidered”, **V. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri**, Alp, S. – Süel, A. (Eds.), 43-48.
- Arıkan Y.
- 1986 Hititçe Çivi Yazılı Kaynaklara Göre I. Muršili Devri, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**.
- 1994 II. Muršili’nin Veba Duaları (CTH 378), **Yayınlanmamış Doktora Tezi**.
- Astour M. C.
- 1969 The Position of the Confederacy of Mukiš-Nuhašše-Nii by Šuppiluliuma. A study in Political Geography of the Amarna Age: **Or** 38.
- 1977 “Tunip-Hamath Its Region, A Contribution to the Historical Geograph of Central Syria”, **Orientalia** 46.
- 1989 **Hittite History and Absolute Chronology of the Bronze Age**, Partille.
- 1992 **Mari in Retrospect. Fifty Years of Mari and Mari Studies**, Edited by Gordon D. Young, Winona Lake, Indiana.

Bahar H. –Karağuz G. – Koçak Ö.

1996 **Eskiçağ Konya Araştırmaları** 1, (Phrygia Paroreus Bölgesi: Anıtlar, Yerleşmeler ve Küçük Buluntular), İstanbul.

Balkan K.

1957 **Mama Kralı Anum-Hirbi'nin Kaniş Kralı Warşama'ya Gönderdiği Mektup**, Ankara.

Beal R.H.

1986 “The History of Kizzuwatna and the Date of Šunaššura Treaty”, **Or** 55, 424 – 445 .

Beckman G. M.

1992 “Hittite Administration in Syria in the Light of the Textes from Hattuša, Ugarit and Emar” **Bibliotheca Mesopotamica** 25, New Horizons in the Study of Ancient Syria, eds. M.W. Chavalos - J.C.V. Hayes, 41- 49.

1994 “Some Observations on the Šuppiluliuma-Šattiwaza Treaties”, **The Tablet and the Scroll. Near Eastern Studies in Honor of William W. Hallo**, M.E. Cohen, D.C. Snell, D.B. Weisberg (Eds.)

1995 “Hittite Provincial Administration in Anatolia and Syria”, the View from Maşat and Emar, **Atti del II. Congresso Internazionale di Hittitologia**, 19-37.

1996 “New Joins to Hittite Treaties”, **ZA** 86, 96-100.

1999 **Hittite Diplomatic Textes**, Harry, A.-Hoffner, Jr.(eds.), Atlanta.

- Bottéro J.
2006 **Kültürümüzün Şafağı Babil**, Çev. Ali Berktaş, İstanbul.
- Bryce T.
1987 “The Boundaries of Hatti and Hittite Border Policy”, **Tel Aviv**, XIII- XIV/1, (1986-1987), 85-102
1998 **Kingdom of the Hittites**, Oxford.
2003 **Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum**, Çev. Mütif Günay, Ankara.
- Burrowes J. B.- Cook S.A.- Adcock F. E.
1940 “The Egyptian And Hittite Empires to c. 1000 B.C.”, **CAH 2**.
- Carruba O.
1998 “Hethitische Dynasten Zwischen Altem und Neuem Reich”, **III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri**, Alp, S. – Süel, A. (Eds.), 87-107.
- Coşkun Y.
1990 “Hititlerin İdari Yapısı” **Uluslararası 1. Hititoloji Kongresi Bildirileri**.
- del Monte G. F.
1985 “Nuovi Frammenti di Trattati Hittiti”, **OA 24**, 263-269.
1992 Die Orts und Gewässernamen der Hethitischen Texte, **RGTC 6/2**.
- del Monte G. F.-Tischer J.
1978 Die Orts und Gewässernamen der Hethitischen Texte, **RGTC 6**.

- Dinçol A.
- 1982 Anadolu Uygarlıkları I, **Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, İstanbul.
- 2004 “Hititler, Son Tunç Çağı”, **Arkeo-Atlas Dergisi**, Sayı: 3.
- 2005 “3300. Yılında Kadeş Savaşı Dünyanın İlk Yazılı Barış Antlaşması”, **Bilim ve Ütopya Dergisi**, sayı: 138.
- Drower S. Margaret.
- 1968 Ugarit, **CAH II**, Chapter XXI (b), Cambridge.
- Durand J. M.
- 1987 “Documentes Pour L’histoire Du Royaume De Haute-Mesopotamie I”, **MARI** 5, 159-167.
- Edel E.
- 1994 “Die Ägyptisch-Hethitische Korrespondenz aus Boghazköi in Babylonischer und Hethitischer Sprache” **ÄHK** 1, 15-17.
- Ertem H.
- 1973 **Boğazköy Metinlerinde Geçen Coğrafya Adları Dizini**, Ankara.
- 1980 **Hitit Devleti’nin İki Eyaleti: Pala- Tum(m)ana ile Yakın Çevrelerindeki Yerlerin Lokalizasyonları Üzerine Yeni Denemeler**, Ankara.
- 1990 “Korucutepe’nin Hititler Devrindeki Adı Hakkında”, **X. Türk Tarih Kongresi’nden Ayrı Basım.**

- Freydank H.
- 1960 "Eine hethitische Fassung des Yertrages zwischen dem Hethiterkönig Suppiluliuma und Aziru van Amurru", **MIO** 7, 356-381.
- Friedrich J.
- 1924 **AfO** 2, 119-124.
- 1926 **SV** I.
- 1930 **SV** II.
- 1952 **HW**, Heidelberg.
- Forlanini M.- Marazzi M.
- 1986 Anatolia: L'Impero Hittita Atlante, **ASVOA** 04/3.
- Forrer E.
- 1926 **Forschungen** I-II, Erkner bei Berlin.
- Gastrang J.-Gurney O.R.
- 1959 **The Geography of the Hittite Empire**, London.
- Giorgadze G.G.
- 1969 "Hittites and Hurrians in Old Hittite Texts", **VDI** 1.
- Goetze A.
- 1925 Hattušiliš, Der Bericht über seine Thronbesteigung nebst den Paralleltexten, **MVAeG** 29/3.
- 1930 "Die Pestgebete des Muršiliš", **KIF** 1, F, Sommer- H, Ehelolf (eds.)
- 1940 **Kizzuwatna and the problem of Hittite Geography**, New Haven.
- 1952 "Hittite Courtiers and Their Titles", **RHA** 12/54.

- 1967 **Die Annalen des Mursilis**, Darmstadt.
- 1975 “The Struggle for the Domination of Syria (1400-1200 B.C.) Anatolia From Shuppiluliumash to the Egyptian war of Muwatallish, the Hitittes and Syria (1300-1200 B.C.)” in: **CAH**, II Part 2 A, Cambridge usw, 117-129.
- Gonnet H.
- 1968 “Les montagnes d’Asie Mineure d’apres les textes hittites”, **RHA** 27.
- Gurney O.R.
- 1970 Anatolia, **CAH** 3, II/1, Chapter XV, Cambridge.
- 2001 **Hititler**, Çev. Pınar Arpaçay, Ankara.
- Günbattı C.
- 1997 “Kültepe’den Akadlı Sargon’a Ait Bir Tablet”, **Archivum Anatolicum** 3, (Emin Bilgiç Anı Kitabı), 131 – 155.
- Güterbock H.G.
- 1943 “Etilerde Tarih Yazıcılığı”, **Türk Tarih Kongresi IX** /2, 177-181.
- 1956 “The Deeds of Suppiluliuma as Told by His Son Mursili II”, **JCS** 10.
- 1960 “Mursili’s accounts of Suppiluliuma’s dealings with Egypt”, **RHA** 18/66 (Fs.E. Cavaignac)
- Hagenbuchner A.
- 1989 Die Korrespondenz der Hethiter, Teil: 2 **THEht** 16.

- Hardy R. S.
1941 “The Old Hittite Kingdom”, **AJSL** 58, 190-216.
- Harrak A.
1987 Assyria and Hanigalbat, **Texte und Studien zur Orientalistik** 4.
- Harry A.- Hoffner J. R.
1997 **Perspectives on Hittite Civilization**, Selected Writings of Hans Gustov Güterbock, Chicago.
- Havare N.
2003 “M.Ö. II. Bin Antakya’sının En Önemli Kenti Alalah” Ankara, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**.
- Hawkins J. D.
1967 Mursilis North- Western Campaigns- A Commentary **Anatolica** I, Leiden.
1976-1980 “Kargamiš”, **Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie**, Fünfter Band, Ia...- Kizzuwatna.
1988 “Kuzi-Tesub and the ‘Great Kings’ of Kagamis”, **AnSt** 38.
1998 “The Land of Isuwa: The hieroglyphic Evidence”, **III Uluslararası Hititoloji Kongresi. Bildirileri**. Alp, S. – Süel, A. (Eds.)
- Houwink ten Cate Ph. H. J.
1963 “Liverpool Monographs in Archaeology and Oriental Studies”, **BiOr** XX, 270-276.

- 1966 A New Fragment of the “Deeds of Suppiluliuma as Told by his Son, Mursili II” **JNES** 25.
- 1979 The Mashuiluwas Affair: A Join (KBa XIX 46 And Duplicate (KBo IX 77) to Mursilis’s Comprehensive Annals, **Studia Mediterranea**.
- İlmiye Çığ M.
- 2006 **Ortadoğu Uygarlık Mirası**, İstanbul.
- Imparati F.
- 1964 **I Hurriti**, G. C. Sansoni, Firenze.
- James A.
- 2000 “Egypt and Her Vassals: The Geopolitical Dimension”, **Amarna Diplomacy, The Beginnings of International Relations**, R. Cohen – R. Westbrook (eds.), Baltimore and London, 112- 124.
- Kale H.
- 1999 “Anadolu’nun Kayıp Medeniyetleri / Wiluša-2”, **Bilim ve Ütopya Dergisi**, Sayı: 61, 70-73.
- Kammenhuber A.
- 1973 **Materialien zu einem hethitischen Thesaurus**, Lief 1-2
- Karauğuz G.
- 2002 **Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine göre Hitit Devleti’nin Siyasi Antlaşma Metinleri**, Konya.
- 2005 **M.Ö. II. Binde Orta Anadolu’nun Güney Kesimi**, Konya.

Kinal F.

- 1941 “Amarna Çağında Hurriler”, **AÜDTCF Dergisi**
1.sayısından ayrı basım, 1021-1041.
- 1943 “Amarna Çağında Mısır’ın Ön Asya Münasebetleri”,
AÜDTCF Dergisi II/ 1, 99-106.
- 1947 “Suppiluliuma’nın Suriye Seferleri”, **Belleten** 11/41, 1-13.
- 1953 **Arzawa Memleketlerinin Mevkii ve Tarihi**, Ankara.
- 1958 “Kargamış Şehri Tarihi Hakkında”, **AÜDTCF Dergisi** XVI, 3-4, 69-77.
- 1967 “Yamhad Krallığı”, **TAD** V/ 8-9, 193-211.
- 1973 “Hitit Devletleri İçin Kuzey Suriye’nin Önemi”,
Atatürk Konferansları IV, 3-13.
- 1974 “Eski Anadolu Tarihinde Bazı Değişmeler”,
Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Anma Kitabı, 415-424.
- 1975 “Ugarit Kralları’nın Tarihi”, **TAD** VIII-XII, 14-23.
- 1998 **Eski Anadolu Tarihi**, Ankara.

Kitchen K.A.

- 1962 **Šuppiluliuma and the Amarna Pharaohs**, Liverpool.

Klengel H.

- 1964a “Ein neues Fragment zur historischen Einleitung des
Talmišarruma-Vertrages, **ZA** 56.
- 1964b “Aziru von Amurru und seine Rolle in der Geschichte
der Amarnazeit” **MIO** 10, 57-83.
- 1965 **Geschichte Syriens** I, Berlin.
- 1968 “Die Hethiter und Išuwā”, **OA** 7
- 1969 **Geschichte Syriens** II, Berlin.

- 1970 **Geschichte Syriens III**, Berlin.
- 1976 “Nochmals zu Išuwa”, **OA** 15, 85-89.
- 1992 **Syria 3000 to 300 B. C.**, A Handbook of Political History, Berlin.
- 1995 “Historischer Kommentar zum Šaušgamuwa-Vertrag”, **Studio historiae ardens. Ancient Near Eastern Studies Presented to Philo H.J. Howinkten Cate on the Occasion his 65th Birthday**. T.P.J. van den Hout, J.de Roos (eds.), İstanbul-Leiden.
- 1999 **Geschichte des Hethitischen Reiches**, Leiden.
- 2002 “Hitit Tarihi”, **Hititler ve Hitit İmparatorluğu**, 1000 Tanrılı Halk, Kunst-und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland.
- Knudtzon J. A.
- 1915 **Die El-Amarna Tafeln**, Neudruck.
- Kühne C. – Otten O.
- 1971 Der Šaušgamuwa-Vertrag (Eine Untersuchung zu Sprache und Graphik), **StBoT** 16, 1-50.
- Kümmel H.M.
- 1985 “Die Annalen Hattušiliš I”, **TUAT** I / 5, 455-563.
- Laroche E.
- 1966 **Les Noms des Hittites**, Paris.
- 1969 “ Fragments Hittites du Traite Mitannien de Suppiluliuma Ier”, **Ugaritica** IV, 369-373.
- 1971 **CTH**, Paris.

- Lebrun R.
1980 **Hymnes et prieres** (Homo Religiosus 4), Louvain.
- Lehmann J.
1981 **Gli Ittiti**, Venezia.
- Liverani M.
1962 **Storia di Ugarit**, Roma.
1987 “The Collapse of the Near Eastern regional system at the end of the Bronze age the case of the Syria”, **Centre and Periphery in the Ancient World**, Cambridge University Pres, 66-73.
1991 **Antico Oriente**, Storia Societa Economia, Bari.
- Lyoyd S.
2003 **Türkiye’nin Tarihi**, Çev. Ender Varinlioğlu, Ankara.
- Macqueen J. G.
2001 **Hititler ve Hitit Çağında Anadolu**, Ankara.
- Mcevedy C
2004 **İlkçağ Tarihi Atlası**, çev. Ayşen Anadol, İstanbul.
- Memiş E.
1998 “Asur Devleti’nin Anadolu Politikası”, **XII. TTK Bildirileri**.
2007 **Eskiçağda Mezopotamya, En Eski Çağlardan Asur İmparatorluğu’nun Yıkılışına Kadar**, Bursa.
- Meier S. A.
2000 “Diplomacy and International Marriages”, **Amarna Diplomacy, The Beginnings of International**

- Relations**, R. Cohen – R. Westbrook, (eds.), Baltimore and London.
- Moran W. L.
- 1987 **Les Lettres D’el- Amarna**, Paris.
- 1988 **The Amarna Letters**, London.
- Murat L.
- 1998a “Hitit Coğrafyasında Yukarı Ülke ve Tarihi Önemi”,
**Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve DTCF
Sempozyumu Bildirileri**, 175-188.
- 1998b “Hitit Dünyasında Gaşgaların Yeri”, **III. Uluslararası
Hititoloji Kongresi Bildirileri**. Alp, S. – Süel, A.
(Eds.), 435-443.
- Murnane W. J.
- 2000 “Imperial Egypt and the Limits of Power”, **Amarna
Diplomacy, The Beginnings of International
Relations**, R. Cohen – R. Westbrook, (eds.),
Baltimore and London, 101-111.
- Murray R. A.
- 2001 Late Hittite Emar, **Ancient Near Eastern Studies** 8,
56-60.
- Nakamura M.
- 2002 **Das hethitische nuntarriyašha- Fest**, Oosten.
- Naugayrol J.
- 1956 **PRU IV**.
- Oates J.
- 2004 **Babil**, Çev. Fatma Çizmeli, Ankara.

- Otten H.
- 1951 “Ein Althethitischer Vertrag mit Kizzuwatna”, **JCS** 5, 129-132.
- 1993 **Zu einigen Neufunden Hethitischer Königssiegel**, Akademie der Wissenschaften und der Literatur, Jahrgang.
- 1995 **Die Hethitischen Königssiegel der frühen Großreichszeit**, Akademie der Wissenschaften und der Literatur, Jahrgang.
- Özgüç T.
- 2002 “Anadolu Şehir Devletleri Eski Tunç Çağı’ndan Assur Ticaret Kolonilerine”, **Hititler ve Hitit İmparatorluğu**, 1000 Tanrılı Halk, Kunst-und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland.
- Pederson O.
- 1998 **Archives and Libraries in the Ancient Near East**, Maryland.
- Popko M.
- 1995 **Religions of Asia Minor**, Warsaw.
- Redford D. B.
- 2001 **The Oxford Encyclopedia of Ancient Egypt** 2, Oxford.
- Riemschneider K. K.
- 1962 “Hethitische Fragmente Historischen Inhalts Aus Der Zeit Hattušiliš III.” **JCS** 16.
- Rüster C.

- 1972 “Hethitische Keilschrift- Paläographie”, Mit einer Einleitung von H. Otten, **StBoT** 20.
- Savaş Ö. S.
- 2006 **Çivi Yazılı Belgeler Işığında Anadolu’da (İ.Ö. 2. Bin yılında) Madencilik ve Maden Kullanımı**, Ankara.
- Schuler E. Von
- 1965 **Die Kaškäer**, Berlin.
- Sever H.
- 1987 “Asur Siyasi Tarihinin Ana Devreleri”, **AÜDTCF Dergisi** XXXI 1-2 Cumhuriyetin 60. Yıldönümü Armağanı, 422-423.
- Sevin V.
- 2004 “Doğu Anadolu Orta ve Son Tunç Çağı”, **Arkeoatlas** 3, İstanbul.
- Singer I.- Izre’el S.
- 1990 **The General’s Letter from Ugarit**, A Linguistic and Historical Reevaluation of RS 20.33 (Ugaritica V, No. 20), Tel Aviv.
- Singer I.
- 1991 “The ‘Land of Amurru’ and the ‘Lands of Amurru’ in the Šaušgamuwa Treaty”, **IRAQ** 53, 69 – 74
- 1999 **A Political History of Ugarit**, Handbook of Ugarit Studies, Brill.

- 2001 “The Treaties between Karkamiš and Hatti”, Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie, **StBoT** 45, 635 – 641.
- 2004 “The Kuruštama Treaty Revisited”, **Sarnikzel: Hethitologische Studien zum Gedanken Emil Orgetorix Forrer** (DBH 10), D. Groddek- S. Rößle (eds.), 591 – 607.
- Speiser E. A.
- 1941 **Introduction to Hurrian**, New Haven.
- Stefano De Martino
- 2006 **Hititler**, çev. Erendiz Özbayoğlu, Ankara.
- Süel A.
- 1990 “Hitit Kadınının Hukuki Durumu”, **Uluslararası 1. Hititoloji Kongresi Bildirileri**.
- 2001 “Ortaköy Tabletleri Işığında Batı Anadolu İle İlgili Bazı Konular Üzerine”, Akten des IV Internationalen Kongresses für Hethitologie, **StBoT** 45, 670-678.
- Ün G.
- 1989 “Müzemize Londra’dan Satın Alınarak Getirilen Bir Tablet Parçası”, **Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1988 Yıllığı**, 3-7
- Ünal A.
- 1974 Hattušili III, **THeth** 3/1.
- 2002 **Hititler Devrinde Anadolu I**, İstanbul.
- 2003 **Hititler Devrinde Anadolu II**, İstanbul.

- Van Den Hout TH.
- 1994 Der falke und das Kücken: der neue Phorao und der Hethitische Prinz?”, **ZA** 84, D. O. Edzard - U. Seidl – G. Wilhelm (eds.), 60-88.
- Violleaud ch.
- 1940 Suppiluliuma et Niqmad d’Ugarit **RHA** 5. fasc.38, 173-174.
- Von Soden W.
- 1979 **AHw** 3
- Yalvaç K.
- 1974 “Sümer-Babil ve Assur’da Mektup Çeşidi Örnekleri”, **Anatolia** XVI, 27-63.
- Yakar J.
- 1976 “Hittite involvement in Western Anatolia”, **Anatolian Studies** 6
- 2007 **Anadolu’nun Etnoarkeolojisi, Tunç ve Demir Çağlarında Kırsal Kesimin Sosyo-Ekonomik Yapısı**, Çev. Selen Hırçın Riegel, İstanbul.
- Yiğit T.
- 1994 I. Hattuşili ve Dönemi, **Yayınlanmamış Doktora Tezi.**
- 1996 “Tarih Öncesi ve Hitit Döneminde İsuwa Bölgesi, **TAD** XVII 28, 233-251.
- 1998 “M.Ö. II. Binyıl Anadolu Kentlerinden Şamuha’nın Tarihi ve Lokalizasyonu Üzerine”, **TAD** XIX, 274-287.

- Yoshida D.
 1996 **Untersuchungen zu den Sonnengottheiten bei den Hethitern**, Schwurgötterliste, helfende Gottheit, Feste, Heidelberg.
- Wachsmann S.
 1986 “Is Cyprus Ancient Alashiya?” New Evidence from an Egyptian Tablet, **BA** 49.
- Weidner E.
 1923 **PD**
- Westbrook R.
 2000 “International Law in the Amarna Age”, **Amarna Diplomacy, The Beginnings of International Relations**, R. Cohen – R. Westbrook, (eds.), Baltimore and London, 28- 41.
- Wilhelm G.- Boese J
 1987 **Chronologie und die hethitische Geschichte des 15 und 14 Jahrhunderts v. Chr. “Haigh, Middle or Lous”** haz. P. Astram, Göteborg.
- Wilhelm G.
 1989 **The Hurrians**, Warminster.
 1991 “Probleme der hethitischen Chronologie”, **OLZ** 86, 5/6, 470-475.

ÖZET

Bu çalışma I. Şuppilulima döneminde kralın Suriye ve Mezopotamya ile olan ilişkilerini esas alarak, Hitit Devleti'nin bölgedeki yerel krallıklar ve dönemin güçlü devletleri üzerindeki etkisini göstermeyi amaçlamıştır.

Anadolu'da merkezi otoriteyi kurmayı başaran Hitit Devleti, I. Şuppiluliuma'dan itibaren imparatorluk düzeyine ulaşma amacıyla, gözünü Suriye bölgesinde bulunan dünya ticaret yollarının en önemlilerinden biri olan ana artere dikmiştir.

Özellikle Mısır'da ortaya çıkan ve devletlerarası ilişkilerin önemli boyutlara ulaştığı, Amarna çağından itibaren Mezopotamya ve Suriye bölgesine olan yoğun ilgi, dönemin güçlü devletleri olan Mısır, Hitit, Mitanni, Asur ve Babil arasında sürekli çekişmelere konu olacak ve bu bölgede bulunan yerel krallıkların değişik stratejiler ile bu devletlerle kurdukları ilişkiler ön plana çıkacaktır.

I. Şuppiluliuma'nın gerçekleştirdiği Suriye seferleri sayesinde bölgede söz sahibi olan Hititler, izledikleri akılcı politika ile de uzun süre güvenliği sağlamayı başarmışlardır.

I. Şuppiluliuma döneminde ele geçirilen yerel krallıklarla yapılan bağılılık antlaşmaları ve kilit bölgelerin yönetimlerinin Hitit kralının oğullarına tahsis edilmesi, yapılan politik evlilikler ve tampon devlet uygulaması Hitit Devleti'nin bölgedeki kalıcılığını arttırmış ve dönemin büyük devletleri arasında önemli bir yere yükselmesine olanak tanımıştır.

I. Šuppiluliuma'nın izlediği askeri ve diplomatik yayılma politikası, kendinden sonra Hitit tahtına oturan krallar tarafından da benimsenmiş ve benzer şekillerde uygulamıştır.

Hitit Devleti kuruluşundan bu yana hakimiyet kurmayı arzuladığı Kuzey Suriye ve Yukarı Mezopotamya topraklarına I. Šuppiluliuma ile sahip olmuş ve bu topraklar, Hitit Devleti'nin siyasi ve ekonomik açıdan imparatorluk seviyesine ulaşmasını sağlamıştır.

ABSTRACT

In this thesis, it intends to point out the influence of the Hatti Kingdom above the local states and the powerful kingdoms, based upon the relations between Šuppiluliuma I and Syrian-Mesopotamian states.

In order to reach the imperial stage, the Hatti Kingdom which achieved to establish central authority in Asia-Minor, fixed his eyes upon the main artery as one of the most important trading-routes in Syria, from the reign of Suppiluliuma I.

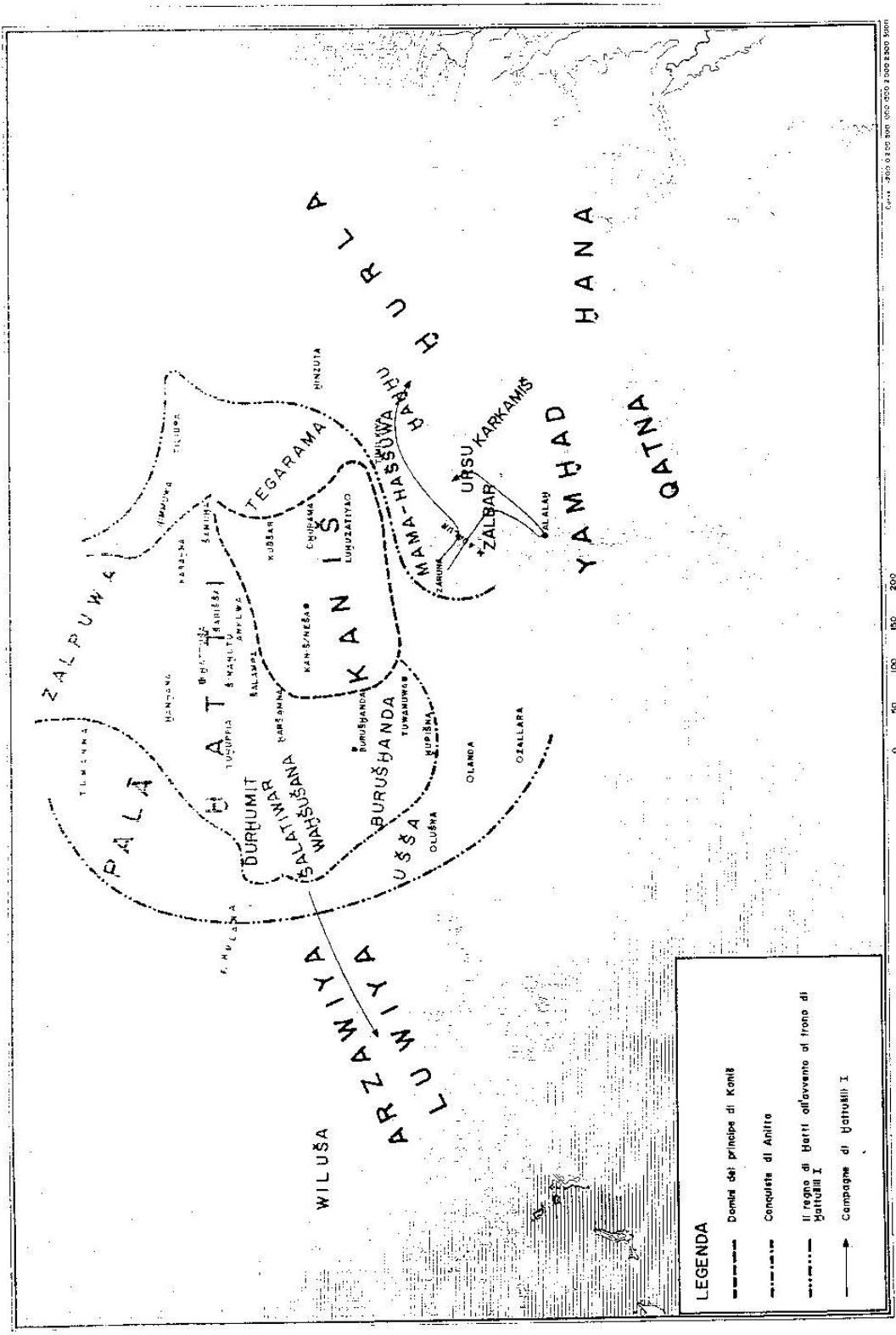
Especially from the Amarna-period in which the international relations gained an important acceleration, the intensive concerns above the Mesopotamian- and the Syrian-territory would bring face to face Egypt, Hatti, Mitanni and Babylon with each other, and those would also cause to be developed the different strategies by local kingdoms and to establish relations between those kingdoms and powerful states.

The Hittites which used their influence in North Syria by the Syria-campaigns of Šuppiluliuma I, achieved to secure the safety of that region for a long time by their rationalist politics.

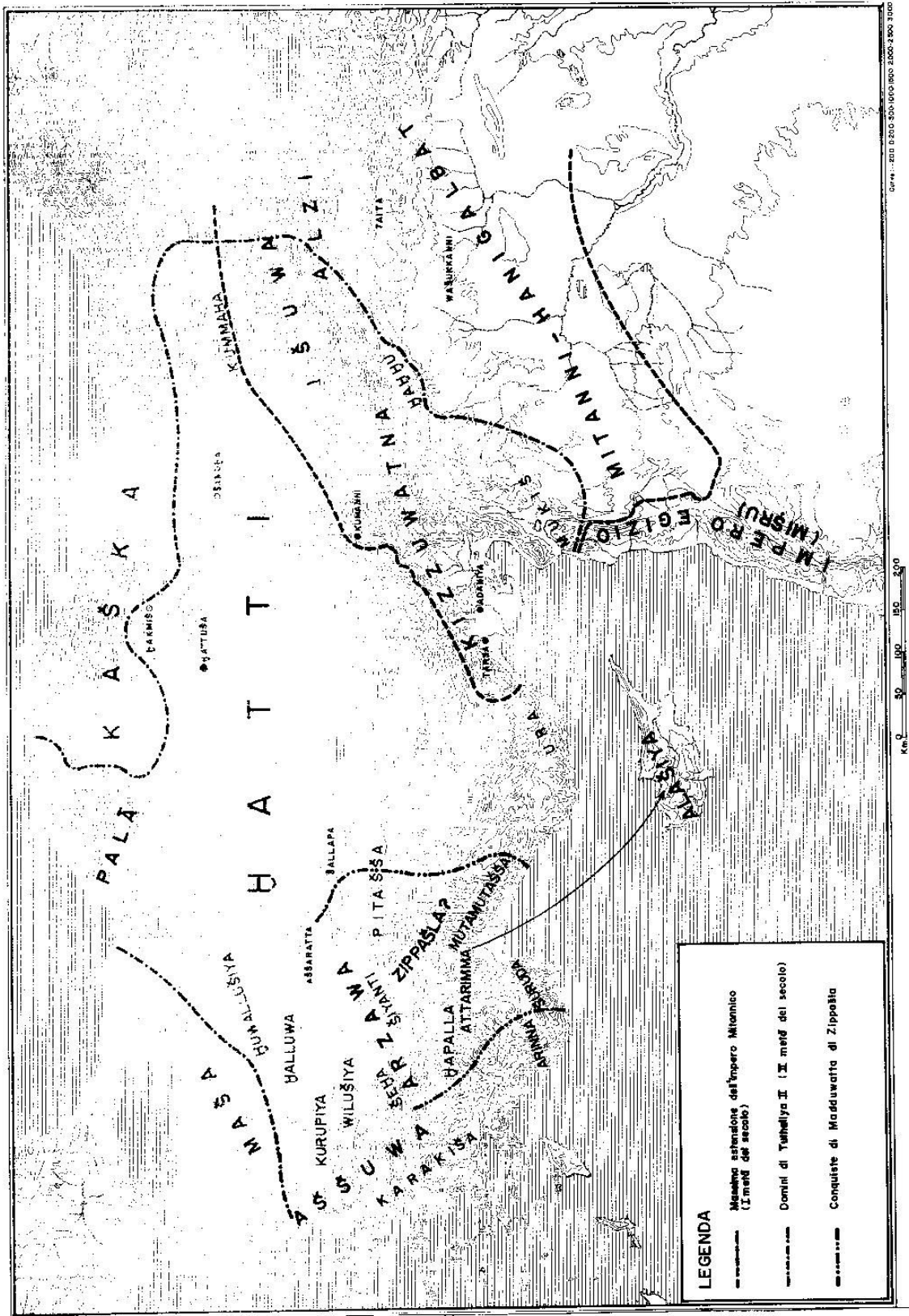
Some politics, like concluding vasaI treaties with local kingdoms which were dominated in the reign of Šuppiluliuma I, being assigned the control of key-zones to the offspring of Hatti King, the dynasty-marriages and the practices of buffer-states, strengthened the permanence of Hatti Kingdom into that region, and made possible that the Hatti kingdom raised to an important position among the other powerful states.

The military-diplomatic expansion politics which were carried out by Šuppiluliuma I, were also appropriated and practiced in the same way by his successors.

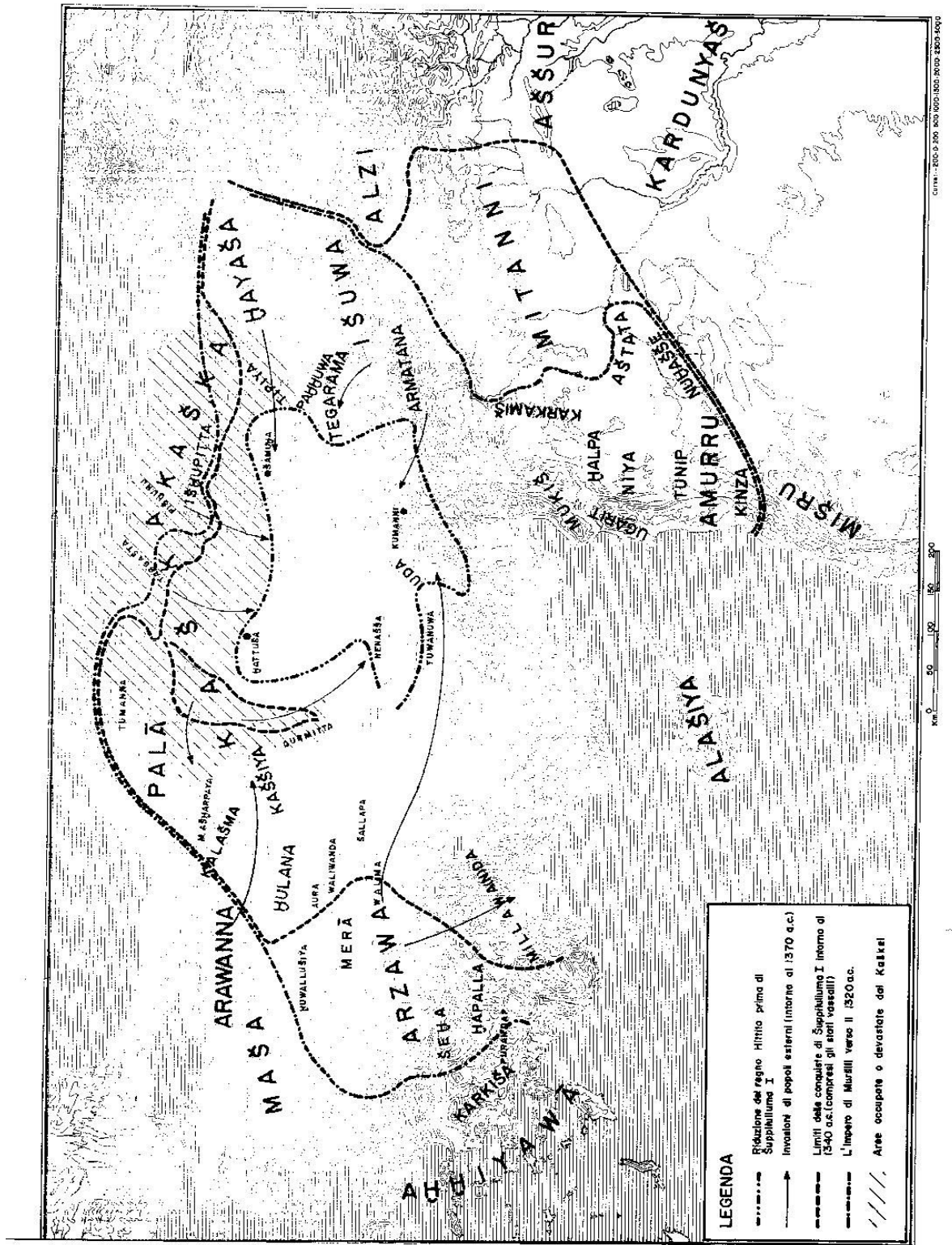
The Hatti Kingdom which aimed to rule over North Syria and Mesopotamian territory from the beginning of his existence, dominated that area in the reign of Šuppiluliuma I, so it caused that Hatti Kingdom raised up the imperial-stage socio-economically.

1. Hattuşili Dönemi'nde Anadolu ve Kuzey Suriye ve Yukarı Mezopotamya.

II. Tudhaliya Dönemi'nde Hitit Devleti ve Mitanni

I. Šuppiluliuma Dönemi'nde Hitit İmparatorluğu

